

ČESKO-AMERICKÉ VZTAHY: JAK DÁL?

JOHN K. GLENN | BRUCE P. JACKSON | LUKÁŠ KOVANDA
A. WESS MITCHELL | CAMERON MUNTER | TOMÁŠ POJAR
LEAH SCHEUNEMANN | JIŘÍ SCHNEIDER | ALEXANDR VONDRA

RWE
The energy to lead

CEPA

ZADOSTŘENO

Ministerstvo zahraničních věcí
České republiky

CENTRUM TRANSATLANTICKÝCH VZTAHŮ
vysoké školy CEVRO Institut

ČESKO-AMERICKÉ VZTAHY: JAK DÁL?

JOHN K. GLENN | BRUCE P. JACKSON | LUKÁŠ KOVANDA
A. WESS MITCHELL | CAMERON MUNTER | TOMÁŠ POJAR
LEAH SCHEUNEMANN | JIŘÍ SCHNEIDER | ALEXANDR VONDRA

RWE
The energy to lead

CEPA

ZADSTŘENÍ

Ministerstvo zahraničních věcí
České republiky

CENTRUM TRANSATLANTICKÝCH VZTAHŮ
vysoké školy CEVRO Institut

Česko-americké vztahy: jak dál?

*John K. Glenn, Bruce P. Jackson, Lukáš Kovanda, A. Wess Mitchell, Cameron Munter,
Tomáš Pojar, Leah Scheunemann, Jiří Schneider, Alexandr Vondra*

CEVROINSTITUT
ACADEMIC **PRESS**

CEVRO Institut Academic Press
Edice Policy Studies, svazek 3

Editor: RNDr. Alexandr Vondra

Vydavatel: Centrum transatlantických vztahů (PCTR),
CEVRO Institut, o. p. s., Jungmannova 17, 110 00 Praha 1 - Nové Město,
tel.: 221 506 737, e-mail: pctr@vsci.cz, www.cevroinstitut.cz

Výroba: Nakladatelství Jalna, Mickiewiczova 17, 160 00 Praha 6,
tel.: 257 533 280, e-mail: jalna@jalna.cz, www.jalna.cz

Produkce: Jiří Sládeček

Grafická úprava a sazba: Martin Sládeček

Tisk: MH Tisk s. r. o.

Vydání první
Praha, 2015

ISBN 978-80-87125-27-4

OBSAH

Alexandr Vondra	
Úvod	5
Jiří Schneider	
Americko-český strategický vztah: jak dál v oblasti bezpečnosti a obrany	9
Bruce P. Jackson	
Malé státy a bezcenní spojenci	18
John K. Glenn	
Vystřízlivění z kocoviny: vztahy USA a České republiky za vlády Baracka Obamy	30
A. Wess Mitchell a Leah Scheunemann	
Malé státy a geopolitické změny: případ České republiky	43
Lukáš Kovanda	
Česko-americké ekonomické a obchodní vztahy po roce 1989	61
Cameron Munter	
Pohled do budoucnosti: česko-americké vztahy	71
Tomáš Pojar	
Česko-americké vztahy a podpora liberálně-demokratických sil ve světě	80
John K. Glenn, Bruce P. Jackson, Lukáš Kovanda, A. Wess Mitchell, Cameron Munter, Tomáš Pojar, Jiří Schneider a Alexandr Vondra	
Česko-americké vztahy: jak dál?	86

Publikace, kterou držíte v ruce, je svým způsobem unikátní. Nevzpomínám si, že by u nás vznikla kniha, která by se zabývala soudobými česko-americkými vztahy a jejími spoluautory byli Američané, kteří se na jejich utváření podíleli. Je to tím pozoruhodnější, že dnešní česko-americké vztahy nejsou zdaleka v centru pozornosti washingtonského establishmentu a netěší se výsluní, jaké si pamatujeme z devadesátých let.

Podnětem ke vzniku publikace byl grant Ministerstva zahraničních věcí z roku 2013 a spolupráce s americkým think-tankem CEPA (Center for European Policy Analysis), kterou jsme domluvili v Centru pro transatlantické vztahy při CEVRO Institutu. Cílem grantu bylo vytvořit *policy paper*, který zhodnotí česko-americké vztahy v uplynulých dvaceti letech, analyzuje příčiny jejich dnešní stagnace a pokusí se přinést doporučení, jak postupovat dál.

Během práce na studii bylo sepsáno sedm esejů, z toho čtyři z pera amerických autorů. Když jsem je vloni na jaře žádal, aby se pokusili na dané téma sepsat pár stránek, hleděli na mě jako na blázna. Ve středu pozornosti byla ruská anexe Krymu, ozbrojený konflikt na Ukrajině a důsledky, které z toho vyplývaly. Zabývat se Českou republikou, která byla před krizí geopoliticky dobře chráněná a jejíž oficiální představitelé se jen neochotně připojovali k sankcím a dalším opatřením, která měla odkázat Putinův asertivní režim do patřičných mezí, se nikomu příliš nechtělo. Nakonec však všichni oslovení vyšli návrhu vstříc a nám přišlo škoda, kdyby si jejich původní, velmi zajímavé příspěvky nenašly čtenáře. Proto kromě studie předkládáme i tuto publikaci.

Nyní pár slov k americkým autorům. Jejich vyvážená sestava – dva jsou demokraté a dva republikáni, dva tíhnou víc k reálné politice, dva naopak k zahraničně-politickému idealismu – má jeden společný jmenovatel. Všichni se totiž významně a aktivně zasazovali o to, aby Čechy a Američany pojilo pevné pouto.

Cameron Munter, absolvent Cornell a John Hopkins University, je dnes penzionovaným americkým diplomatem, který vyučuje mezinárodní vztahy na Pomona College v kalifornském Claremontu. V klíčovém období 1989–91 měl na americkém Ministerstvu zahraničí na starosti Československo. Později působil na velvyslanectvích v Praze (1992–95, 2005–7), Varšavě (1986–88, 2002–5) a Bonnu (1995–97), byl americkým velvyslancem v Srbsku (2007–9) a v Pákistánu (2010–12). Kariérní diplomat byl názorově vždy blízko wilsoniánské tradici a Clintonovým demokratům a sehrál klíčovou roli při ratifikaci první vlny rozšíření NATO, když v letech 1997–99

spoluřídil v Radě národní bezpečnosti úřad NERO (NATO Enlargement Ratification Office).

Bruce Pitcairn Jackson, přesvědčený republikán a realista v zahraničně-politických názorech, pracoval v Reaganově administrativě nejprve jako zpravodajský důstojník a posléze vysoký úředník v Pentagonu (jeho otec vojenskou zpravodajskou službu v padesátých letech spoluzakládal). Za vlády demokratů působil v soukromém sektoru (Lehman Brothers, Lockheed Martin) a posléze založil Americký výbor pro rozšíření NATO, který významně napomohl k naplnění aspirací ČR, Polska a Maďarska. V roce 2000 řídil volební zahraničně-politický tým George W. Bushe, ale do vlády nenastoupil a místo toho založil a dodnes řídí nevládní Project on Transitional Democracies, který pomáhá integraci zemí střední a východní Evropy do západních struktur.

John K. Glenn, který má Ph.D. z Harvard University, pobýval jako mladý muž v Praze v roce 1989, je odborníkem na české politické realie a rozumí i češtině. Učil evropskou politiku na NYU a v letech 2004–8 pracoval v The German Marshall Fund of the U.S., kde zakládal a řídil důležitý projekt *Transatlantic Treds*, který od té doby každoročně provádí sociologická šetření a analýzy vztahů mezi USA a Evropou. Dnes je ředitelem v nevládní U.S. Coalition for Global Leadership. Je přesvědčeným demokratem a má blízko k Obamově týmu.

A. Wess Mitchell je spoluzakladatelem a ředitelem CEPA, dnes jediného amerického think-tanku, který se systematicky věnuje střední a východní Evropě. Absolvent Georgetown University patří k velmi respektovaným odborníkům na problematiku obrany, strategie a bezpečnosti. Přesvědčený republikán a názorově „jestřáb“ pravidelně publikuje v odborných i populárních časopisech (National Interest, Policy Review, The Wall Street Journal, The Washington Post, aj.)

Společně s americkými kolegy se na přípravě studie podíleli i čeští autoři: **Jiří Schneider**, dlouholetý český diplomat (1995–98 velvyslanec v Izraeli, v letech 2010–13 pak 1. náměstek MZV), který se nyní vrátil do Prague Security Studies Institute (PSSI), **Lukáš Kovanda**, ekonom, publicista a přednášející na VŠE, který v letech 2010–13 řídil think-tank Prague Twenty, a **Tomáš Pojar**, diplomat (v letech 2007–9 byl 1. náměstkem MZV, pak 2010–14 velvyslanec v Izraeli), bývalý dlouholetý ředitel nadace Člověk v tísni a nyní prorektor pro zahraniční vztahy vysoké školy CEVRO Institut.

Možná někomu přijdou závěry studie příliš chladné a reálnopolitické. Pravdou je, že česko-americké vztahy historicky vzkvétaly, když na vrcholu české politiky byli hodnotově založení idealisté (T. G. Masaryk, Václav Havel). Právě oni našli v americké politice, jejíž jeffersoniánské a wilsoniánské tradice mají kořeny v idealismu, své vlivné posluchače a dokázali něco, co by ve vztazích založených jen na síle a vlivu možné nebylo. Osobně si myslím, že ve vzdálenější budoucnosti je možný

náš návrat na americké výsluní, pokud se v Praze dostanou zas někdy k moci lidé, jejichž myšlení a zejména politická praxe se bude opírat i o určitou etickou vertikálu. Nyní ale nikoho takového ani já, ani mí kolegové nevidíme. Proto jsou závěrečné návrhy prosty vytváření jakýchkoli vzdušných zámků, ale soustřeďují se výhradně na to, co je možné a reálně proveditelné.

Závěrem si dovoluji ještě poděkovat společnosti RWE Česká republika, Václavovi Pechovi, Lucii Reitingerové a o. p. s. Zaostřeno za finanční podporu při vydání této publikace

Alexandr Vondra
Ředitel
Centrum transatlantických vztahů, CEVRO Institut

AMERICKO-ČESKÝ STRATEGICKÝ VZTAH: JAK DÁL V OBLASTI BEZPEČNOSTI A OBRANY

Jiří Schneider

KOŘENY ČESKO-AMERICKÝCH VZTAHŮ

Dne 4. července 1928 byla před budovou pražského hlavního nádraží vztyčena socha Woodrowa Wilsona. U kolébky Československé republiky v roce 1918 nestála pouze Wilsonova zahraniční politika, ale také podstatná část jeffersonovské inspirace. Zakladatel nezávislého Československa Tomáš Garrigue Masaryk poznamenal: „Zasvětil jsem mnoho času přemýšlením o tom, že Československý stát bude Americe podobný v tom, že ani my nemáme žádnou svou dynastii a nemáme rádi cizí dynastie.“¹ Jak nedávno uvedl český historik Pavel Kosatík: „Prezident Masaryk přinesl svým krajanům kousek Spojených států.“ Bylo tedy vcelku symbolické, že při příležitosti vůbec první návštěvy amerického prezidenta v Praze v listopadu 1990 odhalil George H. W. Bush plaketu připomínající Wilsonova slova: „Svět musí být učiněn bezpečným pro demokracii.“ Mluvil o celistvé a svobodné Evropě a také hovořil o vysoké dani za americký izolacionismus po první světové válce. Asmus & Vondra zachytili převládající názor: „Ústup Ameriky z evropské politiky ve 20. letech 20. století byl v očích Evropy tím, co vydláždilo cestu pro vzestup Hitlera a Stalina a konečné zničení její nezávislosti.“ Je zřejmé, že destrukce Československa v letech 1938–39 byla poznamenána tím, že v Evropě chyběla americká zahraniční politika. Stejně tak sehrála americká účast na evropském válečném poli nezbytnou roli při osvobození západní Evropy od nacistické nadvlády.

Demarkační linie mezi USA a sovětskou zónou (pouze část západních Čech byla osvobozena 3. plukem americké armády generála Pattona) však postoupila Československo sovětskému vlivu, a tak zpečetila jeho geopolitický osud na více než

1 Vondra, Alexandr a Asmus, Ronald, D „The origins of the atlanticism in Central and Eastern Europe“, *Cambridge Review of International Affairs*, ročník 18, číslo 2, červen 2005.

čtyři desetiletí. Odmítnutí Marshallova plánu československou vládou v roce 1947 na základě Stalinovy žádosti a komunistický puč v únoru 1948 byly pouze hořké následky Jalty. Americká poválečná politika vůči regionu byla tedy formována reálpolitikou a byla založena na závazku obrany západní Evropy a uznání sovětské sféry vlivu ve východní části. To byla hořká pilulka pro Maďarsko v roce 1956 a Československo v roce 1968.

JAKÁ BYLA OČEKÁVÁNÍ NA POČÁTKU 90. LET?

Cílem demokratické revoluce ve střední Evropě bylo zbavit se pout minulého totalitního režimu a zajistit více politické a ekonomické svobody, kterou by garantoval právní řád. Solidarita a aliance demokratických států v obraně společných hodnot by měla poskytovat nezbytnou institucionální protiváhu ke koalicím opresivních režimů. Může být založena na převládajícím přesvědčení demokratických národů, že svobodná společnost poskytuje více možností i bezpečnosti a práv občanů než jakákoli jiná forma vlády. Úspěšná transformace na udržitelnou liberální demokracii založenou na právním řádu a tržním hospodářství by byla dalším důkazem životaschopnosti tohoto modelu, a tím by dala za pravdu neizolacionistickým prvkům americké politiky.

Noví političtí představitelé střední Evropy jsou hluboce přesvědčeni, že nový pořádek v našem regionu by měl být založen na transatlantickém svazku s USA, které v Evropě nikdy neměly – na rozdíl od „ostatních sil“ – hegemontické ambice.

Po pádu železné opony v roce 1989 hájili čeští političtí představitelé veheментně názor, že trvalé zapojení USA v Evropě je zásadním českým strategickým zájmem. Prezident Václav Havel, jenž byl prvním státníkem bývalého sovětského bloku, který navštívil vedení NATO, neúnavně obhajoval přetrvávající důležitost Aliance po skončení studené války. Řekl: *„Až nyní má Aliance příležitost stát se skutečně tím, čím podle Washingtonské dohody být měla – otevřenou aliancí všech demokratických zemí euroatlantického regionu, která chrání jejich území a jejich sdílené hodnoty.“*²

Jak se ukazuje v našich dějinách, obrana demokracie je primární zodpovědností nás osobně. Po roce 1989 jsme přijali zodpovědnost za politicko-ekonomickou transformaci naší společnosti. Zároveň jsme se – společně s našimi sousedy – snažili stát pevnou součástí rodiny demokratických národů v rámci euroatlantických institucí (EU, NATO). Snaha o dosažení cílů jako stažení sovětských jednotek ze střední

2 NATO: The Safeguard of Stability and Peace In the Euro-Atlantic Region, projev Václava Havla na workshopu NATO „On Political-Military Decision Making“, Varšava, Polsko, 19.–23. června 1996.

Evropy, rozpuštění Varšavské smlouvy a aktivní snahy o připojení se k NATO byly klíčovými prvky našeho hledání evropského bezpečnostního systému po studené válce. Roku 1938 jsme dostali lekci, když jsme se snažili vytvořit alianci se svobodnými národy. Proto je primárním cílem české bezpečnostní politiky schopnost udržet americké závazky vůči Evropě živé a důvěryhodné. Když se v lednu 1994 sešel prezident Clinton s prezidenty aspirujících zemí V4, vyjádřil se celkem mnohoznačně: „*I když partnerství není členstvím v NATO, není to ani věčná čekárna.*“ Tohoto cíle bychom nikdy nebyli dosáhli, nebýt strategických vizí a odhodlání podporovatelů rozšíření NATO (např. Nová atlantická iniciativa), kteří zvítězili v debatě nad skeptiky a realisty.

ČEHO JSME DOSÁHLI?

Čtvrt století po roce 1989 je vhodné si připomenout klíčové momenty na naší cestě k NATO a s NATO.

První politická debata se týkala přetrvávající důležitosti NATO po pádu železné opony. To, že si NATO jako formální spojenec obrany demokratických států udrželo svou roli v prostředí po studené válce, nebylo zřejmé všem. Roku 1991 se český NBC prapor zúčastnil operace Pouštní bouře vedené USA s cílem osvobození Kuvajtu od irácké okupace Saddámem Husajnem. I když se jí NATO neúčastnilo, země NATO byly v této zemi klíčovými spojenci.

V 90. letech se Češi podíleli na snahách o udržení míru na Balkáně pod vlajkou OSN a poté jako partner NATO v SFOR. Česká republika nemohla stát stranou jako pouhý konzument bezpečnosti. Nakonec to bylo pouze NATO – jako klíčový poskytovatel bezpečnosti v Evropě, kdo zastavil dlouhotrvající a krvavý konflikt v bývalé Jugoslávii. Účast na misích byla důležitým argumentem v debatě amerického senátu týkající se našeho vstupu do NATO na konci 90. let.

Od roku 1999 jsme odpovědným členem západního společenství a spolehlivým spojencem. Během prvních let v NATO, od Kosova přes Afghánistán po Irák, měla americko-česká spolupráce povahu v rámci Aliance spíše dle konkrétní příležitosti. V březnu 1999, jen dva týdny po našem vstupu do Aliance, byl náš slib společného cíle vystaven zkoušce ve žhavé vládní a parlamentní debatě o schválení operace spojeneckých sil proti Svazové republice Jugoslávie. Náš vstup byl tedy poznamenán rozděľující debatou na domácí půdě týkající se legitimacy a legálnosti akce NATO. I po desetileté zkušenosti krveprolití v balkánském konfliktu měli někteří politici výhrady k použití síly.

Základy naší aliance s USA byly prověřeny po teroristických útocích 11. září. Užitečnost NATO byla paradoxně zpochybněna rozhodnutím USA vybudovat

koalici s dobrovolníky v operaci Trvalá svoboda, nikoli s NATO. Americká invaze do Iráku roku 2003 vedla k umělému rozdělení Evropy na „starou“ a „novou“. Česká republika stála spolu s Maďarskem, Polskem, Dánskem, Itálií, Portugalskem, Španělskem a Británií na straně USA – český prezident Havel podepsal „dopis osmi“³, kde požadoval jednotu Evropy v Radě bezpečnosti týkající se uplatnění rezoluce Rady bezpečnosti OSN 1441.

Česká republika se ukázala jako spolehlivý spojenec při operacích USA v Afghánistánu. Česká armáda se operací v Afghánistánu účastnila bez jakýchkoli námitek. Více než 5 let měli Češi vlastní provinční rekonstrukční týmy (PRT) v Logaru, zajišťovali leteckou dopravu a cvičili afghánské piloty vrtulníků v Afghánistánu i České republice; české speciální jednotky prováděly také protiteroristické operace a zajišťovaly instruktáž a výcvik v Hilmandu, Vardaku a Džalálábádu.

HLEDÁNÍ STRATEGICKÉ VAZBY

Již od počátku bylo jasné, že česko-americké bilaterální vztahy (zcela jasně nevyrovnané pokud jde o reálnou politiku) by měly být ukotveny v ověřeném rámci Severoatlantické aliance. Nedělali jsme si žádné iluze o tom, že by mimo NATO bylo možné vybudovat strategický vztah mezi supervelmocí a malým uzavřeným státem ve střední Evropě. Zároveň jsme se pokoušeli definovat strategický prostor pro udržování vazeb, které „by nebyly zpřetrhány“. V 90. letech se snažila česká vláda zajistit americké investice do strategických sektorů jako telekomunikace (Bell), energetika (Westinghouse, Conoco) a obrana (Boeing).

Aero-Boeing a letoun L-159

V dubnu 1995 objednaly Vzdušné síly AČR 72 lehkých a tréninkových letounů L-159, které byly vyvinuty ve spolupráci s Boeingem. V roce 1998 získal Boeing 35 % akcií v Aero Vodochody (údajně ve snaze o posílení příležitosti Boeingu k prodeji více letadel ČSA). Po šesti letech, roku 2004, však Boeing své akcie z Aero stáhnul a Aero dostalo nálepku „zbankrotovaného českého výrobce letadel“. I když Boeing nepožadoval od české vlády 39 milionů dolarů jako kompenzaci za svůj odchod, nedodržel svůj závazek, že jí bude nadále pomáhat tím, že podpoří celosvětově prodej letounů L-159 (vybavených americkou leteckou elektrotechnikou, a tím spadajících pod požadavky amerických autorit pro vývozní licence).

Boeing jako strategický investor v Aeru nesplnil vysoká očekávání: ani nezajistil subkontrakt českému průmyslu v USA, ani nevybudoval strategickou spolupráci s americkým obranným leteckým průmyslem v ČR nad rámec subdodavatelských smluv s americkými firmami (např. Sikorski).

3 Europe and America Must Stand United, The Times, Londýn, 30. ledna, 2003.

Případ Temelín

Po modernizaci reaktorů v jaderné elektrárně Temelín firmou Westinghouse v 90. letech se veřejný tendr na výstavbu dalších dvou reaktorů zdál být strategickou příležitostí pro jaderný průmysl v Evropě i v širším měřítku. Po Fukušimě a po rozhodnutí Německa postupně zastavit provoz svých jaderných elektráren se totiž až na výjimky (Finsko a Velká Británie) žádné nové reaktory v Evropě nestaví.

V dubnu 2014 však česká vláda rozhodla neposkytnout cenové nebo jiné finanční záruky na výstavbu nových bloků Temelína. Ekonomickým zdůvodněním zrušení projektu jsou nízké distribuční ceny elektřiny v kombinaci s nedostatkem politické vůle k utrácení peněz daňových poplatníků za další cenové nastavení podpory energetiky. Správní rada ČEZu následně zrušila tendr a tím stavbu nových bloků zastavila. Šlo o další zmařenou příležitost k posílení americko-českého partnerství, neboť tento záměr byl považován za potenciální jádro strategické česko-americké spolupráce a zároveň možnost impulzu pro různé kompenzační možnosti ve výzkumu a využívání jádra pro civilní účely.

Existuje možnost, že by Češi a Američané rozvinuli strategickou spolupráci v oblasti bezpečnosti a obrany? Někteří tvrdí, že jsme se o takovou strategickou příležitost připravili při rozhodnutí o zajištění ochrany vzdušného prostoru. I když se Česká republika rozhodla pronajmout si namísto americké platformy (např. Polsko si zvolilo F-16) nadzvukové stíhačky Saab JAS-39 Gripen, jejich současná výbava (Link-16, schopnost tankovat v letu atd.) dovoluje úzkou bilaterální spolupráci s USA ve společných cvičeních a misích (*air policing*, taktická podpora atd.), jak uvádíme dále.

BMD A STRATEGICKÝ DIALOG

Česká strana se dlouhodobě snažila najít konkrétní bilaterální projekt s USA v oblasti bezpečnosti a obrany. Proto když se na ni obrátily USA s nabídkou zúčastnit se projektu protiraketové obrany (BMD – Ballistic Missile Defense), česká vláda ji bez zaváhání přijala. Považovala ji za první opravdovou nabídku uskutečnit něco s Američany na českém území od vstupu ČR do NATO. Vnímala ji jako příležitost spolupracovat s USA v oblasti, kterou Američané považují za strategicky důležitou.

Česká vláda přijala jednání o evropské architektuře BMD jako jedinečnou možnost vystavět kolem ní strategický dialog, a tím vytvořit jakýsi „speciální vztah“ s USA. Diskutovalo se o tom, zda by tento projekt měl být součástí bilaterální bezpečnostní dohody s USA, nebo by měla Česká republika zvolit spíše multilaterální přístup v rámci NATO. Proces „NATO-izace“ BMD byl oficiálně potvrzen konečným rozhodnutím na summitu NATO v Bukurešti v roce 2008.

Obavy představitelů střední Evropy týkající se politiky prezidenta Obamy vůči regionu byly součástí dopisu Obamově administrativě. Motivací jeho signatářů byla

snaha o udržení angažovanosti USA v Evropě a o to, aby střední Evropa byla nadále na seznamu amerických priorit.

V svém pražském projevu v dubnu 2009 prezident Obama explicitně vyjádřil potěšení, že „Česká republika a Polsko měly odvahu přijmout roli hostitele protiraketové obrany.“ Projekt protiraketové obrany však byl už v září 2009 zrušen a přetransformován do *European Phased Adaptive Approach* (EPAA), kde už Česká republika neměla žádnou speciální úlohu. Namísto toho USA navrhly, aby se Česká republika stala hostitelskou zemí symbolického společného Centra včasného varování, což mělo být několik terminálů se společnými posádkami USA a Ruska, které by monitorovaly BMD. Po důkladném zvážení byl tento návrh zamítnut českou vládou, podle níž šlo pouze o „cenu útěchy“ za zrušené umístění radarové základny.

V říjnu 2009 navštívil Českou republiku viceprezident Joe Biden v rámci své zahraniční cesty za účelem zmírnění napáchaných škod, aby znepokojené Čechy ujistil o závazcích USA vůči tomuto regionu. Jedním z hlavních cílů jeho návštěvy bylo povzbuzení těchto zemí, aby „se staly spíše partnery nežli chráněnci Spojených států“. Role partnera ovšem vyžaduje, aby USA při rozhodování braly v potaz zájmy Česka a regionu střední a východní Evropy. Česká republika nebude spokojeným partnerem, jestliže budou USA nadále upřednostňovat vztahy s Ruskem před vztahy se střední Evropou. Takzvaný „reset s Ruskem“ nepřinesl ve vztahu s Ruskou federací žádné pozitivní výsledky a u středoevropských členů NATO vyvolal významné obavy.

V duchu apelu viceprezidenta Joe Bidena na středoevropské členy Aliance o výraznějším zapojení se do společných úkolů i v oblastech mimo BMD přišly české Ministerstvo zahraničních věcí a Ministerstvo obrany v roce 2011 s velmi konkrétními návrhy jako je např. trojstranný projekt spolupráce USA-ČR při zvyšování vrtulníkové kapacity Afghánské národní armády. Na tyto návrhy však vláda USA vůbec nijak nereagovala, nebyly tedy přijaty.

KONFRONTACE S REALITOU – JAK JSME NA TOM SE SPOLUPRACÍ V OBLASTI OBRANY A BEZPEČNOSTI?

Měli bychom se poté, co jsme selhali v rozběhnutí velkého strategického projektu, skutečně zaměřit na to, abychom posbírali střepy z doby jednání o BMD?

Jak se zdá, ze spolupráce na IT výzkumu pod vedením ONR (Úřad pro námořní výzkum) se nevyvinul trvalý institucionální vztah. Další důležitá dohoda usnadňující výzkum, vývoj, testování a hodnocení (RDTE) byla podepsána v červnu 2010. V dubnu 2012 byla uzavřena RDPA (Dohoda o vzájemném požívání materiálu

a služeb). Ovšem až čas ukáže, zda a jak budou české a americké společnosti schopny jí využít.

Jaký volný potenciál a konkurenční převahu lze v americko-českém bilaterálním formátu rozvinout?

Případ Centra biologické ochrany Těchonín

Po 11. září vybudovala Česká armáda v Těchoníně jedinečné Centrum biologické ochrany, které bylo certifikováno pro podmínky na úrovni 3 a 4 biologické bezpečnosti (jedna z velmi mála laboratoří s BSL 4 v Evropě). Její specializovaná infekční nemocnice pro osoby se zvlášť nebezpečnými a exotickými nákazami je vybavena laboratořemi na diagnostiku vybraných biologických látek. I když je součástí Integrovaného záchranného systému České republiky a systému biologické obrany NATO, není plně využita a dokončena. Všechny snahy o zapojení těchto kapacit v rámci NATO byly zatím neúspěšné. Nenajdou-li se jiní investoři, bude pouze otázkou času, kdy česká vláda rozhodne, aby bylo zařízení uzavřeno a tím „pohřbena“ investice ve výši 100 milionů dolarů.

Jedním z volných potenciálů je **ochrana CBRN**. Česká republika zajišťuje provoz NATO Centre of Excellence zaměřeného na chemickou, biologickou a radiální ochranu (JCBRN CoE) ve Vyškově a ve výcviku partnerů NATO (např. Jordánsko) patří mezi nejaktivnější spojence. Na likvidaci syrských chemických zbraní jsme se však nepodíleli, protože nemáme dostatečné prostředky k likvidaci chemických látek. V listopadu 2013 rozhodla česká vláda o přidělení poměrně skromné⁴ finanční dotace OPCW ve výši 100.000 EUR na tento účel. **Kapacity CBRN by měly být dále rozvíjeny ve spolupráci s USA a s ostatními spojenci v regionu (Německo) a jejich cílem by mělo být zajištění pomoci partnerům NATO (např. na Blízkém východě).**

Česká republika je jednou z předních zemí se specializací na výcvik a modernizaci sovětských vrtulníků typu Mi-17 (v současnosti pro Afghánskou národní armádu). Jedním z projektů s potenciálem pro růst a nové příležitosti českého obranného průmyslu je MATC (**Mezinárodní centrum leteckého výcviku**). Mohlo a mělo by se dále rozvinout do podoby regionálního **Taktického simulačního centra**.

V roce 2012 přišlo české Ministerstvo obrany s návrhem provádět **pravidelná cvičení** v českých armádních újezdech s účastí dočasných jednotek USA v Evropě (např. **společná cvičení českého letectva a americké detašované letecké jednotky**). Česká a americká vláda by měly za tímto účelem prověřit možnost uzavřít smlouvu SOFA (Status of Force Agreement), která by doplnila již existující dohodu

4 Např. ve srovnání s příspěvky jiných spojenců, natožpak s 400.000 EUR Švýcarska, které ani není člen NATO.

(Supplemental Agreement to the Paris Protocol with SHAPE and HQ SACT), a která by během cvičení v České republice zajistila pokrytí amerického personálu. Spolu s intenzivnější spoluprací v oblasti regionální obrany (v rámci V4 a dále) by mohlo jít o významný příspěvek k věrohodnému odstrašení ze strany NATO, jeho silám rychlé reakce a záložním schopnostem.

ZÁVĚR

„Nebezpečím šťastné civilizace je to, že její občan zapomene, že jeho svoboda záleží v nejzazším případě na ceně jeho boje.“ (André Maurois, A History of England, 1937)

Bezpečnost a obrana jsou především věcí vůle občanů a odhodlání politických představitelů k obraně hodnot ztělesněných ústavním řádem liberální demokracie a zastrašení jejích vnějších nepřátel. V rozdělení odpovídajících prostředků na tento účel se to odráží pouze druhotně. Tuto základní vnitrostátní dohodu nemůže nahradit žádná vnější aliance. Rozsah tohoto příspěvku neumožňuje jednotlivě vyjmenovat všechny případy, které ukazují, že česká vláda odolala pokušení dát před dlouhodobými závazky přednost krátkodobým politickým prioritám. Abychom zachovali stabilitu jednotné a spolehlivé politiky české vlády, potřebujeme udržitelné strategické projekty v oblasti bezpečnosti, obchodu a občanské společnosti.

Česká republika by měla nadále kultivovat veřejnou a politickou podporu obrany a přispívat k prostředkům kolektivní obrany a zastrašování v rámci NATO. Přesněji řečeno bychom měli rozvíjet náš volný potenciál zmíněný výše, a to jak v rámci bilaterální spolupráce s USA, tak na bázi regionální spolupráce s našimi sousedními zeměmi (Německo, Polsko a širší V4). Od roku 2010 se české Ministerstvo obrany a Ministerstvo zahraničních věcí aktivně podílejí na vytvoření nových impulzů k posílení regionální obrany ve spolupráci s ostatními státy střední Evropy. Právě na pozadí regionálních projektů chytré obrany mohou potřebný multiplikační efekt zajistit také bilaterální vztahy USA s ČR (spolu s Polskem a ostatními státy střední Evropy).

Jak ukazuje současná ruská krize a anexe Krymu, existuje **vhodná šance učinit „viditelné záruky“ realitou**, se kterou se počítá ve Strategickém konceptu NATO z roku 2010. V praxi to znamená upevnit soudržnost Aliance budováním krizové infrastruktury a pohotovostních plánů NATO ve střední Evropě.

Poté, co opakovaně selhaly snahy o rozvoj americko-českých bilaterálních projektů strategické relevance, nejsme schopni přijít s lepším návrhem, než že

budeme rozvíjet a rozpracovávat existující projekty, ať už se zdají jakkoli nedůležité. Konkrétně jde o:

- rozvoj specifických armádních projektů v oblastech s přidanou hodnotou a potenciálním regionálním přesahem do střední Evropy a dále (MATC, CBRN)
- vybudování bilaterálního závazku vůči veřejné regionální diplomacii NATO (v několika letech se Dny NATO v Ostravě, které ročně navštěvuje 200.000 účastníků, rozrostly na úroveň největší regionální akce a staly se ukázkou podstaty NATO)
- a konečně využít působení RFE/RL v Praze a podpořit projekty pomoci transformujícím se společností (CCSI, CEELI), a tím poskytnou nutnou základnu pro společné snahy o ochranu svobody ve světě.

MALÉ STÁTY A BEZCENNÍ SPOJENCI

Bruce P. Jackson

V jednom nestřeženém okamžiku v létě 2014 charakterizoval polský ministr zahraničí Radosław Sikorski spojenectví své země se Spojenými státy jako „bezčné“ a vztah mezi Polskem a USA označil za „bullshit“. Následně se zvedla očekávaná vlna nesouhlasu týkající se obsahu ministrových poznámek a jeho vybraného slovníku, nikdo však nepopíral pravdivost toho, co řekl. Jak to často v případě brilantního Sikorského bývá, měl o hodnotě amerického spojenectví s Polskem naprostou pravdu.

Z polského pohledu se zdá, že Spojené státy nedostály svému závazku pomoci s rozvojem armád nových členů NATO a pohotovostních plánů na jejich obranu, porušily svůj závazek k nasazení strategické obrany, nevěnují dostatečnou pozornost zemím ve střední Evropě a vůči Rusku se léta chovaly nerozhodně. Soudě podle současné situace v Rusku, na Ukrajině a v Bělorusku a z posunu americké pozornosti směrem k Tichému oceánu, je bezpečnostní situace nezávislého Polska nejhorší od konce 30. let 20. století. A jako by ministerstvo zahraničí USA chtělo Varšavě ještě sypat sůl do ran, netají se tím, že nesouhlasí s kandidaturou vysokých polských úředníků na vedoucí pozice v NATO a Evropské unii. S ohledem na tyto skutečnosti jsou komentáře ministra Sikorského pozoruhodně zdrženlivé.

Dejme nyní stranou polskou loajalitu. Otázka, zda jsou Spojené státy skutečně bezčným spojencem, a důsledky, které z toho vyplývají, je důležitá i pro země jako Česká republika, jejichž zahraniční politika zdůrazňuje význam blízkých vojenských a ekonomických vazeb se Spojenými státy. Na příštích několika stránkách bych se chtěl věnovat několika částem této otázky:

- Co je základem přesvědčení, že existuje a má existovat přirozená aliance mezi Českou republikou a Spojenými státy?
- Bude česká strategie „posílení vlastních vojenských a obchodních vztahů se Spojenými státy“ úspěšná?
- Jaké alternativy mimo Spojené státy pro Českou republiku existují, pokud chce dosáhnout stejných cílů, které v současné době sleduje česká zahraniční politika ve Washingtonu?

Ale ještě předtím, než se zamyslím nad otázkami specifickými pro Českou republiku, rád bych učinil několik obecných poznámek o problému malých států hledajících spojenectví.

PROBLÉM MALÉHO STÁTU

Obecným pravidlem je, že menší státy dávají přednost bezpečnostnímu vztahu se vzdálenými mocnostmi před mnohem problematictějšími vztahy s většími sousedy. „Tak daleko od Boha, tak blízko Spojeným státům, parafrázuje se zeměpisný problém Mexika.“ Něco podobného by se dalo říci o České republice (třeba „tak blízko Rusku, tak daleko od západní Evropy“).

Malé státy mají tendenci usilovat o náklonnost vzdálených velmocí, aby vyrovnaly nebo kompenzovaly nežádoucí náklonnost svých bezprostředních sousedů. Tato hra na vyvažování však nejlépe funguje v mezinárodním systému s mnoha, zhruba stejně silnými, mocnostmi. Na počátku 20. století velmoci pozorně sledovaly události v Agádíru a Číně ze strachu, že by jejich soupeři mohli získat výhodu.¹ Ze stejného důvodu velmi záleželo během studené války Spojeným státům, Sovětskému svazu a Čínské lidové republice na postkoloniálních válkách v jihovýchodní Asii. V současné době, s jedinou dominantní silou, je pro menší státy těžké hrát „Velkou hru“, což státy jako Gruzie, Makedonie, Černá Hora, Arménie, Pobaltí a většina střední Evropy již zjistily. Ignorování vzdálených problémů nepředstavuje pro Spojené státy žádné velké riziko, protože zde není žádný zjevný soupeř, který by mohl tuto nepozornost využít (přinejmenším doposud).²

Kromě nerovnosti síly mezi malým státem a vzdálenou mocností tu existují asymetrie zájmů, které jsou zesíleny různými geografickými situacemi. Česká republika by mohla mocného spojence považovat za užitečného při udržení vášni v rámci střední Evropy a při potlačování síly Ruska, Německa a snad i Turecka. Naopak je možné, že Spojené státy mohou vnímat všechny státy střední Evropy buď jako most, anebo naopak bariéru proti Rusku, v závislosti na momentální politice. Mnoho Čechů by si mohlo myslet, že to je rozlišení bez rozdílu. Ale v případě, že Spojené státy ztratí veškerý zájem o to, co bude s Ruskem, nebudou mít – bez tohoto ruského či východního zdůvodnění – ani žádný strategický zájem o střední Evropu.

1 viz Adam Tooze, *The Deluge: The Great War and Remaking of Global Order* (London: Allen Lane, 2014), strany 88–107, pojednává o soutěžení Spojených států, Ruska a Japonska o republikánskou Čínu.

2 viz také Christopher Clark, *The Sleepwalkers: How Europe Went to War in 1914* (London: Allen Lane, 2013), kde se zejména zabývá tím, jak se Srbsko stalo středem zájmu rivalit velkých mocností.

Stručně řečeno, malé státy jsou často frustrovány hledáním vzdáleného, ale spolehlivého spojence, což jde daleko za zřejmý problém, že vlastnosti „vzdálený“ a „efektivní“ běžně nenacházíme v jednom balení. Za prvé je mnohem pravděpodobnější, že velmoci budou reagovat na hrozbu od svého rivala než na alianci s přítelem. Za druhé je vysoce nepravděpodobné, že dva státy na různých polokoulích naleznou stejné geopolitické zájmy. Ilegální imigrace Romů může být existenční hrozbou v Paříži a zároveň příběhem na obálce National Geographic ve Washingtonu. Jedinou výjimkou ze železného zákona geografie by mohl být terorismus, který země vnímají stejným způsobem na velké vzdálenosti, ale i zde se hlavní města budou lišit v názorech na to, zda a kdy bojovat v Sýrii, Somálsku nebo Mali. Postačí říci, že existují dobré důvody, proč Česká republika a střední Evropa ve své historii nikdy nenalezly trvalé spojence a proč většina střední Evropy viděla stísněné útočiště v rakousko-uherské monarchii jako alternativu.³

KRÁTKÁ HISTORIE ČESKÝCH VZTAHŮ S AMERIKOU

Obhájci užších vazeb mezi Českou republikou a Spojenými státy přišli s čímsi, co lze nazvat přírodním zákonem aliancí podobně smýšlejícími demokraciemi. Tento princip říká, že výsledkem dodržování společného souboru obecných politických hodnot bude v obou demokraciích sdílená odpovědnost za obranu těchto hodnot, z nichž bude samozřejmě vyplývat zvýšení obchodu a různých kulturních vztahů. V souladu s klasickým osvícenským myšlením to je přirozené právo, které předurčuje tento původní stav přátelství, spolenectví a rovnosti mezi demokraciemi. Je to však pravda a platí to i pro česko-americké vztahy od konce studené války?

Na základě zkušenosti by mělo být poměrně snadné posoudit základy a rozsah vztahů v posledních 25 letech. Za účelem zjednodušení a stručnosti jsem novodobou historii České republiky rozdělil do čtyř samostatných období, abych ilustroval charakteristické vlastnosti každého z nich.

1/ Kamelot Václava Havla: Ke konci studené války přijaly obě strany sdílený soubor hodnot. Jednalo se však převážně o kulturní hodnoty, které lze shrnout do několika málo slov: pivo, modré džíny, rock'n'roll a Václav Havel. Američané a Češi se shodují na tom, že 1968 byl velkým rokem pro obě země. To, že si pod ním Američané představili Woodstock a léto lásky, a Češi sovětské tanky, nikoho netrápilo. Tím, že patřili do stejné generace, spojily je tyto dva nesourodé zážitky

3 viz Robert D. Kaplan, *The Revenge of Geography: What the Map Tells US About Coming Conflicts and the Battle Against Fate* (New York: Random House, 2012), o geografických limitech evropských států.

dohromady, i když důvody, které stojí za tímto kulturním spojením, jsou obskurní. V každém případě přijali Američané Havla jako sekulárního svatého a Češi přijali Ameriku jako symbol svobodné kultury a konzumu, které jim byly odeřeny komunismem a bezprávím. Těžko můžeme tvrdit, že tato kulturní sounáležitost byla produktem striktně odůvodněného politického myšlení. Otázky položené tomuto romantickému spojení byly překvapivě snadné a odpovědi příliš nebolely: Rusko špatné; Aun Schan Su Ďij dobrá; Evropa jednotná a svobodná; a Cuba Libre. Po pravdě lze tyto slogany stěží považovat za politické hodnoty. Jistě – za prezidentského období Václava Havla bylo dosaženo hodně v oblasti rozvoje agendy lidských práv a rozšíření NATO. Zůstává však otázkou, zda samotné sdílení hodnot je to, co tvoří politické spojení v zahraniční politice. Anne Applebaum kriticky psala o tom, co nazýváme „teorií McDonaldisace mezinárodních vztahů“, která tvrdí, že pocit propojení přinese světu mír. To je příliš rozsáhlé téma na to, abychom se mu mohli v tomto článku plně věnovat, ale stojí za to se alespoň zeptat, zda sdílená opozice vůči antisemitismu a uznání práv LGTB komunity a dalších menšin jsou skrytými strukturami mezinárodní politiky, nebo exportní verzí společenských preferencí.⁴ V každém případě bychom měli odpustit tomu, kdo si myslí, že romantika česko-amerických líbánek nemůže vydržet věčně.

2/ Frustrace Alexandra Vondry: A vskutku, tento vztah po svém prvním kontaktu s realitou nedopadl dobře. Nic neilustruje lépe, jak bolestivě umí realita zasáhnout, než opakované pokusy a soužení Alexandra Vondry převést nádherné pocity do konkrétních úspěchů. Nikdy neexistoval jakýkoli náznak toho, že by velvyslanec nebo ministr Vondra a jeho protějšky ve Washingtonu nesdíleli a nevyznávali stejné politické hodnoty. Ať už ale mluvíme o strategické obraně, programu bezvízového styku, nebo společných vzdělávacích centrech, nic z toho nebylo dotaženo do konce. Frustrace z tohoto období zřejmě dokazuje, že politické hodnoty nemohou existovat abstraktně; aby politika mohla „být“, musí být uvedena do praxe a zakotvena v institucích. Mít rád Rolling Stones nebo obdivovat oslnivého prezidenta České republiky samo o sobě neposkytuje spolehlivý základ pro mnohem náročnější bilaterální aliance. Mám podezření, že toto druhé období dokazuje, že Američané a Češi mají mnoho společných kulturních hodnot, ale tyto hodnoty nejsou tak podrobné nebo vyspělé, aby poskytly vodítko pro státnické jednání. Člověka to nutí klást si otázku, k čemu politické hodnoty vůbec jsou, když nevedou k politickým výsledkům. Protože sdílené hodnoty mezi Spojenými státy a Českou republikou v tomto období k politickým výsledkům nevedly.

4 Anne Applebaum, „Russia’s Blow to Globalization“ *Washington Post*, 8. srpna, 2014. Diskuze na téma „McMír“.

3/ Spory Václava Klause: Ve třetím období frustrace přerostla ve spor. Prezident Václav Klaus věřil, že chápe politické hodnoty Spojených států lépe než Spojené státy samotné, a odlišně interpretoval to, po čem tyto hodnoty volaly. Mysleli jsme si, že hodnoty investované do svobodné a jednotné Evropy přinesou více „Evropy“. To bylo podle nás to, o čem tu šlo. Ne tak podle Klause, který si myslel, že svobodná Evropa by se dala nejlépe realizovat menším zapojením Bruselu. A tak dál a tak podobně. Většinu tohoto období Američané a Češi o zásadních politických hodnotách vůbec nediskutovali, protože přece již bylo předtím dohodnuto, že tyto hodnoty máme společné bez ohledu na to, o jaké hodnoty vlastně šlo. Praha a Washington jen došly k diametrálně odlišným závěrům, co tyto hodnoty vyžadovaly.

4/ Návrat staré školy sociální demokracie a obyčejného populismu: V současnosti se ani Washington, ani Praha, alespoň naoko, nesnaží tyto domnělé společné hodnoty a naši stále pevnější alianci posilovat. Prezident Miloš Zeman si možná není těchto historických artefaktů vůbec vědom. Aniž bychom upřednostňovali tu či onu zahraniční politiku, pokud člověk porovná česká a americká prohlášení na téma Ukrajina v průběhu minulého roku, těžko by mezi nimi našel nějakou společnou nit, natož aby poznal, že jsou tyto státy členy jedné aliance. Rozhodně není pravda, že by se prezident Barack Obama předtím, než učiní rozhodnutí, zaobíral pohledem České republiky, a stejně tak pochybuji, že by měl prezident Zeman kvůli starostem o americké zájmy špatné spaní. V mnoha ohledech je absence vzájemně se prolínajících zájmů úlevou. V některých ohledech je současné období nejšťastnějším ode dnů Kamelotu a Havla. Alespoň není ani jedna strana nucena předstírat něco, co již dávno neexistuje a možná ani nikdy neexistovalo.

Výše uvedené tvrzení nedokazuje, že aliance nebo užší vztahy mezi Spojenými státy a Českou republikou nemohou existovat. Jen to dokazuje, že důvod pro takovou alianci – na základě osvědčení po skončení studené války – tedy že aliance je přirozený stav demokracie a vždy mezi Spojenými státy a Českou republikou v té či oné podobě existovala, je falešný. Politická spolupráce mezi těmito zeměmi byla naopak v posledních 20 letech ošemetná a problematická a je zde patrná tendence vývoje postoje české vlády od hlubokého obdivu k americkému prezidentovi Ronaldu Reaganovi až k neochotnému přijetí prezidenta Zemana. Jak se v té době předpokládalo, 20 let po vstupu do NATO budou i tyto nadšené proamerické země ve střední Evropě, politicky řečeno, k nerozeznání od „normálních“, do sebe zahleděných, členských států EU.

„Nová Evropa“, o níž kdysi mluvil bývalý americký ministr zahraničí Donald Rumsfeld, bude z hlediska zájmů USA za jednu generaci již nerozeznatelná.

Samozřejmě, že východní státy Evropy si zachovají své historické pohledy na Rusko po celá staletí, ale tvrzení, že „nová“ Evropa bude mít trvalé vztahy se Spojenými státy a zřetelný vzorec hlasování v rámci Evropské unie (odvozený od pozitivní zkušenosti z rozšíření NATO) budeme muset opustit. Případ Slovenska Roberta Fica by v nás měl vyvolat skepsi, pokud jde o tvrzení, že Spojené státy a střední a východní Evropa jsou předurčeny být spojenci. Stejně jako Viktor Orbán v Maďarsku, Fico pohřbil myšlenku, že rok 1989 předznamenal novou Evropu v synchronizaci s americkou liberální demokracií.

HRANICE MOŽNÉHO

Ne všechno, co se státních záležitostí týče, lze vyvodit z minulých činů. Změnám, většinou nepříjemným, které zasáhly mezinárodní systém, se státy přizpůsobí jedinečným způsobem daným jejich podmínkami, jenž bude mít vliv na jejich dispozice pro budoucí akce a vztahy. Například zahraniční politika Spojených států se během Obamova prezidentství velmi změnila. Tlak na vymanění se z dlouhé recese a vysoké nezaměstnanosti udělal z prezidenta USA, který byl vždy zaměřen na domácí otázky funkčního izolacionistu, zejména co se Evropy týká. Jak Češi vědí, mnohem lépe než většina Evropanů, prezident Obama pravděpodobně nepodpoří rozšíření vztahů USA se střední a východní Evropou. A jeho neochota ještě výrazněji poroste v případě, že demokraté v listopadových volbách do Kongresu přijdou o křesla v Senátu.

Z hlediska struktury sil a vojenské pomoci je velmi nepravděpodobné, že by prezident Obama zastavil snižování vojenských výdajů nebo přijal opatření, která by kompenzovala očekávaný pokles evropských obranných rozpočtů. Dokonce ani zhoršující se situace v Rusku a potenciál reálné války na Ukrajině nezabrání poklesu výdajů na obranu USA a americkému strategickému posunu do Asie. Je třeba připomenout, že Spojené státy prošly posledním rokem ukrajinské krize, aniž by učinily vojenská opatření. Prezident Obama první den po připojení Krymu oznámil, že Spojené státy neměly žádné plány ani úmysl bojovat o Ukrajinu nebo navracet Krym. Je docela pravděpodobné, že Bílý dům z ukrajinské krize vyvodí, že sankce a „soft power“ jsou více než dostačující na odstrašení ruské agrese.

Návrhy, které vyžadují zahraničně-politický aktivismus ze strany Spojených států nebo vojenské výdaje a bezpečnostní závazky, nebudou za těchto podmínek pravděpodobně brány vážně, nebo dokonce ani na vědomí, dokud ve Washingtonu v polovině léta 2017 nezasedne nová vláda. Zlepšení obchodních vztahů se řídí mírně odlišnými faktory, ale i zde je zlepšení v oblasti vzájemného obchodu drženo jako rukojmí, dokud nebude úspěšně vyjednáno Transatlantické investiční

a obchodní partnerství (TTIP), což se zatím jeví jako nemožné, minimálně do prvních let příštího vládního období, nebo okolo roku 2018. Přímé zahraniční investice na druhou stranu nejsou omezeny politickým kalendářem, ale zároveň nemohou být ani politicky nařizovány. Američtí investoři se v Evropě bojí investovat ze tří důvodů: (1) americká ekonomika se zotavuje rychleji než ekonomika Evropy a dolar posiluje; (2) politické vedení po celé Evropě, včetně Bruselu, je vnímáno jako slabé a nerozhodné, připravené podbízet se populistům zavedením vyšších daní a sankcí na podnikání; a (3) rostoucí nestabilita v Rusku a na Blízkém východě je v dlouhodobém horizontu pro evropské ekonomiky považována za negativní.

Zdá se tedy, že tři důležité oblasti, ve kterých liberální demokracie spolupracují (vojenská spolupráce, liberalizace obchodu a přeshraniční investice), se jen těžko mohou v současném geopolitickém kontextu zlepšit. Existuje ovšem široká škála méně důležitých vztahů, které nejsou ovlivněny negativním ekonomickým a bezpečnostním výhledem, jako jsou třeba společné kulturní a vzdělávací podniky a výměny, nevládní organizace, spolupráce na humanitárních projektech, atd. Je pravda, že relativně otevřeným kanálem mezi demokraciemi bývají vztahy mezi lidmi. Ty jsou užitečné, ale politickým vůdcům nezajišťují stejný přínos, jaké jim někdy mohou přinést iniciativy typu stát–stát.

Faktem zůstává, že existuje široká škála možných projektů, které by mohly posílit vztahy mezi Spojenými státy a Českou republikou a že se liší v pravděpodobnosti úspěchu a obtížnosti provedení. Pokud můžeme soudit dle minulosti, Česká republika, stejně jako většina ostatních malých států, si nejčastěji vybírala projekty s nejmenší šancí na úspěch a nejmenší dlouhodobou hodnotou. Čas a politické úsilí, které Česká republika investovala do strategického obranného projektu raketového deštníku, který byl nakonec odsouzen k nezdaru, je vynikajícím příkladem toho, že člověk je nakonec potrestán tím, po čem touží. Tento výsledek by v nynější situaci neměl být problém. Zatímco Spojené státy byly nesnesitelně vágní, co se zahraničních záležitostí týče, je tíživě jasné, které ze záležitostí, z nichž některé byly zmíněny výše, se do budoucna odmítají věnovat.

CO BY MĚLA ČESKÁ REPUBLIKA DĚLAT JAKO PRVNÍ

Jak vyplynulo z předchozí diskuze, Česká republika se často jako žadatel ocitla v nerovném vztahu s Washingtonem, a stejně jako všichni zhrzení milenci, i ona trpí návaly lítosti a hněvu. Hledání velmocenských ochránců malými evropskými státy má ve 20. století dlouhou a nevalnou historii. Německý kancléř Theobald von Bethmann-Hollweg to formuloval bez obalu za první světové války, když poznamenal: „Časy nyní nepřejí anexi, ale spíše přivinutí se menších státních

entit k velmocím ku vzájemného prospěchu.“ Totéž by mohlo být řečeno na konci studené války.⁵

A v tom je ten problém. Česká zahraniční politika byla vůči Americe vždy nestydatě reaktivní, retrospektivní a nostalgická. A to ne vždy zcela atraktivním způsobem. Aneb jak to podává slavný *cri du coeur* z roku 2009, „Dvacet let po skončení studené války již země střední a východní Evropy nejsou v centru zájmu americké zahraniční politiky.“⁶

Proč by měly být? Dvacet let po čemkoliv je svět málokdy stejný. Česká zahraniční politika strávila příliš mnoho času snahou obnovit svůj nevinný stát na úkor soustředěného úsilí o vytvoření podmínek, které by vedly k novým a modernějším vztahům se Spojenými státy. Než aby konala, strávila Praha raději posledních 20 let truchlením nad ztracenou minulostí, kdy byla střední Evropa v centru dění. Naopak Varšava v průběhu těchto 20 let upustila od své romantické představy o Spojených státech a ukula nový vztah s Německem, budovala efektivní koordinaci v rámci Výmarské skupiny, silnou ekonomiku a aktivní zahraniční politiku. V důsledku toho je dnes Polsko de facto čtvrtou mocností, jehož názor na prakticky všechny evropské a euroatlantické otázky je relevantní. Naproti tomu vliv České republiky ve Washingtonu a nejspíše i v Bruselu neustále klesá ze svého maxima v době Havlova prezidentství.

Stejně jako to úspěšně udělala Varšava, měla by i Praha zaměřit svoji pozornost na vybudování vlivu, který by si přála v budoucnu mít, a to následujícími způsoby:

1/ Regionální uspořádání: Jak se zdá, Češi mají averzi vůči chaotické záležitosti rozvíjení regionálního partnerství a preferují jistý druh české zvládnú-to-sám výjimečnosti.⁷ Velké mocnosti mají tendenci vnímat skupiny a koalice v podstatě stejným způsobem, jakým přitahují pozornost jejich soupeři. Běžná baltsko-severská koordinace si rozhodně získala pozornost Washingtonu a současně polsko-baltské lobování zaznamenalo v Bruselu určitý dopad. Skutečnost, že Bulharsko, Maďarsko a Srbsko mohou vytvořit kartel na podporu projektu South Stream je na druhou stranu něco, co musí všechny euro-atlantické mocnosti vzít na vědomí. Z politického hlediska by se dalo říci, že Evropa funguje spíše jako systém regionálních bloků, než jako organizace členských států. Tragickou slabostí středoevropských států je jejich neschopnost postavit kulturní, historické a geografické koalice. V nepříliš vzdálené minulosti byly Česká republika, Rakousko, Slovensko, Slovinsko, Maďarsko a Chorvatsko součástí těžce politické

5 Citát, Tooze, *The Deluge*, strana 114.

6 Alexander Vondra, „Letter to Obama: Five Years Later“, *Central European Digest*, 10. červenec 2014

7 Vzhledem k tomu, že Česká republika stála u zrodu Visegrádské skupiny v roce 1990, je politováníhodné, že Visegrad zdá se ztratil svou cestu po úspěšném rozšíření NATO a netransformoval se například sloučením s Výmarskou skupinou.

jednotky. Samozřejmě se tím nesnažím o vzkříšení Vídeňského mocnářství, pouze chci zdůraznit, že zde chybí způsob, jak koordinovat střední Evropu od Varšavy po Budapešť. Praha, Bratislava a Budapešť si navzájem stále nulují své hlasy ohledně EU záležitostí, rozpočtů a možností v oblasti zahraniční politiky. Z pohledu Washingtonu získají veškerou pozornost jen ti spojenci, kteří mohou přinést bloky hlasů do OSN, EU, WTO nebo NATO.

2/ Strategické vedoucí pozice: Česká republika se nijak zvlášť usilovně nesnažila prosadit své vycházející hvězdy do klíčových pozic v EU, NATO a MMF. I přes vynikající práci Štefana Füleho v Evropské komisi neexistuje pocit, že by Česká republika agresivně soutěžila o každou otevřenou pozici v euroatlantických institucích. Důvodem, proč na institucích záleží, je to, že na dobrá slova českého ministra zahraničních věcí při návštěvě Kuby si na americkém ministerstvu zahraničí budou schopni vzpomenout celé jedno odpoledne, ale pokud by to byla slova českého komisaře EU pro hospodářskou soutěž, pamatovali by si je mnohem déle. Samozřejmě tím nenavrhuji aby Česká republika vyhrožovala, že skrze Komisi pro hospodářskou soutěž zažaluje Microsoft o 100 miliard dolarů. Pokud by však taková neopodstatněná obava vedla Bílý dům k navýšení míry vojenské pomoci, bylo by na tom něco špatného? Realita politiky je, že rozhodování je často neprůhledné a velmoci budou mít tendenci hledat vztahy se státy a lidmi, kteří jsou v pozici umožňující jim prosadit své národní zájmy.

3/ Komparativní výhoda: Česká republika má velmi podivný zvyk prosazovat své nejméně atraktivní atributy na úkor vlastností, ve kterých Češi opravdu vynikají. Historie nám nedává mnoho příkladů zemí, které měly za cíl bližší spojení s českou armádou včetně samotných českých občanů. Proč by Praha navrhovala své klopýtající a kontroverzní ministerstvo obrany jako vlajkovou loď inovovaného vztahu se Spojenými státy? Česká armáda měla samozřejmě významný přínos pro operace v Bosně, Afghánistánu a Iráku, ale toto „dobrovolnictví“ nevedlo k modernizování vztahu se Spojenými státy, o což se Česká republika, zdá se, snažila. Nejen, že tento důraz na armádu nesprávně chápe Spojené státy, ale zároveň opakuje společnou chybu malých států. Je ironií, že země s nejvyšší úrovní „dobrovolnictví“ v zahraničních operacích vedených USA, jako jsou Gruzie, Černá Hora a Albánie, se zdají být Spojenými státy přehlíženy a nemohou tak uniknout svému statusu „malého státu“. České přeceňování významu vlastní armády je o to více zarážející, vezmeme-li v úvahu, že Česká republika má další oblasti politiky, které určují standard pro evropské státy. Ihned nám vytane na mysl například úspěch České republiky v diverzifikaci dodávek energie a výrazném zvýšení energetické nezávislosti. Když například Švédsko předsedalo EU, muselo si ponechat Václava Bartušku, aby předsednickému státu a ostatním zemím EU radil v otázkách energetické bezpečnosti. Vzhledem k tomu, že

energetická bezpečnost je, možná po terorismu, nejvýznamnější dlouhodobou výzvou pro Evropu, proč by Česká republika neměla zdůraznit svoji komparativní výhodu v této kritické oblasti? Proč v Praze trvají na vojenské spolupráci, když mají prvotřídní zkušenosti v multibilionovém průmyslu, patřícímu k nejvyšším národním bezpečnostním zájmům Spojených států a Evropské unie?

Poznámky výše by měly sloužit k ilustraci koncepčních problémů českého přístupu k posílení vazeb se Spojenými státy. Není možné zlepšit vztahy obou polokoulí, dokud se daná země neetabluje jako regionální lídr. Snaha přizpůsobit národní politiku tak, aby to potěšilo vzdálenou velmoc, je ztrátou času, pokud aspirující republika neumístí své občany do horních pater institucí, které tvoří budoucí politiku. Je marné snažit se vybudovat vztah na chybném předpokladu toho, co druhá strana chce. Vztahy mohou být postaveny pouze na vlastnosti, kterou již první strana má. Hospodyňky, které jsou skvělé kuchařky, by se měly vyvarovat účasti na plavkových soutěžích. Stejně tak by se měla Česká republika vyhnout *hard power* tématům, v nichž nemůže využít své výhody. Abych parafrázoval Bethmann-Hollwega, i když je „přivnutí se“ jednoznačně preferovanější než připojení, je v 21. století stále lepší vybudovat vztah na vzájemných silných stránkách.

Severský region nabízí tři příklady malých států, které se vydaly směrem nezávislosti a dosáhly velkého vlivu tím, že se chytře rozhodovaly v otázkách geografie, regionální strategie a komparativních výhod. Norsko maximalizovalo svou zeměpisnou pozici a přírodní zdroje tak, aby si vybojovalo významné obchodní vztahy s kontinentální Evropou a zároveň maximalizovalo svou úlohu v NATO a minimalizovalo břemeno, které s sebou nese členství v EU. Švédsko stavělo na své centrální poloze a talentovaném ministru zahraničí Carlu Bildtovi, který se stal regionálním budovatelem koalice a arbitrem zahraniční politiky od Balkánu přes Ukrajinu až po Blízký východ. Finsko pak vzalo slabinu své zeměpisné polohy a přetvořilo ji ve významnou obchodní cestu mezi Evropskou unií a Ruskem. Ve všech třech případech vyřešil úzce odůvodněný a dobře provedený výběr, založený na individuálních geografických, komparativních výhodách, regionální spolupráci a zisku problém malých států. V současné době mají Norsko, Švédsko a Finsko vliv, který přesahuje jejich zeměpisnou velikost v Evropě a Atlantiku a jména jejich vedoucích úředníků se běžně objevují na užších seznamech kandidátů na nejvyšší mezinárodní pozice.

ZÁVĚR

Jak jsem uvedl, existuje dostatek důvodů, abychom byli skeptičtí ohledně možnosti významného zlepšení vztahů ČR-USA. Jedním z těchto důvodů je i sporné

načasování české předehty. Žádný prezident v americké historii takto opakovaně a veřejně nezamítl a nebagatelizoval zájem České republiky navrátit se do centra zájmu zahraniční politiky USA. Obrat prezidenta Obamy směrem k Asii je tak kategoričké odmítnutí návrhu manželství se střední Evropou, jaké si jen lze představit. Prezidentův neústupný pohled na relativní význam Evropy a Asie byl dále posílen globální recesí, klesajícím rozpočtem americké vlády, vzestupem revizionistického Ruska, alarmujícím šířením války a chaosu a klesajícím politickým mandátem prezidenta. I v případě, že by byl prezident nakloněn tomu, aby přehodnotil vztah s Českou republikou (což není), už by stejně nemohl.

Za druhé – skrytý předpoklad, že užší vazby se Spojenými státy jsou jen o málo víc než obnovení status quo ante, je také těžké podpořit. Kromě obdivu, velké úcty a v mnoha případech osobní náklonnosti Američanů vůči členům Charty 77 a bojovníkům za svobodu, kteří pomohli Československu a později České republice ke svobodě, demokracii a evropským institucím, jsme všichni vinni vylepšováním našich vzpomínek na minulost. Počátek 90. let bylo výjimečné období tvořené silnou osobností Václava Havla a jeho blízkých spolupracovníků a jako takové je zavádějícím měřítkem pro politický vývoj země. Poté, co se slavné časy staly minulostí a Česká republika se vrátila k evropskému každodennímu životu, Češi u volebních urnách často odmítli právě ty lidi, které Američané obdivovali, ve prospěch nějakého postkomunistického nádeníka nebo běžného populisty. Je nejspíše pravda, že česká politická třída nikdy nebyla tak odpudivá jako Viktor Orbán, pokud si něco zamane, nebo tak šílená jako bratři Kaczynští po pár skleničkách, ale ani Mírek Topolánek, Petr Nečas a Miloš Zeman coby evropští státníci po sobě nezanechali nijak pozitivní stopu. Podíváme-li se na posledních 20 let blíže – kromě silných kulturních vazeb a trvalých osobních přátelství byly vztahy mezi Prahou a Washingtonem jednou lepší, jindy horší, čímž mám na mysli *normální* ve střeoevropském smyslu „průměrnosti“. To však neznamená, že vztahy nelze zlepšit, znamená to jen, že naše vztahy neklesly z olympských výšin.

Za třetí, to úmyslné selektivní pamatování si minulosti nás činí slepými vůči pravdě v kritice Radosława Sikorského. Spojené státy jsou v tuto chvíli skutečně „bezceňným spojencem“. Částečně je to způsobeno vážnými strukturálními důvody: geografii střední Evropy, asymetrií moci a přesunem korelace moci a zájmů po celém světě. Je také řada náhodných faktorů jako je recese, preference stran a demografie, které způsobují, že Spojené státy vstoupily do delšího období funkční izolacionismu. Izolacionismus a demokratičtí prezidenti jsou podobní běžnému nachlazení; člověk s tím nemůže dělat nic jiného, než čekat, až to přejde. V tomto smyslu by pro Českou republiku bývalo lepší, kdyby prosazovala cestu zcela nezávislou na zahraniční politice USA dříve a agresivněji, jak ukazuje příklad Polska, a to ve snaze posílit svou reputaci a atraktivitu v mezinárodní

politice. Jak bylo jednou řečeno o členství v NATO: „Získáte ho ve chvíli, kdy už ho nepotřebujete.“

Kromě skutečnosti, že Česká republika nikdy v minulosti se Spojenými státy zas tak dobrý vztah neměla, že prezident Obama už bližší vztahy odmítl, a že Spojené státy jsou bezcenným spojencem tak jako tak, je zde problém, v jaký bližší vztah by Česká republika mohla doufat. Jak jsem uvedl, důležité oblasti mezinárodní spolupráce (vojenské aliance a liberalizovaný obchod) jsou vážně omezeny rozpočty a obě jsou tržně unaveny. Obě by vyžadovaly výdaje hotovosti a politického kapitálu nad rámec kapacity České republiky s výhledem nejistého výsledku. V této situaci stojí Česká republika tváří v tvář úkolům na příští léta – obnovit myšlenku sjednocené střední Evropy, vybudovat tým do euroatlantických institucí a rozvíjet oblast spolupráce, ve které Česká republika vyniká a která bude rezonovat v širší evropské veřejnosti. Stručně řečeno zde musí být jasná a měřitelná návratnost. Podle mého názoru, pokud se Česká republika hodlá dvořit svému americkému spojenci, který nyní vidí „soft power“ jako zásadní pro jeho budoucí vztahy s Evropou, pak je energetická bezpečnost možná nejsilnější z „měkkých sil“ a navíc má tu výhodu, že je zisková.

Nejlepší a možná jediný způsob, jak může Česká republika získat pozornost Spojených států a dalších spojenců, je poskytnout řešení nebo část řešení problému, který Spojené státy a Evropská unie nebyly schopny opravit. Český model energetické rozmanitosti a bezpečnosti je jedním z příkladů částečného řešení. Již víme, že příští prezident Spojených států najde na svém stole v Bílém domě složku s „otravným“ problémem energetické bezpečnosti v Evropě. To bude ten správný čas pro prezentaci nových nápadů z Prahy.

VYSTŘÍZLIVĚNÍ Z KOCOVINY: VZTAHY USA A ČESKÉ REPUBLIKY ZA VLÁDY BARACKA OBAMY

John K. Glenn

„Rozpadá se svět?“ táže se nedávná studie Carnegie Endowment,¹ přičemž souhlasí s mnohými, kdo se dívají na svět, v němž – v době, kdy tento text vzniká – Rusko nadále podporuje útoky v pohraničí na východní Ukrajině; svět, kde se islámská teroristická skupina ISIS uprostřed nepřetržitého zabíjení pokouší vytvořit nový chalífát na pruhu území zahrnujícím Sýrii a Irák; kde boje mezi Izraelem a Gazou za sebou zanechaly více než 2200 mrtvých, kde vleklé přepočítávání výsledků prezidentských voleb oddaluje nalezení důkazu podvodu. Ve světě, v němž v západní Africe řádí ebola nedaleko místa, kde se stále pohřešuje 200 školaček poté, co byly uneseny hnutím Boko Haram, a kde čínská stíhačka agresivně pronásledovala americké letadlo v mezinárodním vzdušném prostoru. V těchto podmínkách je velmi obtížné najít správnou perspektivu pro otázku, „jaká je povaha americko-českých vztahů a jak je lze upevňovat?“

Naneštěstí lze jen velmi těžko tvrdit, že americko-české vztahy jsou tak pevné, jak by měly být. V této esejí se budu zabývat tím, proč je toto ten případ, a také „kocovinou“ od roku 2008. Shrnu obsah diskuse nedávného symposia věnovaného „Otevřenému dopisu střední a východní Evropy Obamově administrativě“ publikovanému v roce 2009 a budu se zabývat vlivem krize na Ukrajině a v Rusku. Představím myšlenku, že obnovení závazku posílení NATO a znovuzavedení pojmu odstrašení mohou poskytnout výchozí strukturu pro cestu vpřed.

Přilíši často slyším rozhovory o americko-českých vztazích, které vycházejí z toho, že tyto vztahy byly pevné za vlády George W. Bushe, ale od té doby ochably, protože vláda Baracka Obamy se stáhla z vedení východní Evropy a obecně z celého světa. Mým cílem je ukázat, že tento obraz nedávné doby není přesný, nýbrž že

1 Thomas Carothers et al., „Is the World Falling Apart?“, Carnegie Endowment for International Peace, 14. 8. 2014, <http://carnegieendowment.org/2014/08/14/is-world-falling-apart/hkuw>.

jde o rámcové argumenty politických elit. Nechci se zde zapojovat do současné populativní a fanatické diskuse o americkém řízení světa, která probíhá doma v USA, ale budu obhajovat myšlenku, že tato rámcová perspektiva může mít škodlivý vliv při zaměření se na výzvy, hodnoty a zájmy sdílené v samé podstatě americko-českých vztahů.

Byl jsem požádán, abych přispěl k této publikaci z perspektivy Obamovy administrativy, je však potřeba zdůraznit, že mohu hovořit z pozice podporovatele a člověka, který sloužil jako poradce v rámci evropského a eurasijského týmu Obamovy kampaně v roce 2012, nikoli jako někdo, kdo v Obamově administrativě slouží a může tedy podat zprávu o uvažování o její vnitřní politice. Mé názory jsou především názory dlouhodobého pozorovatele a přítele České republiky, který má zájem na tom, aby naše vztahy byly pevné, bez ohledu na to, kdo vede Bílý dům.

PO KOCOVINĚ

Po útocích 11. září byla Česká republika jedním ze skálních zastánců Bushovy vlády a byla vnímána jako část „nové Evropy“ Donalda Rumsfelda, která se podílela na světovém boji proti terorismu v Afghánistánu a Iráku. Čeští politici přijali Bushův program svobody za svůj a stali se silnými partnery a experty. Asi nejvíc to bylo vidět v jejich práci na Kubě. S nadšením se chtěli podílet na programu protiraketového deštníku, který byl zaměřen proti potenciální jaderné hrozbě ze strany Iránu, a který se měl opírat o antirakety (GBI) umístěné ve východní Evropě, což bohužel vedlo k dojmu, že čeští politici byli vnímáni jako blízcí stoupenci Bushovy vlády a Republikánské strany.

V roce 2009 se tedy dalo snadno usuzovat, že po prezidentských volbách dojde v rámci americko-českých vztahů k bolestnému střízlivění. Premiér Mirek Topolánek nazval ekonomickou politiku prezidenta Obamy po finanční krizi „cestou do pekla“, čímž vylekal a znepokojil své britské a německé protějšky, kteří zaujali jiný postoj. V novinách se objevil článek citující majitele jednoho pražského baru, který tvrdí, že Obamovo zvolení oné noci proplakal, protože „nechceme být pod vlivem Putina Ruska a nechceme socialismus.“² Odkaz na „socialismus“ vhodně korespondoval s republikánskou kritikou Obamy během jeho prezidentské kampaně v roce 2008, já však musím přiznat, že mi to přijde nepochopitelné – nikoli v případě poradců republikánské kampaně, kteří spoléhali na to, že americká veřejnost neví, co socialismus znamená, ale v případě země, která zažila přes 40 let „opravdového socialismu“.

2 Dan Bilefsky, „That Big Moment for Czechs? Not So Big“, *New York Times*, 3. 4. 2009, <http://www.nytimes.com/2009/04/04/world/europe/04czech.html?fta=y&r=0>.

V americko-českých vztazích došlo k nešťastnému zvratu, a to deset dní před plánovanou návštěvou prezidenta Obamy v Praze, když v důsledku vnitřních intrik padla česká vláda v době, kdy byla pověřena vedením Evropské unie (EU). Oproti kultovnímu výjevu z 90. let, kdy prezident Bill Clinton hraje v jazzovém klubu Reduta na saxofon, který mu daroval prezident Havel, prezident Obama večerel v Praze sám se svou ženou. Bohužel, od té doby mají české vlády tendenci být nestabilní a zahleděné do sebe. Jen těžko lze tvrdit, že by se prezidenti Václav Klaus a Miloš Zeman pokoušeli napjaté vztahy napravit.

OTEVŘENÝ DOPIS, DŘÍVE A NYNÍ

Dojem, že východoevropané se k Obamově vládě staví od prvopočátku s rezervou, vykrytalizoval v „Otevřeném dopise střední a východní Evropy Obamově administrativě“, který podepsalo 22 bývalých vlivných představitelů včetně Václava Havla a Lecha Walesy, a to již 6 měsíců po inauguraci Baracka Obamy v červenci 2009 (za podpory grantu mého tehdejšího zaměstnavatele, The German Marshall Fund of the U.S.).³ Dopis upozorňoval na to, že východoevropané „jako přátelé a spojenci USA“ mají především starost o svou bezpečnost v návaznosti na ruskou invazi v Gruzii. Signatáři vyjádřili politování nad skutečností, že „země střední a východní Evropy už nejsou ve středu zájmu americké zahraniční politiky“. Upozornili na to, že jejich země zpochybňují schopnost a vůli NATO bránit je proti potenciální ruské agresi, a varovali, že „podpora více globálnímu partnerství s Washingtonem může v jejich regionu časem slábnout“.

Ačkoli signatáři řekli, že „vítají reset“ s Ruskem, vyjádřili zároveň obavu, že Obamova administrativa může podlehnout pokušení nahradit současnou bezpečnostní strukturou návrhem na „koncert mocností“, který v té době představil Dmitrij Medveděv. V neposlední řadě dopis vyzval USA k „opětovnému potvrzení jejich role coby evropské mocnosti“ a k posílení kredibility NATO v novém pohotovostním plánování v případě potenciálních nových hrozeb v jejich regionu. Varoval vládu, aby nepřijímala strategická rozhodnutí ve věci plánovaného protiraketového obranného programu ve východní Evropě na základě ruského nesouhlasu a aby posílila americko-evropskou spolupráci v oblasti energetické bezpečnosti.

3 „An Open Letter To The Obama Administration From Central And Eastern Europe“, *Gazeta Wyborcza*, 16. 7. 2009, dotisk Radio Free Europe/Radio Liberty, 6. 9. 2014, http://www.rferl.org/content/An_Open_Letter_To_The_Obama_Administration_From_Central_And_Eastern_Europe/1778449.html.

Centrum pro evropskou politickou analýzu (CEPA) nedávno zveřejnilo – u příležitosti sympózia konaného pět let po zveřejnění Otevřeného dopisu – úvahu, v níž Alexandr Vondra prohlásil, že „čas nám dal za pravdu.“⁴ Ve své úvaze prezentuje Vondra stanovisko, které jsem představil v úvodu tohoto příspěvku: „Do roku 2008 byl Západ pod vedením USA v ofenzívě, připravoval program a prezentoval výsledky... od roku 2008 zaujal Západ postoj spíše defenzivní a reakční.“ Vondra poukazuje na znepokojující úspěch nacionalistických stran v nedávných parlamentních volbách EU a na „některé výroky nové generace politiků, kteří inklinují k reálpolitice“ jako na důkaz, že varování signatářů byla oprávněná. Podíváme-li se např. na Maďarsko Viktora Orbána, má Vondra očividně pravdu v tom, že čas ukázal, že ve východní Evropě nelze proatlantický postoj považovat za samozřejmost. (Tento článek nemá být přehledem rozdělení interních zájmů Evropy a EU v posledních letech, jsou ale významnou částí celého příběhu.)

Vondra je již dlouho jedním z nejsilnějších proatlantických a proamerických hlasů v České republice a já bych zde rád zdvořile tento vlivný postoj částečně přehodnotil tím, že se podíváme na data veřejného mínění, z nichž vyplývá, že mezi názory veřejnosti a rámcovými argumenty politické elity je určitá mezera. Vnímání je mocný nástroj a vykonstruovaná tvrzení mohou mít dopad na skutečný svět utvářením vnímání a chování druhých. Stejně jako je možné, aby se díky politickému vedení, které prosazuje pozitivní zaměření na společné projekty, situace zlepšila, může se také zhoršit, argumentují-li vlivní lidé tím, že dochází k úpadku.

Bylo americké vedení v roce 2008 tak silné a efektivní? Můj bývalý kolega Ron Asmus, který pomáhal s psaním Otevřeného dopisu, je opačného názoru. Ve své reakci na kritiku Dopisu argumentuje tím, že šlo vlastně o „varování, že obraz Ameriky v regionu je také nutno poupravit“ a že „většina škod“ byla napáchána v letech před rokem 2008.⁵ Z dat veřejného mínění také vyplývá, že je rozdíl mezi tvrzením, že vztahy byly silné, ale ochably, a názorem širší veřejnosti.

Již mnoho bylo řečeno o skutečnosti, že George W. Bush byl relativně oblíbenější ve východní Evropě, nežli v západní. Vyhodnocení výzkumu *Transatlantic trends*, který provedl The German Marshall Fund v roce 2013, ovšem ukazuje, že postoj ke Spojeným státům se od roku 2008 nezměnil, ba naopak, že Obama a jeho vedení světových záležitostí jsou dnes ve východní Evropě vnímány pozitivněji než Bush

4 „Atlantic Ties and the Late Great, Open Letter“, *Central Europe Digest*, 10. 7. 2014, http://cepa.org/sites/default/files/Past_CED_Issues/Central%20Europe%20Digest%2C%20July%2010%2C%202014_0.pdf.

5 „Ron Asmus Responds to Heilbrunn“, 29. 8. 2009, Research and Analysis Archive, German Marshall Fund, <http://www.gmfus.org/archives/ron-asmus-responds-to-heilbrunn/>.

v roce 2008.⁶ V roce 2008 např. souhlasilo s Bushovým vedením světových záležitostí 44 % Poláků, zatímco v roce 2013 souhlasilo s Obamovým přístupem 60 %. Populárta prezidenta Obamy možná klesla ze svých možná až nebeských výšin roku 2009, současné mínění české veřejnosti ovšem naznačuje, což může být překvapivé, že Obama je nejoblíbenější americký prezident, dokonce oblíbenější než Ronald Reagan.⁷

Posílala Obamova administrativa své poslání evropské mocnosti, jak bylo doporučeno v Otevřeném dopise? V prvním roce svého úřadu prezident Obama ve svém projevu v Praze zmínil nečinnost Západu po invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa roku 1968 a prohlásil, že „Spojené státy se k lidem tohoto národa nikdy neobrátní zády.“ Vyzval k obnově NATO a k potřebě „pohotovostních plánů za účelem vypořádání se s novými hrozbami, ať už přijdou odkudkoli.“ (V tomto příspěvku se ještě zmíním o jeho současném obnovení závazků k východní Evropě, které učinil letos v reakci na ruskou anexi Krymu.) Viceprezident Joe Biden navštívil Prahu v roce 2009 a vyzval Českou republiku a země východní Evropy, aby „se staly spíše partnery, nežli chráněnci Spojených států.“ Bývalá ministryně zahraničních věcí Hillary Rodham Clintonová, často zmiňována jako jedna z tvůrců politiky znovunastolení rovnováhy v Asii, navštívila Evropu během svého funkčního období 38krát a opakovaně požadovala, aby Spojené státy a Evropa upevnily vzájemnou ekonomickou a bezpečnostní spolupráci. Ministr zahraničí John Kerry si zvolil za cíl své první zahraniční cesty Evropu a je velkým podporovatelem americko-evropských vztahů jako základny pro světový pořádek, který prosazuje zájmy obou stran.

Velká část tvrzení, že americké vedení ochablo, se opírá o protiraketovou obranu a rozhodnutí Obamovy vlády změnit původní plán, který zahrnoval radarové základny umístěné v České republice (jedna z nich v kompetenci NATO). Vondra neříká, zda Obamova vláda vyhověla ruským požadavkům, jak upozornil Otevřený dopis. Vondra se ani nepokouší tvrdit, že revidované plány protiraketové obrany posílí schopnost vlády reagovat na skutečnou povahu hrozby íránských balistických raket. Na základě rozšířené shody připustíme, že toto rozhodnutí bylo velmi špatně manažersky provedeno, ale opravdovou výzvou je očividný nesoulad našich zemí. Zatímco Čechům jde v protiraketové obraně zjevně především o Rusko, Spojeným státům jde o Írán. Nečiní nás oba bezpečnější obranný protiraketový plán, který je lépe schopný ochránit Evropu před potenciálním íránským útokem?

6 *Transatlantic Trends 2013*, German Marshall Fund and Compagnia de San Paolo, <http://trends.gmfus.org/transatlantic-trends/>.

7 Centrum transatlantických vztahů (PCTR), „Attitude of the Czech Citizens towards NATO and USA“, Report č. 5, 2014, http://cepa.org/sites/default/files/documents/Attitude%20of%20the%20Czech%20Citizens%20towards%20NATO%20and%20USA_ENG.pdf.

Debata o protiraketové obraně také zastírá částečný rozpor mezi českou politickou elitou a českou veřejností, která by dle veřejného mínění měla rozhodnutí přijmout spíše s úlevou než se znepokojením. Dvě třetiny české veřejnosti byly v té době proti plánům raketové obrany, přičemž občané vyjádřili obavu, že by to mohlo vést ke konfliktu, nebo dokonce k útoku na jejich zemi.⁸ Vzpomínám si, že když jsem v tu dobu navštívil Prahu, viděl jsem obrovský plakát proti radaru zakrývající celou přední fasádu budovy přímo naproti českému Ministerstvu zahraničních věcí a vím, jak tato debata polarizovala českou společnost.

Nyní už by mělo být jasné, že politika resetu nedovedla Spojené státy k přijetí Medveděvova návrhu (který byl Obamovou vládou okamžitě zamítnut), ani k tomu, aby opustila západní strukturu bezpečnosti a její závazek k NATO. Skutečnost, že střední a východní Evropa již nejsou středem zájmu americké zahraniční politiky, může být dokonce jakousi dobrou zprávou, která přesně odráží současný rozbouřený svět.

VÝZVA UKRAJINY A RUSKA

Krise na Ukrajině a anexe Krymu pro některé vykrystalizovala v dojem, že východoevropané měli ve svých obavách z Ruska pravdu a že tyto obavy byly podle nich ignorovány. Jak mi řekl letos jeden polský kolega: „Cítíme ospravedlnění a je to hořký pocit.“ Úředníci Obamovy administrativy však dlouho popírali tvrzení, že „reset“ reprezentoval přesvědčení, že Rusko může být transformováno v přirozeného a blízkého spojence jednoduše domluvou, přičemž argumentují tím, že šlo o nezbytnou strategickou a diplomatickou reakci na špatné americko-ruské vztahy v roce 2008.

Zpočátku se zdálo, že to přineslo alespoň nějaké dividendy v podobě podpisu nové smlouvy o jaderném odzbrojení, podpory zvýšených sankcí OSN proti Íránu a pokračující spolupráci v Afghánistánu. Avšak poté, co Vladimir Putin oznámil, že se v roce 2011 vrátí do prezidentského úřadu, a po všem, co následovalo – jeho útoky na ruskou občanskou společnost a domácí opozici, tirády proti Západu, zfalšované volby – byl „reset“ překonán a politika Spojených států se musela přizpůsobit novým podmínkám.

Jak reagovaly Spojené státy na anexi Krymu? Ministr zahraničí Kerry byl mezi prvními západními představiteli, který na Majdanu v Kyjevě vyjádřil zájem a ukázal

⁸ Viz Joshua Tucker, „More on the Missile Shield: Why Many Czechs and Poles Won't be Nearly as Disappointed as the Media is Suggesting“, *The Monkey Cage* (blog), 17. 9. 2009, http://themonkeycage.org/2009/09/17/more_on_the_missile_shield_why_1/.

solidaritě, a varoval, že „Rusko se pokouší změnit obraz bezpečnosti východní a střední Evropy.“⁹ Viceprezident Biden, ředitel CIA John Brennan a delegace amerického kongresu vedená senátorem Johnem McCainem jeli na Ukrajinu na počátku krize, aby nabídli radu a vyjádřili podporu Spojených států nové vládě. Prezident Obama se ve Varšavě zúčastnil schůzky východoevropských představitelů, kde znovu potvrdil závazek Spojených států vůči východoevropským členům NATO, kdy řekl: „Jako spojenci máme vážnou povinnost – povinnost vázanou dohodou – bránit vaši teritoriální integritu. A to budeme dělat.“¹⁰

Na počátku krize upozornil bývalý ministr obrany Bob Gates na to, že Spojené státy měly „velmi málo taktických možností“ – žádná z nich nezahrnovala vojenskou intervenci – zmírnit politiku Ruska proti Ukrajině.¹¹ Spojené státy však iniciovaly diplomatické snahy o zmírnění krize, zatímco americký velvyslanec OSN zmobilizoval Valné shromáždění, které, trochu překvapivě, odsoudilo ruskou anexi Krymu. NATO rozmístilo bojové mužstvo pěchotní brigády v severozápadním Polsku, poslalo F-16, ztrojnásbilo počet pozorovacích letounů podél ukrajinských hranic a letos na podzim plánuje rozsáhlé vojenské cvičení v Polsku. The National Democratic Institute a International Republican Institute – nevládní organizace USA – a americká Agency for International Development byly všechny v terénu při přípravě na prezidentské volby, které vedly k vítězství prezidenta Petra Porošenka. Spojené státy se také pokoušely reagovat na hlubší fundamentální krizi uvnitř Ukrajiny. Náměstek amerického ministerstva financí vedl misi na Ukrajinu za účelem pomoci s jejími ekonomickými těžkostmi.

A české hlasy? Odpověď na krizi na Ukrajině se zdála být ambivalentní, často charakterizována diskusí o českých sympatiích k Rusku. Čeští představitelé odsoudili násilí na Ukrajině, prezident Zeman však také mnohé překvapil, když se uprostřed této krize vyjádřil, že doufá, že v budoucnosti přivede Rusko k EU. Jak on, tak premiér Bohuslav Sobotka kritizovali současně sankce EU proti Rusku a zmínili možnost, že budou po Bruselu požadovat kompenzaci za dopad na český obchod.

Mělo to efekt? Situace není ani zdaleka vyřešena. V čase, kdy vzniká tento text, je Krym nadále (nelegitimní) částí Ruska a ukrajinští separatisté, kteří mají zbraně a podporu z Ruska, nadále ovládají oblast podél ruských hranic. V reakci na havárii malajsijského letadla na Ukrajině mobilizovaly Spojené státy evropské veřejné

9 Ministr zahraničí John Kerry, „Remarks at the Atlantic Council’s ‚Toward a Europe Whole and Free‘ Conference“, April 29, 2014, <http://www.state.gov/secretary/remarks/2014/04/225380.htm>.

10 Prezident Barack Obama, „Remarks by President Obama at 25th Anniversary of Freedom Day – Warsaw, Poland“, 4. 6. 2014, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/06/04/remarks-president-obama-25th-anniversary-freedom-day-warsaw-poland>.

11 Ministr obrany Robert Gates, „Russian Control of Crimea ‚Is a Done Deal‘“, 1. 5. 2014, http://www.huffingtonpost.com/2014/05/11/bob-gates-russia_n_5305500.html.

mínění a EU k zavedení ekonomických sankcí vůči Rusku, které někteří označují jako nejpřísnější od studené války. K překvapení mnohých podpořilo sankce proti Rusku i německé obchodní lobby.¹² Někteří analytici už samozřejmě také varují před tím, aby nebyl Putin příliš zahrán do kouta, kde by mohl mít pocit, že jeho jedinou možností je další agrese.¹³

Zbigniew Brzezinski v dubnu řekl, že problémem není politika nebo akce prezidenta Obamy, a prohlásil, že „si myslí, že jedná inteligentně,“ ale že by měl prezident zapojit Američany do hledání konsenzu ohledně hrozby, kterou krize představuje.¹⁴ To nadále zůstává pravdou mezi všemi těmi výzvami ve světě, kde se o účinnosti vojenských sil a diplomacie stále vzrušeně debatuje. Je potřeba si položit konkrétní otázky, jak naše politické uvažování formuje vnímání jak protivníků, tak i části domácího publika, které si není jisté rolí své země v rozbouřeném světě.

ABY NATO PRACOVALO LÉPE

Co je potřeba udělat? Rád bych navrhnul, aby byly česko-americké vztahy posíleny soustředěním se na naše dlouhodobě sdílené zájmy a obnovením našeho závazku o posílení NATO (i bezpečnostní spolupráce EU–USA). V Afghánistánu nadále slouží téměř 300 českých vojáků, čeští politici se však v posledních letech soustředí spíše na menší bilaterální projekty, které mají udržet zapojení Spojených států v regionu. Tyto speciální projekty zatím nepřinesly kýžené ovoce z části proto, že jsou pro naše bezpečnostní vztahy slabým základem. Z příspěvku mého přítele Jiřího Schneidera vnímám zásadní rozpor, když říká, že na jedné straně „neexistovaly žádné iluze, že bychom mohli vybudovat strategický vztah mezi velmocí a malým vnitrozemským státem ve střední Evropě mimo NATO,“¹⁵ zatímco téměř všechna doporučení se soustředí právě na snahy vybudovat jakýsi „speciální vztah“.

12 Derek Scally, „German business lobby backs Russian sanctions“, *Irish Times*, 29. 7. 2014, <http://www.irishtimes.com/news/world/europe/german-business-lobby-backs-russian-sanctions-1.1880956>.

13 Julia Ioffe, „The West Has Cornered Putin – and That’s When He’s Most Dangerous“, *New Republic*, 29. 7. 2014, <http://www.newrepublic.com/article/118890/european-sanctions-russia-putin-dangerous-corner>.

14 Atlantic Council, „Zbigniew Brzezinski: Obama Has Failed to Communicate Ukraine Crisis to Americans“, 29.4.2014, <http://www.atlanticcouncil.org/events/past-events/the-eastern-edge-of-a-europe-whole-and-free>.

15 Jiří Schneider, „Americko-český strategický vztah: Mapa k budoucnosti v oblasti bezpečnosti a obrany“ Centrum transatlantických vztahů (PCTR), Report č. 2, 2014, http://www.cevroinstitut.cz/upload/ck/files/PCTR/Publikace/Policy%20paper_Schneider.pdf.

Polsko předvedlo, že hlasy východní Evropy mohou být efektivní. Projev ministra zahraničí Radosława Sikorského, který požadoval větší německé vedení EU, byl dle mého názoru jedním z nejlepších příspěvků k transatlantickým vztahům v posledním desetiletí. Polsko se tehdy zároveň snažilo o lepší vztahy s Putinovým Ruskem, zatímco spolu se Švédskem a Velkou Británií vedlo Východní partnerství EU k formování debat o Rusku a bývalých sovětských státech. Když na Ukrajině propuklo násilí, bývalý polský prezident Aleksander Kwasniewski a ministr Sikorski byli v popředí snah o mediaci a reakci na tuto krizi. Polsko také v posledních letech významně zvýšilo své obranné výdaje, které jsou dnes ve výši těsně pod 2% závazku HDP členů NATO. Někdo může říci, že se Polsko změnilo a je schopno mít vlivnější hlas v rámci EU i ve světovém měřítku, já se ovšem domnívám, že dřívější vliv bývalého českého prezidenta Václava Havla dokázal opak.

Veřejné mínění v České republice ukazuje, že by k takovým snahám mohly existovat poměrně silné základy. Podpora NATO je nadále vysoká, 70 % veřejnosti je „spokojeno“ s připojením se k NATO a přibližně stejné procento si myslí, že by se NATO mělo aktivně zapojit do boje proti globálnímu terorismu.¹⁶ Téměř dvě třetiny (65 %) Čechů si myslí, že spojenectví se Spojenými státy je důležité pro zajištění jejich bezpečnosti.

Hlasy současných českých představitelů však nabízejí výstrahu těm, kteří by doufali v obnovení spolupráce a posílení NATO. V návaznosti na letošní návštěvu prezidenta Obamy ve Varšavě, kdy přednesl nové závazky vůči východní Evropě, řekl premiér Sobotka, že není stoupencem myšlenky většího počtu vojáků NATO v Evropě, což, jak se zdá, odporuje jeho východoevropským spojencům a podněcuje výměnu názorů v Praze. Návrat k tématu protiraketové obrany se nezdá být dobrým krokem – když senátor John McCain nedávno nadnesl myšlenku plánů na posílení protiraketové obrany, prezident Zeman ji odmítnul.

Česká republika snížila v posledních letech náklady na armádu natolik, že nyní na obranu vydává pouze něco málo přes 1 % HDP. To letos v létě přimělo Generálního tajemníka NATO Anderse Fogha Rasmussena k vyjádření obav, kdy uvedl, že „problém je v tom, že Česká republika investuje příliš málo do moderní armádní výbavy pro budoucnost.“¹⁷ V reakci na to podotknul český ministr obrany Martin Stropnický, že ukrajinská krize zdůrazňuje potřebu

16 PCTR, „Attitude of the Czech Citizens towards NATO and USA“, http://cepa.org/sites/default/files/documents/Attitude%20of%20the%20Czech%20Citizens%20towards%20NATO%20and%20USA_ENG.pdf.

17 Ian Willoughby, „Military spending must rise in wake of Ukraine crisis, says defence minister“, Radio Prague, 30. 5. 2014, <http://www.radio.cz/en/section/curraffrs/military-spending-must-rise-in-wake-of-ukraine-crisis-says-defence-minister>.

zvýšení obranných výdajů ve státním rozpočtu s tím, že navrhl zvyšování o 0,1 % HDP ročně, počínaje rokem 2015. I když připustíme, že jakékoli navýšení v čase obtížné ekonomické situace není snadným úkolem, toto číslo může podnítit poznámky řady pozorovatelů k tomu, jak Česká republika skutečně vnímá současné nebezpečí v oblasti bezpečnosti.

NÁVRAT K „ODSTRAŠOVÁNÍ“

Snaha o zlepšení fungování NATO bude vyžadovat silnější americké a české politické vedení, vznáší to ovšem také otázku odstrašování v současném světě. Je například NATO věrohodné v odstrašování ruské vojenské intervence v pobaltských státech? Někteří experti nedávno upozornili na to, že „pokud prezident Vladimir V. Putin nevěří, že by Obama skutečně použil ve stupňující se válce jaderné zbraně, mohl by odstrašovací model studené války selhat.“¹⁸

NATO uznalo potřebu znovuotevření tohoto tématu na summitu v Lisabonu roku 2010, když přijalo nový strategický koncept, který konstatuje, že „odstrašování založené na vhodném poměru jaderných a tradičních schopností je nadále základním prvkem celkové strategie (Aliance).“¹⁹ Vzhledem k ruské intervenci destabilizující východní Ukrajinu je však tato otázka před letošním summitem NATO v Newportu ještě mnohem důležitější. Je zřejmé, že pro udržení společné fronty mají politické vedení a diplomacie zásadní význam, neboť rozdělení Spojených států a Evropy by pouze hrálo Putinovi do karet. Ale jak by mohlo být NATO efektivním odstrašovatelem proti výzvám vůči politickému řádu Západu?

Generální tajemník NATO Rasmussen nedávno oznámil, že NATO posílí svou asistenci na nových základnách východní Evropy, aby „si byl jakýkoli potenciální agresor jistý, že kdyby byl jen pomýšlel na útok proti spojenci NATO, nestřetl by se pouze s vojáky dané země, ale také s jednotkami NATO.“²⁰ Prezident Obama před summitem v Newportu demonstrativně navštívil Estonsko, aby vyjádřil solidaritu členům NATO, kteří byli dříve součástí Sovětského svazu. Rozvoj nových

18 Paul J. Saunders, „When Sanctions Lead to War“, *New York Times*, op-ed, 21. 8. 2014, http://www.nytimes.com/2014/08/22/opinion/when-sanctions-lead-to-war.html?ref=opinion&_r=1.

19 „Active Engagement, Modern Defence: Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization“, adopted by the NATO Summit, Lisbon, 19.–20. 11 2010, http://www.nato.int/strategic-concept/pdf/Strat_Concept_web_en.pdf.

20 Ian Traynor, „Ukraine crisis: Nato plans east European bases to counter Russia“, *Guardian*, 26. 8. 2014, <http://www.theguardian.com/world/2014/aug/26/nato-east-european-bases-counter-russian-threat>.

pohotovostních plánů v posledních letech, jak bylo požadováno v Otevřeném dopise, představuje závazek k odstrašení, stejně jako systém protiraketové obrany, který je nyní řízen NATO.

Většina je zajedno v tom, že odstrašování bude vyžadovat nejen vybalancování vojenských a diplomatických nástrojů národní bezpečnosti, ale i nové vojenské prostředky. Bývalý americký diplomat Nicholas Burns se ptá: „Jak můžeme Putina odstrašit od další agrese na Ukrajině a předložit mu za ní účet, když si zároveň chceme ponechat otevřené dveře ke spolupráci kolem jaderné bezpečnosti, nešíření jaderných zbraní a Íránu?“²¹ Bývalý Vrchní velitel spojeneckých sil admirál James Stavridis nedávno vyzval spojence v NATO, aby vyslali na pomoc Spojeným státům na Blízkém východě speciální jednotky a aby „uznali, že záplava dvou nebo tří různých občanských válek v Sýrii a Iráku bude v konečném důsledku znamenat návrat násilných extremistů do Evropy, což zároveň představuje ohrožení aliance.“²²

„Sdružování a sdílení“ (*pooling and sharing*) zdrojů mezi členy NATO, někdy též označované jako chytrá obrana (*smart defense*), je předmětem mnoha politických debat, výsledky jsou však zatím pouze předběžné, protože tu hrají roli především rozdílné schopnosti jednotlivých členů NATO i otázky suverenity. Přesto došlo k určitému pozitivnímu posunu. Kupodivu první Smart Defense Program NATO, který USA podepsaly, byl program multilaterálního Centra leteckého výcviku v České republice, které se stalo čelním představitelem ve věci provozu, výcviku a údržby helikoptér. Česká republika také zaštiťuje Centrum ochrany proti zbraním hromadného ničení ve Vyškově a podporuje iniciativy NATO jako např. program Alliance Ground Surveillance.

Na kontrastu mezi dnešní krizí na Ukrajině a válkou v Gruzii v roce 2008 se výrazně ukazují současné těžkosti. Zatímco v Gruzii zaútočilo Rusko tradičními jednotkami, na Ukrajině tomu tak nebylo – spoléhalo naopak na omezené množství speciálních sil, jejichž počet se odhadoval pouze na 1000 a které představují odlišnou výzvu, pokud jde o odstrašování. Příklad Gruzie nám připomíná, že silná slova k odstrašení agrese nestačí (přestože Generální tajemník NATO Rassmussen a Vrchní velitel spojeneckých sil generál Philip Breedlove byli jedněmi z nejostřejších kritiků ruské intervence na Ukrajině). V případě Gruzie šlo o zemi, která zoufale toužila stát se členem NATO a její prezident byl připraven za svou zemi bojovat. Západ však ani neodstrašil Putina, ani nezměnil realitu na místě po provedené invazi.

21 Quoted in David Ignatius, „Crafting a strategy for deterring Putin“, *Washington Post*, op-ed, 19. 8. 2014, http://www.washingtonpost.com/opinions/david-ignatius-strategies-for-deterring-putin-from-ukraine/2014/08/19/9d9084d2-27c2-11e4-86ca-6f03cbd15c1a_story.html.

22 Gordon Lubold, John Hudson, and David Francis, „U.S. Attempts to Build Coalition of the Willing in Iraq Begin to Pay Off“, *Foreign Policy*, 12. 8. 2014, http://blog.foreignpolicy.com/posts/2014/08/12/us_attempts_to_build_coalition_of_the_willing_for_iraq.

Faktem zůstává to, že Ukrajina není členskou zemí NATO, s níž by měly Spojené státy a Česká republika závazek o společné obraně. Na čem by však Spojené státy a Česká republika měly v případě Ukrajiny trvat, je svoboda zvolit si vlastní budoucnost. Může to znít banálně, jde však o doporučení od těch, která Ukrajině dal např. John Bolton (a někteří Češi), když pro Ukrajinu požadovali „zrychlené“ členství v NATO poté, co většina Ukrajinců ve volbách hlasovala pro připojení k NATO. A i když jsou obrazy z protestů na Majdanu působivé, Ukrajina není jednotná – analytici jako např. Balazs Jarabik nás upozorňují na komplikace ze strany soupeřících frakcí uvnitř Ukrajiny, ať už USA, EU nebo Rusko udělají cokoli.²³

ZÁVĚR

Tento příspěvek vychází z názoru, že v americko-českých vztazích jsou percepcie a vedení důležité a nejlépe nám poslouží soustředit se na naše dlouhodobé společné zájmy v oblasti bezpečnosti. Po prezidentských volbách v USA roku 2000 prezident Bill Clinton skvěle poradil britskému premiérovi Tony Blairovi, aby udržoval těsné vazby s Georgem W. Bushem, a to bez ohledu na jejich ideologické rozpory, neboť zájmy těsného „speciálního vztahu“ mezi Spojenými státy a Velkou Británií přesahují zájmy úzce stranické. Tuto lekci lze dnes znovu aplikovat na americko-české vztahy.

Začít bychom mohli povzbuzením obou stran Atlantiku k obnově závazků ve věci našich společných zájmů a hodnot jako základu pro posílení našeho bezpečnostního vztahu v rámci NATO. Brzezinského výše zmíněný postřeh, tedy že je potřeba angažovat obyčejné Američany ve věci krize na Ukrajině, platí také pro americko-české vztahy. Stejně jako v případě Ukrajiny platí, že verbální reakce ještě není závazek, který bude účinný až za předpokladu, že bude doplněn nařízením, která navýší naši povinnost posílit schopnost NATO odstrašit agresí, ale je důležitá, neboť dává příklad, který formuje vnímání ostatních.

Spojené státy jsou si vědomy toho, že nemohou reagovat na globální problémy osamoceně a snaží se najít evropské spojence, jako je Česká republika, možná především v případě sankcí vůči Rusku, které má s Evropou mnohem významnější ekonomické vazby nežli Spojené státy. Odcházející američtí ministři obrany však dlouho zmiňovali celou řadu obav o evropský podíl na společných globálních výzvách. Bývalý velvyslanec NATO Ivo Daalder řekl: „Evropa je náš nejdůležitější strategický partner. Jsou to země, které... když přijde na věc, budou na naší straně,

23 Balazs Jarabik, „It's Not All Russia's Fault“, *Politico*, 28. 4. 2014, http://www.politico.com/magazine/story/2014/04/a-tangled-web-in-eastern-ukraine-106110.html#_Sc_LQXihc.

ale Evropa, která není schopná být připravená, nám není příliš k užitku.²⁴ I když někteří na to mohou reagovat tím, že budou naříkat nad otázkou, zda jsou nám naši dlouhodobí spojenci v Evropě „k užitku“, jde o nezbytnou součást naší diskuse o problémech, se kterými se dnes potýkáme.

Pojďme se tedy zavázat k tomu, že česko-americké vztahy budou součástí tohoto řešení.

24 Ivo Daalder, „NATO in the Age of Austerity“ (hlavní projev, Atlantic Council conference on „NATO’s Deterrence and Collective Defense“, Washington, DC, 12. 11. 2013), <http://www.atlanticcouncil.org/news/transcripts/transcript-luncheon-keynote-nato-in-the-age-of-austerity>.

MALÉ STÁTY A GEOPOLITICKÉ ZMĚNY: PŘÍPAD ČESKÉ REPUBLIKY

A. Wess Mitchell a Leah Scheunemann

V posledních 25 letech malé státy střední a východní Evropy (SVE) nepotřebovaly armády. Tedy ne tak docela. Když na to přijde, vlastně ani nepotřebovaly bezpečnostní politiku – alespoň ne v té podobě, jak ji potřebovaly malé státy v celé historii, tedy jako nástroj ochrany státu proti nátlaku, invazi nebo zániku ze strany silnějších subjektů. To ovšem neznamená, že by takovou politiku vůbec neměly, jen že nebyla nezbytně nutná pro přežití státu. Státy SVE potřebovaly aktivní bezpečnostní politiku, která je měla dovést ke vstupu nejdříve do NATO a poté do Evropské Unie (EU). Poté mnohé státy zjistily, že jejich malé, ale do značné míry neefektivní armády mohou pomoci Spojeným státům v Iráku a Afghánistánu. Z větší části se však jejich vztah k *hard power* stále více a více podobá hlavnímu proudu EU. U těchto států, včetně České republiky, se armáda stala anachronismem: něčím, co má být zachováno, ale již to není nutné.

Státy SVE nepotřebovaly bezpečnostní politiku, protože to jejich prostředí nevyžadovalo. Většinu období po studené válce bylo Rusko vojensky slabé, Spojené státy poskytly základní zabezpečení proti jakémukoliv ohrožení, které by se mohlo objevit, a EU se zdála připravena nabídnout politiku „zajišťovací“ ekonomické jistoty a jednoho dne, což byla původní myšlenka, možná i vojenské bezpečnosti. Toto prostředí umožnilo státům SVE včetně České republiky, aby bezpečně a trvale investovaly do vlastní bezpečnosti méně, než bylo nutné. Zranitelné státy jako Polsko a Estonsko investovaly víc, ale i ony byly ušetřeny námahy potřebné v méně stabilních obdobích historie regionu. Státy SVE se proto staly anomálií mezi světovými příhraničními regiony: na rozdíl od malých států, které jsou americkými spojenci v asijsko-tichomořském regionu nebo na Blízkém východě, mohly státy SVE zdánlivě bezpečně zanedbávat svoji vlastní bezpečnost bez jakýchkoliv negativních geopolitických následků vůči sobě nebo komukoli jinému.

Toto období skončilo s ruskou invazí do Ukrajiny. Ať už si to uvědomujeme nebo ne, státy SVE nyní čelí zásadně proměněnému strategickému prostředí, které již nikdy, nebo alespoň ne po velmi dlouhou dobu, nebude tak neškodné, jako tomu bylo po většinu doby od konce studené války. Rusko je připraveno zůstat kreativním,

dravým a území hltajícím hráčem, a to nejen vůči státům bývalého Sovětského svazu, ale možná i vůči některým středo- a východoevropským členům NATO. Zároveň je postavení Ameriky coby evropské síly slabší než kdykoliv předtím a moc na tom nezmění ani zavedení nových „ochranných systémů“, ani nějaká iniciativa příští americké administrativy. Prostředky USA, které státům SVE dosud zajišťovaly bezpečnost, budou mít stále menší a menší využitelnost proti technice tzv. „omezené války“ přicházející z východu. A EU, i přes nedávné pokroky ve správě ekonomických záležitostí, není pravděpodobně schopná poskytnout geopolitickou solidaritu či vojenské prostředky, kterými by státy SVE mohly zaplnit vzniklou mezeru po Spojených státech.

V takovém prostředí budou muset státy střední a východní Evropy přehodnotit svůj vztah k *hard power*. Poprvé za několik desetiletí budou skutečně potřebovat bezpečnostní politiku na národní úrovni – politiku, která přijme za své tradiční pojetí síly a strategie, což je v rozporu s image těchto států coby postmoderních členských zemí EU. Právě krize na Ukrajině je připomínkou toho, že pokračování stávajícího systému EU je závislé na klidném prostředí, které bylo umožněno právě díky *hard power*. Jak se vnější zdroje bezpečnosti stávají méně spolehlivými a ruské destabilizující tendence jsou stále zřejmější, dokonce i dobře chráněné státy SVE, jako je i Česká republika, musejí více investovat do bezpečnosti v regionu, pokud chtějí zachovat podmínky, které jim umožnily v posledních 25 letech ekonomicky a politicky uspět. Budou si muset osvojit takové postoje v bezpečnostní oblasti, kterým se dříve byly schopny vyhnout, tedy myslet spíše jako spojenci USA v jiných výbušných regionech a méně jako součást hlavního proudu EU. Některé z nich jsou na tento přechod připraveny lépe než ostatní.

ANOMÁLIE STŘEDNÍ EVROPY

Nynější státy SVE nebraly bezpečnost vážně, protože k tomu nebyly nuceny. Mírné podmínky světa po studené válce je ušetřily dilemat, s nimiž se obvykle potýkají malé státy ve stejné zeměpisné situaci. Historicky vzato, kdykoliv byly státy SVE konfrontovány s vyhržující mocností (a historie regionu nám poskytuje v průběhu staletí takových situací mnoho), musely tyto státy buď zbrojit proti této moci, nebo se s ní spojit – v akademickém žargonu buď „vyvažovaly“ (*balance*), nebo „se podrobily“ (*bandwagon*).¹ Státy, které si vybraly první přístup, hledaly způsoby, jak ztřížít

1 Podrobnější rozbor těchto možností v kontextu států SVE naleznete v: Stephen Borsody, *The Tragedy of Central Europe* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1980) a Wess Mitchell, *The Mice that Roared: How Small Powers are Responding to and Shaping the Global Power Transition* (Washington, D.C.: CEPA, 2007).

dobytí svého území, obvykle prostřednictvím investic do silné armády a vytvářením obranných aliancí. Státy, které si vybraly druhý přístup, hledaly způsoby, jak se vyhnout nasazení armády pomocí různých úhybných manévřů – držením se při zemi, zaujetím neutrálních postojů, které snižují riziko, že se tyto země stanou terčem, nebo dokonce vstřícným postojem vůči ohrožujícímu státu, neboť jednoduchým výpočtem došly k tomu, že vzhledem k jejich malé velikosti by byl jakýkoliv pokus o odpor marný.

Toto dilema malého státu je jak praktické, tak morální, a je obzvláště závažné ve chvílích konfrontace mezi většími státy. Malé státy SVE opakovaně čelily *balance-nebo-bandwagon* dilematu, často s dlouhotrvajícími důsledky pro jejich přežití. V meziválečném období se například Polsko slavně rozhodlo postavit německému revizionismu, zatímco Maďarsko, Bulharsko a jiné státy se rozhodly vyjít mu vstříc. I když Československá republika byla následně dost kritizována za kapitulaci po ztrátě svého území na konferenci v Mnichově, po většinu meziválečného období se snažila proti Německu postavit kombinací vojenské svépomoci (budováním silné armády a obranných linií) a aliancemi.² Nakonec všechny tyto snahy skončily se stejným výsledkem: invazí, okupací a zánikem předchozího nezávislého politického zřízení. Jediný praktický rozdíl ve výsledcích bylo pořadí, ve kterém se tyto události staly, ať už v počátku války nebo později v jejím průběhu. Český generál Jan Surový v roce 1938 shrnul tragédii, které malé státy SVE čelily, takto: „Běhávali jsme s anděly; nyní budeme lovit s vlky.“

Dnešní státy SVE byly ušetřeny těchto dilemat třemi faktory. Za prvé postrádaly vnější vojenskou hrozbu. Pacifikace poválečného Německa a vyčerpání Ruska po studené válce odstranily tradiční dravce ze středo- a východoevropského ekosystému. Poprvé od dob Habsburské říše postrádali Češi bezprostřední zahraniční hrozbu; Polsko nemělo kontinentálního soupeře na svých východních nebo západních hranicích naposledy v 17. století. Výsledkem bylo tolerantní strategické prostředí, ve kterém mohly státy SVE do značné míry zapomenout na válku v tradičním slova smyslu. Za druhé, státy SVE požívaly ochrany silného vnějšího patrona: Spojených států. Rozšířením NATO tak, aby zahrnovalo bývalé členy Varšavské smlouvy, Spojené státy účinně vytěsnily poprvé od likvidace impérií na počátku 20. století střední a východní Evropu z prostoru vojenského a územního soutěžení.³ Za třetí, v rámci kontextu vytvořeného NATO, východní rozšíření evropského projektu poskyto

2 Diskuze o neznámých úspěších české meziválečné strategie viz. Robert L. Rothstein, *Alliances and Small Powers* (New York: Columbia University Press, 1968), strany 221–236.

3 Diskuzi na téma historicky unikátní role Ameriky ve středoevropském a východoevropském regionu si je možné přečíst v příspěvku od Ronalda D. Asmuse a Alexandra Vondry, „The Origins of Atlanticism in Central and Eastern Europe“, *Cambridge Review of International Affairs*, ročník 18, číslo 2 (Červenec 2005).

šablonu pro ekonomickou bezpečnost a politickou stabilitu, která učinila návrat středoevropského prostoru zpět do Evropy jak civilizační, tak geopolitickou realitou. Na rozdíl od meziválečného období, kdy Německo nazývalo země v tomto regionu posměšně „*Saisonstaats*“ poskytovalo nové uspořádání dnešní střední a východní Evropě ne jednu, ale hned dvě geopolitické záruky.

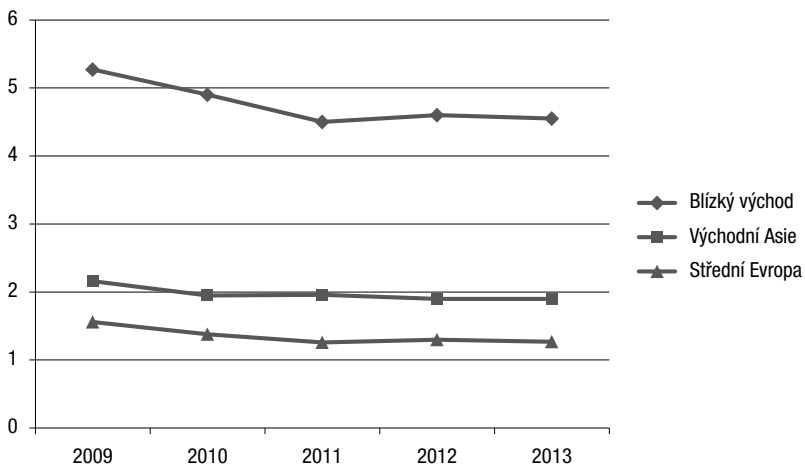
Společně tyto faktory pozastavily platnost běžných zákonů geopolitické fyziky pro region SVE, což umožnilo státům vyhnout se obtížným strategickým rozhodnutím, která by jejich postavení za normálních okolností vyžadovalo. S takto nastavenými podmínkami se mohly malé státy, jako je Česká republika, vyhnout jak investicím do *hard power*, nutným pro efektivní balancování sil, tak složitému diplomatickému manévrování, nezbytnému pro *bandwagon*. V takovém prostředí je opravdu jedno, jestli stát investoval do dobré nebo špatné bezpečnostní politiky, protože větší síla (NATO) za něj ponese veškerou tíhu spojenou s vyrovnáváním sil jeho jménem. Nejenže to umožnilo, aby získalo ostatní veřejné zboží vyšší prioritu než obrana, ale také to mělo za následek to, že tento region vypadá více „atlanticky“, než tomu ve skutečnosti je. To pak vede k tomu, že základní tendence (dané historií a kulturou některých států střední a východní Evropy) nevybírat si v případech ohrožení možnost vyrovnání sil nejsou na první pohled vidět. To umožnilo státům SVE podávat podprůměrný výkon v rámci bezpečnosti a obecněji i v rámci strategie, a to bez trestů, které by jejich zeměpisná poloha za normálních okolností za takovou laxnost přinesla.

To vše táhlo moderní státy SVE a jejich vztah k *hard power* od sebe, a to nejen díky zkušenostem z vlastní historie, ale i ze zkušeností malých států, které se rozkládají na frontových liniích současné globální geopolitiky.⁴ Například malí pobřežní a souostrovní spojenci USA ve východní Asii museli vyvinout silnější obranu coby odpověď na hospodářský vzestup a vojenskou asertivitu Číny.⁵ Na Blízkém východě museli malí američtí spojenci, jako jsou Izrael a umírněné státy Perského zálivu, vyvinout strategie pro zkrocení stále agresivnějšího Íránu. Stejně jako v SVE se malí spojenci USA v těchto regionech nacházejí vedle reaktivujících se revizionistických sil a stále více pochybují o strategickém závazku Spojených států. Díky zvláštním rysům středo- a východoevropského geopolitického prostředí však byly zdejší státy po většinu z posledních dvou desetiletí ušetřeny strategických dilemat, kterým státy v jiných strategicky důležitých regionech čelit musely. Rozdíly jsou nejvíce patrné v oblasti výdajů na obranu, kde státy SVE investovaly důsledně nižší částky než jejich protějšky v jiných podobných oblastech (viz Graf 1) Tam, kde Tchaj-wan a Jižní Korea utratily na obranu 2,3 % a 2,8 % svého HDP a Izrael

4 Například A. Wess Mitchell a Jakub Grygiel, „The Vulnerability of Peripheries“, *The American Interest*, Jaro 2011.

5 Sam Nussey, „Tension fuels arms race in East Asia“, *Nikkei Asian Review*, 13. říjen, 2014.

Graf. 1. Průměrné regionální vojenské výdaje vyjádřené procentem hrubého domácího produktu (2009–2013)

Zdroj: Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) *Military Expenditure Database 2013* (http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database).

a Saúdská Arábie 6,2 % a 9,3 %, investovaly Česká republika a její malí sousedé za posledních několik let kolem 1 % (což je výrazně pod celosvětovým průměrem 2,5 % HDP).⁶

Malá část SVE – Polsko, Estonsko a v menší míře i Rumunsko – se vzepřela širšímu trendu a udržuje svou národní bezpečnost v bdělosti i v klidném období od skončení studené války. Tyto země sdílejí znaky jako mimořádně exponovaná zeměpisná poloha, historie invazí z Ruska, podrobení se častým ruským hrozbám a vydírání, a starost o dlouhodobou podporu Spojených států. Jejich obavy z obnovené ruské agrese byly nejprve potvrzeny invazí do Gruzie, která dala Polsku a zejména Estonsku podnět k tomu, aby zvýšily investice do vojenské samostatnosti. Ale pro zbytek regionu – Visegrádské „jádro“ (Česká republika, Slovensko, Maďarsko), Slovinsko, Bulharsko, Lotyšsko a Litvu se myšlenka ruské vojenské hrozby zdála být vzdálená natolik, že to ospravedlnilo jejich méně vážný vztah k *hard power*, a to jak finančně, tak i kulturně. Pro tyto státy bylo rozhodnutí neinvestovat do bezpečnosti logické,

6 Průměrný výdaj České Republiky na obranu je od konce studené války 1,8 procenta. Pro srovnání, v období komunismu to činilo 5 procent – Československo mělo třetí největší rozpočet na obranu ze zemí SVE Varšavské smlouvy.

vzhledem k tomu, že se zdálo, že zde není nic, co by ohrožovalo existenci států jako takového a ani na tom nezáleželo z jiných důvodů:

- **Nezáleželo na tom voličům doma**, protože to vypadalo, že jsou veřejné peníze lépe investovány do sociálních priorit, a to zejména v návaznosti na krizi v eurozóně.
- **Nezáleželo na tom jejich zranitelnějším sousedům ve střední a východní Evropě**, protože i oni byli odkázáni na NATO a (v mnoha případech) sami podfinancovali svoji bezpečnost. Bez bezprostředního ohrožení se nezdálo, že by skutečnost, že například Slovensko „podvádělo“ a neplnilo pravidla výdajů NATO, učinila Polsko méně bezpečným.
- **Nezáleželo na tom z hlediska politických vazeb se sousedy států SVE**, neboť bez vnější hrozby, která by umožnila navýšení bezpečnosti na úkor jiných politických linií, nestály základní rozdíly ve vnímání hrozeb v cestě dohodám o praktických otázkách, což umožnilo například koordinaci zemí Visegrádu v EU.
- **Nezáleželo to na tom ekonomicky**, protože status tohoto regionu coby „bezpečného přístavu“ mezi rozvíjejícími se trhy byl již dávno zajištěn v důsledku benigních geopolitických podmínek vytvořených rozšiřováním NATO a slabostí Ruska. Naopak zde byl ekonomický stimul pro některé státy SVE utratit méně na obranu tak, aby dodržely normy EU, udržely nízké schodky a urychlily tak vstup do eurozóny.
- **Nezáleželo na tom ve vztahu s Washingtonem**, protože i přes občasná stížnosti USA mohly státy SVE rozumně tvrdit, že se ve svém nevážném přístupu k obraně neliší od zbytku EU. Kromě toho byly samy Spojené státy právě v procesu zmenšování své vojenské přítomnosti v Evropě – a opět proto, že zde nebyla žádná hrozba.
- **Nezáleželo na tom ve vztahu s Ruskem**, protože bez vojenské moci schopné uvést v činy své přfležitostně vyjádřené revizionistické záměry zde existovalo jen malé nebezpečí, že by Moskva mohla vojenskou slabost států SVE vidět jako pozvánku ke geopolitickému dobrodružství. Přijetí měkčí linie bezpečnosti může naopak přinést pozitivní výsledky tím, že umožní užší finanční vazby na obchodní, energetické a (pro jednotlivé lídry střední a východní Evropy) osobní úrovni.

Stručně řečeno, většině zemí SVE se „vyplatilo“ svoji bezpečnost posledních 25 let zanedbávat. Nebyla zde žádná interní nebo externí síla, která by donutila státy za takové chování „platit“ (ať už ekonomicky, strategicky, či politicky). Na rozdíl od jiných hraničních oblastí ve světě, nebo dokonce i na rozdíl od situací v jejich vlastní historii, státy SVE nečelily žádným sankcím, naopak byly poměrně hojně odměňovány (zisk politických hlasů, příjmy z jiných priorit, malý negativní zájem z Ruska atd.) za to, že jen minimum své národní pozornosti věnovaly vlastní bezpečnosti. Časem

tento přístup vytvořil přirozenou motivační strukturu pro vedoucí představitele a veřejnost těchto států chovat se jako zbytek EU – jako soubor zemí, které byly zbaveny geopolitických zábran. A ve většině případů to byla pravda.

CO ZMĚNILA UKRAJINA

Poté přišla krize na Ukrajině. Ruská invaze do Ukrajiny zásadně, a možná trvale, změnila strategické prostředí, ve kterém si státy zvykly fungovat od konce studené války. Události na Ukrajině zpochybňují všechny tři pilíře (ruská nečinnost, ochrana Spojenými státy a podpora EU), ze kterých se skládá bezpečnost a zahraniční politika České republiky a zemí SVE v období po studené válce. Zatímco mnoho z těchto trendů existovalo již nějakou dobu, krize na Ukrajině tyto trendy ratifikovala a zesílila způsobem, který dokládá změny ve schopnostech a úmyslech hlavního vnějšího hráče a který transformuje strategické prostředí. Tyto změny znovu přinášejí na scénu SVE bezpečnostní dilema malých států a zároveň oslabují (i když kompletně neničí) klíčové prvky, které dříve toto dilema zmírňovaly. Časem povedou tyto změny k tomu, že i pro zcela „izolované“ státy regionu (rozuměj daleko od nebezpečí) nebude možné nadále zanedbávat bezpečnost, aniž by tím nepřivodily následky jak pro sebe, tak pro své sousedy.

První a nejdůležitější fakt je, že tato krize zdůraznila realitu ruského vzkříšení coby vojensky aktivní revizionistické síly. V porovnání s útokem na Gruzii v roce 2008 svědčí válka na Ukrajině o tom, že úroveň rizika, kterou je Rusko ochotno vynaložit, aby násilně změnilo okolní geopolitiku ve svůj prospěch, výrazně vzrostla. Na rozdíl od Gruzie, vzdálené země na Kavkaze s malou přímou vojenskou hodnotou, je Ukrajina největší a strategicky nejdůležitější zemí východní Evropy. Ruská invaze přímo zpochybnila právní a územní základy evropského bezpečnostního pořádku po roce 1989. V závislosti na tom, jak tento konflikt dopadne, změní tato krize vojenskou mapu regionu SVE umístěním velkých ruských vojenských jednotek podél středové osy spojující severní a jižní části regionu. S podobnými záminkami pro ruskou akci napříč východním okrajem Evropy není nerozumné předpokládat, že by Moskva mohla jednoho dne zaútočit na další státy ve východním sousedství, nebo dokonce na státy uvnitř NATO.

Válka na Ukrajině kromě toho napovídá něco nového o ruských vojenských schopnostech. I když už nějakou dobu víme, že Rusko má v úmyslu být revizionistickou mocností, ukrajinský konflikt ukázal, že je schopno jednat v rámci dosažení těchto záměrů v poměrně velkém rozsahu a dlouhodobém harmonogramu. Na rozdíl od ruských vojenských sil ve válce v Gruzii, které byly nedbale a špatně vybavené, ruské síly na Krymu ukázaly významný pokrok v oblasti výcviku, taktiky

a vojenského vybavení. Jak ruský, desetiletí trvající vojenský modernizační program v hodnotě 700 miliard dolarů zrychluje, lze bezpečně předpokládat, že se jeho schopnost provádět podobné drobné války v postsovětské periferii zvýší. Důležité je, že krize ukázala, že je Rusko schopno vojensko-strategické adaptace více, než se běžně předpokládalo. Použití malých jednotek pro dosažení omezených politických cílů za účelem územního zisku v rámci invaze na Krym ukazuje na znovuzavedení technik tzv. „omezené války“ (*limited war*), které prakticky zanikly během závodů ve velkoformátovém zbrojení na vrcholu studené války.⁷ Tyto změny učiní Rusko aktivnějším a schopnějším soupeřem, než jakým je Aliance zvyklá čelit ve svém východním sousedství.

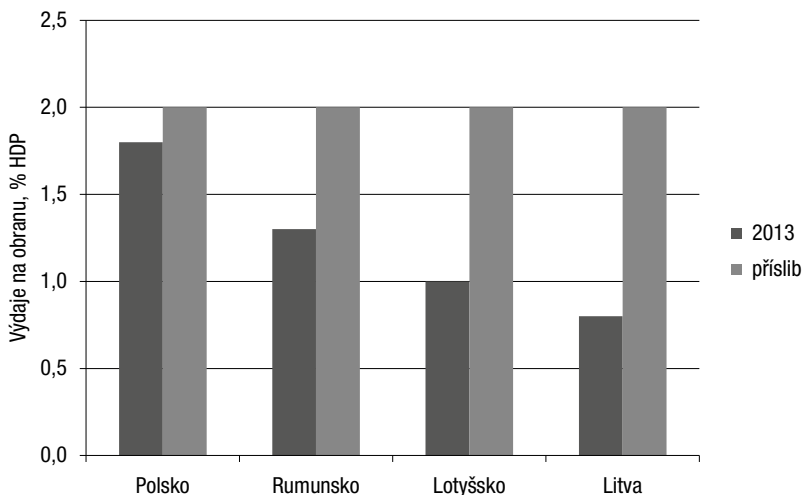
Za druhé, rusko-ukrajinská válka odhalila značné trhliny mezi tím, jaké mají USA a tedy i NATO schopnosti, a tím, jaký druh obrany je v světě po studené válce potřeba. Pochybnosti zemí SVE o tom, zda je Amerika dlouhodobě schopna hrát svoji bezpečnostní roli v Evropě, nejsou ničím novým. Nová je ovšem otázka, zda by byly Spojené státy schopny účinně čelit novým formám ruské vojenské aktivity v regionu i v případě, že by tak učinit chtěly. To ovšem neznamená, že by Spojené státy a NATO nebyly schopny porazit Rusko v konvenční vojenské soutěži – podle všech měřítek by toho schopni byly. Ale omezené válečné techniky Ruska používané na Ukrajině naznačují, že Západ by takovou konfrontaci mohl prohrát v jejích raných fázích, ještě než by vůbec mohl uplatnit svoji větší vojenskou sílu. Použití taktiky „udeř a drž“ k dosažení omezených politických cílů představuje formu válčení výrazně pod hranicí, na kterou jsou odstrašující kapacity USA nastaveny.⁸

V důsledku těchto trendů se státy SVE nebudou moci spolehnout na pokračující vojenskou nečinnost Ruska, ani na vlastní účinnost bezpečnostního deštníku USA coby vojenské protilátky proti ruským vojenským výletům do jejich regionu. Navíc, protože tradiční strategie NATO obrany do hloubky (která ponechává přhraniční území bez obrany, dokud nezačne krize) nebude proti omezené válce fungovat, bude Aliance potřebovat prekluzivní obranu, kdy je schopna se bránit na svém vlastním území s dostatečným počtem místních jednotek tak, aby mohla zvítězit v úvodní fázi konfliktu. To bude vyžadovat od států SVE, aby byly schopné vést účinnou obranu svého vlastního regionu, který se opět stal první linií. Zatímco na NATO se bude možné nadále spolehnout v případě velkých problémů, i ty nejmenší státy regionu musí mít dostatečné prostředky pro místní obranu, aby mohly zabránit situacím

7 Jakub Grygiel a Wess Mitchell, „The Return of Limited War: The Case for a Preclusive Strategy in NATO“, *The National Interest*, léto 2014.

8 Širší diskuze viz „The decline of deterrence: America is no longer as alarming to its foes or reassuring to its friends“, *The Economist*, 3. května, 2014, <http://www.economist.com/news/united-states/21601538-america-no-longer-alarming-its-foes-or-reassuring-its-friends-decline>.

Graf 2. Zvýšení obranných výdajů v zemích střední a východní Evropy po krymské krizi*

* Na základě prohlášení představitelů států SVE

Zdroje: Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), Defense News a Balkan Insight.

krymského typu a daly čas spojeneckým silám mobilizovat. Stručně řečeno, bude to vyžadovat, aby všechny státy SVE vážněji a tvořivěji přemýšlely o své bezpečnosti, než jak to musely dělat od konce studené války.

UČENLIVÍ A OPOZDILCI

Některé státy SVE si těchto změn všimly a reagují na ně. Pro exponované státy, jako jsou Polsko, pobaltské státy a Rumunsko, jsou případné následky vojenské nečinnosti tváří v tvář ruské agresi na Ukrajině zřejmé. Dříve to bylo jen Polsko a Estonsko, kdo utrácel na obranu něco kolem 2 % HDP, ale to se mění, jak se další státy v regionu přizpůsobují měnícímu se bezpečnostnímu prostředí (viz Graf 2). Česká republika oznámila zvýšení výdajů na obranu z 1,0 % na 1,4 % HDP. Maďarsko si také pohrává s touto myšlenkou. Pouze Slovensko vyloučilo jakýkoliv nárůst investic v této oblasti.

Zranitelné státy na východním okraji NATO jsou odsouzeny k neúměrné prohrě v případě, že by Moskva zahájila podobné vpády na území těchto nových členů. Tomu odpovídá i jejich reakce na ukrajinskou válku, kdy nejen že zvýšily výdaje na zbrojení, ale hledaly ujištění u Spojených států a lobovaly v NATO za vytvoření

stálé vojenské infrastruktury. Kromě toho tyto státy přehodnocují, jak by jejich malé armády mohly být inteligentněji nasazeny proti hrozbám krymského typu. Přepisují své obranné doktríny a mění vojenské struktury a zbraně tak, aby sloužily ne jako v minulosti pro vzdálené zahraniční mise, ale právě pro obranu země a jejího sousedství.

Ostatní státy SVE však nevidí pádný důvod k tomu více vojensky konat – hlavně proto, že nevěří, že krize na Ukrajině cokoliv změnila. Jak v poslední době řekl jeden služebně vyšší český úředník: „Máme co do činění se stabilním regionem bez hrozby, která by vyžadovala americké vojenské základny nebo denní posouzení bezpečnostní situace.“⁹ Na rozdíl od Polska nevidí tyto státy možnost bezprostředního nebo dokonce předvídatelného ruského vojenského útoku proti jejich území, protože jsou buď geograficky chráněné, nebo mají s Ruskem lepší vztahy, případně oboje. Některé (zejména bývalé habsburské státy) nemají historickou zkušenost s ruskou vojenskou okupací před obdobím studené války a mnohé nemají silnou národní vojenskou kulturu. V každém případě jde o malé státy s omezenými silovými prostředky. Kromě toho znepřátelit si Moskvu by mohlo ohrozit lukrativní obchodní nebo energetické dohody. Mohly by se též dostat do konfliktu s velkými západoevropskými státy, které vidí protiruské postoje zemí SVE jako komplikaci v jejich úsilí při „řešení konfliktu.“ A především by to mohlo znamenat odklon hospodářských zdrojů směrem k obraně, které si však veřejnost doma přeje vynaložit na populárnější sociální programy.

Pravděpodobně díky kombinaci těchto důvodů nevedla válka na Ukrajině k tomu, aby více států SVE bralo svoji bezpečnost vážněji. Není to jen tím, že větší investice do obrany by se zdánlivě „nevyplatila“, ale i tím, že strategie opozice vůči Rusku by, celkově vzato, přinesla více škody než užítku. Mnoho států SVE se proto výzvě ke zvýšení výdajů na obranu brání. Některé veřejně odmítly myšlenku rozmístění vojáků USA nebo NATO na své půdě, několik málo odmítlo podpořit další sankce proti Rusku a pár jich dokonce, jak se zdá, implicitně podporuje cíle ruské akce na Ukrajině. Z pohledu těchto států převažuje cena odporu proti Rusku nad výhodami. Nejmodřejší strategií tedy pro ně může být „příkřicit se“ a zabránit tomu, aby se samy staly cílem, tvářit se diplomaticky neutrálně ve sporech NATO–Rusko, nebo se dokonce ruské politice v tichosti přizpůsobit v naději, že to povede k budoucím výnosům ve formě obchodních nebo energetických vztahů s Moskvou.

9 („Jde o stabilizovaný region bez hrozeb takového charakteru, aby zde Američané například museli mít své základny a dennodenně vyhodnocovat zdejší bezpečnostní situaci.“) MFA interview s Petrem Drulákem, „With the U.S. For the Long Haul, But Only Under the Banner of Europe“, 24. dubna, 2014, http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/clanky_a_projevy_namestku/clanky_a_projevy_1_namestka_drulaka/x2014_04_24_s_usa_na_vecne_casy.html.

OBDOBÍ NÁSLEDKŮ

Problém tohoto chování je ten, že jeho předpokladem je přímé pokračování bezpečnostního paradigmatu po skončení studené války, v níž bylo ruské vojenské chování přítomno v malém měřítku a jen zřídka, ostatní státy SVE Rusko nevnímaly jako bezprostřední hrozbu a odstrašující síla Spojených států fungovala poměrně dobře. V takovém prostředí nezáleželo na tom, zda individuální státy SVE „podváděly“ při plnění pravidel NATO týkajících se nákladů na obranu, dovolily svým armádám atrofovat, nebo se pouštěly do koketních strategických interakcí s Ruskem. Všechny tyto věci se daly dělat, aniž by byla nutně ohrožena jejich vlastní bezpečnost nebo celková bezpečnost v regionu, hospodářský růst a stabilita.

Tyto předpoklady však již nejsou platné. Ať už si to uvědomují nebo ne, vymoření revizionistické ruské vojenské přítomnosti podél východní hranice SVE zásadně mění vojenské výpočty pro všechny členy NATO v této oblasti, a to bez ohledu na jejich velikost, geografické umístění nebo předchozí vztah s Ruskem. Pro země, jako jsou Polsko a pobaltské státy je tato změna zřejmá; přítomnost otevřeného konfliktu vzdáleného 500 km představuje národní bezpečnostní hrozbu nejvyššího řádu. Ale i státy nesdílející polské vnímání této hrozby mají při zajišťování regionální bezpečnosti v důsledku války na Ukrajině v sázce více než dříve. Strukturální podmínky, které umožnily těmto státům zanedbávat *hard power*, již nyní z velké části neplatí, a tak na tom, co se státy rozhodnou na poli bezpečnostní politiky udělat, bude záležet jim samotným a jejich sousedům zcela jinak, než tomu bylo v minulosti:

- **Více na tom záleží z pohledu jejich bezpečnosti.** Zatímco některé státy SVE se nemusí cítit Ruskem ohroženy, nestabilita generovaná zrychlením války na Ukrajině by mohla přímo ovlivnit jejich bezpečnost – a co víc, mohla by vést k budoucí invazi do sousedního členského státu NATO. Kromě toho jejich základní předpoklad může, ale nemusí být spolehlivý. Budoucnost není v geopolitice nikdy jistá – Rusko, které se dnes pro Čechy nezdá být hrozbou, může za deset let, po akvizicích na Ukrajině, v Moldavsku a Pobaltí, vypadat velmi odlišně. Navíc názor, že na armádách těchto států nezáleží z důvodu jejich malé velikosti, je založen na předukrajinském válečném předpokladu, že nejpravděpodobnější krizové scénáře počítají s účastí velké konvenční vojenské síly Ruska. Ve scénáři omezené války ale na sebe hrozba může vzít podobu kolon „malých zelených mužíků“, které se snaží dosáhnout teritoriálního *fait accompli*. V takových situacích na armádách malých států nesmírně záleží, a to zejména v kritických raných hodinách krize. Dokonce i velmi malé armády mohou mít obrovský vliv na odstrašení a obranu proti těmto invazím.
- **Více na tom záleží z pohledu bezpečnosti jejich sousedů.** V minulosti mohl jeden stát SVE zanedbávat svoji vlastní bezpečnost, aniž by došlo k přelévání

negativního vlivu do jiných států, protože téměř všechny státy byly na poli obrany opozdílci, a navíc se předpokládalo, že regionální bezpečnost je v rukou externího ochránce. To už neplatí. Zvýšené výdaje na obranu, k nimž se kvůli dnešní krizi rozhodly některé státy SVE, učiní z těch států, kteří i nadále podfinancovávají svoji obranu, potenciální přítěž v další krizi. Za prvé budou méně schopny poskytnout vojenskou pomoc napadeným sousedům. Poznámka slovenského premiéra Roberta Fica, v níž nepřímo vyjádřil, že v případě napadení Polska by Slovensko na pomoc nepřišlo, byla jak odrazem slovenské vojenské slabosti, tak politickým názorem proti NATO.¹⁰ Za druhé, v době krize budou státy s nepřipravenými armádami, i kdyby ony samy zůstaly nedotknuté, představovat pro napadené sousední státy taktickou slabinu, vyžadující vyčlenění dalších vojáků na ochranu zranitelných křídel a kladoucí nespravedlivou zátěž na jejich již tak napjaté zdroje.

- **Více na tom záleží z hlediska hospodářského růstu.** Mezinárodní investoři nemají rádi války. Nestabilita v důsledku měsíců nepřetržitého nepřátelství v sousední zemi nakonec ovlivní schopnost států SVE přilákat a udržet si úroveň zahraničních investic, které se staly základem pro jejich hospodářský úspěch za posledních 25 let. Důkazem jsou středoevropské měny, které nepříznivě ovlivnila krize – česká koruna je na nejnižší hodnotě vůči euru od krize eurozóny v roce 2009, maďarský forint je nejnižší za poslední dva roky, dokonce i polský zlotý klesl nejnižší za poslední čtyři měsíce. Evropská banka pro obnovu a rozvoj varovala, že by krize mohla uvrhnout region do recese.¹¹ Pokud by Rusko v příštích letech i nadále opakovaně destabilizovalo sousední země, lze logicky předpokládat, že ekonomiky SVE budou čelit nepříznivým ekonomickým efektům, které se budou přelévat ze země do země.¹² Budiž to připomínkou toho, že postavení regionu coby bezpečného útočiště na globálních rozvíjejících se trzích a schopnosti států SVE vychutnávat si prosperující životní styl v EU jsou závislé na vnější stabilitě, která je zase dále závislá na *hard power*. Pokud NATO a EU nemohou státům SVE zajistit stabilitu, mohou tyto státy zjistit, že v případě, že si chtějí zachovat

10 „Už dnes nie je doba, kedy by sa štáty mali pridávať k nejakému inému štátu, ktorý bol napríklad napadnutý v rámci NATO. Rieši sa to úplne inak. Je tu jediný jeden inštitút, jeden mechanizmus, ktorý umožňuje použitie vojenskej sily, a to je Bezpečnostná rada OSN“. Robert Fico, v televíznej prezidentskej debате s Andrejem Kiskou, 3. března, 2014, Slovenská televízie TA3, <http://www.ta3.com/clanok/1037180/rozhodujuci-duel-kandidatov.html> (44:45).

11 Neil Buckley, „EBRD Warns Ukraine Crisis Having ‚Severe‘ Effect on Eastern Europe“, *Financial Times*, 14. března, 2014, <http://www.ft.com/cms/s/0/237b040e-db4d-11e3-94ad-00144feabdc0.html#axzz3BuCWyC4G>.

12 David Berman, „Markets brace for Ukraine-Russia crisis impact“, *Globe and Mail*, 2. března, 2014, <http://www.theglobeandmail.com/report-on-business/international-business/european-business/markets-brace-for-ukraine-russia-crisis-impact/article17188828/>.

svůj jedinečný status bezpečného útočiště, musí přijmout větší odpovědnost za regionální bezpečnost.

- **Více na tom záleží z pohledu regionální politické jednoty.** V minulosti mohly státy SVE sledovat různé cesty bezpečnostní politiky a přitom stále spolupracovat v jiných otázkách. Ukrajinská válka však tento postup výrazně ztíží. Pro ohrožené státy SVE vytvořila ruská invaze politické prostředí, v němž je *Primat der Aussenpolitik* povýšen a prakticky všechny ostatní priority budou posuzovány s ohledem na jejich dopad na bezpečnost. V případě, že se Visegrádská skupina nebude schopna dohodnout na upřednostnění bezpečnosti (nebo alespoň utlumit vnitřní rozdíly tím, že dá najevo externí podporu Polsku), co na tom bude dobrého pro Polsko? Zanedbáním obrany se jižní státy V4 stávají „černými pasažéry“ silnější polské armády a zároveň potápějí politické úsilí o posílení společné bezpečnosti. To pravděpodobně způsobí, že Polsko bude méně ochotné použít V4 jako mechanismus politiky, čímž se zmenší výhody, které by jinak všechny čtyři státy získaly ze spolupráce v oblastech mimo bezpečnost.
- **Více na tom záleží z pohledu účinnosti NATO.** Před ukrajinskou krizí neudržovalo NATO prakticky žádnou přítomnost na území SVE ze strachu, aby neporušilo Zakládací akt NATO–Rusko. V důsledku války však panuje stále větší shoda ohledně toho, že je třeba tuto nerovnováhu napravit a rozmístit jednotky NATO na území SVE. Takové snahy jsou zásadní pro státy, jako je Polsko, ale čelí odporu některých členských států EU. Prohlášení českých a slovenských představitelů, v nichž srovnávali vojenskou přítomnost USA a NATO se sovětskou vojenskou okupací v roce 1968, nepomáhají přesvědčit kritiky v Německu či v americkém Kongresu, že žádosti o trvalé rozmístění jednotek NATO jsou vojensky oprávněné. Narážet na to, že americké síly by v České republice připomínaly sovětské síly v roce 1968, je v době skutečné ruské invaze na Ukrajině nejen absurdní, ale ochromuje to i polskou snahu a celkově oslabuje budoucí odstrašující mechanismy Aliance.
- **Více na tom záleží z hlediska ovlivňování ruského chování.** Státy SVE, které zanedbávaly svoji bezpečnost, dělají proti ruskému revizionismu v regionu málo, a naopak jej svým chováním podporují. Z vojenského hlediska činí své sousedy snadnějšími cíli vydírání, podvrtné činnosti a útoků. Politicky dodávají věrohodnost tvrzení Moskvy, že ruská agrese je ve své podstatě reaktivní, a neznamena pro NATO hrozbu. Tato mentalita „přizpůsobování se“, která jde často ruku v ruce se zanedbáváním *hard power*, pak živí představy Moskvy, že odpor vůči její taktice bude minimální a ty státy, které by se rozhodly bránit, mohou být mezi svými sousedy v SVE izolovány. Moskva pak nabude dojmu, že územního revizionismu lze dosáhnout za cenu relativně nízkých vojenských nebo ekonomických nákladů, což zvyšuje pravděpodobnost pokračující ruské agrese na Ukrajině, případně další revizionistické pokusy na jiných místech.

Stručně řečeno, ukrajinská krize zvýšila náklady zanedbávání bezpečnosti. Na rozdíl od dřívější doby, kdy strukturální prostředí dovolovalo či dokonce svádělo země SVE k „parazitování“ na bezpečnosti zajištěné Západem, nové strategické prostředí pravděpodobně neumožní dané chování, aniž by za to tyto státy zaplatily politicky, ekonomicky a dokonce i vojensky. Válka mění zavedené pořádky. V sekuritizovaném prostředí bude záležet na akcích malých států, jakým je například Česká republika, a to mnohem více než dříve, kdy se otevřený konflikt zdál nepředstavitelný. Více než kdy jindy jsou akce států SVE provázány s osudem jejich sousedů, stabilitou širšího regionu a solventnosti NATO jako celku. Při takovém nastavení může být nečinnost lákavá a zpočátku dokonce i odměňující, ale v dlouhodobém horizontu je nepravděpodobné, že zůstane bez následků. Po zkušenostech s ukrajinskou krizí může být zanedbávání obrany možnou alternativou pro Belii, ale určitě ne pro Českou republiku.

DŮVOD DĚLAT VÍCE

Mnoho malých států SVE si je stále více vědomo nákladů spojených s trvajícím podfinancováním bezpečnosti. Zatímco před válkou na Ukrajině investovalo do obrany 2 % nebo kolem 2 % HDP v souladu s požadavky NATO jen Polsko a Estonsko, nyní se bezpečnostní situace těchto států dramaticky změnila. Jak již bylo uvedeno, několik států v regionu SVE oznámilo v měsících po ruské invazi významné navýšení výdajů na obranu (viz Graf 2). Ačkoli státy SVE pomalu začínají přijímat racionalitu navýšení výdajů, mohli bychom si položit logickou otázku: „Co na tom záleží?“ Koneckonců jsou to jen malé státy, které jsou schopny nasadit, i v případě neoptimističtějšího obranného rozpočtu, pouze omezené možnosti.

Jedním z argumentů této práce je to, že malé státy mohou mít pozitivní dopad na vojenskou rovnováhu na hranici NATO ve větší míře než v minulosti, právě z důvodu ruského použití techniky omezené války, která nasměrovala důraz z velkých konvenčních invazí na taktiku „udeř a drž“ malých sil s omezenými politickými cíli. Zatímco tato taktická inovace hraje do karet současné ruské armády, v jejím důsledku došlo také k nastolení rovných startovacích podmínek pro malé státy v budoucích vojenských „soutěžích“. Dokonce i ty nejmenší armády SVE mohou mít význam v boji proti takovým hrozbám tím, že rozvinou své schopnosti zastavit podobné nájezdy v raných fázích útoku a poskytnou tak NATO čas mobilizovat.

Proti takovým hrozbám je vojenské úsilí malých států uvnitř jejich území nejrychlejším a nejúčinnějším způsobem, jak podpořit rostoucí nedostatky principu odstrašování. Vzhledem k tomu, že ruské techniky omezené války jsou často pod hranici požadovanou pro úplnou odpověď dle Článku 5 (která by pravděpodobně

vyvolala politický rozkol v rámci NATO), jediný způsob, jak jim lze zabránit, je přímo v místě, kde se objeví. Tradiční „nástražné dráty“ (*trip wires*) jsou důležitou součástí řešení tohoto problému, ale samy o sobě nestačí. Například při hypotetickém ruském vpádu do Litvy by blízkost malé základny s 200 členy americké námořní pěchoty přispěla k jeho odstrašení jen velmi málo, protože podstata taktiky krymského stylu je obejít odpor a dosáhnout územního *fait accompli*, které bude následně potvrzeno politickou nečinností NATO.

Silnější armády států SVE mohou pomoci řešit tento problém přímo u kořene tím, že zvýší náklady možných útoků, ještě než k nim dojde, a v případě krize umožní NATO nasazení strategie obrany do hloubky. Malí američtí spojenci v jiných regionech investovali do silnějších územních obranných schopností právě z tohoto důvodu. Jejich aktivity mohou sloužit státům SVE jako ilustrace toho, že existuje široká škála kroků, které mohou malé státy přijmout, aby odradily místní revizionisty, pomáhaly si navzájem v krizi a vyhnuly se negativním účinkům agresivních pohybů v sousedních regionech, aniž by bylo nutné vynaložit obrovské náklady na obstarání těžkého dělostřelectva a podobné techniky, která je nezbytná pro vedení konvenční války. Na základě těchto příkladů by mohly malé státy SVE vzít v úvahu následující:

1/ Investice do „znemožnění přístupu.“ Malí spojenci USA v Asii vytvořili efektivnější pojistku proti čínské vojenské revizi tím, že cíleně investovali do tzv. *Anti-Access Area Denial* (A2AD) schopností. Cílem A2AD je používat velké množství přesného, levného a překrývajícího se střeliva, a tím vytvořit „nepřístupné“ zóny, které omezují manévrovací prostor a útočné možnosti silnějšího protivníka.¹³ Tento koncept vyvíjela Čína s cílem narušit americkou námořní moc v západním Pacifiku a jeví se jako ideální pro menší státy, používající omezené možnosti k odvrácení větší armády.¹⁴ Pro malé státy SVE by takové možnosti vytvořily nákladově efektivní alternativu díky níž získají lokalizované odstrašující prostředky, které zvýší náklady na útok nad rámec toho, co je i rozhodný protivník ochoten zaplatit.

2/ Investice do útočných schopností. Rozvoj schopností A2AD malými státy, jako je Česká republika, bude důležitý pro to, aby umožnil větším státům v regionu, jako jsou Polsko a Rumunsko, investovat některé obranné zdroje do omezeného rozsahu útočných schopností. Středně velcí frontovní spojenci jako Izrael, Finsko a Saúdská Arábie jsou průkopníky ve vývoji útočných doktrín, které by mohly

13 Viz Andrew F. Krepinevich, Barry Watts and Robert Work, *Meeting the Anti-Access and Area Denial Challenge* (Washington, DC: Center for Strategic and Budgetary Assessments [CSBA], 2003), ii.

14 Analýza A2AD a jak je aplikováno u spojenců, viz Jim Thomas, „From Protectorates to Partnerships“, *The American Interest*, 1. května, 2011.

být napodobeny v SVE. „Polské tesáky“; nová část „Komorowského doktríny“, předpokládají použití řízených raket operujících ze země a snad i ponorek, které by mohly být použity k oslepení ruských velících a řídicích stanovišť. I malý rozsah takových zdrojů by mohl zásadně pozměnit kalkulace ruského agresora. Menší státy SVE by měly prospěch z pozitivních dopadů této doktríny, která by posílila konvenční odstrašující prostředky pro region jako celek.

3/ Bezpečnostní aparát. Visegrádská skupina se stala díky válce na Ukrajině méně efektivní jak politicky, tak vojensky, což ovšem neznamená, že to tak musí nutně zůstat. Malí američtí spojenci v jiných regionech názorně předvedli, že dílčí regionální uskupení mohou vojensky spolupracovat i přes nerovné vnímání hrozeb. Státy Perského zálivu například překonaly značné vnitřní neshody, aby mohly účinně spolupracovat v oblasti bezpečnosti. Nyní dohromady tvoří největší světovou síť kombinovaných obranných systémů protiraketové obrany a disponují stotisícovou „odstrašující silou“ proti případné agresí. Klíčem k úspěchu bylo nalezení shody, kdy hrozba proti jednomu státu v rámci skupiny musí mít prioritu vůči ostatním členům, byť by se jí ony samy necítily bezprostředně ohroženy. Aby tento princip mohl fungovat i v rámci Visegrádu, vyžadovalo by to odklon od přístupu „nejnižšího společného jmenovatele“ a ochoty menších států V4 podřídit méně důležité politické zájmy existenční hrozbě nejvíc ohroženého státu, tedy Polska, které je, a ne náhodou, v nejlepší pozici zajistit společnou obranu svým sousedům.

4/ Odolat kouzlu taktiky „chlácholení“. Politické smýšlení, které jde často ruku v ruce se zanedbáváním bezpečnosti, je v mnoha ohledech větším nebezpečím pro budoucí stabilitu, než vojenská slabost jednotlivých států SVE. Státy, jejichž vůdci bagatelizují přednesené polské návrhy, upřednostňují sekundární záležitosti jako například práva národnostních menšin, či podporují Ruskem vedené projekty, které obcházejí zbytek regionu, tak činí proto, že nevidí hrozbu vůči nim samotným. Ale tento přístup ve výsledku poškozuje zranitelné sousední země SVE a omezuje rozsah politických a vojenských možností v budoucích krizích. I kdyby stát neviděl konfrontaci s Ruskem jako bezprostřední, je v jeho zájmu být obklopen sousedy, kteří jsou v bezpečí. Jen v málo oblastech na světě jsou státy, jejichž geopolitické osudy se prolínají tolik jako osudy států SVE. Dokonce i nijak neohrožené státy by měly veřejně projevit solidaritu s úsilím svých sousedů zabezpečit se před útoky krymského stylu; pokud to není možné, alespoň by se měly vyhnout veřejnému nesouladu v bezpečnostních otázkách, které pro ně mohou být sekundární, ale mají existenční význam pro státy o pár kilometrů dál.

5/ Naučit se bojovat v proxy válkách. Ruské budoucí schopnosti destabilizovat východní hranice Evropy částečně závisí na výsledku války na Ukrajině, a ta zase závisí na bojové účinnosti ukrajinských sil. Jednou z kritických oblastí, kde

mohou malé středoevropské státy pomoci, je poskytnout Ukrajině náhradní díly pro vojenské vybavení ze sovětské éry. Státy NATO SVE mají velké zásoby tohoto vybavení, které chtějí modernizovat na standardy NATO. Společně se Spojenými státy by měly státy SVE vytvořit programy pro výměnu starého sovětského vybavení, které by předaly Ukrajině, za starší vybavení americké armády. V průběhu času budou muset spojenci USA v „hraničních oblastech“ rozvíjet své schopnosti a politickou vůli k „řízení“ mocenského vakua vytvořeného odchodem americké moci z těchto regionů, což samozřejmě zahrnuje modernizaci vybavení tak, aby byly tyto státy schopny vést efektivní proxy války. Pro Českou republiku to znamená přijít s mnohem aktivnější zahraniční politikou, než tomu bylo v minulosti.

ZÁVĚR

Dřívější předpoklad, že vojenská síla malých států v regionu SVE je bezvýznamná, se v Evropě po krymské krizi stává neplatným. S Ruskem, které je svou vojenskou přítomností v dohledné době odhodláno destabilizovat předpolí SVE, s novými technikami „omezené války“, které mění způsob vedení války jako takové, a s tradičními prostředky vzdáleného principu odstrašování, které se stávají den ode dne méně účinnými, se musí schopnost vytvářet efektivní místní obranu stát cílem pro hraniční státy NATO, a to bez ohledu na jejich velikost. Pro NATO jako alianci bude nový typ hrozb v bezpečnostním prostředí vyžadovat přechod od koncepce ochrany do hloubky, zaměřené na rozsáhlý konvenční konflikt, k „prekluzivní“ obraně, jejímž cílem je boj proti malým silám a vymezeným cílům invaze. Po Spojených státech to bude vyžadovat efektivnější formy strategického ujištění, včetně personálu a základen na území spojenců ve SVE. Po státech SVE samotných to bude vyžadovat větší investice do obrany, než byly nutné v klidnějších geopolitických dobách, s odpovídajícími kompromisy ve veřejné politice.

To si bude od mnohých států SVE žádat přehodnocení svého obvyklého vztahu k *hard power*. Poprvé od dob studené války potřebují dokonce i velmi malé státy SVE účinnou bezpečnostní politiku. Ne jako formální nezbytný doplněk moderního státu, ale jako nutnost mající za úkol omezit rušivé vlivy geopolitických změn – pro jejich vlastní bezpečnost a prosperitu, stejně jako bezpečnost a prosperitu jejich sousedů. Stejně tomu bude i v případě takových států SVE jako Česká republika, které nyní požívají ochrany plynoucí z jejich polohy, nebo nevnímají ve svém okolí bezprostřední vojenskou hrozbu, případně chtějí zabránit komplikování svých vztahů s Ruskem či velkými západoevropskými státy. V daleko větší míře než doposud bude mít jejich činnost ve vojenské oblasti dopad na celkovou bezpečnost a stabilitu SVE a Západu jako takového.

Totéž platí v rámci celého světa. V okamžicích systémové změny hrají malé státy významnou roli v oslabení nebo posílení základů regionální a globální stability. Ve všech třech globálních strategických hranicích, které jsou pod dohledem americké moci, tedy asijsko-pacifické oblasti, Perském zálivu a ve střední a východní Evropě, se více a více objevuje tentýž vzor – malé příhraniční státy čelí odhodlanému úsilí revizionistických sil, které se chystají násilně změnit regionální územní status quo. V průběhu času by tyto trendy mohly uspíšit všeobecnou krizi mezinárodního bezpečnostního pořádku pod vedením USA. V důsledku přechodu Spojených států k menším obranným rozpočtům bude jejich schopnost udržet stabilitu, na kterou si svět tak zvykl za posledních několik desítek let, záviset na tom, jak dobře budou malé hraniční státy schopny řídit svou vlastní bezpečnost: jak dobře a moudře budou vyzbrojeny, jak dobře budou spolupracovat v případě krize, a jak dobře budou vyplňovat mezery, které má USA v principu zastrasování. Česká republika tyto momenty geopolitické transformace dobře zná ze své historie a ví, co se stane v případě, že se věci nedějí tak, jak by se dít měly. Konec dějin přišel a odešel a Česká republika hraje důležitou roli v zajištění lepších výsledků v tomto kole.

ČESKO-AMERICKÉ EKONOMICKÉ A OBCHODNÍ VZTAHY PO ROCE 1989

Lukáš Kovanda¹

V roce 1989 to nezačalo „z ničeho nic“. Vztahy mezi Československem a Spojenými státy, včetně vztahů ekonomických a obchodních, byly velmi dobré již v meziválečném období za První republiky. Byly založeny na obchodování dvou ekonomicky rozvinutých zemí, podobných rysech těchto dvou demokracií a na faktu, že v USA existovala velmi početná skupina československých imigrantů a jejich potomků. Po roce 1948 se tyto vztahy rapidně zhoršily, částečně z důvodu neshod týkající se kompenzace majetku amerických občanů, který byl zkonfiskován nebo znárodněn československou komunistickou vládou. Obchodní vztahy byly velmi mírné a předpokládalo se, že dokud se pohledávky nevyřeší, budou obchodní vztahy prakticky nulové. Na konci 80. let 20. století byly vzájemné vztahy nadále napjaté, především proto, že USA kritizovaly trvajících potlačování aktivistů v oblasti lidských práv.

Následující text popisuje vývoj československých (později českých) a amerických ekonomických a obchodních vztahů po roce 1989. Struktura je následující: první kapitola se zaměřuje primárně na období euforie po „sametové revoluci“ a v druhé kapitole je načrtnut současný stav. Třetí kapitola hledí více do budoucnosti a zabývá se například důsledky v současné době projednávané dohody celosvětového významu, Transatlantické zóny volného obchodu, pro Českou republiku.

1/ „SAMETOVÁ“ EUFORIE 90. LET 20. ST.

Euforická „sametová revoluce“ roku 1989 dala Československu možnost od základů změnit jeho ekonomický systém. Jako většina zemí, které dříve orientovaly svou

¹ Autor děkuje panu Vladimíru Dlouhému, bývalému českému ministrovi průmyslu a obchodu, který je v současné době členem představenstva mezinárodních poradců spol. Goldman Sachs, a panu Tomáši Hartovi, který je obchodním radou na velvyslanectví ČR ve Washingtonu D. C., za cenné komentáře.

ekonomiku na východní trh, obzvláště na SSSR, však Československo kvůli rozpadu sovětského bloku přišlo o velkou část odbytu svých produktů. Tento rozpad vedl například k podstatnému poklesu poptávky po produktech vojenského a těžkého průmyslu, ale také hnědého a černého uhlí. Celá transformace československé ekonomiky ze systému centrálního plánování (či řízení) na tržní ekonomiku byla tedy poměrně komplikovaná již od samého začátku.

Na druhé straně však zhroucení komunismu vyvolalo u obyvatel Československa neobyčejnou vlnu euforie. Zároveň to bylo v celé zemi zdrojem neobyčejně silné jednoty. Americký prezident Ronald Reagan a s ním i britská premiérka Margaret Thatcherová byli v celém Československu jednomyslně považováni za hrdiny, kteří na mezinárodní úrovni porazili komunismus a měli nám ukázat cestu od zatuchlé společnosti k dynamickému společenství volného obchodu a lidské svobody.

1.1/ POMOCNÁ RUKA USA

Tato euforie bezpochyby významně přispěla také k rychlému rozvoji československo-amerických obchodních vztahů. USA především podpořily Československo a pomohly mu v procesu vstupu (či přesněji opětovného vstupu, neboť Československo bylo členem již od roku 1945 do roku 1954) do Mezinárodního měnového fondu a Světové banky – Československo se stalo členem obou institucí v září 1990. Dále byla 22. října 1991 podepsána mezi Československem a USA Dohoda o vzájemné podpoře a ochraně investic. Po rozdělení Československa ke konci roku 1992 byla dne 1. 5. 1994 doplněna a je tak platná přímo pro Českou republiku. Zaměřuje se na tyto oblasti:

- Investice. Na základě této dohody by měly mít obě strany stejné smluvní podmínky v případě vzájemného zahraničního obchodu.
- Hmotné a nehmotné vlastnictví. Zaměřuje se na ochranu jak movitého, tak nemovitého majetku a práv, závazků a půjček, které uzavře občan nebo firma.
- Intelektuální vlastnictví. Toto přímo odkazuje na ochranu intelektuálních práv člověka ve smyslu literárního díla, nahrávek, vynálezů, průmyslových návrhů, obchodních tajemství a veškerých důvěrných obchodních transakcí.

Už druhý den po podepsání této dohody ve Washingtonu promluvil československý prezident Václav Havel před spojenými zahraničními výbory v americkém Kongresu. Uvedl tehdy, že jej současný směr ekonomické reformy v naší zemi naplňuje optimismem. Zdůraznil úspěšnou makroekonomickou stabilizaci Československa a výslovně poděkoval za „pomocnou ruku, kterou nám USA podaly v MME“

Dále připomněl pokrok dosažený v oblasti vzájemných ekonomických vztahů, zhodnotil „slibně se rozvíjející“ Československo-americký podnikatelský fond

a vyjádřil přání, aby Kongres USA „brzy“ schválil doložku nejvyšších výhod pro Československo a aby vláda USA podpořila československou pozici v rámci nových tarifů GATT, tedy Všeobecné dohody na clech a obchodu. Doložka nejvyšších výhod byla obnovena ještě téhož roku, a tak mohl český ministr zahraničních věcí Jiří Dientsbier, přítel prezidenta Havla z období disentu, už v roce 1991 ve svém projevu v československém Federálním shromáždění konstatovat, že vztahy s USA, především v oblasti ekonomiky, se v rekordně krátkém čase úspěšně rozvinuly.

1.2/ „VELKÝ TŘESK“

Již zmíněná euforie také umožnila Čechům a Slovákům přijmout léčbu šokem, kterou MMF označil jako „velký třesk“ z ledna 1991. Ten vedl ke zrušení kontroly cen, velkému přílivu zahraničních investic, nárůstu domácí spotřeby a průmyslové produkce, jakož i k stabilnímu devizovému kurzu. Místo bývalého sovětského bloku se export přeorientoval na trhy západní Evropy. V 90. letech také došlo k privatizaci mnoha československých a později českých podniků ve státním vlastnictví prostřednictvím kupónové privatizace. V období komunismu patřilo až 97 % podniků státu. Dnes tvoří neprivátní sektor méně než 20 %.

Euforie ze sametové revoluce však postupně ztrácela na síle a někdy v polovině dekády se vytratila docela. Prezident Havel příchod tohoto momentu zjevně předpokládal, neboť své již zmíněné vystoupení v Kongresu zakončil následovně: *„Často přemýšlím o tom, jak asi bude vypadat má země za deset, patnáct let, a lituji, že nemohu těžké roky, které nás ještě čekají, aspoň na okamžik přeskóčit a nahlédnout do budoucnosti.“* Jeho závěrečná slova však byla opět naplněna optimismem, zjevně ještě reflektující „sametovou“ euforii: *„Jedním si jsem ale jistý. Za deset, patnáct let náš stát fungovat určitě bude. Pevně věřím, že i s pomocí Vás, Američanů.“*²

2/ REALITA ROKU 2014

K roku 2014 bylo v platnosti celkem devatenáct bilaterálních dohod a dokumentů týkajících se záležitostí ekonomiky a obchodu mezi Českou republikou a USA. Platnost některých dalších skončila roku 2004, když se Česká republika připojila k Evropské unii a některé kompetence byly převedeny výlučně na Evropskou komisi. Pro česko-americké ekonomické vztahy má stále nejvyšší důležitost Vzájemná dohoda

2 Havel, Václav. Projev prezidenta ČSFR Václava Havla před spojenými zahraničními výbory Kongresu USA, 23. 10. 1991. Viz český přepis [online] zde: http://www.vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=projevy&val=275_projevy.html&typ=HTML.

o ochraně a podpoře investic. Od roku 2011 však na obou stranách probíhají jednání o možném znovuprojednání této dohody. Jejím hlavním cílem je eliminovat jednostrannou asymetrii ochrany společných česko-amerických zahraničních investic.

2.1/ TRADIČNÍ PARTNEŘI

USA jsou jedním z tradičních a důležitých obchodních partnerů České republiky. V současné době jsou 13. největším obchodním partnerem ČR (a 3. největším obchodním partnerem mezi zeměmi mimo EU, hned po Číně a Rusku) a zároveň 13. největším exportním trhem z pohledu České republiky. Podíl USA na českém zahraničním obchodu je asi dvě procenta. Současná čísla týkající se česko-amerického vzájemného obchodu (viz *Tabulka 1*) ukazují postupný nárůst celkového obrátu od roku 2009, kdy kulminovala globální finanční krize. Struktura vzájemného obchodu se však od té doby změnila, protože český export do USA vzrostl rychleji než český import z USA. Od roku 2011 udržuje Česká republika s USA příznivou (pozitivní) obchodní bilanci (zatímco bilance obchodu s USA v letech před 2011 byla záporná, jak ukazuje *Tabulka 1*).

Tabulka 1. Vzájemný obchod ČR–USA (společná čísla, mil. USD)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Český export	2430,6	2568,7	1933,0	2462,0	3344,0	3926,0	3920,6
Český import	2669,5	2926,6	2200,1	2797,9	2958,1	2961,1	3034,7
Obrat	5100,1	3947,1	2902,6	5259,9	6302,1	6887,1	6955,3
Bilance	-238,9	-357,9	-267,1	-335,9	385,9	964,9	885,9

Zdroj dat: Ministerstvo zahraničních věcí ČR

V roce 2012, jak ukazuje *Tabulka 2*, byly hlavním typem produktů vyvážených z ČR do USA elektrické spotřebiče a zařízení, a to v ceně více než 479 milionů USD. Naopak hlavními typy produktů, které se do ČR dováží z USA, byly v témže roce především vozidla a dopravní prostředky kromě silničních vozidel, a to v ceně více než 365 milionů USD.

Mezi známé exportéry do USA patří české společnosti Moravia Steel Třinec, Ispat Nová Huť Ostrava, Mitas, Aero Vodochody, GE Aviation Czech, AVX Lanškroun, Aliachem, Sellier & Bellot Vlašim, Meopta Přerov, CZ Uherský Brod, Mitas, Plzeňský Prazdroj, Budvar, Petrof Hradec Králové, Sklo Bohemia, Preciosa, Moser, Linet Želevčice, Arrow International CR and Inekon. Dominantní podíl českého exportu do USA však tvoří vnitřofirmní obchod mezinárodních korporací a dílčí práce pro velké americké firmy (např. GE Aviation, Sikorski Helicopters, IKEA, John

**Tabulka 2. Struktura komodit obchodu ČR–USA v roce 2012
(pět hlavních typů produktů)**

Český export do USA (tis. USD)		Český import z USA (tis. USD)	
Typ produktu	Statistické číslo	Typ produktu	Statistické číslo
Elektrické spotřebiče a zařízení	479 163	Ostatní vozidla a přepravní zařízení	365 554
Železo a ocel	418 912	Odborné a technické stroje a zařízení	267 842
Stroje a vybavení na výrobu energie	373 441	Elektrické spotřebiče a zařízení	232 366
Stroje a zařízení pro všeobecné průmyslové využití	309 960	Farmaceutické a podobné produkty	196 912
Různé produkty (spotřební zboží)	225 469	Různé produkty (spotřební zboží)	195 836

Zdroj dat: Ministerstvo zahraničních věcí ČR

Deere/Bosch, AVX, Continental, Honeywell, Ingersoll Rand, Ford/Visteon, Black & Decker, Eastman Chemical, SAB/Miller, Lego, Bobcat a jiní).

Důležitou roli hrají také americké divize českých společností (např. Mitas Tires North America, Inc., Linet Americas, Inc., Miller Brewing Co., CZ-USA, Inc., Bead & Trim, Inc., Mavel Americas, Inc., CZ-USA, Inc., Amati USA, Inc., Moser USA, LLC., Preciosa International, Inc., Sellier & Bellot, Walter America, Trustfin USA). Na firemní úrovni představují důležitou a dynamicky se rozvíjející doménu vzájemné spolupráce mezi českými a americkými subjekty IT firmy jako např. Javlin, Inc., Socialbakers, Y Soft Americas, Inc., OKsystem, Corinth, Glogster, Tapmates a jiné.

Seznam přímých investorů USA v České republice v *Tabulce 3* se může zdát působivý, bližší pohled na věc nám však prozradí něco trochu jiného. V letech 1998–2008 podíl USA v rámci přímých zahraničních investic v České republice postupně klesal z 8,2 % v roce 1998 na pouhých 2,8 % v roce 2008, jak je vidno v *Tabulce 4* níže. V letech 2009, 2010 a 2012 byl tento podíl tak nepodstatný, že konkrétní územní data pro USA nebyla vůbec zveřejněna a statistici je schovali pod položku „Ostatní“ spolu s jinými zeměmi (proto tedy označení (...) v *Tabulce 4*). V těchto třech letech však byly USA stále považovány za největšího neevropského přímého investora v České republice, v letech 2009 a 2010 před Japonskem a v roce 2012 před Jižní Koreou.

V roce 1998 byly USA na 4. místě mezi přímými zahraničními investory v České republice. Nyní jim však v pořadí největších přímých zahraničních investorů náleží až 9. místo.

Tabulka 3. Klíčoví přímí investoři USA v České republice

Automobilový průmysl	TRW, Johnson Controls, Visteon, Delphi, Dura Automotive Systems, Tenneco, ArwinMeritor, Hayes Lemmerz, Lear, Timken, Federal Mogul
Elektronický průmysl	Eaton, Tyco Electronics, ON Semiconductor, Lear
Potravinářský průmysl	Kraft Foods, Sara Lee, PepsiCo., Mars
Letecký průmysl	GE Aviation, Honeywell
Strojírenství	Otis, Ingersoll Rand, Chart Industries, Briggs Stratton, Parker Hannifin
Spotřební zboží	Philip Morris, Kimberly Clark, Procter & Gamble, Larson Juhl, MeadWestvaco
Farmaceutika a medicína	Baxter, IVAX, Arrow International
Chemický průmysl	Eastman Chemical
Zpracování skla	Owens-Illinois, Pittsburgh Corning
Energetický průmysl	NRG Energy, Cinergy Corp., Solarwinds

Zdroj dat: Ministerstvo zahraničních věcí ČR

Tabulka 4. Celkový objem přímých zahraničních investic v České republice

Rok	Objem (mil. USD)	Podíl USA (%)	Podíl USA (mil. USD)
1998	14 375	8,2	1178,75
1999	17 600	6,7	1179,2
2000	21 600	6,5	1404,0
2001	27 100	6,4	1734,4
2002	38 700	4,9	1896,3
2003	45 300	5,2	2355,6
2004	57 300	5,2	2979,6
2005	60 700	4,6	2792,2
2006	79 800	4,3	3431,4
2007	112 400	3,8	4271,2
2008	113 200	2,8	3169,6
2009	125 900
2010	128 500
2011	120 600	3,4	4100,4
2012	136 500

Zdroj dat: Česká národní banka

3/ NĚKOLIK PŘÍPADŮ

Pro ilustraci relativního poklesu amerického kapitálu, resp. přímých zahraničních investic v České republice je potřeba vzít v úvahu následující fakta. Eni, největší italská energetická společnost co do objemu, zdvojnásobila v květnu 2007 svůj podíl v České rafinérské, která je největším zpracovatelem surové ropy a největším výrobcem ropných produktů v České republice poté, co koupila podíl od ConocoPhillips a o něco později převzala 102 čerpacích stanic v České republice, Slovensku a Maďarsku od Exxon Mobile. Výsledkem bylo, že dvě hlavní americké ropné společnosti odešly z českého trhu.

3.1/ PŘÍBĚH TEMELÍNA

Nebo vezměme jiný příklad – příběh Temelína. V roce 2009 vyhlásila česká energetická společnost ČEZ tendr na výstavbu nových jaderných bloků v Temelíně. V důsledku jaderné havárie ve Fukušimě průmysl vzhlížel k České republice. Naděje na oživení jaderné energie v Evropě podněcovaly tři hlavní společnosti, jejichž zájmem bylo získat českou zakázku – americký Westinghouse, francouzská Areva a ruský Rosatom. Francouzskou nabídku sice ČEZ rychle zamítl, ale Američané i Rusové lačně a všude hledali jakýkoli schůdný byznys. Westinghouse koupil společnost, která postaví tři jaderné bloky v Británii, a Areva se za Kanál dostala také. Rosatom má v úmyslu koupit třetinový podíl ve finské společnosti, která plánuje vybudování elektrárny Fennovoima, a zavázal se postavit dva bloky v maďarském Paksi. Čeští politici se mezitím nadále přeli o tom, zda i v budoucnu využívat jadernou energii. Představenstvo ČEZu nakonec v dubnu 2014 tendr zrušilo a tím i pozastavilo rozhodnutí o výstavbě nových bloků.

Příběh kolem Temelína je samozřejmě mnohem složitější. Váže se ke katastrofálnímu kolapsu evropského trhu s energií v jeho tradiční formě, který momentálně zažíváme a který vedl ke skutečnosti, že obnovitelná, nízkouhlíková energie získává ještě větší podíl produkce. Pomáhá snížit velkoobchodní ceny elektrické energie a jednoho dne by mohla vést k významnému snížení produkce skleníkových emisí. Pro zavedené dodavatele je to ovšem katastrofa. Vezměme jako příklad Německo, kde energie z obnovitelných zdrojů vzrostla nejrychleji. Cena akcií tamního největšího dodavatele, E.ONu, klesla mezi roky 2010 a 2013 o tři čtvrtiny ze svého maxima a příjmy z energie z tradičních zdrojů – fosilních paliv a jádra – o více než třetinu.

Dva mimoevropské vlivy tyto problémy ještě prohloubily. Prvním byla jaderná havárie v japonské Fukušimě. To přimělo vládu Angely Merkelové k tomu, aby okamžitě uzavřela osm německých jaderných elektráren a zbývajících devět postupně odstavovala. Náhlost této změny pouze zhoršila špatnou situaci dodavatelů.

Druhým vlivem byl boom těžby břidlicového plynu v Americe. Ten nahradil evropské uhlí, které se předtím spotřebovávalo v Americe, což stlačilo jeho cenu v porovnání s ropou dolů. Současně padaly ceny emisních povolenek, protože recese způsobila útlum jejich poptávky, a tak jich bylo v evropském systému příliš mnoho. To následně snížilo pokuty za spalování uhlí, udržovalo hrubou marži uhelných tepelných elektráren dostatečně vysoko a naopak ji srazilo ropným tepelným elektrárnám.

I když byl tendr na Temelín momentálně zrušen a podmínky pro jadernou energii nejsou příznivé. Očekává se, že nový tendr by se měl rozběhnout v průběhu budoucích pěti let. V tom případě by pravděpodobně vyhrál Rosatom, protože jak se zdá, jeho představitelé jsou velmi dobře připraveni a jde jim o to nabídnout velmi konkurenceschopné podmínky. I v rámci nedávno zrušeného tendru se Rosatom projevoval mnohem proaktivněji než jeho americký protějšek a bylo patrné, že jeho odhodlání zvítězit v tendru je mnohem pevnější.

3.2/ NA POZITIVNÍ NOTU

Na druhou stranu tady jsou, pokud jde o česko-americké ekonomické vztahy, také pozitivní příběhy (viz též *Tabulka 1*). Teprve nedávno, v únoru 2014, oznámila česká monitoringová společnost Socialbakers, kterou založili čtyři mladíci z Plzně, že v takzvaném třetím kole financování získala 26 milionů USD. Socialbakers vznikli v roce 2009 a nabízejí srovnání a analýzy včetně měření úspěšnosti značky, které firmám umožní měřit efektivitu jejich marketingových kampaní napříč všemi hlavními sociálními sítěmi. V posledním roce firma zdvojnásobila počet svých zaměstnanců, ze 150 na 300, a má v plánu dostat se na více než 400 do konce roku 2014. Také otevřela pobočky v New Yorku, Singapuru, Paříži a Mnichově. Nové financování zajistila Index Ventures, globální firma rizikového kapitálu, s podílem investorů Earlybird, a k 2 milionům USD, které do firmy investovala v roce 2011, přidala o rok později dalších 6 milionů USD. Poslední investice firmu ocenila na téměř 200 milionů USD.

3.3/ TTIP

Další důvod k optimismu, pokud jde o budoucnost může reprezentovat hlubší transatlantická ekonomická spolupráce, z níž by měla užít také Česká republika. V červenci 2013 byla zahájena jednání o Transatlantickém obchodním a investičním partnerství (TTIP) mezi Evropou a USA. Návrh zahrnuje liberalizaci obchodu v oblasti služeb a usnadnění investic.

Podle ekonomických odhadů by měla Česká republika vykazovat mírný, ale pozitivní nárůst v oblasti sociálních služeb. Česká republika také pravděpodobně

Box 1. Český výrobce antiviru, IPO a trh s americkým kapitálem

V lednu 2012 podal výrobce antivirového softwaru **AVG Technologies** žádost o 125 milionů USD v první veřejné nabídce akcií (IPO) na newyorské burze za účelem získání prostředků na zvýšenou poptávku po technologii IPO.

AVG, známý svou řadou bezplatných antivirových produktů, zpeněžuje svou širokou uživatelskou základnu prostřednictvím cílené reklamy a směřováním provozu k online vyhledávačům jako např. Google a Yahoo. Společnost byla založena roku 1991 jako Grisoft Janem Gritzbachem a Tomášem Hoferem a její ústředí sídlí v Brně, přičemž má další pobočky v Evropě a Spojených státech.

Žádost AVG přišla méně než měsíc po **Avast Software**, což je další český výrobce antiviru, který chtěl v IPO žádat o 200 milionů USD. Díky poměrně chladnému trhu s technologiemi a silným finančním výsledkům nebylo však IPO potřeba a Avast žádost stáhnul. Příběh Avastu má počátek na konci 80. let, v komunistickém Československu. Budoucnost Eduarda Kučery, spoluzakladatele společnosti, v oboru fyziky byla nulová, protože odmítl členství v Komunistické straně. I Pavlu Baudišovi, který spolu s ním Avast založil, byla komunisty znemožněna praxe fyzika, začal se tedy zabývat informačními technologiemi, což vedlo k založení Avastu. O čtvrt století později se jejich skromná spolupráce rozvinula v Avast Software, plnohodnotný mezinárodní fenomén. S více než 200 miliony zákazníků ve více než 43 jazycích – neuvěřitelný 1 milion uživatelů v 38 různých zemích – je využíván větším počtem lidí, než je uživatelů konkurence AVG Technologies, Symantecu a McAfee dohromady.

zaznamenaná postupné rozšíření exportu do USA. Jelikož nepřímý obchod je pro ČR poměrně důležitý, může profitovat i nepřímo (např. pobočka německého vlastníka vyrábí v České republice komponenty, které se vyváží do Německa, kde jsou využity k výrobě např. auta, které se později exportuje na americký trh). Liberalizace obchodu mezi EU a USA tedy může zvýšit český vývoz i do Německa.

ZÁVĚR

Na závěr by stálo za to zdůraznit některé specifické aspekty, které se vážou k předchozímu textu. Za prvé – investice USA v České republice nejsou pouze běžné zahraniční investice. Jejich prostřednictvím získávají české subjekty přístup a další spojení s největším trhem na světě. Je velmi dobře známo, že kolektivy manažerů v amerických společnostech patří ke světové špičce (*crème de la crème*). Cenné know-how, získané v rámci vzájemného obchodu a spolupráce, s sebou nese pro české subjekty vysokou přidanou hodnotu, vyšší než ta, kterou získá díky obchodu a při spolupráci se zeměmi Evropy.

Za druhé – Česká republika ztratila po vstupu do EU v roce 2004 svůj „výjimečný status“, který měla dříve mezi ostatními zeměmi, především díky prezidentu Havlovi a „sametovému“ příběhu, který byl z americké perspektivy tak atraktivní. Od roku 2004 je Česká republika opět jen běžnou evropskou zemí – a totéž platí pro její obchodní a ekonomické vztahy s USA.

Za třetí – české společnosti častěji investují v USA, i když stále spíše v menších objemech typu „nově vznikající investor“. Průměrně jednou nebo dvakrát do roka se objeví česká společnost, která má odvahu investovat v USA. Jelikož tomu tak před deseti lety nebylo, a najít českého investora v USA byla téměř „*mission impossible*“, lze to považovat za pozitivní.

Za čtvrté – v globalizovaném světě se klíčovým faktorem stalo zapojení do obchodních řetězců. Jde o jeden z dalších důvodů, aby se české společnosti pokoušely navázat obchod a spolupráci s velkými americkými podniky, které působí v celém světě, a tím otvírají dveře kdekoli na světě.

Za páté – abychom přitáhli více zahraničních investorů, včetně těch z USA, by bylo dobré uvažovat o ještě bližší spolupráci v rámci regionu střední Evropy, případně Visegrádského regionu. Visegrádská skupina, tvořená Českou republikou, Maďarskem, Polskem a Slovenskem, má potenciál postupně spojit a posílit jednotlivé ekonomiky, aby obstály ve výzvách ze strany EU a byly schopné efektivně konkurovat větším a rozvinutějším zemím, ať už na regionální nebo mezinárodní úrovni. Je potřeba si uvědomit, že země Visegrádské skupiny jsou jako celek, nikoli samostatně, zajímavé pro zahraniční investory, kteří se snaží získat podíl na středoevropském trhu. Společně již fungují, nebo by alespoň mohly fungovat, jako konkurenceschopný trh. Jejich bližší spolupráce, například ve výstavbě infrastruktury, může ztraktivnit celý region, včetně ostatních zemí, pro zahraniční investory. Před pár lety se například hodně mluvilo o rychlém rozvoji automobilového průmyslu na Slovensku. Jen málo se však ví o tom, že se tím otevřely velké možnosti také pro Maďarsko, například díky rozšíření sítě subdodavatelů.

POHLED DO BUDOUCNOSTI: ČESKO-AMERICKÉ VZTAHY

Cameron Munter

Američané a Češi mohou společně pracovat na řešení globálních problémů a já později ukážu, jak k tomu můžeme nejlépe využít naše zájmy a talenty. Nejdříve se však chci podívat na podstatu našeho vztahu, protože naše spolupráce potřebuje silný a celistvý základ: jakým způsobem jednáme mezi sebou navzájem, když se tváříme, že jednáme se zbytkem světa?

Když zpětně přemýšlíme o událostech posledních 25 let, můžeme být oprávněně hrdí na to, co v oblasti americko-českých vztahů vidíme. Mimořádný český přínos k pádu komunistické diktatury. Příliv dobré vůle americké vlády a lidu v devadesátých letech, který vedl k vytvoření programů pomoci od mírových sborů až po stipendia pro nejlepší studenty v USA. Spolupráce ve vojenské oblasti vedla k členství v NATO a naši vojáci stáli bok po boku v mírových misích po celém světě. A lepší kontakty mezi našimi národy ve všech oblastech života.

Spíše než se ponořit do těchto úspěchů, jsem se však rozhodl soustředit na to, co máme dělat dále: jak si představuji náš úkol, a kam je třeba jít. Existuje totiž pocit, že je třeba náš vztah obnovit, že očekávání týkající se přátelství, které obě země vůči sobě chovají, je nějak neuspokojeno, a dokonce i to, že v některých ohledech jsme každý šli vlastní cestou. Symbolicky vzato nám navíc moc nepomohlo ani to, že pozice velvyslance Spojených států v České republice teď nebyla téměř dva roky obsazena. Domnívám se, že nyní máme příležitost upevnit větší smysl našeho vztahu tím, že obnovíme naše úsilí definovat společné úkoly a společnou vizi – a nedovolíme, abychom se spokojili pouze s blahopřáním k našim úspěchům let minulých a se zřízením institucí, které budou usměrňovat naši společnou práci.

ČEŠI V EVROPĚ A „JINÁ“ AMERIKA

Jedním z důvodů tohoto neurčitého neklidu – tedy toho pocitu, že náš vztah potřebuje trochu popostrčit kupředu – je dle mého soudu to, že obě naše země poměrně

nenápadně nabyly přesvědčení, že nepotřebují politiku pro sebe navzájem. Češi, a především ti, kteří zastávají různé politické funkce, tráví hodně času ve svých rolích svědomitých příslušníků Evropské unie, a jejich bezprostřední úkoly jsou definovány touto institucionální příslušností. Evropa je blízko, Brusel je náročný, a pokud je tu nějaká politika vůči Spojeným státům, pak to nejspíš stejně bude panevropský projekt.

Pokud jde o Američany, ti se na svět v roce 2014 dívají poněkud jinak, než tomu bylo v roce 1989. Záleží na tom, kterého odborníka posloucháte: jeden se zamýšlí nad vzestupem Číny, jiný teroristickou hrozbou, šířením jaderných zbraní nebo dokonce nad otázkou nerovnosti doma i v zahraničí. Dnešní datum, 11. 9., výročí útoků v New Yorku v roce 2001, nám připomíná, že v postojích a prioritách americké politiky skutečně došlo za posledních deset let k mimořádným změnám. V tomto smyslu, i když není blízko, není Evropa tou Evropou minulých let, a ty větší, neřešitelné problémy znamenají, že zde není moc kapacity navíc, která by nám pomohla pochopit detaily života přátel, a to ani tak dobrých přátel, jakými jsou Češi.

V tomto smyslu jsme oběťmi vlastního úspěchu. Za posledních 25 let bylo základním principem, který vedl diplomaty z Washingtonu i z Prahy, včetně mě, vymazání dělicí čáry, kterou Stalin nakreslil napříč Evropou, a integrace zemí, které se kdysi nacházely za železnou oponou, zpět do širšího světa, a to zejména díky vstupu do institucí jako např. NATO a EU. Věřili jsme, že to, co bude přirozeně následovat, bude jakési magické prohlubování spřízněnosti, kulturní identifikace, občanské ctnosti a právního státu a demokratické hloubky. Pro Američany to znamenalo, že zde bude nová Evropa, a že idea Evropy – formulovaná v roce 1985 Milanem Kunderou ve slavném článku v New York Review of Books – splyne v jedno s její podobou v realitě. Kunderova představa byla, že existuje kulturní prostor, o který civilizovaní lidé ve střední Evropě usilují (tato představa je možná příliš sentimentální, protože západní Evropané nejsou těmi Evropany, které si pamatujeme z předválečných dob). Podstatou bylo, že ideály a instituce splynou v jedno.

NATO JAKO INKUBÁTOR A EVROPA JAKO ŠKOLA

Pro americké tvůrce politik bylo po roce 1989 ideou nové Evropy to, že již nebude existovat „česká“ politika o nic víc než „švédská“ politika nebo „portugalská“ politika. Evropa se stává více a více celkem, a i když okrajové otázky zůstaly otevřené (budoucnost Ukrajiny, pokrok v balkánských státech), cílem bylo najít způsob, jak s Evropou pracovat na řešení globálních problémů. Například na podpoře volného obchodu, na změnách klimatu, nebo v boji proti terorismu. Jednotlivé státy Evropy by neměly být předmětem americké politiky, ale spíše účastníky v procesu, v jehož rámci se budeme snažit řešit problémy po celém světě, tedy ty globální výzvy, na kterých jsme se shodli.

To vyžadovalo integraci těchto zemí (jako je ČR) do struktur společné akce, nejprve do NATO (přeci jen to byl orgán, do kterého Spojené státy patřily) a pak EU (což bylo ve své podstatě pravým cílem reforem po roce 1989). Když jsme v 90. letech projednávali tyto změny, považovali jsme první krok – rozšíření NATO – za vytvoření inkubátoru, tedy bezpečného prostředí, ve kterém by mohla být evropská identita nejprve definována jako závazek k obraně všech, nebo, jistým způsobem, jako výraz solidarity a oběti, ale i ochrany. Potom přišel další krok, přistoupení k Evropské unii, který měl mít dopad na každodenní život občanů, což znamená nejen volný pohyb osob a vyšší životní úroveň, ale také – jak jsme doufali – i společné úsilí definovat občanství a budovat instituce podporující postoje ke spravedlnosti a právnímu státu. Nešlo o nic menšího než o odvážný experiment, v němž západní hodnoty ve své podstatě nebudou bývalým komunistickým státům vnuceny, ale zakoření takovým způsobem, že obě části Evropy, stará i nová, si vytvoří nový způsob žití a nový postoj k veřejnému životu.

KULTURNÍ DIMENZE: CO JSME SI O SOBĚ MYSLELI A JAKÁ JE REALITA

Samozřejmě zde byla ještě další dimenze tohoto vztahu, kterou je těžké definovat, je však asi tím nejdůležitějším. Je jí dimenze kulturní. Ti z nás, kteří jako diplomati strávili nějaký čas v Československu před pádem komunismu, si možná vzpomenou, že Amerika byla nejen zemí, ale i pojmem. Pro mnohé byla symbolem toho, čím jejich vlastní život nebyl (což bylo samozřejmě nepřiměřené, jak už ostatně taková očekávání bývají), a kritériem, s jehož pomocí lze měřit jistý druh normality. Pro těch pár Američanů, kteří zde trávili čas v těchto letech, tu v určitých kruzích kvetla náročnost, která, jak se zdálo, ve Státech chyběla – série debat, v kuchyních nebo venkovských domech, o etice, politice, významu v nejširším slova smyslu. Philip Roth to pro mnoho lidí shrnul, když řekl, že rozdíl mezi Východem a Západem byl v tom, že na Východě nic nebylo možné, ale na všem záleželo; na Západě bylo možné všechno, ale na ničem nezáleželo. Jinými slovy zde byla očekávání, která měli Američané a Češi vůči sobě navzájem, kdy Američané chtěli věřit, že výsledkem odvážného experimentu na konci komunismu může být občanské hnutí, které obnoví demokratické ideály; a kdy samozřejmě Češi chtěli věřit, že by se zase mohli stát součástí většího světa, který jim byl uzmut před několika desetiletími, a že znovu vybudují veřejnou sféru hodnou respektu po celém světě.

Právě tato psychologická dimenze je to, co se nevyhnutelně za posledních 25 let nejmíc změnilo. Nebylo na ni nic chybného ani špatného; vždyť na počátku 90. let přitahovalo mladé Američany v houfích do Prahy a dodnes podněcuje stálý proud

českých studentů mířících do Spojených států. Už však vyžrála a ona očekávání jsou s odstupem času o něco menší. Pro mnoho Američanů ilustruje tuto změnu odchod Václava Havla (a jeho kolegů, např. Rity Klímové, Zdeňka Urbánka nebo Jiřího Dienstbiera). A zjištění, tedy jak si to já představuji, že američtí politici jako je George W. Bush a Barack Obama možná nejsou tak vznešenými osobnostmi, za jaké předchozí generace považovaly Ronalda Reagana, bylo pro mnoho Čechů také součástí procesu dozrávání, procesu, ve kterém získali vhléd do skutečného fungování politiky v obou zemích.

Když se tedy zpětně podíváme na posledních 25 let, můžeme poněkud nostalgicky říci, že velká část vášně náš vztah opustila – vášně, jež se zakládala spíše na romantickém očekávání, které by bylo možné zachovat pouze tehdy, pokud bychom jeden druhého neznali tak dobře jako teď. Češi si mohou například vzít válku v Iráku v roce 2003 a přemýšlet nad tím, co si asi tak Američané tehdy mysleli, nebo možná zpětně považovat o kličkování americké politiky ve věci protiraketové obrany nebo „resetu“ s Ruskem. Zjistí, že je pro ně obtížné pochopit, jak do toho všeho zapadá americké přátelství a respekt vůči České republice. Amerika je přece země wilsonovských ideálů! Na druhou stranu si mohou Američané vzít přetrvávající korupci v České republice a podívat se nad tím, jak je možné, že i po tolika letech, kdy masy na Václavském náměstí zvonily klíči, zde přetrvávají zbytky tohoto neprůhledného a matoucího systému – vždyť je to země krále filozofů, Tomáše Garrigua Masaryka!

Je logické, že odcházející americký velvyslanec v České republice vyjmenoval úspěchy svého působení skromně a přímočaře: že v oblasti bezpečnostních vazeb pracujeme společně proti ruské agresi na Ukrajině a spolupracujeme na multilaterálních programech prostřednictvím NATO; a že v oblasti obchodu a podnikání dosahujeme šesti miliard dolarů ročního obrátu v bilaterálním obchodu, což za poslední čtyři roky představuje navýšení o 100 % (je ovšem pravda, že z hospodářského dna). Nejedná se o tak rozsáhlé změny, jaké si pamatujeme z doby před 25 lety, kdy rok po událostech 17. listopadu stál George H. W. Bush na Václavském náměstí a mluvil o nové Evropě a jejích možnostech. Možná je však příhodné, že láska, kdysi nová, již zestárla, a že naše očekávání od sebe navzájem jsou skromná, dosažitelná a (což bychom si rádi mysleli) čestná v mezích toho, co je možné.

OD MINULOSTI K BUDOUCNOSTI: JAK UKOVAT VZTAHY PRO 21. STOLETÍ

Pokud je tomu opravdu tak – tedy že jsme skutečně došli na konec období, které začalo rokem 1989 a které je symbolizované generací, jež si prošla těmi dny zářků – měli bychom usilovat o přetavení našeho vztahu tak, aby nejen reflektoval

bezprostřední otázky o tom, jak spolu naše dvě země spolupracovaly od pádu komunismu, ale i to, co se během této doby událo jinde ve světě.

Je třeba, aby se lídři obou zemí shodli na tom, že budeme dělat vše, co je v našich silách, abychom se vymanili z rétorických figur a taktizování, na které jsme se spoléhali v posledních desetiletích. Pokud zde má Amerika něco znamenat, musí to být za vzájemně odsouhlasených podmínek. Co si Češi myslí, že chtějí od Spojených států? Došli Češi prostě k závěru, že vztah s Amerikou bude mít podobu vztahu menšího člena evropského bloku s velikou a vojensky ohromně mocnou zemí, jejíž relativní síla ve světě nejspíše klesá, stejně jako klesá i relativní vliv Evropy samotné? A co je to, co Američané vidí, když se podívají na to, jakou roli Češi hrají v Evropě a ve světě?

Měli bychom začít s poctivým hodnocením: tedy že Američané vidí, že politika v České republice je podkopávána cynismem a zahleděním do sebe, korupcí a přetrvávajícím nedostatkem sebevědomí, ba dokonce fatalismem. Po nějakou dobu po roce 1989 dodali Američané Čechům pocit, že mají nadlidské schopnosti; byla to doba, kdy jsme říkali: „Ano, Češi nejsou Švejci!“ V Americe však nadešel čas na upřímné hodnocení domácích otázek – ne proto, že by Američané Čechy méně respektovali, ale proto, aby se zaměřili na sociální otázky, které doma stále nemáme vyřešeny. To by zase mohlo vést k lepšímu pochopení toho, co američtí přátelé České republiky musí udělat pro to, aby se zapojili do pomoci svým českým přátelům. Spojené státy zcela pomíjejí vývoj posledních 25 let a do značné míry odvrátily svou pozornost pryč od tohoto regionu. To je chyba. Historie samozřejmě neskončila a je naší povinností dál usilovat o pochopení politických, ekonomických a především kulturních základů, na kterých se zde činí rozhodnutí. Pokud chceme udržet úroveň důvěry, která nám umožní spolupracovat v otázkách, na kterých oběma zemím záleží, nic jiného fungovat nebude.

Zároveň musíme zajistit, aby se Češi i nadále zajímali o americkou kulturu nad rámec toho, co produkuje Hollywood. Ve Spojených státech nyní dochází k obrovským změnám, částečně v důsledku demografických faktorů a migrace, z části proto, že světový ekonomický řád přetváří sebe sama, a roli hraje i to, jak se Spojené státy vyrovnají s érou po 11. září a s postupným odchodem z válek, které definovaly světovou roli USA v posledních 15 letech. A to i přesto, že problémy, kvůli kterým tyto války začaly, ještě nebyly vyřešeny. Bylo by rozumné, kdyby se Češi pustili do přehodnocení vztahů s USA za pomoci svých sousedů – a to jak menších států, na které Spojené státy kdysi hleděly jako na „blok“, tak i Německa, Rakouska a dalších zemí. To nebude vyžadovat nic menšího než si porovnat dlouho platné domněnky, co Spojené státy symbolizují, co mohou vykonat a jakou přiměřenou roli mohou hrát v českém životě v budoucnosti.

ÚKOL NEJEN PRO VLÁDY V PRAZE A VE WASHINGTONU

Jak k tomu může dojít? Způsobem, jak přetvořit chápání našeho přátelství, je v první řadě rozpoznat, že vztah stát–stát je artefaktem minulosti, a že nám jde o voliče (v obou zemích) napříč společnostmi. V 21. století je třeba si uvědomit, že cena, kterou musíme zaplatit za všechnu tu demokratizaci, do které jsme se pustili, je nutnost hledat všude možně, abychom našli cestu vpřed. Řečeno jinými slovy, stejně jako je válka příliš důležitá, než aby se nechala pouze na generálech, jsou mezinárodní vztahy příliš důležité, než aby se nechaly jen na diplomatech. Novými hráči budou navíc i podnikatelé z obou zemí, ředitelé institucí vyššího vzdělávání, lídři nevládních organizací a jiných dobročinných institucí, občanští vůdci nebo třeba starostové, jejichž mezinárodní role se často omezuje na formality spojené s partnerskými městy, ale jejichž potenciál je nyní mnohem větší.

To jsou ty vazby, které potřebují investice a práci. Podívejme se nad rámec institucionálních prostředků významných skupin, jako je například obchodní komora, a uvědomme si, že existují způsoby, jak přivést podniky k sobě a zaměřit jejich pozornost od široké oblasti obchodu a investic na potřeby specifických odvětví. Jaké výhody například nabízí Česká republika v partnerství s dalšími firmami? Můžeme mluvit o mladých talentovaných lidech v České republice, ale měli bychom sáhnout trochu hlouběji. Jakým způsobem se slavné české univerzity reformují, aby byly schopny odpovědět na výzvy budoucnosti? Je potřeba, abychom se blíže podívali na to, zda se Univerzita Karlova, legendární instituce s úžasnou historií, přizpůsobuje potřebám informační revoluce a znalostem a vědomostem, které hýbou světem? Má České vysoké učení technické v Praze (ČVUT) zařízení, obchodní vazby, pedagogický sbor a vizi toho, jak být na špici výzkumu v nadcházejícím století? Není zde přítomen tvrdohlavý konzervatismus, který brání těmto a dalším institucím vyššího vzdělávání zaujmout místa tvůrců myšlenek, a co je důležitější, přijímat absolventy, kteří budou tvořit svět, jaký Američané a Češi chtějí mít? Právě tento příklad nás vede k tomu, abychom se zeptali: „Co víme?“ A když na to přijdeme, jak institucionalizujeme způsob, jakým mohou americké instituce spolupracovat s českými protějšky ku prospěchu obou?

A jakmile bude tato základní práce v plném proudu, co potom s těmi absolventy? Neměli by rozumět obchodnímu světu obou zemí, vazbám, které mezi sebou mají inovativní podnikatelé, globálním příležitostem měnících se ekonomik? Kdo by to mohl podporovat a zvýšit tak pravděpodobnost, že nejlepší čeští studenti a nejlepší američtí profesori – či nejlepší američtí studenti a nejlepší čeští profesori – budou společně pracovat na vytvoření těch nejlepších mozků, které pak vybudují kulturu a prosperitu, ve které oba národy věří? Kdo se bude podílet na diskuzi o tom, co máme společné, a co je ještě důležitější, kde se naše kultury v zásadních bodech

vize společnosti, občanské odpovědnosti a životního stylu liší? Obrátme se tedy na nevládní organizace a občanské iniciativy na obou stranách Atlantiku, abychom přišli na to, jak to provést. Pokud budeme čekat na vládou podporované úsilí, můžeme čekat velmi dlouho.

Zároveň se otevřeně zamysleme nad způsobem, jak jsou naše ekonomiky strukturovány. Když se Američané podírají na Českou republiku, obdivně hledí na společnosti, jako jsou ŠKODA AUTO nebo Pilsner Urquell, kterým se ve spolupráci se zahraničními firmami dobře daří. Anebo vidí, jak se Praha stala významnou turistickou destinací. Nevidí už tak zblízka Penta Group nebo Omnipol, a možná si nejsou vědomi, jakou roli hrají v české realitě bohatí podnikatelé (ať už jim říkáme podnikatelé nebo oligarchové). Jinak řečeno – teď, když jsme se dostali do bodu, kdy se můžeme navzájem přesně ohodnotit – dávno po skončení období divoké romantiky před rokem 1989 a díky změnám, které nevyhnutelně vedly k některým otázkám, dokonce i k deziluzím – se musíme poměřit pohledem přesným a chladnokrevným. To, co uvidíme, jsou nejen velké možnosti konstruktivní skupiny obnovených přátelství, ale i pochopení některých méně příjemných stránek, kterými se obě země mohou „pochlubit“.

SPOLEČNÉ VÝZVY

Ovšem i v případě, že se vztahům mezi Čechy a Američany bude v jádru dařit, budou-li sociální a kulturní vazby obnoveny díky otevřenému hodnocení a tvůrčímu partnerství, některé z širších mezinárodních otázek přes noc nezmizí. Byli zde takoví, kteří chtěli věřit, že po přistoupení většiny zemí bývalého bloku k Evropské unii v roce 2004 nebudou v Evropě už žádné další krize a že historie jistým způsobem skončí. To se nestalo. Jde o to, vybudovat základní propojení našich společností, a tak posílit naše vazby, což však rozhodně nemá mít za následek atrofování státních funkcí. V klasické bezpečnostní politice a v klasické diplomacii musíme pracovat společně, ne však výlučně prostřednictvím NATO, abychom čelili velmi reálné výzvě, kterou nyní představuje Rusko Vladimira Putina; abychom přispěli k trvalému pocitu bezpečí v poslední oblasti Evropy, Balkánu, z něhož mnoho problémů vzešlo; abychom zápasili s kulturní výzvou, kterou neklidný svět islámu představuje pro ty z nás, kteří si cení řádu, tolerance a bezpečnosti; abychom řešili výzvy, které pro nás migrace z chudších částí světa, především z Afriky, znamená.

Naše reakce na tyto výzvy budou zřetelnější, získají větší podporu veřejnosti a budou mít trvalejší dopad, pokud budeme usilovat o obnovu pochopení sebe navzájem a shodneme se na společném stanovisku ohledně toho, jaká je naše vize společné kulturní budoucnosti. O důvod víc, abychom pracovali na tomto dlouhodobém plánu, na rozvoji obchodu a sociálních vazeb a kulturní spřízněnosti; zároveň však,

abychom nezanedbávali instituce, které jsme pro sebe naštěstí vybudovali za účelem řešení těchto otázek ve chvílích, kdy jim čelíme.

Měli bychom úzce spolupracovat na našich odpovědích na hrubý ruský nacionalismus, který ohrožuje stabilitu Ukrajiny: Česká republika může o tomto problému Spojené státy hodně naučit, zejména pak o východní Evropě. A pokud se to v dlouhodobém horizontu stane otázkou zdrojů, včetně otázky, zda bude zemní plyn k dispozici za rozumnou cenu, pak je třeba, aby si Spojené státy s Českou republikou promluvily na téma revoluce v technologiích, která rychle mění situaci energetických podniků.

Na Balkáně stojíme na pokraji toho, aby se oblast, která toho za posledních 25 let dost vytrpěla, stala integrovaným členem evropských institucí. Při pohledu na vývoj Srbska je zde důvod k optimismu a mnozí v regionu věří, že je možné v této Jugosféře společně pracovat za předpokladu, že zde bude spravedlnost a prosperita. Na druhou stranu Bosna nadále zůstává výzvou, neboť historické animozity se v tomto regionu jen tak nevypařily. V této situaci si Češi zachovali po mnoho let pozoruhodně dobrou pověst přátel a čestných prostředníků, za což vděčí i svým chápavým postojům a vzájemnému kontaktu. Spojené státy a Česká republika mohou do hry přinést různé silné stránky – v našich rukách může být síla povzbudit ostatní, aby se v nadcházejících letech shodli na trvalém míru.

Jedna z velkých slabin Spojených států v islámském světě je jejich sklon vidět problémy striktně skrze optiku boje proti terorismu. Ačkoliv je to nepochybně důležité, může to vést k nepochopení těchto zemí, kde je nedostatek řádu na denním pořádku. Opět je zde toho hodně, co náš naši čeští přátelé mohou naučit v rámci sdílení našich znalostí o kulturních a historických základech toho, co se na Blízkém východě děje.

Pochopení toho, jak můžeme zajistit bezpečnost v éře masové migrace, přijde jen s pochopením hraničních společností a toho, co se děje na jejich vlastních hranicích (ať už se jedná o mexické hranice v případě USA nebo Středozemní moře v případě Evropy). To bude dílo nejen vlád, diplomatů, policie a armád, ale také organizací, které se zabývají lidskými právy a rozvojovou spoluprací a které chápou, co s námi tato výzva udělá. A znovu platí, že Američané a Češi umí spoustu věcí, a pokud je umíme společně, jsme silnější.

JAK DÁL?

Tak spolu v příštích letech zkusme udělat pár věcí, vybudovaných na naší minulosti, ale bez toho, abychom byli otroky svých návyků. Za prvé, pokusme se vyhnout sentimentalitě a romantizování minulosti. Tím nemyslím, že bychom měli ignorovat minulost nebo úspěchy, kterých bychom si měli oprávněně vážit, nebo historické

milníky, které naše dvě země spojovaly. Amerika je hrdá na své čechoamerické občany a jejich příspěvek k jejímu rozvoji, stejně jako jsou Češi pravděpodobně největšími ochránci vize amerického Západu kdekoli na světě. Mám spíše na mysli, že se můžeme zbavit předvídatelného stereotypizování, ke kterému jsme se v posledních osmi letech velkých změn často uchýlovali, a potvrdit tak vyspělost našeho přátelství, které se tak bude moci posouvat kupředu na promyšleném základě.

Za druhé, pojďme se zaměřit na definici těch sociálních prvků, kterým společně rozumíme a které tak mohou sloužit jako základní kámen našeho vztahu. Tím mám na mysli rozhodování o tom, jaké jsou naše ekonomické priority a vazby mezi našimi podnikateli; rozšíření záběru vzdělávání tak, aby zahrnovalo partnerství v institucích, které umožňují mladým talentům v obou zemích dosáhnout různých možností bez velkého množství omezení; a svádění dohromady těch, kteří pracují v dobrovolných sdruženích na řešení klíčových otázek naší společnosti způsobem, kterým vlády dělat nebudou a ani nemohou. Čím více toho děláme spolu, tím více budujeme smysl pro sociální solidaritu, společný pocit z logiky našeho snažení řešit skutečné problémy naší doby.

Za třetí, budme rezolutní a poctiví v přiznání toho, co můžeme a nemůžeme dělat v rámci mezinárodní spolupráce, v těch oblastech, na kterých máme všichni zájem. Zmínil jsem se o vztazích s Ruskem a krizi na Ukrajině, příspěvcích k balkánské stabilitě a prosperitě, vztazích s islámským světem a vyrovnání se s mezinárodním terorismem, a také výzvách, které představují ekonomické nerovnosti, které nás vedou k masové migraci, což v konečném důsledku mění povahu naší společnosti. Existuje více témat, některá vědecká, jiná kulturní, a i ta by také měla být tématem diskuse všude tam, kde se občané scházejí.

Je tedy potřeba, abychom byli v našich hodnoceních upřímní. Musíme mít skromná očekávání. Musíme si přiznat, že v některých případech každý z nás vidí svět jinak. Ze všeho nejvíc musíme učinit závazek, že si budeme navzájem věnovat pozornost a ne projevovat nezájem jen proto, že se nám od roku 1989 podařilo začlenit Českou republiku do evropských institucí. Domnívám se, že nám tento soubor vodítek může pomoci získat nový pohled na to, kdo jsou aktéři v našem vztahu, a umožní nám podívat se za hranice, které jsou vymezeny vazbami typu stát-stát, a to i přesto, že jsou tyto vazby velice důležité. Protože široká shoda na tom, že toho Američané a Češi mají opravdu hodně společného, a že čelí, což je ještě důležitější, podobným problémům, je základem pro příští generaci, která bude jistě stejně působivá jako je ta, jejímiž jsme právě byli svědky.

ČESKO-AMERICKÉ VZTAHY A PODPORA LIBERÁLNĚ-DEMOKRATICKÝCH SIL VE SVĚTĚ

Tomáš Pojar

V posledních několika letech zjevně přesouvají Spojené státy svou pozornost z Evropy a širšího Blízkého východu jak k jiným částem světa, tak především k sobě samým. Světová rovnováha moci neustále kolísá, což je celkem pochopitelný trend, podíváme-li se na současnou situaci jak ve světě, tak v samotných Spojených státech. To však zároveň neznamená, že je to z české perspektivy vítané.

My Češi jsme silně přesvědčeni o tom, že by nebylo dobré zcela zavrhnout tradiční oblasti zájmu USA posledních několika desetiletí. Mělo by to opačný účinek. Neexistuje žádný „konec dějin“ a hluboko zakořeněné skryté tendence nezmizely. Západní demokratický svět by neměl zapomínat na svůj pud sebezáchovy. Je potřeba, aby společně pracoval na své obraně v nejširším slova smyslu. Musí si pevně a přesvědčivě stát za svými hodnotami demokratických a pluralitních společností. Musí bojovat za zachování základních svobod. A musí usilovat o zachování tržní ekonomiky.

Situace na Balkáně a jeho začlenění do evropských a transatlantických struktur není ještě zdaleka u konce. Samozřejmě, teď je to spíše na nás, Evropanech, protože jde o naše sousedy. Zároveň jsme se v uplynulých letech poučili, že nejde pouze o náš evropský „dvorek“, ale o společný prostor celého transatlantického společenství.

Dál na východ, naštěstí, už dnešní Rusko nemá sílu bývalého Sovětského svazu, přestože by si to jeho představitelé přáli. Připomíná spíše tradiční Ruskou říši z 19. století a ve způsobu myšlení vládnoucí elity je pevně zakotvena hluboká nostalgie po sovětské moci. Takzvané ruské „blízké zahraničí“ je již tradičně, s výjimkou Litvy, Lotyšska a Estonska, které jsou členy EU a NATO, ve stavu permanentního chaosu, a osud a ambice všech zemí sousedících s Ruskou federací nejsou zdaleka jisté. Nelze pochybovat o tom, že čím více bude postsovětský prostor demokratický,

pluralitní a prosperující, tím lépe pro všechny. Takový vývoj by však neměl být vnímán jako samozřejmost. Existují totiž pevné a odhodlané síly, které se snaží dosáhnout přesného opaku.

V neposlední řadě, nehledě na to, že si přejeme dostat se z dosahu chaosu na Blízkém východě jak nejdále to bude možné, nás bude komplikovaná a hrozivá realita Blízkého východu přitahovat zpět do této oblasti minimálně po dobu několika nejbližších desítek let. Širší Blízký východ je také naším společným sousedem. Rozvoj tohoto regionu nadále ovlivňuje naši bezpečnost a ekonomickou situaci, naši kulturu i naši energetickou nezávislost.

DEMOKRACII TVOŘÍ DEMO-KRATÉ, NIKOLI VOLBY

Neměli bychom si nechat namluvit, že přímým osudem všech oblastí sousedících se západním světem je západní styl demokracie. To v tomto případě bohužel neplatí. Nejvýznamnější změny musí vždy přijít zevnitř konkrétních společenství. Je potřeba, aby byly hluboce zakořeněny v domácí tradici a systému vlády. Zároveň je v našem nejvyšším západním zájmu, aby byly všechny sousedící regiony raději více než méně pluralitní, spíše více než méně demokratické a spíše více než méně svobodné. Jiné možnosti jsou mnohem nebezpečnější a mnohem nákladnější.

Stále existuje velká propast mezi pluralitně-demokratickým zřízením a totalitním prostředím nebo úplnou anarchií, stejně tak mezi válkou a mírem. Kdykoli trajektorie vývoje směřuje více k pluralismu a míru, tím lépe pro nás i pro všechny ostatní. Musíme však být zároveň obezřetní, moudří a přemýšlet v dlouhodobých intencích. Hlavní úmysl našeho společného snažení by neměl být hnán mesiášskou vírou v zázračná řešení svobodných voleb nebo schopnosti nastolit skutečný demokratický pořádek. Musíme trpělivě, důsledně a postupně hledat hlouběji zakořeněné rozšíření myšlenek pluralismu, volné společnosti, právního státu a ekonomických svobod. To geniálně shrnul zakladatel demokratického Československa T. G. Masaryk, který řekl, že demokracie vytvářejí demokraté. Vždy bychom měli podporovat primárně demokraty, nikoli hlasování či volby.

Nemusíme tím mít na mysli rovnou výsledek v podobě potenciální revoluce a hlubokých systémových změn. Je potřeba pochybovat o „moudrosti“ uspořádání voleb, které nevycházejí z demokratických tradic, pluralismu, právního státu a systému kontrol a rovnováhy. Islám rozhodně není řešením situace na Blízkém východě v tom smyslu, jaký prezentuje hlavní slogan Muslimského bratrstva. Svržení relativně mírných režimů, které nejsou nepřátelské vůči západnímu světu a alespoň části západních hodnot, může jednoduše přinést mnohem horší alternativu. Představte si například současnou alternativu režimu Ilhama Alijeva v Ázerbájdžánu. Musíme

být chytří, mírní v hodnocení a přesvědčiví. Musíme podporovat své opravdové a potenciální přátele a spojence a nesmíme je proměnit ve své nepřátele.

KONVERGENCE AMERICKÉHO IDEALISMU A ČESKÉHO SKEPTICISMU

Mnozí Američané jsou přirozeně idealisté. My Češi vděčíme za svou svobodu americkému idealismu. Bez něj by se po 1. světové válce Československo vůbec nezrodilo. Nepřežili bychom druhou světovou válku a po studené válce bychom nebyli schopni získat svou svobodu zpět. My Češi jsme od přírody skeptici. To neznámá, že nevěříme ve volnost, svobodu a demokracii. Znamená to, že nevěříme v zázračná nebo vynucená řešení a obvykle varujeme před růžovými brýlemi našich zbožných přání. Nemáme vždy pravdu a náš skepticismus může být na obtíž. Zbožná přání však mohou mít snadno opačný výsledek, než bychom si přáli.

Naše dějiny nás naučily všímát si drobností a neztrácet zanícení pro věc. Naučili jsme se všímát si nebezpečí zjednodušeného zavedení umělých demokratických pravidel a zjednodušujících řešení, což se ukazuje na víře v pořádání voleb bez rozvinutých demokratických struktur a kultury. Jeden člověk, jeden hlas, v jeden čas – to není řešení. Ano, volby jsou nezbytnou součástí demokracie. Pokud se však uplatňují jen samy o sobě, mohou být jejich výsledky nesmírně destruktivní. Pevně věříme, že je možné, a přejeme si to, aby nakonec v Rusku zvítězila demokracie a na Blízkém východě pluralismus. Události posledních dvou desetiletí jasně dokazují, že takové změny nepřicházejí přes noc a nejsou samozřejmostí. Měli bychom je podporovat, ale neměli bychom očekávat, že výsledek se dostaví ihned. Kromě toho musíme být připraveni na komplikace.

Poslední desetiletí nám ukázala, že americký idealismus potřebujeme a že bychom se měli obávat izolacionistických tendencí USA. Naše česká strana doufá, že dostatečně prokázala věrnost v obraně transatlantických hodnot a že naše společná práce nakonec přinese kýžené výsledky na obou stranách. Tradiční důraz na lidská práva a program Spojených států na povznesení demokracie bohužel v průběhu posledních několika let zeslábl. Chaos po Arabském jaru na Blízkém východě i rostoucí agresivita Ruské federace by měly realistický demokratický program znovu postavit do popředí našich transatlantických vztahů.

ČESKÁ ZKUŠENOST A DĚDICTVÍ VÁCLAVA HAVLA

Po více než dvacet let se další vlády demokratické České republiky, příslušné státní instituce i vzkvétající nevládní organizace a think tanky angažovaly v celosvětové

podpoře základních lidských práv a ve změnách směřujících k demokratickým a pluralistickým společnostem. Více než symbolickým se stal přesun Rádia Svobodná Evropa z Mnichova do Prahy. Tentýž symbolismus, který odráží novou světovou realitu, lze vidět ve zvětšení rozsahu jeho vysílání a částečnému posunu pozornosti od Evropy k širšímu Blízkému východu.

Od konce studené války navštěvovali všichni američtí prezidenti opakovaně Prahu a hlavními body jejich oficiálních jednání i veřejných projevů byly program lidských práv a demokracie a diskuse o situaci na Balkáně, ve východní Evropě a na Blízkém východě. Můžeme uvést dlouhý seznam společných americko-českých projektů v oboru. Působení National Endowment for Democracy (NED), National Democratic Institute (NDI) i International Republican Institute (IRI) s partnery sídlícími v Praze a Brně tváří v tvář Balkánu, východní Evropě, Blízkému východu i Barmě, Kubě a Venezuele začalo už v 90. letech. Díky síti Open Society Institute se realizovaly významné projekty a v České republice vyrostlo mnoho respektovaných organizací – Člověk v tísni, Transitions Online, Knihovna Václava Havla, Nadace Forum 2000, Prague Security Studies Institute, Central and Eastern European Law Initiative (CEELI), Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK) a mimo jiné i CEVRO.

Praha už roky pořádá největší světový festival dokumentárních filmů s tematikou lidských práv a demokracie „Jeden svět“ a nedávno se etablovala jako důležité, respektované a neutrální místo pro setkávání nejrůznějších představitelů od Blízkého východu přes Evropu až po Severní Ameriku – včetně Izraele a lidí ze zemí, které existenci Izraele neuznávají. Ochota účastnit se v hojném počtu a zpětná vazba získaná od účastníků jsou tím nejlepším důkazem, že je tento koncept atraktivní a že přináší výsledky bez ohledu na to, jak obtížná, někdy až tragická je situace v jednotlivých zemích a regionech.

Hlavní inspirací a podporou na pozadí silných transatlantických vztahů i všech projektů propagace demokracie a ochrany lidských práv byl bez sebemenších pochybností bývalý disident a pozdější prezident Václav Havel. Česká humanitární nezisková organizace Člověk v tísni byla první organizací svého druhu v postkomunistické střední a východní Evropě, která začala pracovat ve válečných zónách a uvnitř autoritářských a diktátorských režimů na Balkáně, ve východní Evropě a později i na Blízkém východě. První finance pocházely od občanů České republiky hluboko v dobách naší vlastní politické a ekonomické transformace. Později se česká vláda stala první ve střední Evropě, která uvolnila finance pro projekty na podporu demokratických změn a ochrany lidských práv. Není žádným tajemstvím, že inspirací jí byly modely demokratické asistence USA, nikoli evropské. Uvolňování prostředků vládních fondů i vnitrostátní získávání financí ze strany neziskových nevládních organizací na projekty mimo Českou republiku je tím nejlepším

příkladem dokládajícím naši oddanost transatlantickým hodnotám. Nejsme těmi nejhlasitějšími propagátory sebe sama, ale prokázali jsme se svými činy.

PONAUCENÍ Z MINULOSTI

Dějiny českého národa čelícího nacistickému a komunistickému totalitarismu, úspěšné politické, ekonomické a bezpečnostní proměny po pádu Sovětského svazu, ale i zeměpisná poloha České republiky obecně a Prahy obzvláště, nás staví do ideální pozice pro spolupráci se Spojenými státy k dosažení výše zmíněných cílů. Pro Českou republiku je zásadní udržet Spojené státy zapojené do evropského dění. Pevně věříme, že pro Spojené státy je důležité neztratit přátele na evropském kontinentu. Společné projekty, na kterých spolupracujeme ve vztahu k třetím zemím v oblasti demokracie, lidských práv, pluralismu i ekonomických a bezpečnostních reforem, by tyto vazby mohly pouze upevnit.

Z vlastní zkušenosti můžeme konstatovat, že je vždy mnohem lepší podchytit autoritářské a totalitární síly a ideologie hned, jak se objeví. Je rozumné je konfrontovat v rámci regionu, z nějž pocházejí. Prostě a jednoduše bychom neměli čekat, až přijdou na naše vlastní, domácí hřiště. Potom přijde naše obrana příliš pozdě a je mnohem tvrdší. V moderních dějinách existuje mnoho příkladů, které potvrzují moudrost preventivních opatření. Příklady selhání jsou však mnohem zřetelnější.

ZPĚT K ZÁKLADŮM

Americké instituce a nadace byly nedávno vypovězeny z Káhiry a Moskvy. Takový vývoj pouze posílil potřebu naší spolupráce. Dobrým znamením je, že už jsme zaznamenali nové startující projekty. Například IRI spustila projekt výcviku Egyptanů zajištěný z Prahy prostřednictvím CEVRO – Liberálně-konzervativní akademie. Měsíce před nedávnými událostmi na Ukrajině a před ruskou invazí na Krymu byla zahájena jednání o zřízení Centra pro občanskou společnost v Praze. Jeho vznik byl iniciován vládou USA a měl by být financován společně několika dalšími vládami a soukromými nadacemi. Centrum by mělo usilovat o kreativní a flexibilní reakci na nové výzvy a příležitosti, kterým čelí občanské společnosti v Evropě a Asii. Vznik takového centra v Praze nejen že přichází včas, ale je také nejaktuálnějším příkladem potenciálu pro společnou dlouhodobou spolupráci založenou na hodnotách i zkušenostech z naší vlastní transformace za uplynulého čtvrt století.

Jsou programy, které nelze řídit z Washingtonu, Bruselu, Londýna, Paříže nebo Berlína. Hlavním důvodem, proč je Praha vhodná, nejsou jen nižší náklady nebo

zeměpisná poloha. Hlavními důvody jsou naše oddanost věci a také naše odborné znalosti. Dalším důvodem je svým způsobem neutrální a historicko-geograficky příhodné prostředí. Tuto příležitost bychom neměli v zájmu česko-amerických vztahů a v zájmu volné transatlantické společnosti propást.

„Reset“ vztahů USA a Ruska, nikterak překvapivě, selhal. Vlastně neměl nikdy šanci uspět. Nikoli kvůli nedostatku dobré vůle ze strany Spojených států. Prostě a jednoduše o to neměla současná ruská vládní špička zájem. Svůj zájem soustřeďují primárně na znovuvytvoření autoritativního impéria, nikoli na bezproblémové vztahy konkrétně se Spojenými státy a se Západem v širším slova smyslu.

Větší šanci uspět má reset partnerství USA a střední Evropy založený na hodnotách pro podporu pluralistického sousedství NATO a EU. Ať tak či tak, bude to běh na dlouhou trať.

ZÁVĚR

- Musíme podporovat pevné transatlantické vztahy a zachování a obranu našeho liberálně-demokratického zřízení. Imperativem je mír a prosperita na obou stranách Atlantiku. Musíme nadále podporovat demokratické ideály a pomáhat budovat pluralistická společenství po celém světě.
- Geografické oblasti v ohnisku zájmu by měly přirozeně být ty na hranicích NATO a EU – Balkán, východní Evropa nebo širší Blízký východ. Zkušenost z minulosti a zájem důležitých hráčů z Venezuely, Kuby, Barmy a Vietnamu však prokázaly, že české znalosti a zkušenosti spolu s nabídkou příhodného a relativně „neutrálního“ prostoru, který poskytuje menší členský stát EU a NATO bez jakýchkoli dřívějších hegemonických ambicí, může být nadále ohromně inspirující.
- V neposlední řadě je potřeba, aby byly transatlantické vazby založeny nejen na sdílených hodnotách, ale také na realizaci velmi konkrétních společných a oboustranně přínosných projektů, které budou podporovat různé instituce, think tanky, neziskové organizace, ale i jednotlivci.

ČESKO-AMERICKÉ VZTAHY: JAK DÁL?

John K. Glenn, Bruce P. Jackson, Lukáš Kovanda, A. Wess Mitchell,
Cameron Munter, Tomáš Pojar, Jiří Schneider a Alexandr Vondra

OD MASARYKA K HAVLOVI: SEN O AMERICE VE STŘEDU EVROPY

Dne 4. července 1928 byla před pražským hlavním nádražím vztyčena socha Woodrow Wilsona. Nešlo jen o hold jeho zahraniční politice a podpoře práva Čechů a Slováků na sebeurčení. Slavnost také odkazovala na významnou jeffersonskou inspiraci u kolébky Československé republiky v roce 1918. Tomáš Garrigue Masaryk, zakladatel nové, nezávislé republiky, k tomu poznamenal: „Věnoval jsem hodně času přemýšlení o tom, jak se bude Československo podobat Americe v tom, že nemáme žádnou vlastní dynastii, ani že nemáme náklonnost k dynastiím cizím.“¹

V listopadu 1990 – u příležitosti vůbec první návštěvy amerického prezidenta v Praze – odhalil George H. W. Bush pamětní desku, která symbolicky připomínala Wilsonova slova: „Svět se musí stát bezpečným pro demokracii.“ Mluvil o Evropě nerozdělené a svobodné a připomněl, jakou daň jsme zaplatili za americký izolacionismus po 1. světové válce. Ronald D. Asmus a Alexandr Vondra vystihli převažující názor: „Z perspektivy země střední Evropy to byl právě americký odchod z evropské politiky po roce 1920, který připravil půdu pro nástup Hitlera a Stalina a následnou destrukci jejich nezávislosti.“² Zánik Československa byl nepochybně umožněn absencí USA v Evropě. A naopak návrat Američanů na evropská bojiště sehrál nezbytnou roli při osvobození západní Evropy od nacistické nadvlády.

Armáda gen. Pattona směla osvobodit jen část západních Čech, a tak demarkační linie mezi americkými a sovětskými vojsky z roku 1945 začlenila Československo do sféry sovětského vlivu a předurčila jeho geopolitické postavení na další čtyři dekády. Hořkým vyústěním Jalty bylo Stalinem vynucené odmítnutí Marshallova plánu československou vládou v roce 1947 a komunistický převrat v únoru 1948.

1 „Masaryk and America: Testimony of a Relationship“ by George J. Kovtun. Library of Congress, 1988.

2 Asmus, Ronald, D. and Vondra, Alexandr: „The Origins of the Atlanticism in Central and Eastern Europe“, Cambridge Review of International Affairs, Volume 18, Number 2, July 2005.

Poválečnou americkou zahraniční politiku v Evropě formovala reálpolika: na jedné straně závazek k obraně Západu, na druhé straně uznání sovětské sféry vlivu na Východě. Maďarsko sklídilo její hořké plody v roce 1956, Československo pak v roce 1968. Zároveň ale americké angažmá v NATO významně přispělo k vítězství Západu ve studené válce.

Demokratické revoluce po pádu železné opony v roce 1989 vedly k celkové přeměně zemí střední Evropy v liberální demokracie založené na vládě práva a tržní ekonomice. Solidarita i spojenectví demokratických zemí při obraně společných hodnot měly poskytnout potřebný institucionální rámec pro zpřetrhání pout s totalitní minulostí a pro budoucí „návrat do Evropy“. Nové politické elity střední Evropy byly hluboce přesvědčeny, že nový pořádek v regionu má být založen na transatlantickém svazku s USA, které v Evropě nikdy neměly – na rozdíl od ostatních mocností – hegemonní ambice. Pokračující americká přítomnost v Evropě se stala životním českým národním zájmem. Prezident Václav Havel, první státník z bývalého sovětského bloku, který navštívil sídlo NATO, proto neúnavně obhajoval přetrvávající význam Aliance i po konci studené války. „Až nyní má Aliance příležitost stát se skutečně tím, čím podle Washingtonské dohody být měla – otevřenou aliancí všech demokratických zemí euroatlantického regionu, která chrání jejich území a jejich sdílené hodnoty.“³

ROMANTICKÁ DEVADESÁTÁ LÉTA: HODNOTY NADE VŠE, NIC NENÍ NEMOŽNÉ

Philip Roth kdysi řekl, že rozdíl mezi Východem a Západem byl v tom, že na Východě nic nebylo možné, ale na všem záleželo; na Západě bylo možné všechno, ale na ničem nezáleželo. Po roce 1989 tvůrci české i americké politiky jednali přesně opačně: jako by záleželo na všem a úplně všechno bylo možné.

Americká odpověď na euforii roku 1990 byla rychlá a kladná. Nejprve se zaměřila na ekonomiku. V roce 1990 USA podpořily vstup Československa do MMF a Světové banky a v roce 1991 mu udělily doložku nejvyšších výhod ve vzájemném obchodě, uzavřely s ním bilaterální Smlouvu o ochraně investic a založily Československo-americký podnikatelský fond. Češi naopak v devadesátých letech vzhlíželi k americkým investicím ve strategických sektorech, jako jsou telekomunikace (Bell), energetika (Westinghouse, Conoco) nebo obranný průmysl (Boeing).

3 „NATO: The Safeguard of Stability and Peace In the Euro-Atlantic Region“, V. Havel's Speech at NATO Workshop On Political-Military Decision Making, Warsaw, Poland 19–23 June 1996.

Za druhé se Clintonova administrativa, s podporou Kongresu ovládaného po roce 1994 republikány, ujala vedení v procesu rozšiřování NATO. Česká republika se stala – společně s Polskem a Maďarskem – jeho členem v roce 1999. Později – během Pražského summitu NATO v roce 2002 – bylo členství nabídnuto i dalším státům střední a východní Evropy (SVE) včetně Slovenska. Americký *leadership* při utváření evropské architektury po konci studené války otevřel prostor také k rychlému a jednorázovému rozšíření EU v roce 2004. Výsledkem bylo, že ČR získala nejlepší bezpečnostní záruky ve své moderní historii a ocitla se v relativně bezpečném prostředí, obklopena státy, které sdílejí stejné hodnoty i zájmy.

ČR ovšem nestála jen stranou jako ryzí konzument své bezpečnosti. Československý prapor protichemické obrany se už roku 1991 zúčastnil operace Pouštní bouře při osvobození Kuvajtu. AČR přispěla do každé mírové operace na Balkáně. V roce 1999 – pouhé dva týdny pro přijetí ČR do NATO – byl český závazek otestován ve vypjaté domácí diskusi o schválení leteckých útoků proti Bělehradu a o vyslání českých vojáků do Kosova. ČR se zachovala jako spolehlivý spojenc i po teroristických útocích v USA 11. září, když se bez výhrad zapojila do operace v Afghánistánu. Američany vedená invaze do Iráku přinesla rozdělení Evropy. ČR – společně s Dánskem, Maďarskem, Velkou Británií, Itálií, Polskem, Portugalskem a Španělskem – stála po boku USA a prezident Havel podepsal „Dopis osmi“⁴, který požadoval evropskou jednotu v RB OSN týkající se uplatnění její rezoluce č. 1441.

A za třetí – české a americké vládní i nevládní instituce se už více než dvě dekády angažují po celém světě v ochraně lidských práv a podpoře svobodných a demokratických společenských poměrů. Přemístění Rádía svobodná Evropa (RFE/RL) z Mnichova do Prahy bylo víc než jen symbolem. Již po roce 1990 byla zahájena spolupráce mezi americkými organizacemi (National Endowment for Democracy, National Democratic Institute a International Republican Institute) a jejich českými partnery na Balkáně, ve východní Evropě, na Blízkém východě, ale i v Barmě, na Kubě a ve Venezuele. Díky síti Open Society Fund se realizovaly významné projekty a v ČR vyrostlo mnoho respektovaných institucí, jakými jsou např. Člověk v tísni, Transition Online, Nadace Fórum 2000, Prague Security Studies Institute, Central and Eastern European Legal Initiative (CEELI), Aspen Institute Prague nebo CEVRO Institut. Praha už léta hostí největší světový festival dokumentárních filmů o lidských právech (Jeden svět) a nedávno se etablovala jako důležité místo, kde se společně setkávají představitelé z Evropy, Ameriky a Blízkého východu, včetně Izraelců i lidí ze zemí, které existenci Izraele jinak neuznávají.

Souhrnně řečeno – léta 1990 až 2009 byla jakýmsi „zlatým věkem“ česko-amerických vztahů. Začalo to slavným projevem prezidenta Havla před společným

4 „*Europe and America Must Stand United*“, The Times, London, January 30, 2003.

zasedáním obou komor amerického Kongresu v únoru 1990 a dál pokračovalo tím, že každoročně byli čeští vládní představitelé vítáni v Bílém domě jako přátelé i spojenci. Všichni čtyři poslední američtí prezidenti navštívili Prahu. Obě strany se hlásily ke stejným hodnotám: Američané přijali Václava Havla jako sekulárního světce a Češi Ameriku jako symbol svobody.

Podobný entusiasmus a pocit kulturní blízkosti měl navrch i při kontaktech mezi lidmi. V devadesátých letech přivábil do Prahy desetitisíce mladých Američanů, na druhou stranu inspiroval ke studiu v USA mnoho mladých Čechů. Roku 2008 pak konečně americká vláda zařadila ČR do programu Visa Waiver, což dovolilo českým občanům cestovat do USA, aniž by museli obdržet vízum.

PROBUZENÍ DO REALITY: LOGIKA GEOGRAFIE A PROBLÉM MALÝCH A VELKÝCH STÁTŮ

Dvacet let po sametové revoluci najednou Praha i Washington zjistily, že tato romantická éra v jejich vztazích skončila. Povrchní pozorovatel by mohl říct, že se obě strany staly obětí svého vlastního úspěchu. Pozornější pohled však ukazuje, že pocit kulturního porozumění mezi dvěma podobnými demokraciemi není výsledkem striktně racionálního politického myšlení. Sdílené hodnoty samy o sobě totiž nezakládají skálopevné spojenectví v zahraniční a obranné politice.

Jádro problému se odvíjí od vztahu mezi velkými a malými státy. Je obecným pravidlem, že malé státy hledají přízeň vzdálených mocností, aby vyvážíly nebo odradily nechtěnou přízeň ze strany svých větších sousedů. Ovšem tato hra na vyvažování funguje nejlépe v mezinárodním systému, kde jsou jeho hráči zhruba stejně silní. Kromě nerovnosti v síle (a tudíž i odpovědnosti) mezi menším státem a vzdálenou mocností tu existují asymetrie zájmů, zesilované geografickou vzdáleností. ČR může vzhlížet k mocnému spojenci, který potlačí sílu Ruska (nebo v minulosti Německa) a poslouží jí při udržení vášni ve střední Evropě pod kontrolou. Ovšem USA mohou na celou střední Evropu nahlížet buď jako na most, nebo naopak bariéru ve vztahu k Rusku – v závislosti na tom, jaká je zrovna jejich *policy du jour*. Jedinou možnou výjimkou z logiky geografie může být terorismus, ale i tak se mohou vlády států lišit v názoru, kdy a jak s ním v Íránu, Iráku, Somálsku nebo Malí bojovat.

Bod zlomu v česko-amerických vztazích se odehrál v roce 2009. Když začátkem roku 2007 (po pětiletém diplomatickém otukávání) nabídla administrativní G. W. Bushe české vládě účast v připravovaném štítu protiraketové obrany (BMD) proti jadernému Íránu, Praha bez váhání návrh přijala. Viděla v něm příležitost, jak vybudovat svého druhu „zvláštní vztah“ s USA. Češi věřili, že rozmístění amerických

vojsk na jejich území jim poskytne viditelnou pojistku proti případnému mocenskému návratu Ruska do Evropy. Mezitím zasáhla koncem roku 2008 celý Západ hospodářská krize a americkou zahraniční politiku zásadně změnila probíhající prezidentské volby a následné vítězství Baracka Obamy. Vlivem hluboké recese se z prezidenta zaměřeného na domácí záležitosti stal funkční izolacionista ve vztahu k Evropě.

Obavy ve střední Evropě z politiky prezidenta Obamy vůči tomuto regionu byly obsahem „Otevřeného dopisu Obamově administrativě“, který podepsalo 22 vlivných bývalých politiků včetně Václava Havla a Lecha Walesy.⁵ „*Jako přátelé a spojenci USA*“ měli signatáři obavy o bezpečnost tváří v tvář ruské invazi do Gruzie a stěžovali si, že „*země střední a východní Evropy už nejsou ve středu zájmu americké zahraniční politiky.*“ Kladli také otázky ohledně schopností a vůle NATO je bránit před možnou ruskou agresí a varovali, že „*podpora pro globální partnerství s USA může v regionu časem slábnout.*“ Ačkoli signatáři uvedli, že „*vítají reset*“ s Ruskem, vyjádřili zároveň obavu, že Obamova administrativa může podlehnout pokušení nahradit současnou bezpečnostní strukturu návrhem na „koncert velmocí“, který v té době představil Dmitrij Medveděv. V neposlední řadě dopis vyzval USA k „*potvrzení jejich role coby evropské mocnosti*“ a k posílení věrohodnosti NATO tím, že zdokonalí své obranné plánování a schopnosti čelit možným hrozbám v jejich regionu. Varoval také USA, aby strategické rozhodnutí ve věci plánovaného protiraketové obrany v SVE nebylo zásadně ovlivňováno ruským nesouhlasem.

Dopis a jeho poselství však další směr vývoje neurčily. Už na jaře 2009 nebylo složité usoudit, že americko-české vztahy trpí kocovinou, když premiér Mirek Topolánek nazval Obamovu hospodářskou politiku po finanční krizi „cestou do pekel“. I když nahlas vyjádřil jen to, co si jeho němečtí kolegové říkali v soukromí, jeho „jazyk AC/DC“ vyvolal v Oválné pracovně zděšení. Deset dní před plánovanou cestou prezidenta Obamy na summit EU–USA v Praze padla v důsledku vnitřních intrik česká vláda, ačkoli byla pověřena předsednictvím EU. Než aby připomínal kultovní obrázek z 90. let, kdy prezident Bill Clinton hrál v jazzovém klubu na saxofon, který mu daroval prezident Havel, večerel prezident Obama sám se svou ženou v hotelu.

Ačkoli prezident Obama ve svém projevu v Praze prohlásil, že „*USA se nikdy neobrátí zády k lidem tohoto národa,*“ již v září 2009 oznámil zrušení připravované protiraketové obrany (BMD) a její nahrazení tzv. EPAA (European Phase Adaptive Approach), v níž ČR nemá žádnou zvláštní úlohu. Viceprezident Joe Biden přijel do

5 „*An Open Letter To The Obama Administration From Central And Eastern Europe*“, Gazeta Wyborcza, July 16, 2009, reprinted by Radio Free Europe/Radio Liberty, September 06, 2014.

Prahy na usmířenou v říjnu 2009 a Čechy vyzval, aby „se staly spíše partnery nežli chráněnci USA.“

Následně bylo učiněno několik pokusů, jak toto partnerství prohloubit. USA navrhly, aby Praha hostila „Společné centrum včasného varování“, které by sestávalo z několika terminálů monitorujících rakety a bylo by společně obsluhované USA a Ruskem. Češi tento návrh odmítli jako pouhou „cenu útěchy“, a to ponechali stranou nejasnou otázku ohledně ruské vojenské přítomnosti. Češi na druhé straně přišli s návrhem na zahájení trojstranné spolupráce mezi ČR, USA a Afghánistánem, spočívající v modernizaci vzdušných sil AČR a obnově helikoptérové flotily Afghánské národní armády. Na tento návrh USA vůbec neodpověděly. V permanentní institucionální vazbu se nevyvinula ani vědecká spolupráce s americkým Úřadem pro námořní výzkum. Roku 2010 byla podepsána Dohoda o obranném výzkumu, vývoji, testování a evaluaci, ale zatím byl realizován jen jediný projekt. Roku 2012 pak byla podepsána Reciproční dohoda o obranných zakázkách, ale teprve čas ukáže, zda ji české a americké firmy dokážou využít.

CHYBĚJÍCÍ TAHOUN: „JE TO O EKONOMICE, HLUPÁKU“

Slavná fráze Jamese Carvillla nás přivádí k současným hospodářským a obchodním vztahům. Podle krásných projevů bychom očekávali dobrá čísla, ale realita je méně impresivní. USA jsou nyní 13. největším obchodním partnerem ČR (a 3. největším obchodním partnerem mimo EU, hned po Číně a Rusku). Podíl USA na českém zahraničním obchodu činí jen asi dvě procenta. Současná čísla týkající se česko-amerického vzájemného obchodu (viz **Tabulka 1**) ukazují postupný nárůst celkového obrátu od roku 2009, kdy kulminovala globální finanční krize. Od roku 2011 udržuje ČR s USA příznivou (pozitivní) obchodní bilanci (zatímco bilance obchodu s USA v letech před 2011 byla záporná).

Prostý výčet přímých amerických investic v ČR může vypadat působivě, ale bližší pohled prozradí něco jiného. Podíl USA v rámci přímých zahraničních investic v ČR postupně klesal z 8,2 % v roce 1998 na pouhých 2,8 % v roce 2008. V roce 1998 byly USA na 4. místě mezi přímými zahraničními investory v ČR, nyní jim náleží až 9. místo. I nadále jsou USA považovány za největšího neevropského přímého investora v ČR, následovaného Japonskem a Jižní Koreou.

Relativní úpadek přímých amerických investic v ČR můžeme vyjádřit příklady ze strategických sektorů. V roce 1998 získal Boeing kontrolní balík akcií v Aero Vodochody, ale roku 2004 z firmy odešel, aniž by splnil vysoká očekávání o založení strategické spolupráce s americkou firmou v obranném leteckém průmyslu. Všechny velké americké korporace již opustily i petrochemický průmysl. ConocoPhillips

Tabulka 1. Vzájemný obchod ČR–USA (společná čísla, mil. USD)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Český export	2430,6	2568,7	1933,0	2462,0	3344,0	3926,0	3920,6
Český import	2669,5	2926,6	2200,1	2797,9	2958,1	2961,1	3034,7
Obrat	5100,1	3947,1	2902,6	5259,9	6302,1	6887,1	6955,3
Balance	-238,9	-357,9	-267,1	-335,9	385,9	964,9	885,9

Zdroj dat: Ministerstvo zahraničních věcí ČR

prodalo svůj podíl v největší české rafinérii italské ENI a ExxonMobil a Conoco-Phillips prodaly distribuční síť benzínových pump Lukoilu a ENI.

Po modernizaci ruských reaktorů v jaderné elektrárně Temelín firmou Westinghouse v 90. letech se veřejná zakázka na výstavbu dvou nových reaktorů jevila jako příležitost k česko-americké spolupráci v oblasti jaderné energetiky. Avšak „energetická revoluce“ v Německu a výkyvy cen na evropském trhu s elektřinou se systémem fixních výkupních tarifů a dalších dotací pro výrobce energie z obnovitelných zdrojů způsobily faktický kolaps energetického trhu v EU v jeho tradiční formě. Ve výsledku musely velké společnosti přehodnit své investiční plány. Když se v roce 2014 česká vláda rozhodla neposkytnout finanční garance, ČEZ tendr zrušil a výstavbu nových bloků pozastavil. Můžeme také poznamenat, že Rosatom vystupoval ve zrušeném tendru mnohem proaktivněji a bylo patrné, že jeho odhodlání zvítězit bylo mnohem větší.

Výhled do budoucnosti je nejistý. Zlepšení podmínek pro vzájemný obchod závisí na úspěšném ukončení vyjednávání mezi EU a USA, které ovlivňují volby. Přímé zahraniční investice sice nejsou omezeny politickým kalendářem, ale je prakticky nemožné je politicky nasměrovat. V dnešní době se američtí investoři zdráhají investovat v Evropě hned ze tří důvodů: (1) americká ekonomika se zotavuje rychleji než evropská a dolar posiluje; (2) politické vedení v Evropě, včetně toho v Bruselu, je považováno za slabé a nerozhodné, připravené se podbízet populistům zvyšováním daní a sankcemi pro podniky; a (3) rostoucí nestabilita v Rusku a na Blízkém východě je v dlouhodobém horizontu pro evropské ekonomiky považována za negativní.

Po propuknutí hospodářské krize na Západě nasměrovaly některé větší české podniky svou ofenzivu na východní trhy (Rusko, Čína), což je jeden z důvodů, proč pak lobbovaly českou vládu, aby změkčovala sankce vyhlášené v roce 2014 EU v reakci na intervenci Ruska na Ukrajině. Výroky vysoko postavených českých představitelů, které navrhuji změnit zahraniční politiku ČR v oblasti lidských práv, je možné vysvětlovat také ekonomicky motivovanými zájmy. Carl Gershman, prezident americké Národní demokratické nadace, kritizoval ČR veřejně za to, že se vzdává

své morální odpovědnosti a ignoruje Havlovo dědictví spočívající v obraně lidských práv a podpoře svobody ve světě.⁶

Dne 19. listopadu 2014 si USA připomenuly 25. výročí sametové revoluce odhalením busty Václava Havla v budově Kongresu. Stejným způsobem byly oceněny doposud jen tři zahraniční osobnosti (Churchill, Kossuth and Wallenberg). Český premiér Bohuslav Sobotka využil příležitosti k tomu, aby své americké hostitele ujistil, že česká vláda je odhodlána pokračovat v havlovské tradici zásadové zahraniční politiky.

Pochybnosti ovšem přetrvávají, když po krásných slovech dojde na praktickou politiku. Prezident Obama se nesetkal s českým premiérem při jeho poslední návštěvě USA. A jen těžko lze tvrdit, že by se prezident Miloš Zeman během svého prvního roku v úřadě nějak aktivně snažil napravit poškozené vztahy. Jeho předchůdce, bývalý prezident Václav Klaus, si nevedl o nic lépe. Ačkoli Praha a Washington mluvily o stejných hodnotách, dospěly k diametrálně odlišným závěrům. Zatímco vlády G. W. Bushe a B. Obamy byly vždy přesvědčeny, že hodnoty investované do vytváření „Evropy nerozdělené a svobodné“ znamenají „více Evropy“, Václav Klaus usoudil, že „svobodná Evropa“ znamená „méně Bruselu“.

ČEŠI NA KŘÍŽOVATCE: ATLANTISTÉ NEBO EUROFILOVÉ?

Během irácké krize v roce 2003 rozdělil americký ministr obrany Donald Rumsfeld své spojence v Evropě na „staré“ a „nové“. Očekával totiž, že země SVE budou přirozeně „atlantické“ kvůli svému pohledu na USA jako na vytouženou protiváhu k tradiční hrozbě z Ruska. Rumsfeldovi kritici vždy uváděli, že tento jeho předpoklad je mylný, protože nakonec převáží gravitační síla integrace v EU a „nová Evropa“ bude od té „staré“ k nerozeznání během jedné generace.

S přijetím *acqui communautaire* a se vstupem ČR do EU v roce 2004 nastaly z čistě právního hlediska jen skromné změny. Některé bilaterální smlouvy a dohody mezi ČR a USA, které se týkaly ekonomických a obchodních věcí, přestaly platit a některé výlučné kompetence byly přeneseny na Evropskou komisi (EK). Od roku 2011 probíhají rozhovory mezi oběma stranami o změnách ve Smlouvě o ochraně investic. Zatímco Češi mají zájem na odstranění nevýhodné asymetrie, USA hrají takticky na zdržovanou.

Je zjevné, že dvoustranné česko-americké vztahy musí být ukotveny v ověřeném rámci mezinárodních vztahů a organizací (NATO, EU). V červenci 2013 začalo

6 Carl Gershman: „Are Czechs Giving Up on Moral Responsibility?“, Washington Post, November 16, 2014.

vyjednávání mezi EU a USA o návrhu smlouvy, která by založila Transatlantické obchodní a investiční partnerství (TTIP). Mělo by obsáhnout tři široké oblasti: liberalizaci v přístupu na trhy, zvláštní regulace a konečně principy a způsoby spolupráce. EK odhaduje, že přijetí TTIP zvýší celkový obchod i investice až o 50 %. Realistické odhady mluví o mírně pozitivních dopadech na českou ekonomiku, která zažije postupné zvyšování vývozu do USA a bude z dohody těžit i nepřímo. (Například česká firma s německým vlastníkem vyrábí součástky, které jsou vyváženy do Německa, kde se z nich vyrobí např. automobil, který bude následně vyvezen do USA.)

Jiným příkladem, kdy může EU ovlivnit česko-americké vztahy, je její snaha o nové jednání o Dohodě mezi EU a USA o ochraně dat (tzv. Safe Harbor Framework). Na základě odposlechové aféry PRISM dospěl Brusel k názoru, že americké společnosti selhaly v plnění standardů „přiměřenosti“ při ochraně soukromí. Věra Jourová, česká komisařka pro spravedlnost a rovnost spotřebitelů a pohlaví, bude mít tato jednání na starost.

Existují obavy, že by budoucí euro-americké vztahy mohly být poznamenány veřejnou kritikou a anti-amerikanismem v Evropě. Vyhodnocení výzkumu, který provedl v roce 2013 The German Marshall Fund (GMF), však ukazuje, že se postavení USA v Evropě od roku 2008 nezhoršilo.⁷ Více než polovina respondentů v EU uvádí jako žádoucí, aby USA ukázaly silné vedení ve světové politice, a téměř tři čtvrtiny Evropanů (70 %) si udržují příznivé názory na USA, byť se pohledy napříč Evropou značně liší (od Poláků se 72 % až po Španěly s 62 %). Na druhé straně Atlantiku zhruba 57 % Američanů považuje za žádoucí, aby také EU zastávala silnou vůdčí roli. Příznivý názor na EU trvale zastává asi 50 % Američanů. Stejný výzkum ukázal podobnou podporu pro transatlantické bezpečnostní partnerství, když 58 % Evropanů a 55 % Američanů považuje NATO stále za „zásadní“. Projekt TTIP má o něco menší podporu (56 % respondentů v EU, 49 % Američanů).

ČR nebyla do výzkumu GMF zahrnuta, ale pražské Centrum transatlantických vztahů (PCTR) při CEVRO Institutu si zadalo výzkum veřejného mínění, který se zaměřil na vnímání důležitosti NATO a na roli USA v Evropě. Výsledky výzkumu ukazují, že mezi českou veřejností existuje přiměřeně silná základna pro udržení silné transatlantické vazby.⁸

7 „*Transatlantic Trends 2013*“, German Marshall Fund and Compagnia de San Paolo, Výzkum byl prováděn v USA, Německu, Francii, Itálii, Nizozemí, Polsku, Portugalsku, Rumunsku, Slovensku, Španělsku, Švédsku a Turecku. <http://trends.gmfus.org/transatlantic-trends/>.

8 „*Attitude of the Czech Citizens towards NATO and USA*“, PCTR Papers 2014/5. Výzkum prováděla agentura Ipsos. Výsledky jsou na základě osobního dotazování na mnoha místech po celé ČR (CAPI - computer assisted personal interviewing). Celkem se zúčastnilo 1 031 respondentů. Sběr dat probíhal od 12. do 24. února 2014.

Podpora NATO je mezi Čechy setrvale vysoká: 70 % lidí je „spokojeno“ s přijetím do NATO a ještě víc respondentů (77 %) věří, že se NATO má aktivně zapojovat do boje proti globálnímu terorismu. Téměř dvě třetiny (65 %) Čechů věří, že spojení s USA je důležité pro zajištění jejich národní bezpečnosti. Pozitivní postoje k NATO a USA jsou obvyklejší u mladších voličů středo-pravicových stran, zatímco negativní postoj je typický pro starší voliče komunistů. Celkem 54 % Čechů věří, že americká přítomnost v Evropě je důležitá jako protiváha k Rusku nebo Německu (**Obrázek 1**).

Image USA mezi Čechy vypadá příznivě dokonce i v porovnání s jinými institucemi nebo důležitými státy v jejich sousedství (NATO, EU, Rusko, Německo – viz **Obrázek 2**).

Hospodářskou spolupráci mezi ČR a USA považuje za důležitou 74 % české populace. Avšak pouze 25 % respondentů si vybavilo nějakou konkrétní formu této spolupráce. Respondenti byli také dotazováni na jejich názor na dostavbu jaderné elektrárny Temelín. Tři čtvrtiny Čechů si myslí, že by vláda ještě před svým rozhodnutím měla vzít v potaz mezinárodně bezpečnostní hledisko. Dvakrát více českých občanů preferuje americkou firmu nad společností z Ruska. Stojí za upozornění, že výzkum byl prováděn ještě před ruskou anexí Krymu na jaře 2014.

SÍLA ZAČÍNÁ DOMA: O POTŘEBĚ ROBUSTNÍ BEZPEČNOSTNÍ A OBRANNÉ POLITIKY

Posledních 25 let menší státy SVE nepotřebovaly vojska. Když na to přijde, vlastně ani nepotřebovaly bezpečnostní politiku – alespoň ne v té míře, jak ji historicky potřebovaly malé státy, tedy jako nástroj ochrany státu proti nátlaku, invazi nebo zničení ze strany silnějších hráčů. To ovšem neznamená, že by takovou politiku vůbec neměly, jen nebyla nezbytně nutná pro přežití státu. Státy SVE potřebovaly aktivní bezpečnostní politiku, která je měla dovést ke vstupu nejdříve do NATO a poté do EU. Pak mnohé státy zjistily, že jejich malé armády mohou pomoci USA v Iráku a Afghánistánu – mj. jako součást širšího transatlantického „obchodu“, podle něhož USA budou dál spolupracovat za bezpečnost Evropy výměnou za evropskou ochotu pomáhat USA ve válce proti terorismu a při udržování stability ve světě.

Státy SVE nepotřebovaly bezpečnostní politiku, protože to nevyžadovalo jejich prostředí. Rusko bylo vojensky slabé, USA poskytovaly základní zabezpečení proti jakémukoliv ohrožení, které by se mohlo vyskytnout, a EU se zdála připravena nabídnout politiku „zajišťovací“ ekonomické jistoty. Stručně řečeno, většině zemí SVE se „vyplatilo“ svoji bezpečnost posledních 25 let zanedbávat. Nebyla zde žádná interní nebo externí síla, která by donutila státy za takové chování „platit“. Státy SVE

nečelily žádným sankcím, naopak byly hojně odměňovány (zisk politických hlasů, příjmy z jiných priorit, malý negativní zájem z Ruska atd.).

Toto idylické prostředí se ovšem zásadně změnilo. Během posledních pěti let zaměřila EU veškerou svou energii na řešení pokračující hluboké institucionální, finanční a rozpočtové krize. USA viditelně přehodnotily své zaměření z atlantické Evropy a z Blízkého východu na pacifickou Asii („Asia pivot“). Politika „resetu“ ve vztahu k Rusku nepřinesla výsledky, jaké USA očekávaly. Ruská anexe Krymu a pokračující podpora separatistům na východní Ukrajině znamená, že mír v Evropě už nemůže být považován za samozřejmost. Tyto události zpochybňují všechny tři pilíře – nehybnost Ruska, ochranu ze strany USA a pojistku ze strany EU –, na nichž je založen mírový pořádek po studené válce.

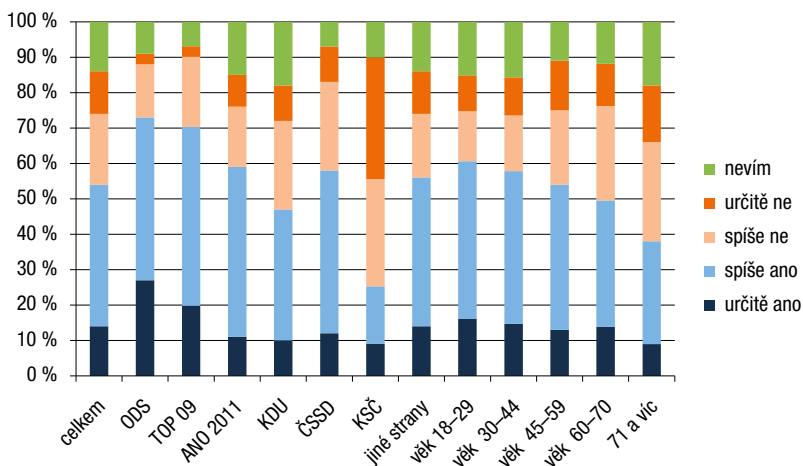
První a nejdůležitější fakt je, že krize ukázala realitu vzkříšení Ruska coby vojensky aktivní revizionistické síly. Invaze na Krymu přímo zpochybnila právní a územní základy evropského bezpečnostního pořádku po roce 1989. Krize také ukázala, že Rusko je schopno větší vojensko-strategické adaptace, než se běžně předpokládalo. Použití malých jednotek pro dosažení omezených politických cílů za účelem územního zisku ukazuje na znovuzavedení technik tzv. „omezené války“.⁹

Za druhé, rusko-ukrajinská válka odhalila značné trhliny mezi tím, jaké mají USA, a tedy i NATO, schopnosti, a tím, jaký druh obrany je v světě po studené válce potřeba. Pochybnosti zemí SVE o tom, zda je Amerika dlouhodobě ochotna hrát svoji bezpečnostní roli v Evropě, nejsou ničím novým. Nová je ovšem otázka, zda by byly USA schopny účinně čelit novým formám ruské vojenské aktivity v regionu i v případě, že by tak učinit chtěly. Navíc, protože tradiční strategie NATO obrany do hloubky (která ponechává přhraniční území bez obrany, dokud nezačne krize) nebude proti omezené válce fungovat, bude Aliance potřebovat prekluzivní obranu, kdy je schopna se bránit na svém vlastním území s dostatečným počtem místních jednotek tak, aby mohla zvítězit v úvodní fázi konfliktu. To bude vyžadovat od států SVE, aby byly schopné vést účinnou obranu svého vlastního regionu, který se opět stal první linií.

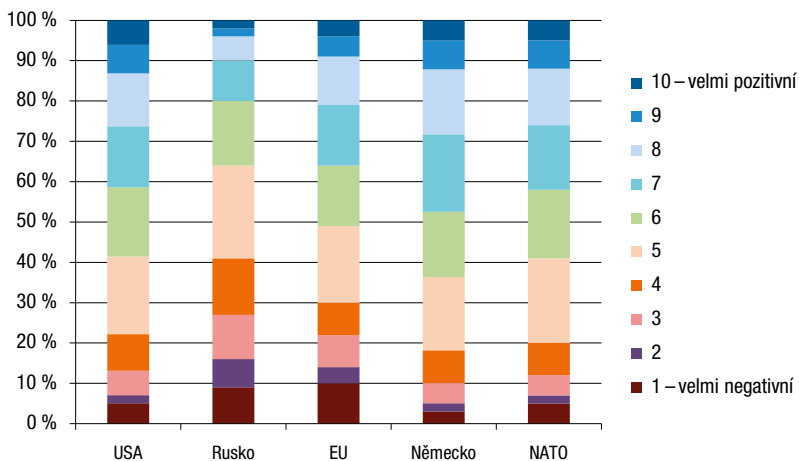
A za třetí, EU – i přes nedávný pokrok ve správě ekonomických záležitostí – pravděpodobně nebude schopna poskytovat vojenské schopnosti, které budou státy SVE potřebovat, aby zaplnily mezeru vzniklou po USA. Dnešní náladu v „první linii“ je možné ilustrovat na případě Polska. V jednom nestřeženém okamžiku letos v létě charakterizoval polský ministr zahraničí Radosław Sikorski spojení své země s USA jako „bezpečné“ Z jeho pohledu se zdá, že USA nedostály svému závazku

9 Jakub Grygiel a A. Wess Mitchell, „The Return of Limited War: The Case for a Preclusive Strategy in NATO“, *The National Interest*, Sept./October 2014.

Obrázek 1: Myslíte si, že americká přítomnost v Evropě je důležitá k udržení rovnováhy mocností na kontinentě ve vztahu k Rusku a Německu?

Obrázek 2: Můžete ve stupnici 1 až 10 vyjádřit svůj postoj/názor na níže uvedené státy nebo instituce?

ke společné obraně rozšířeného NATO. Rozevírající se nůžky mezi verbálními závazky a reálnými bezpečnostními opatřeními zanechaly Polsko ve falešném pocitu bezpečí.

Summit NATO, který se konal v září 2014 v Newportu, poté rozhodl o zvýšení vojenské přítomnosti v Polsku, Rumunsku a baltských státech, navrhl, aby velitelství Mnohonárodních sil Severovýchod ve Štětíně bylo předurčeno jako budoucí velitelství podle „článku 5“, a založil nové síly s vysokým stupněm připravenosti zasáhnout. Protože se příští summit NATO bude v roce 2016 konat ve Varšavě, stalo se výřečné Polsko svým způsobem vítězem.

Závěr je jasný. Státy SVE musí přehodnotit vztah k *hard power* ve svém regionu. Poprvé za několik desetiletí budou skutečně potřebovat bezpečnostní politiku na národní úrovni – politiku, která přijme za své tradiční pojetí síly a strategie, což je v rozporu s image těchto států coby postmoderních členských zemí EU vyznávajících koncept *soft power*. Dokonce i více odloučené státy jako ČR budou muset investovat do národní i regionální bezpečnosti, chtějí-li si udržet spojenectví s USA.

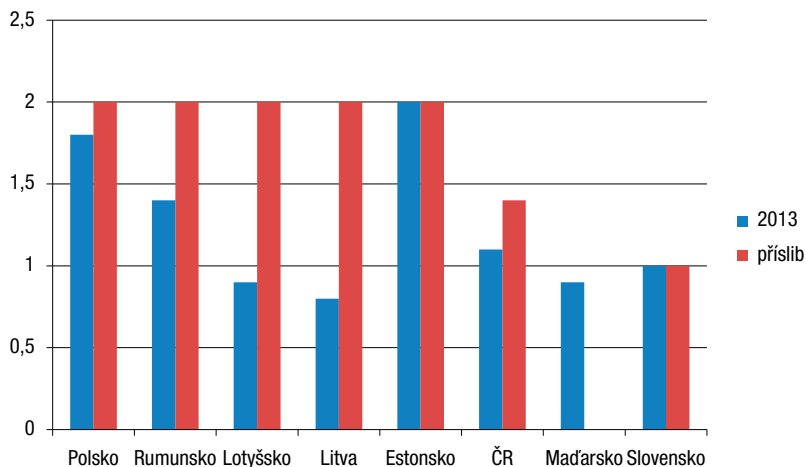
Například menší spojenci USA ve východní Asii museli vyvinout silnější obranu coby odpověď na hospodářský vzestup a vojenskou asertivitu Číny. Na Blízkém východě museli menší američtí spojenci jako Izrael nebo umírněné státy Perského zálivu vyvinout strategie pro zadržování stále agresivnějšího Íránu. Tam, kde Tchaj-wan a Jižní Korea utratily na obranu 2,3 % a 2,8 % svého HDP a Izrael a Saúdská Arábie 6,2 % a 9,3 %, investovaly ČR a její malí sousedé za posledních několik let kolem 1 % (což je výrazně pod celosvětovým průměrem 2,5 % HDP).¹⁰

Polsko, Estonsko a Rumunsko si udržely národní bezpečnost ve stavu bdělosti i před ukrajinskou krizí, zejména kvůli své exponované poloze. Jejich obavy z obnovené ruské agrese byly v létě 2008 potvrzeny invazí do Gruzie. V reakci na ukrajinskou válku v roce 2014 pak Polsko, Rumunsko i všechny tři baltské státy nejen že slíbily zvýšit výdaje na zbrojení, ale hledaly také ujištění u USA a v NATO lobovaly za posílení stálé vojenské infrastruktury. Přepisují své obranné doktríny a mění vojenské struktury a zbraně tak, aby sloužily ne jako v minulosti pro vzdálené zahraniční mise, ale právě pro obranu země a jejího sousedství.

Ostatní státy SVE – ČR, Slovensko, Maďarsko, Slovinsko a Bulharsko – však zatím nevidí pádný důvod k tomu více vojensky konat. Na rozdíl od Polska nepocítují tyto státy možnost bezprostředního nebo dokonce předvídatelného ruského vojenského útoku proti jejich území, protože jsou buď geograficky chráněné, nebo mají s Ruskem lepší vztahy, případně oboje. Nechtějí si také znepřátelit Moskvu,

10 Průměrný výdaj České Republiky na obranu je od konce studené války 1,8 procenta. Pro srovnání, v období komunismu to činilo 5 procent – Československo mělo třetí největší rozpočet na obranu ze zemí Varšavské smlouvy.

Obrázek 3: Obranné výdaje v % HDP

protože by to mohlo ohrozit lukrativní obchodní nebo energetické dohody. Ale především by to mohlo znamenat odklon hospodářských zdrojů směrem k obraně, zatímco domácí veřejnost si žádá vynakládat zdroje na populárnější sociální programy.

Právě díky kombinaci těchto důvodů některé státy SVE veřejně odmítly myšlenku rozmístění vojáků USA nebo NATO na své půdě a některé odmítly podpořit i další sankce proti Rusku. Z pohledu těchto států převažuje cena odporu proti Rusku nad jeho výhodami. Tyto státy SVE se rovněž brání výzvě k podstatnému zvýšení výdajů na obranu. ČR oznámila, že své obranné výdaje zvýší z 1,1 na 1,4 % svého HDP, zatímco Maďarsko s touto myšlenkou jen flirtuje a Slovensko zatím zvyšování výdajů vyloučilo (viz **Obrázek 3**).

Tento postoj je ovšem krátkozraký a podkopává solidaritu mezi členy NATO a ochotu USA se dál angažovat. Je-li naším cílem vyhnout se tomu, aby Západ a Rusko slepě směřovaly k velké vojenské konfrontaci, pak první a nejdůležitější krok je vyjasnit si a upevnit kontury Západu a tím redukovat možnost, že se tu někdo přepočítá. Zejména to znamená udržet západní solidaritu tváří v tvář akcím Vladimíra Putina. Visegrádské země včetně ČR nesmí stát stranou.

Dokonce i menší státy mohou mít pozitivní dopad na vojenskou rovnováhu na hranici NATO. Použití ruské techniky omezené války přesměřovalo důraz od velkých konvenčních invazí k taktice „udeř a drž“ prováděné malými silami s omezenými

politickými cíli. Právě armády menších zemí SVE mohou mít význam v boji proti takovým hrozbám tím, že rozvinou své schopnosti zastavit podobné nájezdy v raných fázích útoku a poskytnou tak NATO čas mobilizovat. Proti takovým hrozbám je vojenská úsilí malých států uvnitř jejich území nejrychlejším a neúčinnějším způsobem, jak podpořit rostoucí nedostatky principu odstrašování. Vzhledem k tomu, že ruské techniky omezené války jsou často pod hranicí požadovanou pro úplnou odpověď podle článku 5 (která by pravděpodobně vyvolala politický rozkol v NATO), jediný způsob, jak jim lze zabránit, je přímo v místě, kde se objeví.

Kromě klasické obrany pak musí státy SVE vzít také velmi vážně opatření proti kybernetickým útokům a dezinformačním kampaním. V neposlední řadě musí dále posilovat svou nezávislost další diverzifikací energetických zdrojů i cest a způsobů jejich přepravy.

SHRNUTÍ: DVĚ PŘIKÁZÁNÍ A OSM DOPORUČENÍ

Možný předpoklad, že k užším vztahům s USA stačí jen o málo víc než obnovit status quo ante, proto neumíme podpořit. Svět zůstává málokdy stejný a Praha strávila až příliš mnoho času snahou znovu obnovit „věk nevinnosti“ v česko-amerických vztazích. Právě v tom spočívá problém na české straně. Česká zahraniční politika byla ve vztahu k USA reaktivní, retrospektivní a nostalgická nad ztracenou minulostí, kdy byla SVE v centru dění.

Naopak Varšava upustila od své romantické představy o USA a ukula nový vztah s Německem, posilovala svůj vliv skrze Výmarskou skupinu, budovala silnou ekonomiku a prováděla aktivní zahraniční politiku. V důsledku toho je dnes Polsko de facto „čtvrtou“ mocností, jejíž názor je relevantní prakticky na všechny evropské a euroatlantické otázky. Naproti tomu vliv ČR ve Washingtonu neustále upadá ze svého vrcholu v době Havlova prezidentství.

Proto prvním přikázáním by mělo být vyvarovat se sentimentality a romanizace minulosti a soustředěným úsilím vytvářet podmínky, které ČR dovedou k novým, modernějším vztahům s USA.

Pokud jde o Američany, ti se na svět v roce 2014 dívají jinak, než tomu bylo v roce 1989. V Americe nyní dochází k obrovské proměně, částečně v důsledku migrace a demografických změn, z části proto, že se mění světový ekonomický řád, a roli hraje i to, jak se USA vyrovnávají s érou po 11. září. Máme tu paradox: na jedné straně jsou USA jako supervelmoc méně připravené vést nebo intervenovat ve světových záležitostech, na straně druhé tu máme některé americké instituce nebo diplomaty, kteří se nechají ochotněji lákat jako ideologičtí křižáci k tomu, aby zlepšovali svět.

Právě v tom spočívá americký problém, neboť takové chování může mít nežádoucí důsledky. Například nedávné zveřejnění zprávy amerického Senátu o programu CIA, která podrobně popisuje věznění a výslechy islámských radikálů, staví do nepříjemné situace ty americké spojence v SVE, kteří během války s terorem s USA důvěrně spolupracovali. Důsledkem bude jejich menší ochota spolupracovat v budoucnosti. Anebo z jiného soudku – zatímco Američané správně rozpoznali, že česká politika je zmítána cynismem a korupcí, některé jejich intervence jsou nepřiměřené a mohou být kontraproduktivní. Když američtí liberální diplomaté pochodují v Praze (v jednom z nejvíce liberálních měst v Evropě) v čele průvodu homosexuálů a lesbiček, vypadá to, jako by si spíš vyřizovali účty s konzervativními odpůrci v Montaně či Wyomingu, zatímco de facto nahánějí české konzervativce (tradičně velmi proatlantické) do antiamerického tábora.

Proto druhé přikázání pro česko-americké mezivládní vztahy velí soustředit se na dlouhodobé, společně sdílené bezpečnostní zájmy bez ohledu na to, kdo zrovna sedí v Bílém domě nebo na Pražském hradě.

Pokud jde o konkrétní doporučení, navrhuje založit českou zahraniční politiku ve vztahu k USA na následujících opatřeních a krocích:

- 1/ Bilaterální vztahy mezi ČR a USA by měly být ukotveny v ověřeném rámci NATO a v souladu se spoluprací mezi EU a USA.** Neměly by panovat žádné iluze, že vně NATO a EU je možné vybudovat „zvláštní“ strategický vztah mezi supervelmocí a menším, vnitrozemským státem uprostřed Evropy.
- 2/ Česko-americké obranné a bezpečnostní vztahy by měly být posíleny zaměřením na naše závazky v NATO.** ČR by měla zvýšit své obranné výdaje až na 2 % HDP během příštích deseti let, a nikoli jen na 1,4 % HDP, jak oznámila vláda v Newportu. Je to nejlepší způsob jak dosáhnout toho, aby nás USA braly vážně.
- 3/ Česká vláda by měla podporovat posilování a výstavbu kritické infrastruktury NATO v SVE i spolehlivé obranné plánování.** Právě teď se otevírá „okno příležitosti“ k „viditelnému ujištění“, které doporučila i Strategická koncepce NATO z roku 2010. MO ČR již dříve navrhlo, aby se ve vojenských prostorech ČR konala pravidelná cvičení s rotačními silami USA v Evropě. Obě vlády by měly prozkoumat možnost, jak uzavřít – kromě již existujících dohod v rámci NATO – smlouvu o statutu vojsk (SOFA), která by poskytla potřebné krytí pro americká vojska během těchto cvičení. Zároveň by měly být posíleny schopnosti územní obrany tak, aby byla ČR připravena reagovat na hrozby omezených válek. ČR by měla také dál rozvíjet své unikátní schopnosti předurčené pro NATO, jakými jsou ochrana proti zbráním hromadného ničení (CBRN) a Mnohonárodnostní centrum leteckého výcviku, neboť jsou důležité v pokračujícím boji proti terorismu. Pokud jde o flotilu českých helikoptér, platí plán nahradit starší inventář

ruské výroby novou platformou, která splní standardy NATO. MO ČR proto může v rámci spolupráce s USA vytvořit úsporné programy, které by poskytly starší techniku chudším zemím (např. Ukrajina, Irák, Afghánistán) výměnou za modernější stroje americké provenience.

- 4/ **ČR by se měla zaměřit na revitalizaci Visegrádské spolupráce s Polskem, Slovenskem a Maďarskem.** Mocnosti mají tendenci věnovat skupinám zemí a jejich koalicím pozornost v podstatě stejným způsobem, jakým přitahují pozornost jejich soupeři. Z pohledu Washingtonu získají spojenci, kteří mohou přinést bloky hlasů do OSN, EU, WTO nebo NATO, maximální pozornost. Tragická slabost zemí ve střední Evropě spočívá v jejich neschopnosti vytvářet životaschopné koalice. Přitom Visegrádská skupina, původně česká iniciativa z roku 1990, byla velmi úspěšná v rozšíření NATO a teď je zavázána postavit pro rok 2016 bojovou skupinu EU.
- 5/ **Česká vláda by měla podporovat včasné a úspěšné dokončení rozhovorů mezi EU a USA o dohodě TTIP.** Hlubší a širší obchodní a hospodářské vztahy posílí transatlantickou vazbu, která je v životním zájmu SVE. ČR jako otevřená země, která vytváří většinu svého národního bohatství vývozem a jiným vnějšími ekonomickými aktivitami, bude nepochybně těžit z rozšířeného obchodního a investičního partnerství napříč Atlantikem.
- 6/ **ČR by měla dostat otázku energetické bezpečnosti do středu pozornosti česko-amerických vztahů.** Český úspěch při diverzifikaci energetických zdrojů a posílení vlastní energetické nezávislosti znamená – v porovnání s jinými státy SVE – českou komparativní výhodu. Pokud uvážíme, že energetická bezpečnost je pro Evropu zřejmě hned po terorismu a Rusku největší dlouhodobou výzvou, pak nejlepší způsob, jak si může ČR v USA vysloužit pozornost, je poskytovat poradenství při řešení problému, který ani USA, ani EU nejsou schopny vyřešit. **Na druhé straně by USA měly umožnit zásobování Evropy zkvapalněným plynem.**
- 7/ **Češi by měli agresivněji soutěžit o strategické vedoucí pozice v mezinárodních institucích.** Zatím ČR nevyvíjela žádné zvláštní úsilí, aby dostala své vycházející hvězdy do klíčových pozic uvnitř EU, NATO nebo MMF. Navzdory dílčím úspěchům v NATO (Jiří Šedivý, gen. Petr Pavel) a EU (Štefan Füle) převažuje mínění, že ČR nijak agresivně nesoutěží o každé volné místo v euro-atlantických institucích, aby si získala větší pozornost ve Washingtonu.
- 8/ **USA by měly konečně vyřešit finanční a manažerské problémy v Rádiu Svobodná Evropa (RFE/RL) a využívat jeho umístění v Praze k tomu, aby ve spolupráci s ČR vytvořily ucelený program pomoci transitním zemím a lidem v zemích, kde jsou porušována lidská práva.** Právě v této oblasti jsou Češi schopni předávat své know-how o přechodu z totalitní diktatury na svobodnou

a demokratickou společnost. Založení Centra pro občanskou společnost v Praze, jež bylo iniciováno ze strany USA a které bude společně financováno několika vládami i soukromými nadacemi, by mělo sloužit podobným cílům.

Konečně v neposlední řadě bychom měli uznat, že budoucí česko-americké vztahy budou více utvářeny jinými hráči, než jsou vlády. Stejně jako válka je příliš vážná věc, než bychom ji nechali jenom generálům, jsou i mezinárodní vztahy příliš důležité, než bychom je přenechali pouze diplomatům. Novými aktéry, kromě jiných, budou významní byznysmeni, vzdělávací a vědecké instituce a nevládní organizace. Jejich potenciál a vliv je už nyní větší než kdykoli dřív.

Studujte prestižní vysokou

Obory s výborným uplatněním!

- **Ekonomie – Hospodářská politika (Bc.)**
- **Politologie a mezinárodní vztahy (Bc. a Mgr.)**
- **Právo v obchodních vztazích (Bc. a Mgr.)**
- **Právní specializace – Veřejná správa (Bc. a Mgr.)**
- **Bezpečnostní studia (Mgr.)**
- **Postgraduální studijní programy (MBA a MPA)**

školu v centru Prahy!

CEVROINSTITUT

[vysoká škola]

**PRÁVO, POLITIKA,
EKONOMIKA, BEZPEČNOST**

cevroinstitut.cz

CZECH-AMERICAN RELATIONS: A ROADMAP FOR THE FUTURE

JOHN K. GLENN | BRUCE P. JACKSON | LUKÁŠ KOVANDA
A. WESS MITCHELL | CAMERON MUNTER | TOMÁŠ POJAR
LEAH SCHEUNEMANN | JIŘÍ SCHNEIDER | ALEXANDR VONDRA

RWE
The energy to lead

CEPA

ZAOŠTŘENO

Ministry of Foreign Affairs
of the Czech Republic

PRAGUE CENTRE FOR TRANSATLANTIC RELATIONS
of CEVRO Institute

CZECH-AMERICAN RELATIONS: A ROADMAP FOR THE FUTURE

JOHN K. GLENN | BRUCE P. JACKSON | LUKÁŠ KOVANDA
A. WESS MITCHELL | CAMERON MUNTER | TOMÁŠ POJAR
LEAH SCHEUNEMANN | JIŘÍ SCHNEIDER | ALEXANDR VONDRA

RWE
The energy to lead

CEPA

ZADSTŘENO

Ministry of Foreign Affairs
of the Czech Republic

PRAGUE CENTRE FOR TRANSATLANTIC RELATIONS
of CEVROInstitute

Czech-American Relations: A Roadmap for the Future

*John K. Glenn, Bruce P. Jackson, Lukáš Kovanda, A. Wess Mitchell, Cameron Munter,
Tomáš Pojar, Leah Scheunemann, Jiří Schneider, Alexandr Vondra*

CEVROINSTITUT
ACADEMIC **PRESS**

CEVRO Institut Academic Press
Policy Studies edition, volume 3

Editor: RNDr. Alexandr Vondra

Publisher: Prague Centre for Transatlantic Relations (PCTR)
CEVRO Institut, o. p. s., Jungmannova 17, 110 00 Praha 1 - Nové Město,
phone: 221 506 737, e-mail: pctr@vsci.cz, www.cevroinstitut.cz

Production: Nakladatelství Jalna, Mickiewiczova 17, 160 00 Praha 6,
phone: 257 533 280, e-mail: jalna@jalna.cz, www.jalna.cz

Production: Jiří Sládeček

Layout and typesetting: Martin Sládeček

Print: MH Tisk s. r. o.

First edition
Praha, 2015

ISBN 978-80-87125-27-4

CONTENTS

Alexandr Vondra Introduction	5
Jiří Schneider The U.S.-Czech Strategic Relationship: A Roadmap for the Future in Security and Defense	9
Bruce P. Jackson Small States and Worthless Allies	18
John K. Glenn Beyond the Hangover: U.S.-Czech Relations in the Obama Administration	30
A. Wess Mitchell and Leah Scheunemann Small States and Geopolitical Change: The Case of the Czech Republic	43
Lukáš Kovanda The Czech-US Economic and Trade Relations after 1989	61
Cameron Munter Looking Forward: U.S.-Czech Relations	71
Tomáš Pojar Czech-American Relations and Support of Liberal Democratic Forces Around the Globe	80
John K. Glenn, Bruce P. Jackson, Lukáš Kovanda, A. Wess Mitchell, Cameron Munter, Tomáš Pojar, Jiří Schneider and Alexandr Vondra Czech-American Relations: A Roadmap for the Future	86

INTRODUCTION

The publication that you are holding in your hands is in its own way quite unique. I cannot remember if there has been a book published here, focusing on contemporary Czech-American relations, with Americans, who have been actually involved in developing those relations, as joint authors. It is even more remarkable since the Czech-American relations are far from being in the centre of the Washington establishment attention in these days, nor do they bask in the glory as we remember it from the 1990's.

The impulse to create this publication was a Ministry of Foreign Affairs grant from 2013 and cooperation with the American think-tank CEPA (Center for European Policy Analysis) that we had arranged in the Prague Centre for Transatlantic Relations at the CEVRO Institute. The goal of the grant was to create a *policy paper* that will assess the Czech-American relations over the past twenty years, analyze the causes why they are nowadays at a standstill and will try to bring forth suggestions how to proceed.

During the ongoing work on the study, seven papers were written, four of them by American authors. When I was asking them to write down a few pages on the given topic in the spring last year, they would look at me as if I was a fool. In the centre of attention was Russian annexation of Crimea, the conflict in Ukraine and the resulting consequences. Nobody wanted to be concerned with the Czech Republic, which was geopolitically well shielded from the crisis and whose political representatives were rather reluctant to join the sanctions and other steps to direct the Putin's assertive regime into proper limits. However, in the end all the addressed were willing to participate and we felt it would be a pity if their original and very interesting papers didn't find their readers. Therefore, besides the study itself, we also present this publication.

Now just a few words about the American authors. The balanced set – two democrats and two republicans, two of them incline more to realpolitik, whereas the two others more to foreign-policy idealism – has one thing in common. All of them have in fact significantly and actively contributed to creating a tight bond between the Czechs and the Americans.

Cameron Munter, graduated from Cornell and John Hopkins University, is nowadays a retired American Diplomat and Professor of International Relations at Pomona College in Claremont, California. He was responsible for Czechoslovakia at the Department of State in the key years 1989–91. Then he served at the embassy in Prague (1992–95, 2005–7), in Warsaw (1986–88, 2002–5) and Bonn (1995–97). He was

an ambassador to Serbia (2007–9) and Pakistan (2010–12). Through his diplomatic career he was always close to the Wilsonian tradition and Clinton’s democrats, playing a key role in ratification of the first extension of NATO when he co-directed the NATO Enlargement Ratification Office (NERO) at the National Security Council in years 1997–99.

Bruce Pitcairn Jackson, a true republican and realist in foreign-policy opinions, served in Reagan’s administrative as a military intelligence officer and later as a high-ranking officer in Pentagon (his father was a co-founder of the Military Intelligence Service in the 1950’s). During the democratic administration he worked in private sector (Lehman Brothers, Lockheed Martin) and later on founded the US Committee on NATO that significantly helped to fulfill the Czech, Polish and Hungarian aspirations. During the Presidential campaign in 2000, he managed George W. Bush’s foreign policy team. However, he did not join the administration afterwards, but founded and has chaired since a non-governmental Project on Transitional Democracies instead, which helps with integration of Central and Eastern European countries into the western structures.

John K. Glenn, who holds a PhD Degree from Harvard University and as a young man spent some time in Prague in 1989, is an expert on Czech political facts and understands Czech, too. He taught at the European Policy at NYU and in 2004–8 he worked for The German Marshall Fund of the U.S., where he founded and directed an important project called *Transatlantic Trends* that has since then been carrying out sociological researches and analysis of the U.S.-European relations every year. Currently he is a director of a non-governmental organization U.S. Coalition for Global Leadership. He is a true democrat and is close to Obama’s team.

A. Wess Mitchell is a co-founder and President of the Center for European Policy Analysis (CEPA), the only American think-tank today that is systematically dedicated to Central and Eastern Europe. A Georgetown University graduate, he is one of the highly respected specialists in defense, strategy and security. True republican and “hawk” in his opinions, he regularly publishes articles in both scholarly and public magazines (National Interest, Policy Review, The Wall Street Journal, The Washington Post, etc.).

There were also Czech authors who took part in preparing the study: **Jiří Schneider**, a long-time Czech diplomat (1995–98 Ambassador to Israel, 2010–13 a deputy of MFA), who has now returned to the Prague Security Studies Institute (PSSI), **Lukáš Kovanda**, an economist, journalist and teacher at Prague School of Economics, who was the leader of the think-tank Prague Twenty in 2010–13, and **Tomáš Pojar**, a diplomat (2007–9 first deputy at MFA, 2010–14 Ambassador to Israel), former long-time director of the People in Need foundation, now a vice-chancellor for International Relations of CEVRO Institute.

Someone may consider the conclusions of the study too cold and realpolitik. It is true that the Czech-US relations bloomed at the time when value-oriented idealists (T. G. Masaryk, Václav Havel) were on the top of the Czech politics. It was them who found their influential audience in American politics, whose Jeffersonian and Wilsonian traditions have their roots in idealism and achieved something that would not be possible in relations based merely on power and influence. I personally think that in the long-term future our return to the sunny place in the eyes of America is possible provided there are again people to come to power in Prague, whose thinking and foremost their political practice are based on certain ethical vertical. However, neither I nor my colleagues can see anybody like that right now. Therefore the conclusions are clear of any building castles in the air; rather they solely focus on the possible and feasible.

Last but not least, I would like to take the opportunity to thank to RWE Česká republika, Vaclav Pecha, Lucie Reitinger and to Zaostřeno PBO for financial support of publishing this study.

Alexandr Vondra

Director

Prague Centre for Transatlantic Relations, CEVRO Institute

THE U.S.-CZECH STRATEGIC RELATIONSHIP: A ROADMAP FOR THE FUTURE IN SECURITY AND DEFENSE

Jiří Schneider

ROOTS OF CZ-US RELATIONS

On July 4, 1928 a bronze statue of Woodrow Wilson was erected in front of the Prague main rail station. There was not only a foreign policy of Wilson but also a remarkable dose of Jeffersonian inspiration at the cradle of the Czechoslovak Republic in 1918. Founder of independent Czechoslovakia Tomáš Garrigue Masaryk noted: *“I devoted much time thinking to the idea that the Czechoslovak state would resemble America in that we too have no dynasty of our own and dislike foreign dynasty.”*¹ As Czech historian Pavel Kosatík recently pointed out: *“President Masaryk has brought a piece of the US to his countrymen.”* Therefore, it was quite symbolic that – on the occasion of the first ever visit of the US President to Prague in November 1990 – George H. W. Bush unveiled a plaque commemorating Wilson’s words: *“The world must be made safe for democracy.”* He spoke about Europe whole and free and spoke of the high costs of the US isolationism after the First World War. Asmus & Vondra have captured the prevailing opinion: *“In Central European eyes, it was America’s retreat from European politics in the 1920s that paved the way for the rise of Hitler and Stalin and the eventual destruction of their independence.”* Clearly, the destruction of Czechoslovakia in 1938–9 was marked by the absence of US foreign policy in Europe. By the same token, US involvement in the European battlefield played an indispensable role in the liberation of Western Europe from Nazi rule.

1 Vondra, Alexandr and Asmus, Ronald, D “The origins of the atlanticism in Central and Eastern Europe”, *Cambridge Review of International Affairs*, Volume 18, Number 2, July 2005.

However, a demarcation line between US and Soviet zones – only a part of western Bohemia was liberated by General Patton’s 3rd US Army – conceded Czechoslovakia to the Soviet sphere of influence and thus sealed its geopolitical fate for more than four decades. A rejection of the Marshall Plan by the Czechoslovak government upon Stalin’s request in 1947 and communist coup d’état in February 1948 were just bitter consequences of Yalta. Thus, US postwar policy towards the region was again shaped by realpolitik and consisted of a defense commitment to Western Europe and a recognition of the Soviet sphere of influence in the Eastern part. That was a bitter pill to Hungary in 1956 and to Czechoslovakia in 1968.

WHAT WERE THE EXPECTATIONS IN EARLY 90S?

Democratic revolutions in Central Europe aimed at abandoning the bonds of past totalitarian regime and providing more political and economic liberties guaranteed by rule of law. Solidarity and alliance among democratic states in defense of common values is believed to provide a necessary institutional counterweight to coalitions of oppressive regimes. It can be based only on the prevailing belief within democratic nations that free society provides more opportunities as well as security and rights to its citizens than any other form of government. Successful transformation into sustainable liberal democracy based on rule of law and market economy would provide another proof of viability of this model and thus vindicate a non-isolationist strand of US policy.

New political elites in Central Europe have been deeply convinced that a new order in our region should be based on a strong Transatlantic bond with the US which has never had – unlike “other powers” – hegemonic ambitions in Europe.

After the fall of Iron Curtain in 1989 Czech political leaders were adamant in their opinion that continuing US engagement in Europe is fundamentally in Czech strategic interest. President Václav Havel, the first statesman from the former Soviet-bloc to visit NATO HQ, was tireless in arguing for NATO’s continued relevance after the end of the Cold War. He said *“It is only now that the Alliance has a chance to become exactly what the Washington Treaty meant it to be – an open alliance of all democratic countries in the Euro-Atlantic region, protecting its area and its shared values.”*²

As our history has shown, defending democracy is the primary responsibility for ourselves. After 1989, we have embraced our responsibility for political-economic transformation of our society. At the same time – together with our neighbors – we sought to become a firm part of the family of democratic nations within Euro-Atlantic

2 NATO: The Safeguard of Stability and Peace In the Euro-Atlantic Region, V. Havel’s Speech at NATO Workshop On Political-Military Decision Making, Warsaw, Poland 19–23 June 1996.

institutions (EU, NATO). Pursuing goals like withdrawal of Soviet troops from Central Europe, dissolution of the Warsaw Pact and active efforts to join NATO were key elements of our quest for a post-Cold War Security system in Europe. It was the lesson of 1938 to seek reliable alliances with free nations. Therefore, the primary objective of Czech security policy has been to keep American commitments to Europe alive and credible. In January 1994, President Clinton when meeting presidents of aspirant V4 countries was quite ambiguous: *“While the Partnership is not NATO membership, neither is it a permanent holding room.”* Without a strategic vision and the determination of NATO enlargement supporters (e.g. New Atlantic Initiative) to win the argument over skeptics and realists, this aim would have never been achieved.

WHAT HAVE WE ACHIEVED?

A quarter of a century after 1989 it is worth recalling key milestones on our road to and together with NATO.

The first political debate was about the continuing relevance of NATO after the fall of the Iron Curtain. It was not obvious to everyone that NATO as a formal defense alliance of democratic nations maintained its role in the post-Cold War environment. In 1991 Czechoslovak NBC battalion took part in the US led Desert Storm operation to liberate Kuwait from Iraqi occupation by Saddam Hussein. Though NATO was not involved, NATO nations were core contributors of the operation.

In the 90s Czechs contributed to peacekeeping efforts in the Balkans under the UN flag and then in partnership with NATO in SFOR. The Czech Republic could not stand aside as a mere consumer of security. In the end, only NATO – as a key security provider in Europe – was able to stop a lengthy and bloody conflict in former Yugoslavia. The participation in missions has played an important role in the US Senate debate about our accession to NATO in late 90s.

Since 1999 we have been a responsible member of western community and reliable ally. During the first years in NATO, from Kosovo through Afghanistan to Iraq, a prevailing mode of US-Czech cooperation within the Alliance was rather event-driven. In March 1999, only two week after our accession into the Alliance, Czech commitment to common purpose was tested in a heated government and parliamentary debate to approve NATO Operation Allied Force against the Federal Republic of Yugoslavia. Our accession was thus marked by divisive domestic debate about legitimacy and legality of NATO action. Even after a decade long experience of bloodshed in Balkan wars, there were reservations about the use of force among some politicians.

Following the 9/11 terrorist attacks, the fundamentals of our alliance with the US have been tested. Paradoxically, utility of NATO has been somewhat questioned by

the US decision to build a coalition of the willing in Operation Enduring Freedom instead of NATO. The US-led invasion of Iraq in 2003 led to an artificial division to “old” and “new” Europe. The Czech Republic stood by the US – along with Hungary, Poland, Denmark, Italy, Portugal, Spain and Britain – Czech President Havel signed the “letter of eight”³ to call for European unity in the Security Council on the enforcement of UNSC Resolution 1441.

The Czech Republic proved to be a reliable ally of the US in operations in Afghanistan. The Czech Army took part in operations in Afghanistan without any caveats. For more than 5 years Czechs had their own reconstruction teams (PRT) in Logar, provided air transport and trained Afghan helicopter pilots both in Afghanistan and the Czech Republic; Czech special forces conducted counterterrorism operations and mentoring and training in Helmand, Wardak and Jalalabad.

A QUEST FOR A STRATEGIC BOND

It was clear from the outset that bilateral Czech-US relations (clearly asymmetrical in terms of Realpolitik) should be anchored in a proven framework of the North Atlantic Treaty Organization. There were no illusions that outside of NATO we could build a strategic relationship between superpower and a small land-locked state in Central Europe. At the same time efforts were made to define strategic niches to foster links that “would not be broken”. In the 90s the Czech government actively sought US investment into strategic sectors like telecommunication (Bell), energy (Westinghouse, Conoco), defense (Boeing).

Aero-Boeing and L-159 aircraft

In April 1995 72 L-159s trainer/light attack developed together with Boeing were ordered by the Czech Air Force. In 1998 Boeing acquired a 35% share in Aero Vodochody (reportedly hoping the investment would boost Boeing’s chance to sell more planes to Czech Airlines). However, after six years, in 2004, Boeing pulled out its share of Aero which was labeled as “the bankrupt Czech aircraft manufacturer”. Though Boeing did not demand \$39 million in compensation from the Czech government in exchange for its departure, it did not live up to its commitment to continue to support it by helping with worldwide sale of L-159 aircraft (equipped with US avionics and thus subject to export license requirements from US authorities).

Boeing as a strategic investor in Aero failed to fulfill high expectations to offset subcontracts to the Czech industry and to establish strategic cooperation with the US defense aircraft industry beyond subcontracts from US companies (e.g. Sikorski).

3 Europe and America Must Stand United, The Times, London, January 30, 2003.

The Case of Temelin

Following a modernization of reactors at the Temelin nuclear power plant by Westinghouse in 90s, a public tender to build two additional reactors in Temelin was seen as a strategic one for the nuclear industry in Europe and even more broadly. After Fukushima and with Germany phasing-out nuclear – with few exceptions (Finland, UK) almost no new reactors are being built in Europe.

Nevertheless, on April 9, 2014 the Czech government decided not to provide price or any financial guarantees to building new blocks in Temelin. The economic rationale for rescinding the project is based on low distribution prices of electricity combined with a lack of political will to spend taxpayers' money in yet another price scheme of energy subsidies. Subsequently, the ČEZ Board of Directors called off the tender and thus put development of new blocks on hold. Another lost opportunity for boosting US-Czech partnership since it has been considered as a potential kernel of strategic Czech-US cooperation while providing strong impulse for multiple offset possibilities in research and civilian nuclear applications.

Is there a possibility Czechs and Americans could develop strategic cooperation in security and defense? Some say such strategic opportunity has been lost in air defense procurement. Although the Czech Republic has chosen to lease Saab JAS-39 Gripen supersonic jets instead of a US platform (e.g. Poland has opted for F-16s), their current equipment (Link-16, refueling capability, etc.) allows for close bilateral cooperation in joint exercises and various joint missions (air policing, tactical support, etc.) as we suggest further.

BMD AND STRATEGIC DIALOGUE

Throughout the time, the Czech side has been seeking a specific bilateral security-defense project with the US. Therefore, when approached by the US to be part of the project of Ballistic Missile Defense, it was embraced with no hesitation. It was seen as the “first real offer” to do something on Czech territory with Americans after Czech entry to NATO. It was seen as an opportunity to co-operate with America in an area that the Americans consider strategically important.

The Czech government has taken talks about the BMD European architecture as a unique opportunity to build around it a strategic dialogue, thus creating a sort of “special relationship” with the US. There was a debate whether the project should be part on a bilateral security arrangement between the US or the Czech Republic should adopt a much more multi-lateral approach under the NATO framework. The process of “NATO-isation” of BMD was officially confirmed by the Bucharest NATO Summit Final Declaration in April 2008.

Central European leaders' worries about President Obama's policies towards the region were embodied by the letter to the Obama administration. The motivation

of its signatories was to keep the US engaged in Europe and to keep Central Europe on America's list of priorities.

In his Prague speech in April 2009 President Obama explicitly welcomed that *"The Czech Republic and Poland have been courageous in agreeing to host a defense against these missiles."* Nevertheless, already in September 2009 he announced the Missile Defense project cancelled and transformed into European Phased Adaptive Approach (EPAA) with no specific role for the Czech Republic. Instead, the US proposed to the Czech Republic to host a symbolic Shared Early Warning Centre which was designed as a few terminals jointly manned by the US and Russia monitoring BMD. After serious considerations it was rejected by the Czech government as a sheer "consolation prize" for cancellation of ground-based radar deployment.

In October 2009 Vice-President Joe Biden came to the Czech Republic on a damage-control trip to reassure concerned Czechs about America's commitment to the region. One of the key aims of the trip was to encourage these countries to *"become partners rather than protégées of the United States"*. However the role of partners still requires that the US takes Czech and CEE interests into account when making decisions. The Czech Republic will not be a satisfied partner if the US continues to prioritize relations with Russia over Central Europe. The so called "reset with Russia" did not bring any positive results in relations with the Russian Federation and created significant worries among Central European atlanticists.

In 2010–11, in the spirit of Vice-President Biden's call for Central European Allies to contribute more to common challenges in areas other than BMD, Czech MFA and MOD came up with concrete proposals of a substantial nature, e.g. triangular projects of US-Czech cooperation in building helicopter capacity of the Afghan National Army. But these proposals were not embraced by the US administration which did not even respond to them.

REALITY CHECK – WHERE ARE WE NOW IN SECURITY AND DEFENSE COOPERATION?

After failure to develop a big strategic project should we "realistically" focus on collecting small pieces of outlays left from the period of BMD negotiations?

IT research cooperation under the Office of Naval Research (ONR) seems not to have developed towards a permanent institutional bond. Another important agreement facilitating Research, Development, Testing & Evaluation (RDTE) was signed in June 2010. So far, only one project has been realized within the framework. In April 2012, Reciprocal Defense Procurement Agreement (RDPA) was concluded.

Again, it remains to be seen whether and how the Czech and US companies will be able to utilize it.

What kind of niche capabilities and competitive edges are available to be developed in the US-Czech bilateral format?

The Case of Bio-Defense Facility Těchonín

Following 9/11 the Czech Army has developed a unique bio-defense facility in Těchonín certified for biosafety level 3 & 4 conditions (one of the rare BSL 4 laboratory in Europe). Its Specialised Infection Hospital for persons affected with dangerous or exotic infections is equipped with laboratories for diagnostics of selected biological agents. Though it is a part of the Integrated Rescue System of the Czech Republic and of NATO biological defense system, it has not been fully used and created. So far all efforts to mutualize this capability within NATO have failed. If there are no other stakeholders, it would be only a matter of time when the Czech government decides to shut down the facility and thus to “bury” the investment amounting to 100 million USD.

The **CBRN defense** is one of our niche capabilities. The Czech Republic runs NATO Joint Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Defence Centre of Excellence (JCBRN CoE) in Vyškov and belongs among the most active Allies in training of NATO partners (Jordan). However, Czechs have not taken part in decommissioning of Syrian chemical weapons because of missing capability to destroy chemical agents. In November 2013, the Czech government provided to OPCW a relatively modest⁴ financial contribution of 100.000 EUR to this purpose. **The CBRN capability should be further developed in cooperation with the US and other Allies in the region (Germany) and focused on providing assistance to NATO partners (e.g. in the Middle East).**

The Czech Republic is one of the leading nations specialized in training and modernizing Soviet Mi-17 type helicopters (recently for the Afghan National Army). **Multinational Aviation Training Centre (MATC)** is one of the projects with the potential for growth and opportunities for the Czech defense industry. It could and should be further developed into regional **Tactical Simulation Training Centre**.

In 2012, Czech MOD suggested **regular exercises** to be conducted in Czech military areas with participation of the US rotational force in Europe (e.g. **joint exercises of the Czech Air Force with the US Air Detachment**). To these ends, the Czech and US governments should explore the possibility to conclude Status of Forces agreement (SOFA) in addition to existing Supplemental Agreement to the Paris Protocol with SHAPE and HQ SACT, which will provide additional status coverage to U.S. personnel during exercises in the Czech Republic. In combination

4 e.g. in comparison to other Allies contributions, let alone non-allied Switzerland's 400.000 EUR.

with more intense regional defense cooperation (within V4 and more broadly), this would be a reasonable contribution to NATO's credible deterrence, rapid reaction and contingency capabilities.

CONCLUSIONS

"It is a danger of a happy civilization that the citizen comes to forget that, in the last resort, his freedom depends on his fighting worth." (André Maurois, A History of England, 1937)

Security and defense is primarily about citizens' will and political leaders' determination to defend values embodied in the constitutional order of liberal democracy and deter its outside enemies. This is only secondarily reflected in allocation of appropriate resources to this purpose. No external alliance could be a substitute for this fundamental domestic consensus. The scope of this paper did not allow for enumerating all cases exemplifying that the Czech government resisted temptations to succumb its long-term commitments to short term political priorities. In order that the basis of a consistent and reliable policy of the Czech government remains unshaken, we need sustainable strategic projects in areas of security, business and civil society.

The Czech Republic should continue to cultivate public and political support for defense, contributing to NATO collective defense and deterrence capabilities. More specifically we should develop our niche capabilities mentioned above, both in bilateral cooperation with the US and regional cooperation with our neighbors (Germany, Poland and V4 more broadly). Since 2010 the Czech MOD and MFA have been active in providing new impulses to boost regional defense cooperation among Central European states. Against the backdrop of regional smart defense projects, bilateral ties between the US and the Czech Republic (as well as with Poland and other Central European states) are capable of delivering desirable multiplication effects in the region.

As the recent crisis of Russia's annexation of Crimea has shown, there is a **window of opportunity to make a "visible assurance" reality** – as envisaged in NATO's 2010 Strategic Concept. In practice it means strengthening the cohesion of the Alliance through building NATO's critical infrastructure in Central Europe and reliable contingency planning.

After repeated failures to develop the US-Czech bilateral projects of strategic relevance, we have no better proposal than to build on existing projects however small they may seem. In concrete terms it means:

- to develop specific military projects in areas with added value and potential regional outreach in Central Europe and beyond (MATC, CBRN)

- to build a bilateral commitment to NATO regional public diplomacy (over the years NATO Days in Ostrava attended annually by 200.000 participants has grown into the biggest regional event and the hallmark of NATO's purpose)
- in addition, to make use of the presence of RFE/RL in Prague and to support projects of assistance to transforming societies (CCSI, CEELI) would provide a necessary backbone in joint efforts to defend freedom in the world

SMALL STATES AND WORTHLESS ALLIES

Bruce P. Jackson

Last summer in an unguarded moment, Polish Foreign Minister Radosław Sikorski characterized his country's alliance with the United States as "worthless" and the relationship between Poland and the United States as "bullshit". There was the expected handwringing about the tenor of the minister's remarks and his graphic Elizabethan vocabulary, but no one quarreled with the truth of what he said. As is frequently the case with the brilliant Sikorski, he was completely right about the value of the American alliance to Poland.

From the perspective of Poland, the United States defaulted on its obligation to help develop the militaries of new NATO members and contingency plans for their defense, reneged on its commitment to deploy strategic defenses, paid scant attention to any country in Central Europe and diddled and dithered for years with Russia. Judging from the current situation in Russia, Ukraine and Belarus and America's drift toward the Pacific Ocean, independent Poland's security situation has not been this bad since the late 1930s. And, as if to rub salt into Warsaw's wounds, the U.S. State Department has made no secret of its opposition to the candidacy of senior Polish officials for leadership positions in NATO and the European Union. Given the facts, Minister Sikorski's comments are remarkably restrained.

Setting the Polish compliant aside, whether the United States is indeed a worthless ally and the implications of this state of affairs are important questions for countries like the Czech Republic whose foreign policy emphasizes the importance of close military and economic ties with the United States. In the next few pages, I would like to address several parts of this question:

- What is the basis for the belief that a natural alliance does and should exist between the Czech Republic and the United States?
- Is the Czech strategy of enhancing its military and trade relations with the United States likely to be successful?

- If not the United States, what alternatives exist for the Czech Republic to achieve the same objectives that are currently being pursued by Czech foreign policy in Washington?

But before turning to the issues specific to the Czech Republic, I would like to make some general comments about the problem of small states seeking alliances.

THE SMALL-STATE PROBLEM

As a general rule, smaller states prefer a security relationship with a distant power over the much more problematic relations that come with larger neighbors. As Mexico's geographical problem is often described, "So far from God, so close to the United States." Something along the same lines could be said about the Czech Republic (perhaps, "So close to Russia, so far from Western Europe").

Small states tend to seek the affection of distant powers to balance or offset the unwanted affections of their immediate neighbors, but this balancing game works best in an international system of many roughly equal powers. In the early 20th century, the great powers followed events in Agadir and China closely for fear that their peers might gain advantage.¹ For the same reason, during the Cold War, the post-colonial wars of Southeast Asia mattered greatly to the United States, the Soviet Union and People's Republic of China. Today, with a single dominant power, the Great Game is harder to play for smaller states, as Georgia, Macedonia, Montenegro, Armenia, the Baltic States and most of Central Europe have discovered. There is no great risk for the United States in ignoring distant problems because there is no obvious rival that could exploit our inattention (at least up to the moment).²

In addition to the inequality of power between the small state and the distant power, there are also asymmetries of interests, which are magnified by different geographical realities. The Czech Republic might see a powerful ally as useful in controlling passions within Central Europe and in restraining the power of Russia, Germany and conceivably Turkey. By contrast, the United States might see all of Mitteleuropa as either a bridge to or a barrier against Russia depending on the *policy du jour*. Many Czechs might think that this is a distinction without a difference. But

1 See Adam Tooze, *The Deluge: The Great War and Remaking of Global Order* (London: Allen Lane, 2014), 88–107, on the competition for Republican China between the United States, Russia and Japan.

2 See also Christopher Clark, *The Sleepwalkers: How Europe Went to War in 1914* (London: Allen Lane, 2013), specifically on how Serbia became the focus of Great Power rivalry.

in the case where the United States loses all interest in what happens to Russia, then the United States has no strategic interest in Central Europe whatsoever without a Russian or Eastern rationale.

In short, small states are often frustrated in their search for a distant but reliable ally, beyond the obvious problem that “distant” and “effective” don’t normally come in the same package. First, Great Powers are far more likely to respond to the threat of a rival than to an alliance with a friend. Secondly, it is highly improbable that two states in different hemispheres will find identical geopolitical interests. The illegal immigration of Roma might be an existential threat in Paris and a *National Geographic* cover story in Washington. The only possible exception to the Iron Law of geography could be terrorism, which countries perceive in the same way across great distances, but even here capitals will differ on whether and when to fight in Syria, Somalia or Mali. Suffice to say, there are good reasons why the Czech Republic and Central Europe never found a permanent ally in their history and why most of Central Europe found an uneasy refuge in the Austro-Hungarian Empire as an alternative.³

A SHORT HISTORY OF CZECH RELATIONS WITH AMERICA

Proponents of closer ties between the Czech Republic and the United States cite what could be thought of as the Natural Law of alliances between like-minded democracies. This axiom holds that adherence to a common set of broad political values will engender in both democracies a shared responsibility for the defense of these values from which will naturally spring increased trade and various cultural affinities. In keeping with vintage Enlightenment thinking, Natural Law dictates this original state of intimacy, alliance and equality between democracies. But is this true and does it apply to the Czech-American relationship since the end of the Cold War?

Empirically, it should be quite easy to assess the foundation for and extent of the relationship over the past 25 years. For the purposes of simplicity and concision, I have divided the modern history of the Czech Republic into four arbitrary periods in order to illustrate the salient characteristics of each.

1/ The Camelot of Václav Havel: At the end of the Cold War, both parties embraced a shared set of values, but these were predominantly cultural values, which could be summarized as beer, blue jeans and rock’n’roll and in the person of

3 See Robert D. Kaplan, *The Revenge of Geography: What the Map Tells US About Coming Conflicts and the Battle Against Fate* (New York: Random House, 2012), on the constraints of geography on European states.

Václav Havel. Americans and Czechs could agree that 1968 was a big year for both the United States and the Czech Republic. That the Americans thought of 1968 as Woodstock and the summer of love and the Czechs thought of Soviet tanks troubled no one. Somehow, belonging to the same generation made these two disparate experiences analogous or even equivalent. The reasoning behind this cultural connection remains obscure. In any event, Americans embraced Havel as a secular saint, and the Czechs embraced America as a symbol of all the culture and consumerism that had been denied to them by communism and misrule. It would be hard to argue that this cultural comity was the product of closely reasoned political thought. The questions posed to this romantic alliance were surprisingly easy, and the answers were painless: Russia bad; Aug San Suu Kyi good; Europe Whole and Free; and Cuba Libre. In truth, these slogans can barely be considered as political values. Certainly, the presidency of Václav Havel accomplished a great deal in the development of a human rights agenda and NATO expansion, but there remains the question of whether shared values alone constitute a political alliance in foreign policy. Anne Applebaum has written critically on what she calls the “McDonald’s Theory of International Relations”, which holds that the feeling of interconnectedness will bring peace to the world. It is a longer subject than this paper allows, but it is worth asking if a shared opposition to anti-Semitism and recognition of the rights of the LGBT community and other minorities are the hidden structure of international politics or the export version of societal preferences.⁴ In any case, one could be forgiven for thinking that the romance of the Czech-American honeymoon could not possibly last.

2/ The Frustrations of Alexandr Vondra: And, indeed, the relationship did not fare well in its first contact with reality. Nothing illustrates better how reality painfully intruded than the trials and tribulations of Alexandr Vondra in his repeated attempts to translate wonderful sentiments into concrete achievements. There was never any suggestion that Ambassador/Minister Vondra and his counterparts in Washington did not share and profess the same political values. But whether we are speaking of strategic defense, the visa waiver program or joint educational centers, things did not get done. The frustration of this period probably proves that political values cannot exist in the abstract; politics must be rendered in practice and in institutions to have a reality. Merely liking the Rolling Stones or admiring the dazzling president of the Czech Republic in themselves do not provide a reliable foundation for a far more demanding bilateral alliance.

⁴ Anne Applebaum, “Russia’s Blow to Globalization” *Washington Post*, August 8, 2014. See discussion of “McPeace.”

I suspect that this second period proves that Americans and Czechs share many cultural values but these values are not so detailed or developed as to provide a guide to the conduct of statecraft. This causes one to wonder what use political values have if they do not lead to political outcomes, as the shared values between the United States and Czech Republic did not in this period.

3/ The Arguments of Václav Klaus: In the third period, frustration deteriorated into argument. President Václav Klaus believed that he understood the political values of the United States better than the United States did, and he had a different interpretation of what these values called for. We thought that the values invested in a Europe Whole and Free meant more Europe, which was what we thought was the whole point. By contrast, Klaus thought a Free Europe could best be realized by less Brussels. And on and on. For the most part, Americans and Czechs never discussed the underlying political values in this period because it had been agreed previously that we shared these values, whatever the hell they were. Prague and Washington just came to diametrically opposed conclusions about what those values demanded.

4/ The Return of Old School Social Democracy and Ordinary Populism: Finally, in the present day, neither Washington nor Prague makes any effort to pay lip service to putatively common values and our ever-strengthening alliance. President Miloš Zeman may not be aware of these historical artifacts at all. Without favoring either foreign policy, if one placed Czech and American statements on Ukraine over the past year side by side, one would be hard pressed to recognize a common thread let alone a common alliance. It is certainly not the case that President Barack Obama considers the views of the Czech Republic before making a decision, and I doubt President Zeman loses any sleep worrying about America's interests. In many ways, the absence of interlocking interests is a relief. In some ways, the current period is the happiest since the days of Camelot and Havel. At least neither side is forced to fake something that may no longer exist and may never have existed.

The foregoing argument does not prove that an alliance or closer relations between the United States and the Czech Republic cannot exist. It only proves that the case made for such an alliance – on the basis of a post-Cold War Enlightenment – that alliance is the natural state of democracies and has always existed in some form or another between the United States and the Czech Republic is false. To the contrary, political cooperation between these countries has been iffy and problematic for the past 20 years and has tended to see the Czech Government move from an adoration of U.S. President Ronald Reagan to the grudging acceptance of President Zeman. As predicted at the time, 20 years after entering NATO even the most enthusiastically

pro-American country in Central Europe will be indistinguishable politically speaking from “normal”, inward-looking EU member states. Expressed as U.S. Secretary Donald Rumsfeld might have, from the perspective of U.S. interests, New Europe will be undetectable in one generation. Of course, the eastern states of Europe will retain their historical views of Russia for centuries, but the claim that New Europe will have an enduring relationship with the United States and a distinct voting pattern within the European Union (derived from its positive experience of NATO expansion) will have to be abandoned. The case of Robert Fico’s Slovakia should cause us to be skeptical about the claim that the United States and Central and Eastern Europe are destined to be allies. Just as Viktor Orbán’s Hungary has laid waste to the idea that 1989 ushered in a New Europe in sync with American liberal democracy.

THE LIMITS OF THE POSSIBLE

Not everything in the affairs of states can be inferred from past performances. With mostly unpleasant changes sweeping the international system, states will adapt to their circumstances in unique ways that will affect their disposition toward future actions and relations. For instance, the foreign policies of the United States have been profoundly altered during the Obama presidency. The pressures of an extended recession and jobless recovery have turned a domestically focused president into a functional isolationist insofar as Europe is concerned. As the Czechs know far better than most Europeans do, President Obama is not likely to support an expanded engagement with Central and Eastern Europe. His reluctance will only grow more pronounced if the Democrats lose the Senate in the November mid-term elections.

In terms of force structure and military aid, President Obama is most unlikely to stop the decline of military spending or take any action to offset the expected declines in European defense budgets. Even the deteriorating situation in Russia and the potential for a real war in Ukraine will not reverse the decline in U.S. defense spending and America’s strategic shift to Asia. It is worth remembering that the United States has gone through the last year of Ukrainian crises without recourse to military measures. Indeed, President Obama announced on the first day of Crimea’s annexation that the United States had no plans or intention to fight for Ukraine or the return of Crimea. It is quite likely that the White House will conclude from the Ukrainian crisis and Russian aggression that sanctions and “soft power” are more than enough to deter aggression by Russia.

In these circumstances, proposals that require a foreign policy activism by the United States or military spending and security commitments are unlikely to be

taken seriously or even read until there is a new administration in Washington in mid-summer 2017. Improved trade relations are governed by slightly different factors, but here too improvements in bilateral trade are held hostage to the successful conclusion of the Transatlantic Trade and Investment Partnership negotiations, which does not look possible until the first years of the next administration or around 2018. Foreign direct investment, on the other hand, is not limited by the political calendar, but neither can it be directed politically. American investors are wary of investing in Europe for three reasons: (1) the U.S. economy is recovering faster than Europe's and the dollar is strengthening, (2) political leadership across Europe, including in Brussels, is viewed as weak and indecisive and ready to pander to populists on higher taxes and penalties to business and (3) growing instability in Russia and the Middle East are seen as a negative for European economies over the long-term.

Thus, the three high-profile areas wherein liberal democracies collaborate (military cooperation, liberalized trade and cross-border investment) would seem to be difficult-to-impossible to improve in the current geopolitical context. Nevertheless, there are a wide range of lower-profile relationships that are not affected by the negative economic and security outlook, such as cultural, educational, NGO joint ventures and exchanges, cooperative humanitarian projects, etc. Admittedly the avenues between democracies that are relatively open tend to be people-to-people relationships, which are rewarding but which don't have the same kind of payoffs for political leaders that state-to-state initiatives sometimes have.

The point remains that there is a wide range of potential projects that could strengthen relations between the United States and the Czech Republic and that vary in probability of success and difficulty of execution. If the past is any guide, the Czech Republic like most other small states most often aims for the project least likely to succeed and of the least long-term value. The time and political effort that the Czech Republic invested in the doomed strategic defense project is an excellent example of being punished by what one wished for. This outcome should not be a problem at the moment. While the United States has been maddeningly vague about what it will do in foreign affairs, it has been depressingly clear on the many things it will refuse to do, some of which have been discussed above.

WHAT THE CZECH REPUBLIC SHOULD DO FIRST

As the previous discussion suggests, the Czech Republic has often found itself the supplicant in an unequal relationship with Washington, and like all unrequited lovers suffers the pangs of regret and anger. The search of smaller European states for

great-power protectors has a long and undistinguished history in the 20th century. German Chancellor Theobald von Bethmann-Hollweg phrased it bluntly during World War I when he observed, “The times are no longer for annexation, but rather for the cuddling up of smaller state-entities to the great powers for mutual benefit.” The same might have been said at the end of the Cold War.⁵

And herein lies the problem. Czech foreign policy vis-à-vis America has always been unabashedly reactive, retrospective and nostalgic and not always in a particularly attractive way. As the famous *cri du coeur* of 2009 phrased it, “Twenty years after the end of the Cold War, Central and Eastern European countries are no longer at the heart of American foreign policy.”⁶

Why should they be? Twenty years after anything, the world is rarely the same. Czech foreign policy has spent too much time trying to recover their pre-lapsarian state at the expense of a concerted effort to create the conditions that would lead to a new and more modern relationship with the United States. Rather than lay the predicate, Prague spent the last 20 years grieving for the lost past when Central Europe was at the heart of things. By contrast, during these 20 years Warsaw jettisoned its romantic ideas about the United States and hammered out a new relationship with Germany, while building an effective coordination within the Weimar Group, a robust economy and an activist foreign policy. As a consequence, Poland is today a de facto Quad Power whose opinion matters on virtually all European and Euro-Atlantic issues. By contrast, the Czech Republic’s influence in Washington and presumably in Brussels has declined continuously since its high-water mark when Havel was president.

As Warsaw has done successfully, Prague should have directed its attention toward building the influence it wished to have in the future along the following lines:

1/ Regional Organization: The Czechs seem to have an aversion to the messy business of developing regional partners and to prefer a kind of go-it-alone Czech exceptionalism.⁷ Great powers tend to notice groups and coalitions in much the same way that rivals command their attention. The rudimentary Baltic-Nordic coordination certainly got the attention of Washington, and the current Polish-Baltic lobbying efforts have had an impact in Brussels. On the negative side, the fact that Bulgaria, Hungary and Serbia can create a cartel in support of South Stream is something that all Euro-Atlantic powers have to take

5 Quoted in Tooze, *The Deluge*, 114.

6 Alexander Vondra, “Letter to Obama: Five Years Later”, *Central European Digest*, July 10, 2014.

7 Granted the Czech Republic originated the Visegrad Group in 1990, but one regrets that Visegrad seemed to lose its way after the success of NATO expansion and did not transform itself by merging with the Weimar Group, for example.

note of. From a political perspective, one could say that Europe functions more as a system of regional blocs than as an organization of member states. The tragic weakness of Central European states is their inability to build cultural, historical and geographic coalitions. In the not-so-distant past, the Czech Republic, Austria, Slovakia, Slovenia, Hungary and Croatia were part of the same political unit. This is not to suggest the resurrection of a Viennese monarchy, but only to emphasize that a way to coordinate Central Europe from Warsaw to Budapest is missing in today's Europe. Prague, Bratislava and Budapest often still cancel out their votes on EU posts, budgets and foreign policy choices. From the perspective of Washington, allies who can bring blocs of votes to the UN, EU, WTO, or NATO councils get all the attention.

- 2/ **Strategic Leadership Positions:** The Czech Republic has not worked particularly hard to get its rising stars into key EU, NATO and IMF positions. Despite the excellent work of Štefan Füle at the European Commission, there is not the sense that the Czech Republic is aggressively competing for every open position in Euro-Atlantic institutions. The reason institutions matter is that the good words of the Czech Foreign Ministry on Cuba will be remembered at the State Department for an afternoon, but if a Czech were EU Commissioner for Competition that would be remembered for far longer. Of course, I am not suggesting that the Czech Republic threaten to have the Competition Commission sue Microsoft for \$100 billion. But if this groundless concern were to cross the mind of the White House and result in greater military assistance, how would that be a bad thing? The reality of politics is that decision-making is often opaque, and Great Powers will tend to seek relations with states and people who are in a position to further their national interests.
- 3/ **Comparative Advantage:** The Czech Republic has an extremely odd habit of promoting its least-attractive attributes at the expense of qualities at which the Czechs truly excel. History does not offer us many examples of countries that have sought a closer alliance with the Czech military, including the Czech people themselves. Why would Prague propose its struggling and controversial Ministry of Defense as the flagship of an upgraded relationship with the United States? Of course, the Czech military has made significant contributions in Bosnia, Afghanistan and Iraq, but this "volunteerism" has not resulted in the upgraded relationship with the United States that the Czech Republic seems to have sought. Not only does this emphasis on the military misread the United States, it also repeats a common mistake of small states. Ironically, countries with the highest level of "volunteerism" in U.S.-led international operations, such as Georgia, Montenegro and Albania, seem to get short shrift in their relations with the United States and cannot escape their "small-state" status. For the Czechs to overvalue the significance of their military is all the more baffling considering that

the Czech Republic has other areas of policy that set the standard for European states. The success of the Czech Republic in diversifying its energy supplies and vastly improving its energy independence comes immediately to mind. Not to put too fine a point on the subject, but when Sweden held the EU presidency Sweden had to retain Václav Bartuška to advise the presidency and EU member states on energy security. Considering that energy security after, perhaps, terrorism is the most significant long-term challenge for Europe, why wouldn't the Czech Republic emphasize its comparative advantage in this critical area. Why does Prague insist on military cooperation when it has world-class expertise in a multitrillion dollar industry of great national security interest to the United States and the European Union?

The comments above are intended to illustrate the conceptual problems of the Czech approach to strengthening ties to the United States. It is impossible to improve relations between hemispheres unless a country has established itself as a regional leader. It is a waste of time to adjust national policy to please a distant power if the aspiring republic has not placed its citizens at the top of the institutions that make future policy. And it is futile to try to build a relationship on an erroneous assumption about what the other party wants. Relationships can only be built on qualities that the first party already possesses. Homely girls who are great cooks should avoid the swimsuit competition. So too should the Czech Republic avoid hard-power topics where its advantages cannot be brought to bear. To paraphrase Bethmann-Hollweg, although "cuddling up" is clearly preferable to annexation, in the 21st century it is better still to build a relationship on reciprocal strengths.

The Nordic region offers three examples of small states that have pursued an independent course and achieved outsized influence by making smart choices about geography, regional strategy and comparative advantage. Norway has maximized its geographical position and natural resources to carve out a significant trade relationship with continental Europe while maximizing its role in NATO and minimizing the encumbrance of the EU. Sweden has built on its central location and the talent of Foreign Minister Carl Bildt to become the regional coalition-builder and the arbiter of the foreign policy from the Balkans to Ukraine to the Middle East. And Finland has taken the weakness of its geographical position and created a major trade route between the European Union and Russia. In all three cases, closely reasoned and well-executed choices, grounded in individual geography, comparative advantage, regional cooperation and profit, have solved the small-state problem. Today, Norway, Sweden and Finland have influence beyond their size across Europe and the Atlantic, and the names of their senior officials are routinely on the short list for the highest international positions.

CONCLUSIONS

As I have argued, there are ample grounds to be skeptical about the chances of a significant improvement in Czech-U.S. relations. Among these reasons, the timing of a Czech overture is questionable. No president in American history has so repeatedly and publicly dismissed and downplayed the interest of the Czech Republic in returning to the center of U.S. foreign policy. President Obama's "pivot to Asia" is as categorical a rejection of the marriage proposal of Central Europe as one can imagine. The president's adamant view of the relative importance of Europe and Asia has been further reinforced by a global recession, declining U.S. Government budgets, the rise of revisionist Russia, the alarming spread of war and disorder, and the president's declining political mandate. Even if the president were inclined to revisit the relationship with the Czech Republic (which he is not) he could not.

Secondly, the hidden assumption that closer ties with the United States are little more than a restoration of the *status quo ante* is also hard to support. Apart from the admiration, high regard and, in many cases, personal affection Americans hold for the members of Charter 77 and the freedom fighters who ushered Czechoslovakia and later the Czech Republic to freedom, democracy and European institutions, we are all guilty of airbrushing our memories of the past. The early 1990s was an exceptional period, created by the sterling personal character of Václav Havel and his close associates, and as such is a misleading benchmark for the country's political development. As the glory days faded into the past and the Czech Republic returned to European daily life, as often as not, the Czech people rejected at the ballot box the very people Americans admired in favor of some post-Communist hack or garden-variety populist. It is perhaps true that the Czech political class has never been as loathsome as Viktor Orbán can be when he puts his mind to it or as mad as the Kaczyński brothers have been after a few drinks, but Mirek Topolánek, Petr Nečas and Miloš Zeman did not make much of a mark as European statesmen. If we examine the record of the last 20 years closely – apart from strong cultural ties and enduring personal friendships – relations between Prague and Washington have been up and down, by which I mean *normal* in the Central European sense of "mediocre". This is not to say relations cannot be improved but it is to say relations have not fallen from some Olympian heights.

Thirdly, this deliberate misremembering of the past has blinded us to the truth of Radosław Sikorski's criticism. The United States is indeed a "worthless ally" at the moment. Some of this is due to compelling structural reasons: the geography of Central Europe, the asymmetry of power, and the shifting correlation of power and interest worldwide. There are also a range of coincidental factors, such as recession, party preferences and demographics, which cause the United States to have entered

into an extended period of functional isolationism. Isolationism and Democratic presidents are much like the common cold; there is nothing to do except wait until it's over. In this sense, the Czech Republic would have been better advised to follow a course broadly independent of U.S. foreign policy earlier and more aggressively, as suggested by the example of Poland, in an effort to strengthen its standing and attractiveness in international politics. As was once said of NATO membership, "You get it when you no longer need it."

Apart from the facts that the Czech Republic never had such a great relationship with the United States in the past, that President Obama has already rejected closer relations, and that the United States is a worthless ally anyway, there is the problem of what a closer relationship the Czech Republic could hope to achieve. As I have argued, the high-profile subjects of international cooperation (military alliance and liberalized trade) are severely constrained by budgets and both are market-weary. Either would require expenditures of cash and political capital beyond the capacity of the Czech Republic for an uncertain result. In this situation, the Czech Republic faces a multiyear effort to reinvent the idea of a unified Central Europe, to build a team within Euro-Atlantic institutions, and to develop an area of cooperation in which the Czech Republic excels and which will resonant with the broader European public. In short, there has to be a clear and quantifiable payoff. In my view, if the Czech Republic intends to court an America ally that sees "soft power" as central to its future relationship with Europe, then energy security is possibly the most powerful of the "soft powers" and has the added benefit of being profitable.

The best and possibly only way for the Czech Republic to command the attention of the United States and other allies is to provide a solution or part of a solution to a problem that the United States and the European Union have not been able to fix. The Czech model of energy diversity and security is one example of a partial solution. We already know that the next president of the United States will find a file on the vexing problem of Europe's energy security when he or she reaches his or her desk at the White House. That would be the time to introduce new ideas from Prague.

BEYOND THE HANGOVER: U.S.-CZECH RELATIONS IN THE OBAMA ADMINISTRATION

John K. Glenn

“Is the world falling apart?” a recent Carnegie Endowment study asked,¹ echoing many looking at a world where – at the time of writing – Russia continues to support cross-border attacks into eastern Ukraine, the Islamic terrorist group ISIS seeks to create a new caliphate in a swath of territory spanning Syria and Iraq amid continued killing, fighting between Israel and Gaza has left more than 2,200 people dead, a protracted presidential recount in Afghanistan lingers with evidence of fraud, Ebola rages in west Africa not far from where 200 schoolgirls remain missing after having been abducted by Boko Haram, and a Chinese military plane aggressively confronted an American plane in international airspace. Under these conditions, it is challenging to find the right perspective to ask, “What is the state of U.S.-Czech relations, and how can they be strengthened?”

It’s regrettably difficult to argue that U.S.-Czech strategic relations are as strong as they should be. In this paper, I will explore why this is the case and the “hangover” since 2008. I will review the debate in the recent symposium on the “Open Letter to the Obama Administration from Central and East Europe” released in 2009, as well as the impact of the crisis in Ukraine and Russia. I will suggest that a renewed commitment to strengthening NATO and revisiting the notion of deterrence may offer a framework for the way forward.

Too often, I hear a conversation about U.S.-Czech relations premised on the idea that relations were strong under the George W. Bush administration until 2008, but have weakened since because the Barack Obama administration has withdrawn from Eastern Europe and from global leadership more broadly. I will aim to demonstrate that this is not an accurate picture of the recent past but a framing argument made

1 Thomas Carothers et al., “Is the World Falling Apart?” Carnegie Endowment for International Peace, August 14, 2014, <http://carnegieendowment.org/2014/08/14/is-world-falling-apart/hkuw>.

by policy elites. This is not the place to engage in the current fractious and partisan debate at home about U.S. global leadership, but I will argue that this framing perspective can be detrimental to focusing on the shared challenges, values and interests at the heart of U.S.-Czech relations.

I've been asked to contribute to this publication from the perspective of the Obama administration, but I must be clear that I can speak as a supporter and one who served as an advisor to the Obama campaign's Europe and Eurasia working group in 2012, but not as someone who served in the administration and can report on its inner policy deliberations. My thoughts are most of all those of a long-term observer and friend of the Czech Republic concerned that our relations be strong, regardless of who leads the White House.

BEYOND THE HANGOVER

After the attacks of 9/11, the Czech Republic was among the staunchest supporters of the Bush administration, seen as part of Donald Rumsfeld's "new Europe" that contributed in Afghanistan and Iraq in the global war on terror. Czech policymakers embraced President Bush's freedom agenda and were strong partners and thought leaders, perhaps above all in their work in Cuba. They eagerly sought to participate in the missile defense shield to address the threat of a potential nuclear Iran and Ground Based Interceptors based in Eastern Europe, all of which unfortunately led to the perception that Czech policymakers were close supporters of the Bush administration and the Republican Party.

In 2009, it wasn't difficult to conclude that U.S.-Czech relations were suffering from a hangover after the U.S. presidential election. Prime Minister Mirek Topolánek called President Obama's economic policies after the financial collapse "the road to hell" (startling and alarming his British and German counterparts who had taken different positions). A news story quoted a Prague bar owner as saying he wept on the night of Obama's election because "we don't want to be under the influence of Putin's Russia and we don't want socialism."² The reference to "socialism" neatly echoed the Republican critique of Obama during the 2008 presidential campaign, but I confess I found it baffling – not for the Republican campaign advisers who were relying on the American public not knowing what socialism means, but for a country that experienced over 40 years of "really existing socialism."

2 Dan Bilefsky, "That Big Moment for Czechs? Not So Big," *New York Times*, April 3, 2009, <http://www.nytimes.com/2009/04/04/world/europe/04czech.html?fta=y&r=0>.

In an unfortunate turn for U.S.-Czech relations, ten days before President Obama was to arrive in Prague for the U.S.-EU Summit in April, the Czech government collapsed due to internal intrigue, at the same time that it held the rotating presidency of the European Union (EU). Rather than the iconic image from the 1990s of President Bill Clinton playing a saxophone given to him by President Havel at the jazz club Reduta, President Obama dined alone in Prague with his wife. Unfortunately, Czech governments have tended to be unstable and inward-looking since that time. It's hard to argue that President Václav Klaus or President Miloš Zeman have sought to rebuild strained ties.

THE OPEN LETTER, THEN AND NOW

The perception that East Europeans were wary of the Obama administration from the outset was crystalized by the “Open Letter to the Obama Administration from Central and Eastern Europe” signed by 22 influential former leaders, including Václav Havel and Lech Walesa, only six months after Obama’s inauguration in July 2009 (and supported by a grant from my employer at the time, the German Marshall Fund of the United States).³ The letter warned that, “as friends and allies of the United States,” East Europeans were concerned about their security in the wake of the Russian invasion of Georgia. The signatories regretted the fact that “Central and Eastern European countries are no longer at the heart of American foreign policy.” They warned that their countries were questioning NATO’s ability and willingness to defend them from potential Russian aggression and cautioned that “support for a more global partnership with Washington in the region might wane over time.”

While they said that they “welcome the reset” with Russia, the signatories also expressed concern that the Obama administration might be tempted to replace the current security architecture with a proposal for a “Concert of Powers” made at the time by Dmitri Medvedev. Finally, the letter called on the administration to “reaffirm its vocation as a European power” and to strengthen NATO’s credibility with new contingency planning for possible new threats in their region. It warned the administration not to make policy decisions for the proposed missile defense program based in Eastern Europe on the basis of Russian opposition and to strengthen U.S.-European cooperation on energy security.

3 “An Open Letter To The Obama Administration From Central And Eastern Europe”, *Gazeta Wyborcza*, July 16, 2009, reprinted by Radio Free Europe/Radio Liberty, September 06, 2014, http://www.rferl.org/content/An_Open_Letter_To_The_Obama_Administration_From_Central_And_Eastern_Europe/1778449.html.

Recently, the Center for European Policy Analysis published a welcome symposium on the Open Letter five years after it was released, at which Alexandr Vondra declared “time has proven us right.”⁴ In his essay, Vondra makes the argument I identified at the start of this paper: “Until 2008, the West under U.S. leadership was in an offensive posture, setting the agenda and delivering results ... since 2008, the West has taken a rather defensive and reactive posture.” Vondra points to the worrying success of nationalist parties in recent EU parliamentary elections and “some statements from the new generation of politicians who incline to realpolitik” as evidence that the signatories’ warnings were prescient. Looking at Viktor Orbán’s Hungary, to take just one example, Vondra is clearly right that time has shown that a pro-Atlantic stand cannot be taken for granted in Eastern Europe. (This is not the place to review the divisions in Europe and the EU’s internal focus in recent years, but they are a critical part of the story.)

Vondra has long been one of the strongest Atlanticist and pro-American voices in the Czech Republic, and I’d like to respectfully reconsider this influential perspective in part by looking at public opinion data that suggest there is a gap between the framing arguments of policy elites and the views of the public. Perception is powerful, and framing arguments can have real-world consequences by shaping the perceptions and behavior of others. Just as things can improve through political leadership urging a positive focus on a collective project, things can get worse when influential people argue they are declining.

Was U.S. leadership so strong and effective in 2008? My former colleague Ron Asmus, who helped lead the Open Letter, suggested otherwise at the time. In his response to a critique of the Letter, he argued that it actually was a “warning that America’s image in the region also needs repair” and that “much of the damage” had taken place in the years leading up to 2008.⁵ Public opinion data also suggest that there is a gap between the claim that relations were strong but have weakened and the views of the broader public.

Much has been made of the fact that George W. Bush was relatively more popular in Eastern Europe than in Western Europe. A review of the German Marshall Fund’s *Transatlantic Trends* survey for 2013, however, shows that the standing of the United States has not declined since 2008, but instead that Obama and his leadership in world affairs are viewed more positively in Eastern Europe today than Bush was in

4 “Atlantic Ties and the Late Great ‘Open Letter’”, *Central Europe Digest*, July 10, 2014, http://cepa.org/sites/default/files/Past_CED_Issues/Central%20Europe%20Digest%2C%20July%2010%2C%202014_0.pdf.

5 “Ron Asmus Responds to Heilbrunn”, August 29, 2009, Research and Analysis Archive, German Marshall Fund, <http://www.gmfus.org/archives/ron-asmus-responds-to-heilbrunn/>.

2008.⁶ For example, 44 percent of Poles approved of Bush's handling of world affairs in 2008, while 60 percent approved of Obama's handling of world affairs in 2013. President Obama's popularity may have fallen from its nearly stratospheric ratings in 2009, but recent Czech public opinion indicates, perhaps surprisingly, that Obama is the most popular U.S. president, more so even than Ronald Reagan.⁷

Did the Obama administration reaffirm its vocation as a European power as the Open Letter recommended? In his speech in Prague in his first year in office, President Obama noted the West's inaction after the Warsaw Pact invasion of Czechoslovakia in 1968 and declared that "the United States will never turn its back on the people of this nation." He called for renewing NATO and for the need for "contingency plans in place to deal with new threats, wherever they may come from." (Later in this paper I will review his recent renewal of commitments to Eastern Europe this year in the wake of the Russian annexation of Crimea.) Vice President Joe Biden visited Prague in 2009 and called for the Czech Republic and the countries in Eastern Europe to "become partners rather than protégés of the United States." Former Secretary of State Hillary Rodham Clinton, often noted as one of the policy architects of the rebalance to Asia, made 38 visits to Europe during her tenure and repeatedly called on the United States and Europe to strengthen their economic and security cooperation. Secretary John Kerry visited Europe on his first trip abroad and has been a strong supporter of U.S.-European ties as the foundation for a global order that advances both of our interests.

Much of the assertion that U.S. leadership has weakened in the region turns on missile defense and the Obama administration's decision to replace the original U.S. plan, which included radar defenses based in the Czech Republic (with one under the authority of NATO). Vondra does not say whether the Obama administration caved in to Russian concerns, as the Open Letter warned. Nor does Vondra engage with the assertion that the revised missile defense plans strengthen the administration's ability to address the actual nature of the Iranian ballistic missile threat. Let's concede, as there is widespread agreement that this decision was managed very poorly, but the challenge is the apparent disconnect between our countries. Whereas for Czechs missile defense appears to be about Russia, for the United States it is about Iran. Are we not both safer from a missile defense plan that is better able to defend Europe from a potential Iranian strike?

6 *Transatlantic Trends 2013*, German Marshall Fund and Compagnia de San Paolo, <http://trends.gmfus.org/transatlantic-trends/>.

7 Prague Centre for Transatlantic Relations, "Attitude of the Czech Citizens towards NATO and USA" Report No. 5, 2014, http://cepa.org/sites/default/files/documents/Attitude%20of%20the%20Czech%20Citizens%20towards%20NATO%20and%20USA_ENG.pdf.

The missile defense debate also obscures at least a partial disconnect between the Czech policy elite and the Czech public, who according to public opinion may have been relieved rather than alarmed by the decision. Two-thirds of the Czech public opposed the missile defense plans at the time, saying they worried that it could lead to conflict or even an attack on their country.⁸ I remember on a visit to Prague at the time seeing an enormous anti-radar poster draped down the front of a building directly across from the Czech Foreign Ministry and know how the debate polarized Czech society.

It should be clear by now that the reset policy did not lead the United States to embrace the Medvedev proposal (which was immediately dismissed by the Obama administration) or to abandon the Western security architecture or its commitment to NATO. The fact that Central and Eastern Europe are no longer at the heart of American foreign policy might even be taken as good news and as an accurate reflection of today's turbulent world.

THE CHALLENGE OF UKRAINE AND RUSSIA

The crisis in Ukraine and annexation of Crimea crystalized for some the sense that East Europeans were right in their concerns about Russia, which they felt had gone unheeded. As a Polish colleague said to me earlier this year, "We feel vindicated and it is a bitter feeling." Yet Obama administration officials have long challenged the claim that the "reset" represented a belief that Russia could be transformed into a natural and close ally simply through engagement, arguing it was a necessary strategic and diplomatic response to the poor state of U.S.-Russian relations in 2008. At first, it appeared to pay some dividends with the signing of a new nuclear arms treaty, support for increased UN sanctions on Iran and continued cooperation on Afghanistan. But after Vladimir Putin announced he would return to the Russian presidency in 2011 and all that followed – his attacks on Russian civil society and domestic opposition, tirades against the West, the fraudulent election – the "reset" became obsolete and U.S. policy had to adapt to new circumstances.

How did the United States respond to the annexation of Crimea? Secretary of State Kerry was among the first Western leaders in Maidan Square in Kiev to express concern and demonstrate solidarity, and he warned that "Russia seeks to change

8 See Joshua Tucker, "More on the Missile Shield: Why Many Czechs and Poles Won't be Nearly as Disappointed as the Media is Suggesting," *The Monkey Cage* (blog), September 17, 2009, http://themonkeycage.org/2009/09/17/more_on_the_missile_shield_why_1/.

the security landscape of Eastern and Central Europe.”⁹ Vice President Biden and CIA Director John Brennan, as well as a senior U.S. Congressional delegation led by Senator John McCain, traveled to Ukraine early in the crisis to offer advice and demonstrate U.S. support for the new government. President Obama traveled to Warsaw for a meeting of East European leaders where he reaffirmed the U.S. commitment to the Eastern European members of NATO, saying “as allies, we have a solemn duty – a binding treaty obligation – to defend your territorial integrity. And we will.”¹⁰

At the outset of the crisis, former Secretary of Defense Bob Gates warned that the United States had “very few tactical options” – none of which involved military intervention – to defuse Russian policy toward Ukraine.¹¹ Yet the United States initiated diplomatic efforts to try to defuse the crisis, while the U.S. ambassador to the United Nations mobilized the General Assembly, which, somewhat surprisingly, condemned Russia’s annexation of Crimea. NATO deployed an infantry brigade combat team to northwestern Poland, sent F-16s, tripled the number of surveillance planes along the Ukrainian border, and is planning a large military exercise in Poland this fall. The National Democratic Institute and the International Republican Institute – U.S. nongovernmental organizations – and the U.S. Agency for International Development were all on the ground in preparation for the presidential elections that led to President Petro Poroshenko’s victory. The United States also sought to address the deeper underlying crises within Ukraine. The U.S. undersecretary for economic affairs led a mission to Ukraine to begin to help address its economic difficulties.

And Czech voices? The response to the crisis in Ukraine has seemed ambivalent, often characterized by a discussion of Czech sympathies for Russia. Czech leaders have condemned the violence in Ukraine, but President Zeman also surprised many in the midst of the crisis by talking about his hopes of bringing Russia into the EU in the future. Both he and Prime Minister Bohuslav Sobotka criticized the recent EU sanctions against Russia and raised the possibility that they may demand compensation from Brussels for the impact on Czech business.

Has this been effective? The situation is far from being resolved. At the time of writing, Crimea remains (an illegitimate) part of Russia and eastern Ukrainian

9 Secretary of State John Kerry, “Remarks at the Atlantic Council’s ‘Toward a Europe Whole and Free’ Conference”, April 29, 2014, <http://www.state.gov/secretary/remarks/2014/04/225380.htm>.

10 President Barack Obama, “Remarks by President Obama at 25th Anniversary of Freedom Day – Warsaw, Poland”, June 4, 2014, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/06/04/remarks-president-obama-25th-anniversary-freedom-day-warsaw-poland>.

11 Secretary of Defense Robert Gates, “Russian Control of Crimea ‘Is a Done Deal’”, May 1, 2014, http://www.huffingtonpost.com/2014/05/11/bob-gates-russia_n_5305500.html.

separatists, armed and supported by Russia, continue to control territory along Russia's border. In the wake of the crash of the Malaysian airliner in Ukraine, the United States mobilized European public opinion and the EU into imposing economic sanctions against Russia that some have called the most severe since the Cold War. To the surprise of many, even the German business lobby has backed sanctions against Russia.¹² Indeed, some analysts have already begun to warn not to box Putin into a corner from which he feels he has no option other than further aggression.¹³

Zbigniew Brzezinski said in April the problem is not President Obama's policies or actions, stating "I think he's moved intelligently," but that the president needed to engage the American people to build a consensus about the threat posed by the crisis.¹⁴ This continues to be true, amid competing challenges around the world where questions about the efficacy of military force and diplomacy are hotly debated. Pointed questions deserve to be asked about how our policy deliberations shape the perceptions of rivals, as well as those of domestic audiences uncertain about the role of their countries in a turbulent world.

MAKING NATO WORK BETTER

What is to be done? I'd like to suggest that Czech-U.S. relations should be strengthened by focusing on our long-term shared interests and renewing our commitment to strengthen NATO (as well as EU-U.S. security cooperation). Nearly 300 Czech troops continue to serve in Afghanistan, but Czech policymakers in recent years have often focused on smaller bilateral projects intended to keep the United States engaged in the region. These "niche" projects have not yielded results in part because they are a weak foundation for our security relationship. I see the basic tension in my friend Jiří Schneider's recent paper, where he says, on the one hand, that "there were no illusions that outside of NATO we could build a strategic relationship between a superpower and a small landlocked state in

12 Derek Scally, "German business lobby backs Russian sanctions," *Irish Times*, July 29, 2014, <http://www.irishtimes.com/news/world/europe/german-business-lobby-backs-russian-sanctions-1.1880956>.

13 Julia Ioffe, "The West Has Cornered Putin - and That's When He's Most Dangerous," *New Republic*, July 29, 2014, <http://www.newrepublic.com/article/118890/european-sanctions-russia-putin-dangerous-corner>.

14 Atlantic Council, "Zbigniew Brzezinski: Obama Has Failed to Communicate Ukraine Crisis to Americans," April 29, 2014, <http://www.atlanticcouncil.org/events/past-events/the-eastern-edge-of-a-europe-whole-and-free>.

Central Europe,”¹⁵ while the recommendations nearly all focus on such efforts to create a sort of “special relationship”.

Poland has demonstrated that East European voices can be effective. Foreign Minister Radosław Sikorski’s speech calling for greater German leadership in the EU was, I think, one of the most positive contributions to transatlantic relations in the last decade. At the same time, Poland pursued better relations with Russia under Putin, while leading along with Sweden and the United Kingdom the EU’s Eastern Partnership to shape the EU debate over Russia and former Soviet states. When violence broke out in Ukraine, former Polish President Aleksander Kwasniewski and Minister Sikorski were at the forefront of efforts to mediate and address the crisis. Notably, Poland also has increased its military spending in recent years, currently spending just below the 2 percent of GDP commitment of NATO members. Some might say that Poland is different and able to have a more influential voice within the EU and on the world stage, but I would suggest that the influence of former Czech President Václav Havel long ago demonstrated otherwise.

Public opinion in the Czech Republic suggests there could be a reasonably strong foundation for such efforts. Support for NATO remains high, with 70 percent “satisfied” with the accession to NATO, and approximately the same percentage believe that NATO should be actively involved in the fight against global terrorism.¹⁶ Nearly two-thirds (65 percent) believe that the alliance with the United States is important for ensuring their safety.

Yet the voices of current Czech leaders offer caution to those who would hope for renewed cooperation on strengthening NATO. Following President Obama’s visit to Warsaw earlier this year where he promised new commitments to Eastern Europe, Prime Minister Sobotka said that he would not support more NATO troops in Europe, appearing to contradict his East European allies and sparking a debate in Prague. Revisiting missile defense does not appear to be the answer – when Senator John McCain recently floated the idea of strengthening the missile defense plans for Eastern Europe, President Zeman demurred.

The Czech Republic has cut military spending in recent years so that it spends just over 1 percent of its GDP on defense today. This prompted NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen to express concern this summer, saying “it is

15 Jiri Schneider, “The U.S.-Czech Strategic Relationship: A Roadmap for the Future in Security and Defense”, Prague Centre for Transatlantic Relations, Report No. 2, 2014, http://www.cevroinstitut.cz/upload/ck/files/PCTR/Publikace/Policy%20paper_Schneider.pdf.

16 PCTR, “Attitude of the Czech Citizens towards NATO and USA”, http://cepa.org/sites/default/files/documents/Attitude%20of%20the%20Czech%20Citizens%20towards%20NATO%20and%20USA_ENG.pdf.

a problem that the Czech Republic spends too little on future-oriented modern military capabilities.”¹⁷ In response, Czech Minister of Defense Martin Stropnický suggested the Ukraine crisis highlights the need for the country’s military budget to increase, proposing an additional 0.1 percent of GDP annually starting in 2015. While recognizing the challenge of proposing any increase in difficult economic times, this figure may raise questions for some observers about the Czech Republic’s actual perception of today’s security threats.

REVISITING “DETERRENCE”

Making NATO work better will require stronger American and Czech political leadership, but it also raises the question of deterrence in today’s world. Is NATO a credible deterrent against Russian military intervention in the Baltic States, for example? Some experts have warned recently that “if President Vladimir V. Putin doesn’t believe that Mr. Obama would actually use nuclear weapons in an escalating war, then the Cold War model of deterrence could fail.”¹⁸

NATO recognized the need to revisit the issue at its Lisbon Summit in 2010 when it adopted a new Strategic Concept that stated “deterrence, based on an appropriate mix of nuclear and conventional capabilities, remains a core element of [the Alliance’s] overall strategy.”¹⁹ But the question is even starker in advance of this year’s NATO Summit in Newport with Russian intervention destabilizing eastern Ukraine. Clearly political leadership and diplomacy to sustain a common front are critical, as dividing the United States and Europe can only play into Putin’s hands, but how can NATO be an effective deterrent against challenges to the Western political order?

NATO Secretary General Rasmussen recently announced that NATO will increase its presence at new bases in Eastern Europe so that “any potential aggressor should know that if they were to even think of an attack against a NATO ally they will meet not only soldiers from that specific country but they will meet

17 Ian Willoughby, “Military spending must rise in wake of Ukraine crisis, says defence minister”, Radio Prague, May 30, 2014, <http://www.radio.cz/en/section/curraffirs/military-spending-must-rise-in-wake-of-ukraine-crisis-says-defence-minister>.

18 Paul J. Saunders, “When Sanctions Lead to War”, *New York Times*, op-ed, August 21, 2014, http://www.nytimes.com/2014/08/22/opinion/when-sanctions-lead-to-war.html?ref=opinion&_r=1.

19 “Active Engagement, Modern Defence: Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization”, adopted by the NATO Summit, Lisbon, November 19–20, 2010, http://www.nato.int/strategic-concept/pdf/Strat_Concept_web_en.pdf.

NATO troops.”²⁰ President Obama pointedly visited Estonia in advance of the Newport Summit in a demonstration of solidarity with NATO members formerly part of the Soviet Union. The development of new contingency plans in recent years, as called for in the Open Letter, represents a commitment to deterrence, as does the missile defense system now under NATO control.

Most agree that deterrence will require balancing military and diplomatic tools of national security, as well as new military tools. As former U.S. senior diplomat Nicholas Burns recently asked, “How can we deter Putin from further aggression in Ukraine and drive up the costs to him while, at the same time, keep[ing] the lines open to him on nuclear security, proliferation and Iran?”²¹ Former Supreme Allied Commander Admiral James Stavridis recently called on NATO allies to provide Special Forces troops to assist the United States in the Middle East and to “recognize that the overflow of two or three different civil wars in Syria and Iraq should ultimately mean violent extremists coming back to Europe, and that means a threat to the alliance.”²²

“Pooling and sharing” of resources among members, sometimes called smart defense, is the focus of much of the policy debate, but the results are still preliminary given the unequal capabilities among NATO members and questions of sovereignty. Still, there have been some positive steps. Notably, the first new NATO Smart Defense Program the United States signed was for a multilateral aviation center in the Czech Republic, which has been a leader in the operation, training and maintenance of helicopters. The Czech Republic also hosts NATO’s Joint Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Center of Excellence in Vyškov and contributes to NATO initiatives like the Alliance Ground Surveillance program.

The contrast between the Ukraine crisis today and war in Georgia in 2008 highlights the challenges. While Russia invaded Georgia with conventional forces, it did not do so in Ukraine but has relied on a limited number of Special Forces that some have estimated at only 1,000 and that pose a different challenge to deterrence. Georgia reminds us that tough words are not enough to deter aggression (although

20 Ian Traynor, “Ukraine crisis: Nato plans east European bases to counter Russia”, *Guardian*, August 26, 2014, <http://www.theguardian.com/world/2014/aug/26/nato-east-european-bases-counter-russian-threat>.

21 Quoted in David Ignatius, “Crafting a strategy for deterring Putin”, *Washington Post*, op-ed, August 19, 2014, http://www.washingtonpost.com/opinions/david-ignatius-strategies-for-deterring-putin-from-ukraine/2014/08/19/9d9084d2-27c2-11e4-86ca-6f03cbd15c1a_story.html.

22 Gordon Lubold, John Hudson, and David Francis, “U.S. Attempts to Build Coalition of the Willing in Iraq Begin to Pay Off”, *Foreign Policy*, August 12, 2014, http://blog.foreignpolicy.com/posts/2014/08/12/us_attempts_to_build_coalition_of_the_willing_for_iraq.

NATO Secretary General Rasmussen and Supreme Allied Commander General Philip Breedlove have been among the strongest critics of Russia's intervention in Ukraine). In Georgia, there was a country that desperately wanted to join NATO and a pro-American president ready to fight for his country, yet the West neither deterred Putin nor changed the facts on the ground after the invasion.

The fact remains that Ukraine is not a NATO country with whom the United States and the Czech Republic have a shared commitment to common defense. What the United States and the Czech Republic should insist for Ukraine is the freedom to choose its future. That may sound banal, but it differs from recommendations made by some like John Bolton (and some Czechs) calling for "fast-track" NATO membership for Ukraine, when in opinion polls a majority of Ukrainians have not said that they want to join NATO. And despite the powerful images of the protests in the Maidan, Ukraine is not united: analysts like Balazs Jarabik remind us of the complications from the competing factions inside Ukraine, regardless of what the United States, EU or Russia do.²³

CONCLUSION

This paper is based on the idea that perception and leadership matter in U.S.-Czech relations, and we are best served by focusing on our long-term shared security interests. President Bill Clinton famously advised British Prime Minister Tony Blair to pursue close ties with George W. Bush after the 2000 U.S. presidential election regardless of their ideological differences because the interests of a close "special relationship" between the United States and Great Britain transcended party. That is a lesson that might be reinforced today for U.S.-Czech relations.

We could start by encouraging both sides of the Atlantic to renew their commitment to our shared interests and values as the basis for strengthening our security relationship through NATO. Brzezinski's observation earlier in this paper about the need to engage the American people on the Ukraine crisis is surely true for the U.S.-Czech relationship. Like Ukraine, the answer is not a narrative, which will be effective only when accompanied by policies that strengthen our commitment to bolster NATO's ability to deter aggression, but it matters as it sends signals that shape the perceptions of others.

The United States knows that it cannot address global problems alone and seeks European allies like the Czech Republic, perhaps especially when it comes to

23 Balazs Jarabik, "It's Not All Russia's Fault," *Politico*, April 28, 2014, http://www.politico.com/magazine/story/2014/04/a-tangled-web-in-eastern-ukraine-106110.html#.U_Sc_LQXihc.

sanctions against Russia, which has far greater economic ties with Europe than the United States does. Yet departing U.S. secretaries of defense have long led a chorus of concerns about European contributions to our collective global challenges. Former Ambassador to NATO Ivo Daalder has said, “Europe is our most important strategic partner. They are the countries that...when the matter is at hand, will be on our side, but a Europe that isn’t capable to be there isn’t very useful to us.”²⁴ While some might hear that and bemoan the question of whether our long-standing allies in Europe are “useful,” it is a necessary part of the conversation about the problems we face today.

Let’s commit ourselves to the Czech-U.S. relationship being part of the solution.

24 Ivo Daalder, “NATO in the Age of Austerity” (keynote address, Atlantic Council conference on “NATO’s Deterrence and Collective Defense” conference, Washington, DC, November 12, 2013), <http://www.atlanticcouncil.org/news/transcripts/transcript-luncheon-keynote-nato-in-the-age-of-austerity>.

SMALL STATES AND GEOPOLITICAL CHANGE: THE CASE OF THE CZECH REPUBLIC

A. Wess Mitchell and Leah Scheunemann

For the past 25 years, the small states of Central and Eastern Europe (CEE) have not needed militaries. Not really. For that matter, they have not needed security policies much at all – at least, not in the way that small states throughout history have needed them, as tools to guard the state against coercion, invasion or extinction at the hands of stronger actors. That is not to say that they have not had such policies, just that they were not essential to the survival of the state. CEE states needed active security policies to gain entry into, first, NATO and then the European Union (EU). Afterward, many of them found their small but largely ineffectual militaries useful for helping the United States in Iraq and Afghanistan. But for the most part, their relationship with “hard power” has come to look more and more like the EU mainstream. For these states, including the Czech Republic, the military is an anachronism: something to be retained, but no longer necessary.

CEE states have not needed security policies because their environment has not required it. For most of the post-Cold War period, Russia was militarily weak, the United States provided basic security against whatever threat might emerge, and the EU seemed poised to offer a “reinsurance” policy of economic security and someday, so it was thought, possibly military security as well. This environment allowed CEE states, including the Czech Republic, to safely and consistently under-invest in their own security. Vulnerable states like Poland and Estonia invested more, but even they were spared the exertions required during less stable periods of the region’s history. CEE therefore became an anomaly among the world’s frontier regions: unlike small-state U.S. allies in the Asia-Pacific region or the Middle East, CEE states seemingly could safely neglect their own security without any negative geopolitical consequences to themselves or anyone else.

That period ended with the Russian invasion of Ukraine. Whether they realize it or not, CEE states now face a fundamentally altered strategic environment that will

never again – or at least, not for a very long time – be as benign as it was for most of the post-Cold War milieu. Russia is poised to remain a creative and predatory territory-gobbling actor, not only towards states of the former Soviet Union but possibly towards some CEE member states of NATO. At the same time, America’s position as a European power is more tenuous than ever; even with the insertion of new “tripwires” or the attentions of a new administration, the U.S. extended deterrent that secured CEE in the past will have less and less utility against the “limited war” techniques emanating from the east. And the EU, despite recent advances in economic governance, is unlikely to provide either the geopolitical solidarity or military ability that CEE states would need to fill the gap left by the United States.

In such an environment, CEE states will have to rethink their relationship with hard power. For the first time in decades, they will actually need security policies at the national level – policies that embrace traditional concepts of force and strategy that run counter to these states’ self-images as post-modern EU member states. For the Ukraine crisis is a reminder that the EU system is dependent for its continuation on benign surroundings that were made possible by hard power. As outside sources of security grow less reliable and Russia’s destabilizing tendencies become more apparent, even insulated CEE states like the Czech Republic will have to invest more in regional security if they want to retain the conditions that have allowed them to succeed economically and politically for the past 25 years. They will have to embrace mindsets in security that they were able to avoid previously, thinking more like U.S. allies in other frontier regions and less like the EU mainstream. Some are better prepared for this transition than others.

THE ANOMALY OF CENTRAL EUROPE

Today’s CEE states have not taken security seriously because they have not had to do so. The temperate conditions of the post-Cold War world have spared them from the dilemmas that usually face small states with their same geography. Historically, when confronted with a threatening power (and CEE history has provided many of these through the centuries), these states have had to either arm against it or side with it – in the academic jargon, to “balance” or “bandwagon”.¹ States that chose

1 For an extended discussion of these options in the CEE historical context, see Stephen Borsody, *The Tragedy of Central Europe* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1980) and Wess Mitchell, *The Mice that Roared: How Small Powers are Responding to and Shaping the Global Power Transition* (Washington, D.C.: CEPA, 2007).

the former approach looked for ways to make themselves hard to conquer, usually by investing in a capable army and building defensive alliances. States that took the latter approach looked for ways to obviate the need for an army by investing in various stratagems – keeping a low profile, taking neutral positions that reduce the risk of being a target, or even openly accommodating the threatening state – on the calculation that, given their small size, an attempt at resistance would be futile.

This small-state dilemma is both a practical and a moral one, and has been especially severe at moments of confrontation between larger states. The small states of CEE have repeatedly faced the balance-or-bandwagon dilemma, often with lasting consequences for their survival. In the Interwar period, for example, Poland famously chose to balance against German revisionism, while Hungary, Bulgaria and others chose to accommodate it. Despite much subsequent criticism of its surrender of territory at the Munich Conference, the Czech Republic actually chose to balance against Germany for most of the Interwar period through a combination of military self-help (a strong army and defensive lines) and alliances.² Ultimately, all of these efforts ended with the same result: invasion, occupation and extinction of the previous independent polity. The only practical difference in outcomes was the order in which these events occurred, whether early or late in the war. Czech general Jan Syrový summed up the tragedy facing CEE small states when he said in 1938 that, “we have run with the angels; now we shall hunt with the wolves.”

Today’s CEE states have been spared these dilemmas by three factors. First, they have lacked an outside military threat. The pacification of post-WWII Germany and enervation of post-Cold War Russia removed the traditional predators of the CEE ecosystem. Not since the days of the Habsburg Empire have the Czechs lacked an immediate threat from outside their region; not since the 17th century has Poland lacked a continental rival on either its eastern or western borders. The result has been a permissive strategic environment in which CEE states could largely forget about war in the traditional sense. Second, CEE states have enjoyed the protection of a strong external patron: the United States. By expanding NATO to encompass the former Warsaw Pact, the United States effectively sealed off the CEE region as an area of military and territorial competition for the first time since the liquidation of the early 20th century empires.³ Third, within the context provided by NATO, the

2 For a discussion of the unheralded successes of Interwar Czech strategy, see Robert L. Rothstein, *Alliances and Small Powers* (New York: Columbia University Press, 1968), 221–236.

3 For a discussion of America’s historically unique role in CEE, see Ronald D. Asmus and Alexandr Vondra, “The Origins of Atlanticism in Central and Eastern Europe”, *Cambridge Review of International Affairs*, 18, no. 2 (July 2005).

eastern enlargement of the European project provided a template for economic security and political stability that made Central Europe's return to Europe as much a civilizational as a geopolitical reality. Unlike the regional Saisonstaats of the Interwar period, this appeared to give today's CEE states not one, but two geopolitical insurance policies.

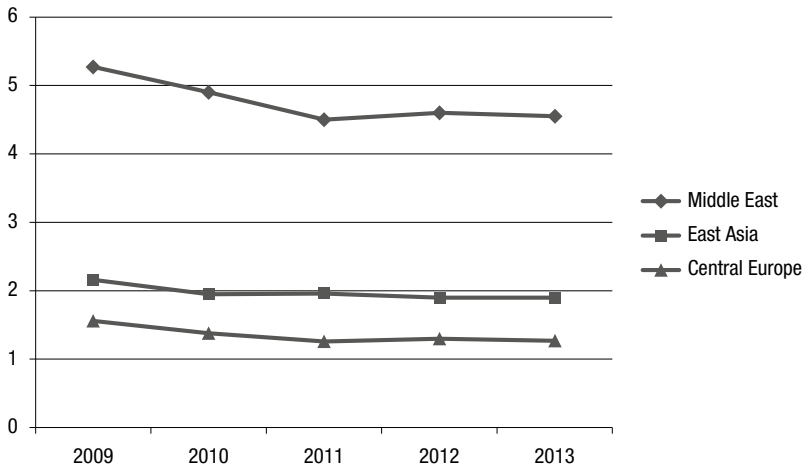
Together, these factors suspended the normal laws of geopolitical physics for the CEE region, allowing states to avoid the difficult strategic choices that their position would normally require. With such conditions in place, small states like the Czech Republic could avoid both the hard-power investments required for effective balancing *and* the complex diplomatic maneuvering necessary to pursue bandwagoning. In such an environment, it did not really matter if a state invested in a good or bad security policy because a larger force (NATO) was absorbing the full burden of balancing on its behalf. Not only did this allow other public goods to be prioritized over defense; it also had the effect of making the region appear more "Atlanticist" than it actually was, obscuring underlying tendencies in the histories or cultures of some CEE states to prefer *not* to balance against a threat, if forced to choose. It allowed CEE states to underperform on security, and more broadly on strategy, without the penalties that their geography would normally impose for such laxness.

All of this set modern CEEs and their relationship with hard power apart, not only from the experiences of their own history, but from the experiences of small states that occupy frontier regions in contemporary global geopolitics.⁴ The small littoral and archipelagic U.S. allies of East Asia, for example, have had to develop stronger defenses to counter the economic rise and military assertiveness of China.⁵ In the Middle East, small U.S. allies like Israel and the moderate Gulf States have had to develop strategies for containing an increasingly aggressive Iran. As in CEE, small U.S. allies in these regions sit next door to a reactivating revisionist power and increasingly doubt the strategic commitment of the United States. But thanks to the special features of the CEE geopolitical environment, states here have for most of the last two decades been spared the strategic dilemmas facing states in these other hinge-point regions. The differences are most noticeable in the area of defense spending where CEE states have been consistently lower than their frontier counterparts [See Figure 1]. Where Taiwan and South Korea spend 2.3 and 2.8 percent of their GDP on defense respectively, and Israel and Saudi Arabia spend 6.2 and 9.3 percent respectively, the Czech Republic and its small neighbors

4 See for example, A. Wess Mitchell and Jakub Grygiel, "The Vulnerability of Peripheries," *The American Interest*, Spring 2011.

5 Sam Nussey, "Tension fuels arms race in East Asia," *Nikkei Asian Review*, February 13, 2014.

Figure 1. Average regional military expenditures as percentage of gross domestic product (2009–2013)

Source: Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) *Military Expenditure Database 2013* (http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database).

have hovered at or around 1 percent for the last several years (well below the global average of 2.5 percent).⁶

A small subset of CEE states – Poland, Estonia and to a lesser extent Romania – have bucked the wider trend and maintained vigilance in national security through the quiet spells of the post-Cold War period. They share the common features of having exceptionally exposed geography, a history of invasion from Russia, subjection to frequent Russian threats and blackmail, and concerns about the long-term support of the United States. Their fears of renewed Russian predation were first validated by the invasion of Georgia, which prompted Poland and Estonia in particular to make greater investments in military self-help. But for the rest of the region – the Visegrád “Core” (Czech Republic, Slovakia and Hungary), Slovenia, Bulgaria, Latvia and Lithuania – the thought of a military threat from Russia has seemed remote enough to justify less seriousness about hard power, not only financially but culturally. For these states, the decision not to invest in security was logical. Not only

⁶ The average for Czech defense spending since the Cold War is 1.8 percent, compared to around 5 percent in the Communist period, when Czechoslovakia was the third-largest spender among Warsaw Pact CEE states.

did it not matter for the preservation of the state, since there appeared to be nothing threatening the existence of the state, but it did not matter in other ways as well:

- **It did not matter to voters at home**, because public money seemed better invested on social priorities, especially following the Eurozone crisis.
- **It did not matter to their more vulnerable CEE neighbors**, because they too were reliant on NATO and (in many cases) also underspending. Without an imminent threat, the fact that, say, Slovakia “cheated” on NATO spending rules did not seem to make Poland any less safe.
- **It did not matter for political ties with CEE neighbors**, because in the absence of an external prompt to elevate security above other policy considerations, underlying divergences in threat perception did not get in the way of agreement on practical issues, thereby enabling, for example, Visegrád coordination in the EU.
- **It did not matter economically**, because the region’s status as a “safe haven” among emerging markets had already been secured as a result of the benign geopolitical conditions created by NATO enlargement and Russian weakness. If anything, there was an economic incentive for some CEE states to spend less on defense in order to comply with EU norms, keep deficits low and speed up entry into the eurozone.
- **It did not matter in the relationship with Washington**, because in spite of occasional U.S. complaints, CEE states could reasonably claim that they were no different in their unserious approach to defense than the rest of the EU. Besides, the United States itself was in any case also downscaling its military presence in Europe – again, because there was no threat.
- **It did not matter in the relationship with Russia**, because without a military capable of acting on its occasionally articulated revisionist intentions, there was little danger that Moscow might see military weakness among CEE states as an invitation to geopolitical adventure. If anything, taking a softer line on security might bring positive results by allowing for closer financial linkages at the commercial, energy and (for individual CEE leaders) personal levels.

In short, it has “paid” for most CEE states to neglect security for the past 25 years. There was no force internally or externally that would impose costs (whether economic, strategic or political) for such behavior. Unlike in other global frontier regions, or even in their own history, CEE states faced no penalties and quite a lot of rewards (political votes, revenue for other priorities, lack of negative attention from Russia, etc.) for devoting little national attention to their own security. Over time, this created a natural incentive structure for leaders and publics in these states to behave like the rest of the EU – as a collection of countries that had been released from the constraints of geopolitics. And for the most part, they were right.

WHAT UKRAINE CHANGED

Then came the Ukraine crisis. The Russian invasion of Ukraine has fundamentally, and perhaps permanently, altered the strategic environment in which states have become accustomed to operating since the end of the Cold War. Events in Ukraine have cast doubts on all three components – Russian quiescence, U.S. protection and EU backstopping – that comprised the foundation of post-Cold War Czech and CEE foreign and security policy. While many of these trends have existed for a while, the Ukraine crisis ratified and amplified them in ways that demonstrate changes in the capabilities and intentions of the main external actor and which reorders their strategic environment. These changes have reintroduced the small-state security dilemma for CEE states while weakening (though not destroying) the key elements that had previously mitigated this dilemma. Over time, they will make it harder for even the region’s most insulated states to continue neglecting security without incurring costs to themselves and their neighbors.

First and most importantly, the crisis has underscored the reality of Russia’s resurrection as a militarily active revisionist power. Compared to its attack on Georgia in 2008, the war in Ukraine suggests a significant upward adjustment in the level of risk that Russia is willing to incur in order to forcibly modify the surrounding geopolitics to its benefit. Unlike Georgia, a remote country in the Caucasus with little direct military value, Ukraine is the largest and most strategically important country in Eastern Europe. The Russian invasion directly challenged the legal and territorial underpinnings of the post-1989 European security order. Depending on how hostilities play out, the crisis will alter the military geography of the CEE region by placing large Russian troop formations along the central axis linking the northern and southern flanks of the region. With similar pretexts for Russian action across Europe’s eastern periphery, it is not unreasonable to assume that Moscow could someday attack other states in the eastern neighborhood or even inside NATO itself.

Moreover, the war in Ukraine suggests something new about Russian military capabilities. While we have known for some time that Russia has the intention to be a revisionist power, the Ukraine war has shown that it is able to act on such intentions on a relatively large scale and prolonged timetable. Unlike Russian military forces in the Georgia War, which were sloppy and poorly equipped, Russian forces in Crimea showed significant advances in training, tactics and military gear. As Russia’s decade-long, \$700 billion military modernization process accelerates, it is safe to assume that its capacity to conduct similar small wars in the post-Soviet periphery will increase. As importantly, the crisis has shown that Russia is more capable of military-strategic adaptation than was commonly assumed. With its

use of small units to achieve limited political objectives that create a territorial fait accompli, the invasion of Crimea marked the reintroduction of so-called limited-war techniques that have been virtually extinct in large-power competition since the height of the Cold War.⁷ These changes will make Russia a more active and capable opponent than the Alliance is accustomed to facing in the eastern neighborhood.

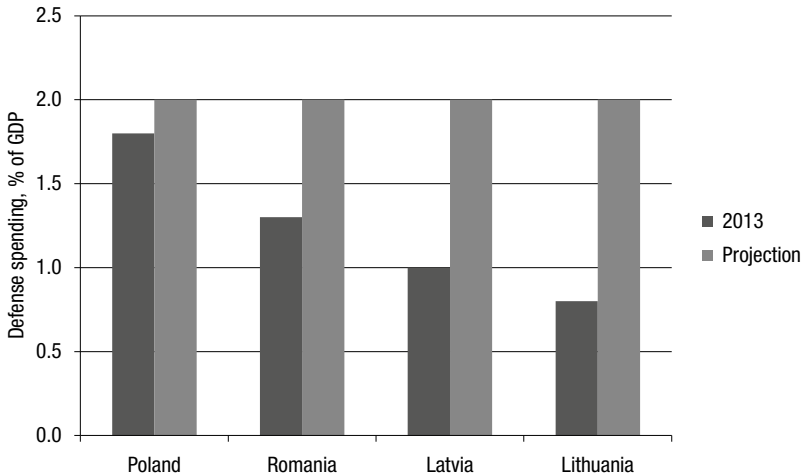
Second, the Russia-Ukraine war has exposed significant fissures between the U.S.'s, and by extension NATO's, abilities and the type of defense necessary in the post-Cold War world. Doubts among CEE states about America's long-term staying power as a security actor in Europe are nothing new. What is new is the question of whether the United States would be able to effectively confront the new forms of Russian military activity in the region *even if it wanted to*. That is not to say that the United States and NATO would be incapable of defeating Russia in a conventional military contest – by any measure, they could. But the limited war techniques used by Russia in Ukraine suggest that the West could lose such a confrontation in its early stages before ever even being able to bring its greater military size to bear. The use of “jab-and-grab” tactics to accomplish limited political objectives represents a form of warfare well below the threshold that U.S. extended deterrence was designed to thwart.⁸

As a result of these trends, CEE states will not be able to count on either the continued military inactivity of Russia or the inherent effectiveness of the U.S. security umbrella as a military antidote to Russian military excursions into their own region. Moreover, because NATO's traditional defense-in-depth strategy (leaving frontline territory undefended until a crisis begins) will not work against limited war, the Alliance will need a preclusive defense in which it is able to protect itself in-theater with sufficient local assets to win in the opening phase of a conflict. This will require CEE states to be able to conduct an effective defense of their own region, which has again become the frontline. While still relying on NATO for large problems, even the region's smallest states will have to possess sufficient means for local defense to discourage Crimea-style moves and buy allied forces time to respond. In short, it will require all CEE states to think more seriously and creatively about security than they have had to do since the Cold War.

7 Jakub Grygiel and Wess Mitchell, “The Return of Limited War: The Case for a Preclusive Strategy in NATO”, *The National Interest*, Summer 2014.

8 For a broader discussion, see “The decline of deterrence: America is no longer as alarming to its foes or reassuring to its friends”, *The Economist*, May 3, 2014, <http://www.economist.com/news/usa/21601538-america-no-longer-alarming-its-foes-or-reassuring-its-friends-decline>.

Figure 2. Defense spending increases in CEE countries post-Crimea crisis*

* Based on statements by CEE officials

Sources: Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), Defense News and Balkan Insight.

LEARNERS AND LAGGARDS

Some CEE states have noticed these changes and are responding to them. For exposed states like Poland, the Baltic States and Romania, the potential costs of military inaction in the face of Russian aggression in Ukraine are obvious. Previously it was only Poland and Estonia who spent at or near 2 percent, but that is changing as other states in the region adapt to the changing security environment [see Figure 2]. The Czech Republic has announced an increase in defense spending from 1.0 to 1.4 percent of its GDP, and while Hungary is also flirting with the idea only Slovakia has ruled out an increase in spending altogether.

These exposed states on the eastern edge of NATO's periphery stand to lose disproportionately should Moscow launch similar incursions into new-member state territory. Correspondingly, they have responded to the war by not only increasing military spending, but also by seeking U.S. reassurance, and lobbying NATO for permanent military infrastructure. Moreover, these states are rethinking how their small militaries can be more intelligently employed against Crimea-style threats. They are re-conceiving their militaries' doctrines, structures and weapons to be used not for out-of-area operations, as in the past, but for defense of their own neighborhood.

But other CEE states do not see a compelling reason to do more militarily – mainly because they do not believe that the Ukraine crisis has changed anything. As one senior Czech official said recently, “We are dealing with a stable region without threats of a character that would necessitate American military bases or daily assessments of the security situation.”⁹ Unlike Poland, these states do not perceive an immediate or even foreseeable Russian military attack against their own territory, because they either are geographically insulated, or have better relations with Russia, or both. Some (particularly the former Habsburg states) do not have a history of military occupation by Russia prior to the Cold War, and many do not possess a strong national military culture. In any case, all are small states with limited power capabilities. Besides, antagonizing Moscow could jeopardize lucrative commercial or energy deals. It might run afoul of large Western European states that see anti-Russian stances by CEE countries as complicating efforts at “conflict-resolution”. Above all, it could mean diverting economic resources toward defense that publics at home would like to see spent on more popular social programs.

It is for some combination of these reasons that the Ukraine war has not spurred many CEE states to take security more seriously. It’s not just that investing more in defense would not seem to “pay” for these states, it’s that strategies of opposition to Russia in general would be more trouble than they are worth. Many CEE states have therefore resisted calls to increase defense spending. Some have publically rejected the idea of U.S. or NATO troops on their soil; a few have refused to support further sanctions against Russia; and a couple have even appeared to implicitly support the aims of Russian action in Ukraine. From the perspective of these states, the costs of resistance to Russia simply seem to outweigh the benefits. The wisest strategy may be for them to hunker down and avoid making themselves a target, attempt to appear diplomatically neutral in NATO–Russia disputes, or even quietly accommodate Russian policy in hopes that it will lead to future payoffs in the commercial or energy relationship with Moscow.

THE ERA OF CONSEQUENCES

The problem with this behavior is that it assumes a straight-line continuation of the post-Cold War security paradigm, in which Russian military behavior was small-scale

9 (“Jde o stabilizovaný region bez hrozeb takového charakteru, aby zde Američané například museli mít své základny a dennodenně vyhodnocovat zdejší bezpečnostní situaci.”) MFA Interview with Petr Drulak, “With the U.S. For the Long Haul, But Only Under the Banner of Europe”, April 24, 2014, http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/clanky_a_projevy_namestku/clanky_a_projevy_1_namestka_drulaka/x2014_04_24_s_usa_na_vecne_casy.html.

and infrequent, other CEE states did not perceive an imminent threat and the U.S. extended deterrence was functioning in relatively good order. In such a setting, it did not matter if individual CEE states “cheated” by shirking NATO spending rules, allowed their militaries to atrophy or engaged in flirtatious strategic interactions with Russia. All of these things could be done without necessarily jeopardizing their own or the region’s overall safety, economic growth and stability.

But these assumptions are no longer valid. Whether they realize it or not, the emergence of a revisionist Russian military presence along CEE’s eastern frontier fundamentally changes the military calculations for all NATO members in this region, irrespective of size, geographic placement or prior relationship with Russia. For countries like Poland and the Baltic States, the change is obvious; the presence of a live-fire war 500 kilometers away represents a national security threat of the highest magnitude. But even states that do not share Poland’s threat perception have a greater stake than before in ensuring regional security as a result of the Ukraine war. With the structural conditions that permitted these states to neglect hard power now largely gone, what they choose to do in security policy matters to themselves and their neighbors in ways that they did not in the past:

■ **It matters more for their security.** While some CEE states may not feel threatened by Russia, the instability generated by an acceleration of the war in Ukraine could directly affect their security – far more, a future incursion into a neighboring NATO member state. Moreover, their baseline assumption may or may not be sound: The future in geopolitics is never certain – a Russia that does not seem threatening to Czechs today could look very different a decade from now, after acquisitions in Ukraine, Moldova and the Baltic. Moreover, the view that these states’ militaries do not matter because of their small size is grounded in the pre-Ukraine war assumption that the most likely crisis scenarios involved a large conventional Russian military force. In a limited-war scenario, the threat could take the form of columns of “little green men” seeking to create a territorial *fait accompli*. In such situations, small-state militaries matter immensely, especially in the crucial early hours of crisis. Even tiny militaries could have an outsized impact in deterring and defending against such invasions.

■ **It matters more for their neighbors’ security.** In the past, one CEE state could neglect its own security without creating negative spillover effects for others because almost all were defense laggards and, in any case, regional safety was assumed to be in the hands of an outside protector. That is no longer the case. The increased defense spending prompted in some CEE states by the crisis will make those who continue to underspend potential liabilities in a crisis. First, they will be less able to render military aid to neighbors who are attacked. Slovak Prime Minister Robert Fico’s comment implying that Slovakia would not help if Poland

were attacked was as much a reflection of Slovak military weakness as it was any anti-NATO political sentiment.¹⁰ Second, in a crisis, states with underprepared militaries, even if they themselves are bypassed, will represent a tactical liability to bordering states that are attacked, requiring extra troops to guard vulnerable flanks and placing an inequitable burden on their already-strained resources.

- **It matters more for economic growth.** International investors dislike wars. The instability generated by months of unbroken hostilities in a neighboring country will eventually impact CEE states' ability to attract and retain the levels of foreign investment that have provided the basis for their economic success over the past 25 years. Already, CEE currencies are being adversely affected by the crisis, with the Czech koruna at its lowest level against the euro since the height of the 2009 eurozone crisis, the Hungarian forint at its lowest point in two years and even the Polish zloty at a four-month low. The European Bank for Reconstruction and Development has warned that the crisis could plunge the region into recession.¹¹ Should Russia continue intermittently destabilizing neighboring countries in the years ahead, it is reasonable to assume that CEE economies will face negative economic spillover effects.¹² This is a reminder that the region's status as a safe haven among global emerging markets and the ability of its states to enjoy a prosperous EU lifestyle are dependent on external stability, which is in turn dependent on hard power. If NATO and the EU cannot provide that stability for them, CEE states may find that they have to accept greater responsibility for regional security if they want to retain their unique status as safe havens.
- **It matters more for regional political unity.** In the past, CEE states could pursue different paths on security and still cooperate on unrelated policy issues. The Ukraine war will make that harder to do. For threatened CEE states, the Russian invasion has created a securitized policy environment in which *Primat*

10 "Už dnes nie je doba, kedy by sa štáty mali pridávať k nejakému inému štátu, ktorý bol napríklad napadnutý v rámci NATO. Rieši sa to úplne inak. Je tu jediný jeden inštitút, jeden mechanizmus, ktorý umožňuje použitie vojenskej sily, a to je Bezpečnostná rada OSN" ("Today is no longer an era where states should be joining [militarily] with other states, where for example attacked within the framework of NATO.") Robert Fico, in televised presidential debate with Andrej Kiska, March 3, 2014, Slovak Television TA3, <http://www.ta3.com/clanok/1037180/rozhodujuci-duel-kandidatov.html> (44:45).

11 Neil Buckley, "EBRD Warns Ukraine Crisis Having 'Severe' Effect on Eastern Europe", *Financial Times*, May 14, 2014, <http://www.ft.com/cms/s/0/237b040e-db4d-11e3-94ad-00114feabdc0.html#axzz3BuCWyC4G>.

12 David Berman, "Markets brace for Ukraine-Russia crisis impact", *Globe and Mail*, March 2, 2014, <http://www.theglobeandmail.com/report-on-business/international-business/european-business/markets-brace-for-ukraine-russia-crisis-impact/article17188828/>.

der Aussenpoiltik is magnified and virtually all other priorities will be assessed according to the impact they have on security. If the Visegrád Group cannot agree to prioritize security (or at least to mute internal differences to show external support for Poland), what good is it to Poland? By neglecting defense, southern V4 states become “free riders” on Poland’s stronger military at the same time that they scuttle its political efforts at stronger common security. This is likely to make Poland less willing to use V4 as a policy mechanism, diminishing the gains that all four states would have derived from cooperation in areas outside of security.

- **It matters more for NATO’s effectiveness.** Prior to the Ukraine war, NATO maintained virtually no presence on CEE territory for fear of violating the Russia–NATO Founding Act. As a result of the war, there is a growing consensus that NATO should correct this imbalance and place assets on CEE territory. Such efforts are crucial for states like Poland but face opposition from some EU member states. Statements by Czech and Slovak officials comparing a U.S. and NATO military presence to the Soviet military occupation of 1968 make it harder to convince critics in Germany or the U.S. Congress that requests for permanent NATO basing are militarily justified. Alluding that U.S. forces in the Czech Republic would mimic Soviet forces in 1968 while an actual Russian invasion is being carried out in Ukraine is not only absurd, but also hamstringing Poland’s efforts while ultimately weakening future deterrence mechanisms for the Alliance as a whole.
- **It matters more for influencing Russian behavior.** CEE states that neglect security do little to impede and much to encourage acts of Russian revision in the region. Militarily, they make their neighbors easier targets for blackmail, subversion and attack. Politically, they lend credence to Moscow’s claims that Russian aggression is inherently reactive and not threatening to NATO. The accomodationist mentality that often accompanies neglect of hard power fuels the impression in Moscow that resistance to its tactics will be minimal, and that those states that decide to resist it can be isolated among their CEE peers. This suggests to Moscow that territorial revisionism can be achieved at relatively low military or economic costs to Russia, making it more likely that Russia will remain aggressive in Ukraine or attempt similar moves elsewhere.

In short, the Ukraine war has raised the costs of neglecting security. Unlike before, when the structural environment permitted, and even encouraged, CEE “free riding” on Western-provided security, the new strategic environment is likely to impose political, economic and even military costs on such behavior. War changes things. In a securitized setting, the actions of even small states like the Czech Republic will matter more than they did before, when open conflict seemed unimaginable. More

than ever, the actions of CEE states are intertwined with the fate of their neighbors, the stability of the wider region and the solvency of NATO as a whole. In such a setting, inaction may be tempting and even rewarding at first, but longer-term it is unlikely to remain cost-free. After the Ukraine war, neglecting defense may still be a viable option for Belgium, but it isn't for the Czech Republic.

THE CASE FOR DOING MORE

Many CEE small states are increasingly aware of the costs of continuing to underinvest in security. Whereas before the war only Poland and Estonia spent at or near 2 percent on defense as required by NATO, the security situation of these states has been dramatically altered. As previously mentioned, several states in the CEE region have announced significant defense spending increases in the months following the Russian invasion [see Figure 2]. Even if CEE states slowly begin to accept the rationale for spending more, the question could be reasonably asked, “What does it matter?” After all, these are small states that will be able to field only limited capabilities in even the most optimistic defense budgetary environment.

One of the arguments of this paper has been that small states can positively impact the military balance on NATO's frontier to a greater extent than in the past because of the introduction of Russian limited-war techniques, which have shifted emphasis from large conventional invasions to “jab-and-grab” assaults by small forces with limited political objectives. While this tactical innovation has played to the current strengths of the Russian military, it has also had the effect of leveling the playing field for small states in future military contests. Even the smallest CEE militaries can make a difference against such threats by developing the ability to stop incursions in the early phases of an attack so that NATO has time to mobilize a wider response.

Against such threats, the military efforts of small states in-theater are the quickest and most effective way to shore up the growing deficiencies of extended deterrence. Since Russian limited-war techniques are often below the threshold required for a full Article 5 response (and are therefore likely to induce political division in NATO), the only way they can be countered is on the ground where they occur. Traditional “trip wires” are an important part of the solution to this problem but are not enough. In a hypothetical Russian incursion into Lithuania, for example, the nearby presence of a small base of 200 U.S. Marines would do little to deter the incursion, since the essence of Russian Crimea-style tactics is to bypass resistance and create a political fait accompli that will be ratified by subsequent NATO political inaction.

Stronger CEE small-state militaries help to address this problem at its root, by raising the possible costs of such attacks before they occur and, in the event of a crisis, allowing the NATO defense-in-depth strategy to come into effect. Small-state U.S. allies in other regions have invested in stronger territorial defense capabilities for this very reason. Their actions model to CEE countries that there is a wide range of actions that small states can take to deter local revisionists, help one another in a crisis, and avoid the negative ripple effects of aggressive moves in neighboring regions without incurring huge costs to procure heavy artillery and the likes which is necessary in conventional warfare. Drawing on their examples, CEE small states might consider the following:

- 1/ **Investing in “access denial”.** Small U.S. allies in Asia have created more effective hedges against Chinese military revision by making targeted investments in so-called Anti-Access Area Denial (A2AD) capabilities. The goal of A2AD is to use large numbers of precise, inexpensive and overlapping munitions to create “no go” zones that limit the freedom of maneuver and offensive options of a more powerful force.¹³ While pioneered by China with the aim of disrupting U.S. maritime power projection in the western Pacific, the concept is ideal for smaller states using limited means to ward off larger militaries.¹⁴ For small CEE states, such capabilities would represent a cost-effective alternative for achieving a localized deterrent that drives up the costs of attack beyond what even a determined adversary would be willing to pay for an attack on CEE territory.
- 2/ **Investing in offensive capabilities.** The development of A2AD capabilities by small states like the Czech Republic will be important for allowing larger regional states like Poland and Romania to devote some defense resources to a limited range of offensive strike capabilities. Mid-sized frontier allies like Israel, Finland and Saudi Arabia have pioneered the development of offensive doctrines that could mirrored in CEE. The new “Polish Fangs” component in Poland’s “Komorowski Doctrine” envisions the possession of land- and perhaps submarine-based cruise missiles that could be used to “blind” Russian command and control. Even a small range of such assets could shift the calculation of Russian aggression. Smaller CEE states would benefit from the positive spillover that these postures provide in strengthening conventional deterrence for the region as a whole.

13 See Andrew F. Krepinevich, Barry Watts and Robert Work, *Meeting the Anti-Access and Area Denial Challenge* (Washington, DC: Center for Strategic and Budgetary Assessments [CSBA], 2003), ii.

14 For an analysis of A2AD as it applies to allies, see Jim Thomas, “From Protectorates to Partnerships,” *The American Interest*, May 1, 2011.

- 3/ Security caucusing.** The Visegrád Group has been rendered less effective politically and militarily by the Ukraine war, but that does not have to remain the case. Small-state U.S. allies in other regions have demonstrated that regional subgroupings can coalesce militarily even if they involve uneven threat perceptions. The Gulf States, for example, have overcome significant internal disagreements to cooperate effectively in security, forming the world's largest network of combined missile defense systems and a 100,000-strong "deterrent force" against possible aggressions. The key to their success has been forming a consensus that the greatest threat to one state in the group has to be prioritized by other members, *even if they themselves do not feel immediately threatened*. For this principle to work in Visegrád, it would require a move away from the lowest-common-denominator approach and a willingness by smaller V4 states to subordinate lesser policy concerns to the imperative of first dealing with an existential threat to its most threatened state, Poland, who, not coincidentally, is also in the best position to provide military defense to her neighbors.
- 4/ Resisting the urge to appease.** The political mindset that often goes hand in hand with neglect of security is in many ways a greater danger to future CEE stability than the military weakness of individual CEE states. States whose leaders ridicule Polish forward-basing proposals, prioritize secondary issues like ethnic minority rights, or support Russian-led projects that bypass the rest of the region do so because they see no threat to themselves. But such actions ultimately undercut next-door CEE states that are vulnerable, limiting their range of options both politically and militarily in future crises. Even if a state does not see a confrontation between itself and Russia as imminent, it should recognize that it is in its interest to be surrounded by neighbors who are secure. Few regions on earth have states whose geopolitical destinies are as intertwined as CEE's are. Even non-threatened states should show public solidarity with their neighbors' efforts to secure the region against Crimea-style attacks; failing that, they should at least avoid public disagreement on security matters that may be secondary to themselves but are of existential importance to states a few kilometers away.
- 5/ Learning to fight proxy wars.** Russia's future ability to destabilize Europe's eastern frontier depends in part on the outcome of the war in Ukraine today, and that depends on the fighting effectiveness of Ukrainian forces. One critical area where small CEE states can help is providing replacement parts for Soviet-era military equipment to Ukraine. NATO's CEE states have large inventories of this equipment that they wish to upgrade to NATO standards. Working with the United States, they should create rollover programs that provide old equipment to Ukraine in exchange for outdated U.S. equipment for CEE militaries. Over

time, frontier U.S. allies will need to develop the ability and political willpower to “manage” nearby vacuums created by the departure of U.S. power from their regions, which naturally includes the upgrading of abilities in order to wage effective proxy wars. For the Czech Republic, this will require a more activist foreign policy than in the past.

CONCLUSION

The previously held assumption that the military might of small states in the CEE region is an inconsequential issue is simply untrue in a “post-Crimea” Europe. With Russia poised to act as a destabilizing military presence on CEE’s doorstep for the foreseeable future, new techniques in “limited war” changing the nature of warfare, and traditional components of extended deterrence becoming less effective by the day, the ability to create effective local defenses must become the focus for frontline NATO states, irrespective of size. For NATO as an Alliance, the new threat environment will require a transition away from concepts of defense-in-depth that were geared for large-scale conventional war waging to a “preclusive” defense aimed at countering small-force and limited objective incursions. For the United States, it will require more effective forms of strategic reassurance, including personnel and basing for CEE allies. For CEE states themselves, it will require greater investments in defense than were necessary in quieter geopolitical times, with corresponding tradeoffs for public policy.

This will require many CEE states to rethink their customary relationship with hard power. For the first time since the Cold War, even very small CEE states will need effective security policies – not as a perfunctory accoutrement of the modern state, but as a necessity for limiting the disruptive effects of geopolitical change, for their own and their neighbors’ safety and prosperity. This will be the case even for those CEE states like the Czech Republic that enjoy relatively protective geography, do not perceive an imminent military threat, or wish to avoid complicating their relations with Russia or large Western European states. To a far greater extent than in the past, their actions in the military realm will matter for the overall security and stability of Central and Eastern Europe and the West generally.

The same holds true worldwide. At moments of systemic change, small states play a significant role in strengthening or weakening the foundations of regional and global stability. In all three global strategic frontiers managed by U.S. power – Asia-Pacific, the Persian Gulf and Central and Eastern Europe – the same pattern increasingly applies to small frontier states facing the determined efforts of revisionist powers to forcibly modify the regional territorial status quo. Over

time, these trends could precipitate a general crisis of the U.S.-led international security order. As the United States transitions to smaller defense budgets, the ability to maintain the stability that world has grown accustomed to for the past several decades will depend on how well small frontline states manage their own security: how well and wisely they are armed, how well they clump together in a crisis, and how well they supplement the gaps in U.S. deterrence. The Czech Republic knows from its history what such moments of geopolitical transition look like, and what happens when they go awry. The end of history has come and gone, and the Czech Republic has an important role to play in ensuring better outcomes this time around.

THE CZECH-US ECONOMIC AND TRADE RELATIONS AFTER 1989

Lukáš Kovanda¹

It did not start “out of the blue” in 1989. Relations between Czechoslovakia and the United States, including economic and trade relations, had been very good during the interwar period of the First Republic. They were based on trade between two economically advanced nations, political affinities between the two democracies, and the presence of a large number of Czechoslovak immigrants and their descendants in the US. After 1948, however, relations deteriorated rapidly, partly because of disagreements over the compensation for the property owned by US citizens but seized or nationalized by the Czechoslovak communist government. Trade relations were modest, and it was anticipated that there would be no trade agreement until claims were settled. In the late 1980s, bilateral relations remained strained because of US criticism of Prague’s continued repression of human rights activists.

The following text describes the development concerning the Czechoslovak (or, later, Czech) and US economic and trade relations after 1989. It is structured as follows. The first chapter focuses primarily on a euphoric period after the “Velvet Revolution.” In the second chapter, a current state of affairs is outlined. The third chapter looks more into the future and discusses, for example, implications for the Czech Republic of the Transatlantic Trade and Investment Partnership, a currently negotiated treaty of global importance.

¹ The author thanks Mr. Vladimír Dlouhý, a former Czech Minister of Industry and Trade, currently a Member of the Board of International Advisers to Goldman Sachs, and Mr. Tomáš Hart, the Head of Economic Section at the Embassy of the Czech Republic in Washington D. C., for valuable comments.

1/ “VELVET” EUPHORIA OF THE 1990S

The euphoric “Velvet Revolution” in 1989 offered Czechoslovakia a chance for profound change of its economic system. However, with the disintegration of the Soviet Bloc, it lost – like all the countries that used to orientate their economies towards the eastern market, and especially the USSR – the market for many of its products. The disintegration led, for example, to a major decrease in demand for products of armament and heavy industry, as well as brown and black coal. Thus, the whole transformation of the Czechoslovakian economy from the centrally planned – or command – system into a market economy was rather complicated since the very beginning.

On the other hand, the collapse of communism produced an extraordinary wave of euphoria among the people of Czechoslovakia. It created an unusually great unity in the whole country. The US President Ronald Reagan – together with the British Prime Minister Margaret Thatcher – were seen quite unanimously throughout Czechoslovakia as two heroes who had defeated communism on an international level and were to show the path from a musty society to a dynamic community of free market and human freedoms.

1.1/ AMERICAN HELPING HAND

Without any doubt, the euphoria significantly contributed to a swift progress in Czechoslovakia-US economic relations as well. First of all, the US had supported and helped Czechoslovakia in the process of its entry (or, more precisely, re-entry, since Czechoslovakia had been a member already from 1945 until 1954) into the International Monetary Fund and the World Bank; the entry into both institutions took place in September, 1990. Secondly, the Bilateral Investment Treaty between the Czechoslovakia and the US was originally signed on October 22, 1991. It was amended in May 1, 1994, after the historical division of Czechoslovakia at the end of 1992, to serve specifically the Czech Republic. It focused on the following areas:

- **Investment.** According to the treaty, all equal accord should be given to both parties when doing any foreign business with that of the other.
- **Tangible and Intangible Property.** This gears to the protection of all properties whether movable or immovable, as well as the rights, pledges and mortgages contracted into by a national or a company.
- **Intellectual Property.** This specifically refers to the protection of the intellectual rights of a person in terms of a literary work, recordings, inventions, industrial designs, semi-conductor works, trade secrets and all confidential business transactions.

Just one day after the treaty was signed in Washington, Vaclav Havel, the president of Czechoslovakia, gave a speech in the US Congress, stating that the present course of the economic reform in his country filled him with optimism. He emphasized successful macroeconomic stabilization of Czechoslovakia, thanking explicitly for an “American helping hand in the IMF”.

He went on to remark on other developments in the sphere of mutual economic relations, assessing as “promisingly progressing” the Czechoslovakian-US entrepreneurial fund, expressing his hopes the US Congress would “soon” pass a most-favored-nation-clause for Czechoslovakia and the US government would support a Czechoslovakian position on new tariffs in the GATT, or General Agreement on Tariffs and Trade. The most-favored-nation-clause was renewed in the same year and the Czechoslovakian Foreign Minister Jiri Dienstbier, President Havel’s friend from the dissent-period, could sum up already in 1991 in his speech in the Czechoslovak Federal Assembly that relations with the US, especially in the economic domain, had developed successfully in an exceptionally short period of time.

1.2/ “BIG BANG”

The already mentioned euphoria also made it easier for Czechoslovakians to accept the shock therapy that the IMF labeled the “big bang” of January 1991. It has led to the elimination of price controls, huge inflows of foreign investment, growing domestic consumption and industrial production, and a stable exchange rate. Exports to former Soviet Bloc markets shifted to Western Europe. Moreover, during the 1990s a number of Czechoslovak and later Czech state-owned industries were privatized through a voucher privatization system. State ownership of businesses was estimated to be about 97 percent under communism. The non-private sector is less than 20 percent today.

However, the “Velvet Revolution” euphoria had gradually weakened and finally faded away around the middle of the decade. President Havel had apparently anticipated this moment, since he concluded his above-mentioned Congress speech as follows: *“I often contemplate how my country would look like in ten or fifteen years from now on and regret I cannot skip over those difficult years, at least for a while, to see the future.”* Nevertheless, his very final words were filled with optimism again, still evidently reflecting the “velvet” euphoria. *“I am sure in one thing, though. In those ten or fifteen years our state will no doubt be functioning, hopefully also with help of yours, Americans.”*²

2 Havel, Vaclav. A speech in the US Congress, October 23, 1991. See its Czech transcript [online] at http://www.vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=projevy&val=275_projevy.html&typ=HTML.

2/ REALITY OF 2014

As of 2014, nineteen bilateral treaties and documents related to economic and trade issues between the Czech Republic and the US have been valid. Some others terminated in 2004, when the Czech Republic joined the European Union and certain competencies were exclusively passed on the European Commission. The Bilateral Investment Treaty has still been of the utmost importance in the Czech-US economic relations. However, since 2011 there have been talks between both parties concerning possible renegotiation of the treaty. Its main aim is to eliminate unilateral asymmetry of mutual Czech-US foreign investments protection.

2.1/ TRADITIONAL PARTNERS

The US belongs amongst traditional and important trade partners of the Czech Republic. Currently, it represents the 13th biggest Czech trading partner (and 3rd biggest Czech trading partner amongst non-European Union countries, after China and Russia) and, at the same time, 13th biggest export market from the perspective of the Czech Republic. The US share on the Czech foreign trade amounts to about two percent. Recent figures related to the Czech-US mutual trade (see *Table 1*) show a steady increase of its total turnover since 2009, when the global financial crisis culminated. However, the mutual trade structure has changed since then because Czech exports to the US has grown more rapidly than Czech imports from the US. Since 2011, the Czech Republic has maintained a favorable (positive) US trade balance (whereas it had a negative balance of trade with the US in the years before 2011, as shown in the *Table 1*).

Table 1. Czech-US mutual trade (combined figures, mil. USD)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Czech export	2430.6	2568.7	1933.0	2462.0	3344.0	3926.0	3920.6
Czech import	2669.5	2926.6	2200.1	2797.9	2958.1	2961.1	3034.7
Turnover	5100.1	3947.1	2902.6	5259.9	6302.1	6887.1	6955.3
Balance	-238.9	-357.9	-267.1	-335.9	385.9	964.9	885.9

Source of data: Czech Foreign Ministry

In 2012, as *Table 2* depicts, electrical appliances and devices represented the leading type of product exported from the Czech Republic to the US, worth more than 479 million USD. On the other hand, vehicles and transport devices other than road carriages represented the leading product type imported to the Czech Republic from the US in the same year, worth more than 365 million USD.

**Table 2. Commodity structure of Czech-US trade in 2012
(five leading product types)**

Czech export to the US (thsd. USD)		Czech import from the US (thsd. USD)	
Type of product	Statistical figure	Type of product	Statistical figure
Electrical appliances and devices	479 163	Other vehicles and transport devices	365 554
Iron and steel	418 912	Expert and technical machines and devices	267 842
Energy generating machines and equipment	373 441	Electrical appliances and devices	232 366
Machines and equipment for general industrial usage	309 960	Pharmaceuticals and related products	196 912
Various products (consumer products)	225 469	Various products (consumer products)	195 836

Source of data: Czech Foreign Ministry

Czech companies Moravia Steel Třinec, Ispat Nova Hut Ostrava, Mitas, Aero Vodochody, GE Aviation Czech, AVX Lanskroun, Aliachem, Sellier & Bellot Vlasim, Meopta Prerov, CZ Uhersky Brod, Mitas, Plzensky Prazdroj, Budvar, Petrof Hradec Kralove, Sklo Bohemia, Preciosa, Moser, Linet Zelevcice, Arrow International CR and Inekon belong among well-known exporters to the US. However, the dominant part of the Czech export to the US consists of intra-firm trade of multinational corporations and piecework for big American companies (eg. GE Aviation, Sikorski Helicopters, IKEA, John Deere/Bosch, AVX, Continental, Honeywell, Ingersoll Rand, Ford/Visteon, Black & Decker, Eastman Chemical, SAB/Miller, Lego, Bobcat and others).

US divisions of Czech companies have played an important role as well (eg. Mitas Tires North America, Inc., Linet Americas, Inc., Miller Brewing Co., CZ-USA, Inc., Bead & Trim, Inc., Mavel Americas, Inc., CZ-USA, Inc., Amati USA, Inc., Moser USA, LLC., Preciosa International, Inc., Sellier & Bellot, Walter America, Trustfin USA to name a few). IT firms like Javlin, Inc., Socialbakers, Y Soft Americas, Inc., OKsystem, Corinth, Glogster, Tapmates and others represent an important and dynamically growing domain of mutual cooperation between the Czech and US subjects on a company level.

The list of US direct investors in the Czech Republic shown in the *Table 3* above may seem impressive, but a closer look tells us something a little different. Between the years 1998 and 2008 there had been a rather steady decline of the US share on foreign direct investment in the Czech Republic, from 8.2 percent in 1998 to

Table 3. Key US direct investors in the Czech Republic

Automotive industry	TRW, Johnson Controls, Visteon, Delphi, Dura Automotive Systems, Tenneco, ArwinMeritor, Hayes Lemmerz, Lear, Timken, Federal Mogul
Electronic industry	Eaton, Tyco Electronics, ON Semiconductor, Lear
Food processing industry	Kraft Foods, Sara Lee, PepsiCo., Mars
Aviation industry	GE Aviation, Honeywell
Engineering	Otis, Ingersoll Rand, Chart Industries, Briggs Stratton, Parker Hannifin
Consumer goods	Philip Morris, Kimberly Clark, Procter & Gamble, Larson Juhl, MeadWestvaco
Pharmaceuticals, medicine	Baxter, IVAX, Arrow International
Chemical industry	Eastman Chemical
Glass manufacturing	Owens-Illinois, Pittsburgh Corning
Energy industry	NRG Energy, Cinergy Corp., Solarwinds

Source of data: Czech Foreign Ministry

Table 4. Total volume of foreign direct investment in the Czech Republic

Year	Volume (mil. USD)	US share (pct)	US share (mil. USD)
1998	14 375	8.2	1178.75
1999	17 600	6.7	1179.2
2000	21 600	6.5	1404.0
2001	27 100	6.4	1734.4
2002	38 700	4.9	1896.3
2003	45 300	5.2	2355.6
2004	57 300	5.2	2979.6
2005	60 700	4.6	2792.2
2006	79 800	4.3	3431.4
2007	112 400	3.8	4271.2
2008	113 200	2.8	3169.6
2009	125 900
2010	128 500
2011	120 600	3.4	4100.4
2012	136 500

Source of data: Czech National Bank

only 2.8 percent in 2008, as documented in *Table 4* below. In the years 2009, 2010 and 2012 the share had been so immaterial that specific territorial data for the US were not even published and the statisticians lumped them together with other country-specific data under the bracket “Others” (thus the denotation (...) in the *Table 4*). However, the US still counted as the biggest non-European direct investor in the Czech Republic in all those three years, followed by Japan in 2009 and 2010 and by South Korea in 2012.

In 1998, the US occupied the 4th position amongst foreign direct investors in the Czech Republic. However, it currently stands only as the 9th biggest foreign direct investor.

3/ A FEW CASES

To exemplify a relative decline of the US capital, or foreign direct investment, present in the Czech Republic, consider following facts. In May, 2007, Eni, Italy’s biggest oil and natural gas company by volume, doubled its stake in Ceska rafinerska, the largest crude oil processing company and the largest producer of oil products in the Czech Republic, after buying a stake from a ConocoPhillips unit and later that spring acquired 102 petrol stations in the Czech Republic, Slovakia and Hungary from a unit of Exxon Mobil. As a result, two major US oil companies left the Czech market.

3.1/ TEMELIN STORY

Or take another example - the Temelin story. In 2009, the Czech energy utility CEZ invited a tender for construction of new nuclear blocks at Temelin. In the wake of the Fukushima disaster, the industry looked towards the Czech Republic. The hope for a revival of nuclear energy in Europe was fed by the three main companies interested in landing the Czech procurement - the US’s Westinghouse, France’s Areva and Russia’s Rosatom. CEZ turned down the French bid immediately and the Americans and Russians had increasingly sought feasible business elsewhere. Westinghouse has bought a company that will build three nuclear blocks in Britain, and Areva has crossed the English Channel too. Rosatom intends to purchase a one-third stake in a Finnish company planning the construction of the Fennovoima power plant and has pledged to build two blocks in Paks, Hungary. In the meantime, the Czech officials kept conducting discussions about whether or not to further pursue nuclear energy. Finally, in April, 2014, the CEZ Board of Directors called off the tender and thus put a development of new blocks on hold.

Of course, the story concerning Temelin is more complex. It is related to a disastrous collapse of the European energy market in its traditional form that we have been witnessing currently which has led to the fact that renewable, low-carbon energy accounts for an ever-greater share of production. It is helping push wholesale electricity prices down, and could one day lead to large reductions in greenhouse-gas emissions. For established utilities, though, this is a disaster. Take Germany, where electricity from renewable sources has grown fastest, as an example. The country's biggest utility, E.ON, has seen its share price fall by three-quarters from the peak and its income from conventional power generation – fossil fuels and nuclear – fall by more than a third between 2010 and 2013.

Two influences from outside Europe added to the problems. The first was the Fukushima nuclear disaster in Japan. This led the government of Angela Merkel into ordering the immediate closure of eight of Germany's nuclear-power plants and a phase-out of the other nine by 2022. The abruptness of the change added to the utilities' woes.

The other influence was the shale-gas boom in America. This displaced European coal that had previously been burned in America, pushing European coal prices down relative to gas prices. Simultaneously, carbon prices crashed because there were too many permits to emit carbon in Europe's emissions-trading system and the recession cut demand for them. This has reduced the penalties for burning coal, kept profit margins at coal-fired power plants healthy and slashed them for gas-fired plants.

Although the Temelin tender is put on hold right now and overall conditions are not favorable for nuclear energy, a new tender is expected to be initiated in the next five years. Then, Rosatom might arguably win the contract, as its officials, it seems, have been pretty well prepared and focused to offer highly competitive terms and conditions. Even during the recently canceled tender, Rosatom acted more proactively than its US counterpart, with apparently firmer determination to win the deal.

3.2/ ON A POSITIVE NOTE

On the other hand, there have been positive stories, too, concerning the Czech-US economic relations (see also *Box 1*). Just recently, in February, 2014, the Czech social media monitoring firm Socialbakers, established by four young men from the Czech city of Pilsen, announced it had completed a 26 million USD financing round. Launched in 2009, Socialbakers offers benchmarking and analysis, including brand performance metrics, to enable companies to measure the effectiveness of their marketing campaigns across all major social networks. In the past year, the

Box 1. Czech anti-virus makers, IPOs, and the US capital market

In January, 2012, anti-virus software maker **AVG Technologies** filed to raise up to 125 million USD in an initial public offering (IPO) at the New York Stock Exchange, looking to cash in on the increased demand for technology IPOs. AVG, which is known for its free suite of anti-virus products, monetizes its large user base through targeted advertisements and by driving traffic to online search companies such as Google and Yahoo. Formed in 1991 as Grisoft by Jan Gritzbach and Tomas Hofer, it is headquartered in the Czech city of Brno, with corporate offices in Europe and the United States.

AVG's filing came less than a month after **Avast Software**, another originally Czech anti-virus software maker, filed for a 200 million USD IPO. However, a tepid tech market and a strong financial showing had made that IPO unnecessary and Avast withdrew it. Avast's success story began at the end of 1980s, in communist Czechoslovakia. Mr. Eduard Kucera, a co-founder of the company, had no future in physics because he refused to join the Communist Party. Similarly, Mr. Pavel Baudis, who co-founded Avast with him, was prohibited by the Communists from practicing physics, so he did information technology that led to the creation of Avast. A quarter-century later, their modest cooperative has blossomed into Avast Software, a full-fledged international phenomenon. With about 200 million customers in more than 43 languages – a staggering 1 million users in 38 different countries – it is used by more people than rivals AVG Technologies, Symantec and McAfee combined.

firm has doubled its headcount from 150 to 300, with plans to expand to more than 400 in 2014, and it has opened offices in New York, Singapore, Paris and Munich. New funding has been led by Index Ventures, a Europe- and San Francisco-based global venture capital firm, with participation from existing investor Earlybird, and adds to the 2 million USD secured in 2011, and 6 million USD raised a year later. The latest funding values the business at close to 200 million USD.

3.3/ TTIP

Another source of optimism for the future may represent a deeper transatlantic economic cooperation, from which the Czech Republic would also benefit. In July, 2013, negotiations on the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) began between the EU and the US. The proposal includes liberalization of trade in goods (basically a transatlantic free trade area encompassing both the EU and the US), liberalization of trade in services, and facilitation of investment.

The economic estimates suggest relatively modest, but positive welfare gains for the Czech Republic. The Czech Republic is likely to experience gradual expansion of its exports to the US. It can benefit indirectly as well, since indirect trade is rather important for the Czech Republic (e.g. German owned subsidiary produced in the Czech Republic components which are exported to Germany where they are used to produce e.g. a car which will be later exported to the US market). Trade liberalization between the EU and the US can thus also increase Czech exports to Germany.

CONCLUSION

To sum up, it is worth emphasizing a few particular aspects related to the previous text. Firstly, US investments in the Czech Republic are not just regular foreign investments. Through them, Czech entities gain access, and related connections, to the biggest market in the world. It is a well-known fact that managerial bodies of US companies belong to the global *crème de la crème*. A valuable know-how, gained by mutual trade or cooperation, routinely implies a significant value added for Czech entities, larger than the one gained by trade or cooperation with European countries.

Secondly, after joining the EU in 2004, the Czech Republic lost its “special status” it had had amongst peers thanks to, first of all, President Havel and the “velvet” story, so impressive from the American point of view. Since 2004, the Czech Republic has been a regular European country again – and the same is true for its trade and economic relations with the US.

Thirdly, Czech companies increasingly invest in the US, albeit still in rather small, emerging-investor-like, volumes. Once or twice a year, on average, a Czech company appears which has the “moxie” to invest in the US. That is positive, since it was not the case ten or so years ago, when finding a Czech investor in the US was almost “mission impossible”.

Fourthly, participation in supply chains has become crucial in a globalized world. It is just one more reason for Czech companies to seek trade or cooperation with large US businesses, since they operate globally, thus acting as door-openers almost anywhere in the world.

Fifthly, to attract more foreign investors, including those from the US, an even closer cooperation within the region of Central Europe, or Visegrad region, is worth of considering. The Visegrad region, formed by the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia, has had potential to successively align and strengthen the respective economies to meet EU challenges and compete effectively with larger and more developed countries, both regionally and internationally. It must be understood that Visegrad countries jointly and not separately have an appeal to foreign investors because they are striving to gain the Central European market. Jointly, they are already a good competitive market, or at least they could be. Their closer cooperation, for example in building infrastructure, can make the whole region, including all countries, more attractive for foreign investors. For example, some years ago there had been a lot of talk about the rapid development of Slovakia’s car industry. However, only few know that it has opened up serious possibilities for Hungary as well, for example through the spread of a sub-supplier network.

LOOKING FORWARD: U.S.-CZECH RELATIONS

Cameron Munter

Americans and Czechs can work together on global issues, and I'll suggest later how we can best use our interests and talents to do so. But first, I want to address the basis of our relationship, since our cooperation needs a strong and self-conscious basis: how do we deal with one another as we purport to deal with the rest of the world?

As we reflect on the events of the last 25 years, we can justifiably be proud of what we have seen in U.S.-Czech relations. An extraordinary Czech contribution to the end of the Communist dictatorship. An outpouring of goodwill from the U.S. government and people in the 1990s, resulting in assistance programs ranging from the Peace Corps to stipends for top students. Cooperation in the military field leading to membership in NATO and our soldiers standing shoulder to shoulder in peacekeeping commitments around the world. And greater contacts between our peoples from all walks of life.

Yet rather than delve into these achievements, I choose to focus on what we do next: how we conceive of our task, and where we need to go. In fact, there is a sense that we need to renew the relationship, that the expectations of friendship that both countries have for one another are somehow unmet, and even that, in some ways, we have grown apart. Symbolically, it didn't help that the position of ambassador from the United States to the Czech Republic went unfilled for nearly two years recently. I believe that we now have the opportunity to build a greater sense of purpose in the relationship by renewing our efforts to define common tasks and a common vision – and not allowing ourselves simply to coast on the self-congratulation of our achievements of past years and the establishment of institutions to channel our work together.

CZECHS IN EUROPE AND “DIFFERENT” AMERICA

Part of the reason for this vague disquiet – this sense that the relationship needs a bit of a push to move forward – is, I believe, that both countries have rather quietly backed into believing that they do not need a policy for each another. The Czechs,

and especially those Czechs in positions of political authority, spend a lot of their time in their roles as members in good standing in the European Union, and their immediate tasks are defined by that institutional affiliation. Europe is close, Brussels is demanding and if there is a policy toward the United States, well, it will most likely be a pan-European project.

The Americans, for their part, look at the world in 2014 somewhat differently than they did in 1989, and according to which pundit you listen to, they think about the rise of China, the terrorist threat, nuclear proliferation or even questions of inequality at home and abroad. Today's date – 9/11, the anniversary of the attacks in 2001 in New York – reminds us that the attitudes and priorities of American policy have indeed undergone extraordinary changes in the last ten years. In that sense, even though Europe is close, Europe is not the Europe of yesteryear, and those larger, intractable problems mean that there is not a lot of extra capacity to understand the details of the lives of friends, even good friends like the Czechs.

In this sense, then, we are the victims of our own success. In the last 25 years, the underlying policy guiding diplomats from Washington and Prague, myself included, was erasing the line that Stalin had drawn across Europe and integrating the countries once behind the Iron Curtain into the broader world, most notably through accession to institutions like NATO and the EU. What would naturally follow, we believed, was a kind of magical deepening of affinities, cultural identification, civic virtue and rule of law and democratic depth. For Americans, this meant there would be a new Europe, and the idea of Europe – articulated in a famous article in the *New York Review of Books* by Milan Kundera in 1985 – would come into alignment with its reality. Kundera's notion was that there was a cultural space to which civilized people in Central Europe aspired (perhaps overly sentimentally, since Western Europeans were no longer the Europeans of pre-war memory). The point was that ideals and institutions would be one.

NATO AS AN INCUBATOR AND EUROPE AS A SCHOOL

For American policymakers, the new post-1989 idea behind a new Europe was that there would not be a “Czech” policy any more than there would be a “Swedish” policy or a “Portuguese” policy; Europe was increasingly a unit, and while peripheral issues remained (the future of Ukraine, progress among the Balkan States), the goal was to find a way to work with Europe on global issues. For example, the United States and Europe on the promotion of free trade, or on climate change or on counterterrorism. The European component states would not be the object of U.S. policy but rather, participants in a process by which we tried to take on problems around the world, global challenges we agreed on.

This called for the integration of such countries as the Czech Republic into the structures of common action, first into NATO (because that was the institution that the United States belonged to, after all) and then the EU (which was, in a more fundamental sense, a true goal of the post-1989 reforms). At the time, in the 1990s, when we debated these changes we considered the first step – NATO enlargement – to be the creation of an incubator, the secure surroundings in which European identity could first be defined as a commitment to the defense of all, or in a way an expression of solidarity and sacrifice as well as protection; and then the next step, accession to the EU, which could have an impact on the daily life of citizens, meaning not only free travel and a higher living standard but, we hoped, a common effort to define citizenship, to build institutions fostering attitudes toward justice and rule of law, and to do nothing less than create a bold experiment in which Western values, in their most basic sense, were not simply layered onto the former communist states but took root in such a way that both parts of Europe, old and new, would synthesize a new way of living and attitude toward public life.

CULTURAL DIMENSIONS: WHAT WE THOUGHT ABOUT US AND WHAT IS THE REALITY

There was another dimension to the relationship, of course, one that is hard to define but which is probably the most important. That's the cultural dimension. Those of us who spent time as diplomats in what was then Czechoslovakia before the end of communism recall that America was as much a concept as it was a country, a symbol to many of what their own life was not (unreasonable as such expectations might be) and the yardstick by which a kind of normality might be measured. For those few Americans who spent time here during those years, there was, in certain circles, an intensity that seemed lacking back in the States, a series of debates, in kitchens or country homes, about ethics, politics, meaning in the broadest sense. Philip Roth summed it up for many when he said the difference between East and West was that in the East, nothing was possible but everything mattered; in the West, everything was possible but nothing mattered. In other words, there were expectations visited upon Americans and Czechs by each other, in which Americans wanted to believe that a bold experiment at the end of communism might bring a civic movement that renewed democratic ideals; and of course, one in which Czechs wanted to believe that they would again be part of the greater world that had been taken from them decades ago, and would rebuild a public sphere worthy of respect around the globe.

This psychological dimension is the one that has, inevitably, changed the most in the last 25 years. Not that it was flawed or wrong; indeed, it drew young Americans to

Prague in droves in the first years of the 1990s, and inspired a steady stream of Czech students in the United States to this day. But it has matured, and the expectations are, with the passage of time, somewhat less. For many Americans, the passing of Václav Havel (and his colleagues like Rita Klimová, Zdeněk Urbánek or Jiří Dienstbier) illustrates this change. And, I imagine, for many Czechs, the realization that American politicians like George W. Bush or Barack Obama are perhaps not the towering figures that previous generations considered the likes of Ronald Reagan to be was also part of a maturing process, a process of gaining insights into the real elements of the way politics works in both countries.

So in that, when we reflect on the last 25 years, we can say, rather wistfully, that much of the passion has left the relationship, passion based on rather romantic expectations that could only be kept when we didn't know one another as well as we do now. Czechs can look at the 2003 Iraq War and wonder what the Americans were thinking, or perhaps reflect on the zigzag of American policy toward missile defense or the "reset" with Russia and find it difficult to comprehend how American friendship and respect for the Czech Republic fit in. After all, America is the land of Wilsonian ideals! For their part, Americans can look at the persistence of corruption in the Czech Republic and wonder, these many years after the exuberance of the masses of key-jinglers in Wenceslas Square, why such puzzling remnants of a nontransparent system should prevail in a country that, after all, is the land of the philosopher-king Tomáš Garrigue Masaryk!

It is reasonable, then, that the outgoing American ambassador to the Czech Republic has listed the achievements of his time here modestly and straightforwardly: that in the realm of security ties, we work together against Russian aggression in Ukraine and have cooperated, through NATO, on multilateral programs based here; and that in the realm of commerce and business, we have six billion dollars a year in bilateral trade, up 100 percent over the last four years (admittedly, from the bottom of an economic trough). These are not the sweeping changes we remember from 25 years ago when, a year after the events of November 17, George H. W. Bush stood in Wenceslas Square and spoke of the New Europe and its possibilities. But perhaps it's fitting that the love once new has now grown old, and that our expectations of one another are modest, achievable and (one would like to think) honest in their understanding of what's possible.

FROM THE PAST TO THE FUTURE: HOW TO FORGE RELATIONS FOR THE 21ST CENTURY

If that is true – if we have come to the end of the beginning of the post-1989 era, symbolized by the concept of a generation that has passed through those days of

wonder – should we aspire to reforge the relationship in new ways that reflect not only the immediate questions of how our two countries have worked together since the fall of communism, but what has happened elsewhere in the world during this time?

There needs to be an agreement, among leaders in both countries, that we will do our best to escape the tropes of the speeches and policies we have relied on in recent decades. If America is to mean something here, it must be on mutually agreed terms: what do Czechs think they want from the United States? Have the Czechs simply concluded that the relationship with America will be one of a smaller member of a European unit with a large and overwhelmingly militarily powerful country, one whose relative power in the world is perhaps declining, even as the relative impact of Europe itself declines? And what is it that the Americans can define as they look at the role the Czechs play in Europe and the world?

We should start with an honest assessment: that Americans recognize that politics in the Czech Republic are hindered by cynicism and inward-lookingness, by corruption and a persistent lack of self-confidence, even fatalism. For a time, after 1989, the Americans imbued in the Czechs superhuman powers; there was a period when we said, “Yes, Czechs are not Švejk!” But an honest appraisal of these domestic issues is due in America, not to make Americans respect the Czechs less but to gain an appreciation of the domestic social issues still unsolved here. That, in turn, could lead to a better understanding of what those American friends of the Czech Republic must do to engage to help their Czech friends. The United States has essentially pocketed the developments of the last 25 years and has largely turned its sights away from the region. That is a mistake. History has indeed not ended, and it is incumbent on us to maintain the effort to understand politics, economics and, above all, the cultural basis on which decisions are made here. Nothing less than that will work if we want to maintain a level of trust that will allow us to cooperate on issues we both care about.

At the same time, we need to make sure that Czechs remain engaged in American culture beyond what Hollywood produces. Enormous changes are taking place in the United States, in part as a result of demographics and migration, in part as the world economic order reshapes itself, in part as a result of how the United States copes with the post-9/11 era and the winding down of the wars that have defined its world role for the last 15 years even as the challenges that brought about those wars have not yet been solved. It would be wise for Czechs to embark on this reevaluation of the United States with the help of their neighbors, both the smaller countries once referred to in the United States as “the bloc” but also Germany, Austria and others. It will require nothing less than the leveling of long-held assumptions about what the United States stands for, what it can do and how it can play a reasonable role in Czech life in the future.

THE TASK NOT ONLY FOR THE GOVERNMENTS IN PRAGUE AND WASHINGTON

How is this to happen? The means by which we can reforge our understanding of our friendship is to recognize, in the first place, that the state-state relationship is an artifact of the past and that we are playing to a stronger constituency (in both countries) throughout society. In the 21st century, we need to remember that the price we must pay for all the democratizing we have engaged in is that we have to look to many places to find the road ahead. Or put another way: just as war is too important to leave to the generals, international relations are too important to be left to the diplomats. The new players will be, in addition, business leaders from both countries. Directors of institutions of higher learning. Leaders of nongovernmental organizations and other institutions of philanthropic giving and foundations. Civic leaders, mayors, others whose international role has often been limited to sister-city formalities but whose potential is now much greater.

Here are the links that need investment and work. Let us go beyond the institutional means of important groups like the Chamber of Commerce and realize that there are ways to bring businesses together that can be narrowed from the broad area of trade and investment to the concerns of specific sectors. What, for example, are the advantages that the Czech Republic offers in partnerships with other firms? We can talk about talented young people in the Czech Republic, but we should dig a little deeper. In which ways are the famous Czech universities reforming to meet the challenges of the future? Do we need to take a closer look at whether Charles University, that fabled institution with such a fine historical pedigree, is adjusting to the needs of the revolution in information, knowledge and wisdom that is sweeping the world? Does the Czech Technical University in Prague (that is, ČVUT) have the facilities, the business links, the faculty and the vision to keep itself on the cutting edge of research in the coming century? Is there a stubborn conservatism that prevents these and other institutions of higher learning from taking their places as creators of the ideas and, more important, the graduates who will create a world Americans and Czechs want to see? Just this example leads us to ask, "What do we know?" And when we find out, how do we institutionalize the way in which American institutions can reasonably expect to partner with Czech counterparts for the benefit of both?

And if that basic work is under way, what then about those graduates, should they not understand the business world of both countries, the links that innovative business leaders have with one another, the global opportunities of changing economies? Who can foster that, and increase the chances that the best Czech students and the best American professors – or the best American students and the best Czech professors – are working together to create those minds who will

build the culture and prosperity we both believe in? Who will be part of that debate on what we have in common and, even more importantly, where our cultures differ on key elements of the vision of society, civic responsibility and lifestyle? Look to NGOs and civic organizations on both sides of the Atlantic to do this, because if we wait for government-sponsored efforts to do so, we may wait a long time.

At the same time, let us take an honest look at the way our economies are structured. When Americans look at the Czech Republic, they look with admiration at how companies like ŠKODA AUTO or Pilsner Urquell have prospered in partnership with foreign firms, and how Prague has become a major tourist destination. They don't look as closely at the Penta Group or Omnipol, and perhaps do not know the role of rich business leaders (whether you call them entrepreneurs or oligarchs) in Czech life. In other words, now that we have come to the point where we can accurately assess each other – beyond the wild romance of pre-1989, through the changes that have inevitably led to some questions and even disillusionment – we need to take accurate and rather cold-blooded looks at each other, seeing not only the great possibilities for a constructive set of renewed friendships but an understanding of some of the less pleasant sides that both countries can show.

COMMON CHALLENGES

At the end of the day, however, even if the essence of the relationship between the Czechs and the Americans thrives if the social and cultural links are renewed through honest appraisal and creative partnerships, some of the broader international issues will not go away overnight. There were those who wanted to believe in 2004, when most of the countries of the former bloc acceded to the EU, that there would be no more crises in Europe and that history would indeed come to an end of sorts. And that has not happened. The point is to build the fundamental links of our societies so as to strengthen our bonds, but it is decidedly not to allow state functions to atrophy. In classical security policy, in classical diplomacy, we need to work together, primarily but not exclusively through NATO, to face the very real challenge that Vladimir Putin's Russia now presents us; to contribute to a lasting sense of security in that last area of Europe from which so many problems have come, the Balkans; to grapple with the cultural challenge that the unsettled world of Islam presents to those of us who treasure order, tolerance and security; and to address the challenges the migration from the poorer parts of the world, primarily from Africa, mean for us.

Our responses to these challenges will be clearer, gain more public support and have more sustained impact if we make those efforts to renew our understanding of one another, to come to common positions on the vision we see for our common cultural

future. All the more reason to work on that long-term plane, to develop businesses and social ties and cultural affinities; but at the same time, to not neglect the institutions we have fortunately built for ourselves to tackle these issues when we face them immediately.

We should work closely on our responses to the crude Russian nationalism that threatens the stability of Ukraine: the Czech Republic has much to teach the United States about the problem in general and the Eastern European region in particular. And if, in the long run, this becomes a question of resources, including a question of whether natural gas will be available at a reasonable price, then the United States needs to talk with the Czech Republic about the revolution in technology that is rapidly changing the balance of energy holdings.

In the Balkans, we stand on the brink of seeing a region that has suffered greatly in this last 25 years become an integrated member of European institutions. There is room for optimism about developments in Serbia, and many in the region believe they can work together in a “Yugosphere” if fairness and prosperity are offered. But Bosnia remains a challenge, and the historical resentments of that region have not simply evaporated. In such a situation, the Czechs retain a remarkably high reputation as a friend and honest broker, going back many years, but also based on straightforward understanding and continued contact. The United States and the Czech Republic can bring different strengths to the table there, and it may be in our grasp to encourage others to come to a durable peace in the years to come.

Similarly, one of the great weaknesses of the United States in the Islamic world has been its propensity to see problems there strictly through a lens of counterterrorism. Important as that is, it leaves us vulnerable to misunderstandings of these countries where disorder is rampant, and once again there is much that our Czech friends can teach us as we pool our knowledge about the cultural and historical basis of what is happening in the Middle East.

It will be only with the understanding of societies about what is happening on their borders (whether the Mexican border in the U.S. case, or the Mediterranean Sea in Europe’s) that we’ll gain an understanding of how we can be secure in an era of mass migration. This will be the work not only of governments, of diplomats and police and militaries, but of those organizations, in development and human rights, that have an understanding of what this challenge will do to us. Again: Americans and Czechs know many things, and if we know them in common, we are both stronger.

THE WAY FORWARD

So let us try to do a few things together in the years to come, building on the past but not being a slave to its habits. First, let us try to avoid sentimentality and romanticizing the

past. By this I do not mean that we should ignore the past or the achievements we should rightfully treasure or the historical tides that have linked our two countries. America is proud of its Czech-American citizens and their contribution to its development, just as Czechs are probably the greatest preservers of a vision of the American West anywhere in the world. Rather, what I hope we can do is rid ourselves of the predictive stereotyping that has often taken place in these last eight years of great change, and acknowledge the maturity of our friendship, and that it can move ahead on a reasoned basis.

Second, let us focus on defining those social elements that we understand about one another and can serve as the underlying basis for our relationship. By this I mean deciding what our economic priorities are and building links among our business leaders; expanding the reach of education to include partnerships in institutions that allow the young talent in both countries to have opportunities that know fewer boundaries; and pulling together those who work in voluntary association with one another to address the key issues of our societies in ways that governments will not or cannot. The more we do this together, then the more we'll build the sense of social solidarity, a shared sense of the logic of the efforts we make with one another to address the real difficulties of our age.

Third, let us be resolute and honest in admitting what we can and cannot do in international cooperation, in those areas that are of great concern to us all. I've mentioned relations with Russia and the Ukraine crisis, contributions to Balkan stability and prosperity, relations with the Islamic world and coping with international terrorism, and the challenge posed by economic inequality that leads to mass migration that will change the nature of our societies. There are more issues, some scientific, some cultural, and these too should be the topic of discussion wherever citizens come together.

We need, then, to be honest in our assessments. We need to be modest in our expectations. We need to admit that, in some cases, we each see the world differently. And most of all, we need to make the commitment to pay attention, not sliding away from our interest in one another simply because of our common success in integrating the Czech Republic into European institutions since 1989. I believe that with that set of guidelines, we can take a fresh look at who the actors are in our relationship and look beyond limitations of state-to-state links, important as those may be. Because coming to a broad consensus that, indeed, Americans and Czechs have a fair amount in common and, even more important, face common challenges is the basis for another generation as impressive as that which we have just witnessed.

Ambassador Cameron Munter is Professor of International Relations at Pomona College in California. In his diplomatic career of nearly three decades, he served twice in Prague, twice in Warsaw, as chief of staff of the NATO Enlargement Ratification Office at the State Department, and as Director for Central Europe at the White House.

CZECH-AMERICAN RELATIONS AND SUPPORT OF LIBERAL DEMOCRATIC FORCES AROUND THE GLOBE

Tomáš Pojar

The United States has been visibly rebalancing its focus from Europe and the greater Middle East towards other parts of the world but mainly towards itself over the last several years. The world balance of power constantly shifts, and looking at the present situation around the globe as well as in the US itself, such a trend is partly understandable. At the same time it does not mean that it is being welcomed from the Czech point of view.

As Czechs, we strongly believe that traditional US areas of focus of the last many decades should not be totally neglected. It would backfire. There is no “end of history” and deeply rooted undercurrents have not disappeared. The Western democratic world cannot neglect its self-preserving instincts. It has to continue to jointly work on its defense in the broadest sense of the word. It has to stand strongly and persuasively behind the values of democratic and pluralistic societies. It has to strive to preserve basic freedoms and liberties. It has to strive for preservation of market economy.

The situation in the Balkans and its integration into the European and transatlantic structures is far from over. Yes, it is more up to us, Europeans, because it is primarily our neighborhood. At the same time we have in the last years repeatedly learned that it is not exclusively our European backyard but the backyard of the whole transatlantic community.

Farther to the East, present day Russia, fortunately, does not possess the strength of the former Soviet Union even when many of its top representatives would like to see it that way. Russia is rather reminiscent of the traditional Russian Empire of the nineteenth century with deep Soviet power nostalgia entrenched in the mindset of the ruling elite. The so called Russian “near abroad” is, with the exception of the EU and NATO integrated Lithuania, Latvia, and Estonia, traditionally in permanent

chaos, and the fate and aspirations of all the nations bordering the Russian Federation is far from decided. There can be no doubt that the more democratic, pluralistic, and prosperous the post-Soviet space is, the better for everyone. Such development should, however, not be taken for granted. There are strong and committed forces trying to achieve the exact opposite.

Last but not least, no matter that one wishes to get out of the Middle Eastern chaos as far as possible, the complicated and scary reality of the Middle East will be pulling us all back into the region in at least the next few decades to come. The greater Middle East is also our joint neighborhood. The developments in the region continue to affect our security and economic situation, our culture as well as our energy independence.

DEMOCRACIES ARE CREATED BY DEMO-CRATS NOT BY ELECTIONS

We should not fool ourselves that the immediate destiny of all regions neighboring the Western world is western style democracy. Unfortunately, it is not the case. The most significant changes have to always come from within the respective societies. They have to be deeply rooted in domestic traditions and systems of the government. At the same time, it is in our deepest western interest that all the neighboring regions are more rather than less pluralistic, more rather than less democratic and more rather than less free. The alternatives are far more dangerous and much more costly.

The wide gap between the pluralistic democratic order and the totalitarian environment or complete anarchy as well as between war and peace always exists. Whenever the trajectory of development leads more in the direction of pluralism and peace, the better it is for us and for everyone else. We shall at the same time be careful, wise, and think in the long term. The main aim of our joint efforts should not be driven by a messianic belief in miraculous solutions of free elections or of the ability to impose real democratic order. We must rather patiently, consistently, and from the bottom-up seek the more deeply rooted spread of ideas of pluralism, free society, rule of law, and of economic freedoms. It was brilliantly summed up by the founder of democratic Czechoslovakia T. G. Masaryk who said that democracies are created by democrats. We should always support primarily the democrats not the ballots.

We do have to have the immediate outcome of potential revolutions and deep, systemic changes constantly in mind. We have to question the “wisdom” of holding elections which are not based on democratic traditions, pluralism, the rule of law, and a system of checks and balances. Islam is definitely not the solution to the situation in the Middle East in the sense that the main slogan of the Muslim

Brotherhood states. Toppling of the relatively moderate regimes which are not hostile towards the western world and at least some western values can easily bring a much worse alternative. Imagine, for example, the present alternative towards the regime of Ilham Aliyev in Azerbaijan. We must be smart, humble in our assessment, and convincing. We must support our true and potential friends and allies and we must not turn them into our enemies.

CONVERGENCE OF AMERICAN IDEALISM AND CZECH SKEPTICISM

Many Americans are by nature idealists. As Czechs we do thank American idealism for our freedom. Without it Czechoslovakia would not have been born after World War I; we would not have survived World War II, and we would not have regained our freedom after the Cold War. As Czechs we are by nature sceptics. That does not mean that we do not believe in freedom, liberty, and democracy. It just means that we do not believe in miraculous or imposed solutions and we do usually try to warn of wearing rosy glasses based on wishful thinking. We are not always right and our skepticism can be an obstacle. At the same time wishful thinking can easily lead to the opposite results of those intended.

Our history has taught us to look at the undercurrents and to be passionate. We have learned to see the dangers of simplified impositions of artificial democratic rules and simplistic solutions demonstrated by a belief in holding elections without developed democratic structures and culture in place. One man, one vote, one time is not the solution. Yes, elections are a necessary component of democracy. However, if applied only by itself, they can bring enormously destructive results. We do strongly believe in possibility, and we do wish that eventually there will be democracy in Russia as well as pluralism in the Middle East. The events of the last two decades have clearly demonstrated that such changes do not come overnight and are not guaranteed. We should support them, but we should not expect to get the results overnight. And we have to be prepared for setbacks.

The last decades have shown us that we need US idealism and that we should be afraid of US isolationist tendencies. On our Czech side, we hope that we have demonstrated our commitment in defending transatlantic values and that our joint work can eventually bring mutually desired results. Unfortunately, traditional human rights and the United States agenda to promote democracy has been significantly weakened over the last several years. The post Arab Spring chaos in the Middle East as well as growing assertiveness of the Russian Federation should put a realistic democracy agenda back on the forefront of our transatlantic relations.

CZECH EXPERIENCE AND THE LEGACY OF VÁCLAV HAVEL

The successive governments of the democratic Czech Republic, relevant state institutions as well as flourishing nongovernmental organizations and think tanks, have been engaged in worldwide support of basic human rights and transitions towards democratic and pluralistic societies for more than two decades. The relocation of Radio Free Europe/Radio Liberty from Munich to Prague has been more than symbolic. The same symbolism reflecting the new realities in the world can be seen in broadening of the scope of its broadcasting and partly shifting of its attention from Europe to the broader Middle East.

All four post-Cold War American presidents have repeatedly visited Prague and human rights and democracy agenda combined with the discussion about the situation in the Balkans, Eastern Europe and the Middle East have always been among the main topics of their official talks and public speeches. The long list of joint American and Czech projects in the field can be mentioned. The work of the National Endowment for Democracy, the National Democratic Institute as well as of the International Republican Institute with Prague and Brno based partners vis-à-vis the Balkans, Eastern Europe, Middle East as well as Burma, Cuba, and Venezuela started already in the 90's. Significant projects have been done through the Open Society Institute network and many respected organizations have grown in the Czech Republic – People in Need, Transitions Online, Vaclav Havels Forum 2000 Foundation, Prague Security Studies Institute, Central and Eastern European Law Initiative (CEELI), Center for Democracy and Culture in Brno, as well as CEVRO among others.

Prague already for years has hosted the largest world documentary film festival dealing with human rights and democracy issues, “One World”, and most recently Prague has established itself as an important, respected and neutral venue for various meetings bringing together actors from across the Middle East, Europe and North America including Israelis and people from countries which do not recognize Israeli existence. Willingness to come in great numbers and feedback collected from participants provide the best proof that the concept is attractive and that it delivers results no matter how difficult and sometimes even tragic the situation in various countries and regions is.

The major inspiration and supporter behind strong transatlantic relations as well as all democracy promotion and human rights defense projects was without any dispute former dissident and later President Vaclav Havel. The Czech humanitarian and human rights NGO People in Need was the first organization of its type from the post-communist Central and Eastern Europe which started to work in the warzones and inside authoritarian and dictatorial regimes of the Balkans, Eastern Europe

and later on in the Middle East. The first funding came from the citizens of the Czech Republic deep in the time of our own political and economic transformation. Later on, the Czech government was the first in Central Europe to release funds for projects supporting democratic transformations and human rights defense. It is no secret that the US and not European democratic assistance models were the inspiration. The release of government funds as well as domestic fundraising from the side of NGOs for projects outside of the Czech Republic have been the best examples demonstrating our strong commitment to transatlantic values. We have not been the most vocal promoters of ourselves but we have proven ourselves through our deeds.

LESSONS LEARNED

The history of the Czech nation confronting Nazi and Communist totalitarianisms, its successful political, economic and security transformation after the fall of the Soviet Union as well as geographic location of the Czech Republic in general and Prague in particular puts us into the best position to work together with the United States towards achieving the above mentioned goals. It is vital for the Czech Republic to keep the United States engaged in Europe. We strongly believe that it is important for the United States not to lose its friends on the European continent. Joint projects carried out vis-à-vis third countries in the field of democracy, human rights, pluralism, as well as economic and security reforms could only cement the bonds.

From our own experience we can state that it is always far better to engage authoritarian and totalitarian forces and ideologies as they are emerging. It is wise to confront them inside the regions they come from. We should simply not wait for them to come to our own, domestic playgrounds. Then our defense comes too late and is much harder. There are plenty of examples from modern history supporting wise and preventive measures. There are probably even more crystal clear examples of failures.

BACK TO THE BASICS

American institutions and foundations have been recently expelled from Cairo and Moscow. Such developments have only strengthened the need for our cooperation. A good sign is that we already see new projects starting. International Republican Institute initiated, for example, the training of Egyptians run from Prague by CEVRO. The talks about the establishment of The Center for Civil Society Innovation in

Prague started months before recent events in Ukraine and the Russian invasion into Crimea. Creation of CCSI was initiated by the US government and should be jointly funded by several other governments and private foundations. It should aim to creatively and flexibly respond to emerging challenges and opportunities facing civil society in Eurasia. Creation of such a center in Prague is not only timely. It is the most recent example of the potential for our joint and long term cooperation based on values as well as expertise from our transition of the last quarter century.

There are programs which cannot be run from Washington D.C., Brussels, London, Paris or Berlin. The main reason is far from being the price and geographic location. The main reason is the commitment and the expertise. The second reason is in a sense the neutral and historically-geographically suitable environment. The opportunity should not be missed for the sake of Czech-American relations as well as of the democratic and free transatlantic community.

The “reset” of U.S. relations with Russia has failed not surprisingly. It actually never had chance to succeed. Not because of the lack of good will from the side the United States. Simply because the present Russian ruling elite has not been interested. Their interest is primarily focused on re-creation of an authoritative empire not on smooth relations with the United States in particular and the West in general. The value based reset of US-Central European partnership in support of a pluralistic neighborhood of NATO and EU has a better chance to succeed. In any case, it will be a long run.

SUMMARY

- We must support strong transatlantic relations and preserve and defend our liberal democratic order as well as peace, and prosperity on both sides of the Atlantic is an imperative. We must continue to support democratic ideas and to help in building pluralistic societies around the world.
- The main geographic areas of focus should naturally be on the borders of NATO and the EU, be it in the Balkans, Eastern Europe or in the broader Middle East. The past experience and interest of relevant players from Venezuela, Cuba, Burma or Vietnam have proven, however, that Czech based expertise and experience supported by convenient and relatively neutral “space” provided by a smaller member state of the EU and the NATO without any past hegemonic aspirations continues to be enormously inspirational.
- Last but not least, the transatlantic bonds must be based not only on shared values but also on implementation of very specific joint and mutually beneficial projects linking various institutions, think tanks, NGOs as well as individuals.

CZECH-AMERICAN RELATIONS: A ROADMAP FOR THE FUTURE

**John K. Glenn, Bruce P. Jackson, Lukáš Kovanda, A. Wess Mitchell,
Cameron Munter, Tomáš Pojar, Jiří Schneider and Alexandr Vondra**

FROM MASARYK TO HAVEL: A DESIRE TO BRING A PIECE OF AMERICA HOME

On July 4, 1928 a bronze statue of Woodrow Wilson was erected in front of the Prague main rail station. It was more than just a tribute to Wilson's foreign policy and its support for the Czech and Slovak right for their self-determination. It also showed a remarkable Jeffersonian inspiration at the cradle of Czechoslovak Republic in 1918. The founder of the new, independent republic, Tomáš Garrigue Masaryk, noted: "*I devoted much time thinking to the idea that the Czechoslovak state would resemble America in that we too have no dynasty of our own and dislike foreign dynasty.*"¹

Therefore it was quite symbolical that – on the occasion of the first ever visit of the U.S. President to Prague in November 1990 – George H. W. Bush unveiled a plaque commemorating Wilson's words: "*The world must be made safe for democracy.*" He spoke about Europe whole and free and recalled high costs of the U.S. isolationism after the First World War. Ronald D. Asmus and Alexandr Vondra have captured prevailing opinion: "*In Central European eyes, it was America's retreat from European politics in the 1920s that paved the way for the rise of Hitler and Stalin and eventual destruction of their independence.*"² Clearly, a destruction of Czechoslovakia in 1938 was marked by absence of the U.S. in Europe. By the same token, the U.S. involvement in European battlefield played indispensable role in liberation of Western Europe from Nazi rule.

1 "*Masaryk and America: Testimony of a Relationship*" by George J. Kovtun. Library of Congress, 1988.

2 Asmus, Ronald, D. and Vondra, Alexandr: "*The Origins of the Atlanticism in Central and Eastern Europe*", Cambridge Review of International Affairs, Volume 18, Number 2, July 2005.

In 1945, a demarcation line between U.S. and Soviet zones – only a part of western Bohemia was liberated by General Patton’s 3rd US Army – conceded Czechoslovakia to the Soviet sphere of influence and sealed its geopolitical fate for more than four decades. A rejection of Marshall Plan by the Czechoslovak government upon Stalin’s request in 1947 and communist coup d’état in February 1948 were just bitter consequences of Yalta. Thus, U.S. postwar policy towards the region was shaped by *realpolitik* and consisted of defense commitment to Western Europe and a recognition of Soviet sphere of influence in the East. That was a bitter pill to Hungary in 1956 and to Czechoslovakia in 1968. However, the American engagement in the half of Europe largely contributed to the victory of the West in the Cold War.

After the fall of the Iron Curtain in 1989, democratic revolutions led to a comprehensive transformation of countries of Central Europe into liberal democracies based on the rule of law and market economy. Solidarity and alliance among democratic states in defense of common values were believed to provide necessary institutional framework for abandoning bonds of totalitarian past as well as for their future “return to Europe”. New political elites in Central Europe have been deeply convinced that a new order in the region should be based on a strong Transatlantic bond with the U.S., which has never had – unlike “other powers” – hegemonic ambitions in Europe. The continuing U.S. engagement in Europe was seen as a vital Czech strategic interest. President Václav Havel, the first statesman from former Soviet-bloc to visit NATO HQ, was tireless in arguing for NATO’s continued relevance after the end of Cold War: *“It is only now that the Alliance has a chance to become exactly what the Washington Treaty meant it to be – an open alliance of all democratic countries in the Euro-Atlantic region, protecting its area and its shared values.”*³

THE ROMANTIC ERA OF 1990S: VALUES MATTERS, EVERYTHING IS POSSIBLE

Philip Roth once said the difference between East and West was that in the East, nothing was possible but everything mattered; in the West, everything was possible but nothing mattered. After 1989, Czech and American policymakers have acted exactly in opposite: like everything mattered and everything was possible.

The U.S. response to the 1990s euphoria was quick and positive. Firstly, they focused on economy. In 1990, they supported Czechoslovakia in its entry

3 “NATO: The Safeguard of Stability and Peace In the Euro-Atlantic Region”, V. Havel’s Speech at NATO Workshop On Political-Military Decision Making, Warsaw, Poland 19–23 June 1996.

into IMF and the World Bank. In 1991, Czechoslovakia was granted with the most-favored-nation-clause in mutual trade, the bilateral Investment Protection Agreement (BIPA) was signed, and the Czechoslovakian-U.S. Entreprise Fund has been established. The Czechs sought the U.S. investment in strategic sectors like telecommunication (Bell), energy (Westinghouse, Conoco) and defense (Boeing) in the 1990s.

Secondly, the Clinton administration, with the support of Republicans-lead Congress since 1994, provided a leadership in the process of NATO enlargement. Between 1997 and 1999, the Czech Republic – together with Poland and Hungary – has became the member of NATO, and later on, the Prague NATO 2002 Summit offered the membership to other states of Central and Eastern Europe (CEE) including Slovakia. The American leadership in shaping a post-Cold war architecture in Europe had paved a road to swift big-bang EU enlargement in 2004. As a result, the Czech Republic has gained the best security guarantees in its modern history and found itself in a relatively safe security havens, encircled by states, with which it shared the same values and interests.

The Czech Republic did not stay aside as a mere consumer of security. In 1991, Czechoslovak NBC battalion took part in Desert Storm operation to liberate Kuwait. The Czech Armed Forces contributed to every peacekeeping effort in the Balkans. In 1999, only two weeks after the accession in NATO, Czech commitment was tested in a heated domestic debate to approve air strikes against Belgrade and in sending Czech troops to Kosovo. Following terrorist attacks of 9/11, the Czech Republic proved to be a reliable ally taking part in operations in Afghanistan without any caveats. The U.S.-led invasion to Iraq in 2003 brought a division of Europe. The Czech Republic stood by the U.S. – along with Denmark, Hungary, Great Britain, Italy, Poland, Portugal and Spain – and President Havel signed the “letter of eight”⁴ to call for European unity in enforcing of the UNSC Resolution 1441.

Thirdly, Czech and American government institutions and NGOs have been engaged in worldwide support of human rights and transitions towards democratic and free societies over more than two decades. The relocation of Radio Free Europe/Radio Liberty from Munich to Prague has been more than symbolic. The work of National Endowment for Democracy, NDI and IRI with Czech based partners vis-à-vis the Balkans, Eastern Europe, Middle East as well as Burma, Cuba, and Venezuela has started already in the 90’s. Significant projects have been done through the Open Society Institute network and many respected Czech organizations have grown – People in Need, Transitions Online, Forum 2000 Foundation, Prague Security Studies Institute, Central and Eastern European Law

4 *“Europe and America Must Stand United”*, The Times, London, January 30, 2003.

Initiative (CEELI), Aspen Institute Prague and CEVRO Institute among others. Prague hosts the largest world documentary film festival on human rights (“The One World”) and most recently has established itself as an important venue for meetings bringing together actors from the Middle East, Europe and the North America, including Israelis and people from countries which do not recognize Israel.

Generally speaking, the Czech-American relations between 1990 and 2009 enjoyed a kind of a “sunshine era”. Starting with the famous President Havel’s speech before a joint session of the U.S. Congress in February 1990, Czech government officials were welcomed in the White House year by year as friends and allies. The last four U.S. Presidents have visited Prague. Both parties embraced a shared set of values: Americans embraced Václav Havel as a secular saint, and Czechs embraced America as a symbol of freedom.

People-to-people contacts were driven by a similar enthusiasm and a sense of culture proximity. It drew young Americans to Prague in the early 90s, and it inspired a steady stream of Czech students to the U.S. In 2008, the U.S. administration finally added the Czech Republic to the Visa Waiver Program, which allowed Czech citizens to visit America without having to obtain a visa.

WAKE-UP INTO REALITY: LOGIC OF GEOGRAPHY AND LARGE AND SMALL STATE PROBLEM

Twenty years after the Velvet Revolution, Prague and Washington suddenly have recognized that the romantic period in their relationship was over. A superficial observer may argue that both sides became victims of their own success. A more nuanced perspective would argue that a cultural comity of like-minded democracies was not the product of closely reasoned political thought and would question whether shared values alone constitute a rock-solid alliance in foreign and defense policy.

The core of the problem derives from a relationship between large and small states. As a general rule, smaller states tend to seek the affection of distant powers to balance or offset the unwanted attentions of their larger neighbors. But this balancing game works best in an international system of many roughly equal powers. In addition to the inequality of power (and thus also responsibility) between a small state and a distant power, there are also asymmetries of interests, which are magnified by different geographical realities. The Czech Republic might see a powerful ally as useful in controlling passions within CEE and in restraining the power of Russia (or Germany in past). By contrast, the United States might see

all of *Mittleuropa* as either a bridge to or a barrier against Russia depending on the *policy du jour*. The only possible exception to a logic of geography could be terrorism, which countries perceive in the same way across great distances, but even here capitals may differ on whether and when to fight in Iran, Iraq, Syria, Somalia or Mali.

In 2009, a turning point in Czech-American relationship occurred. When the Czech government was approached in 2007 (after five years of diplomatic discussions) by the administration of G. W. Bush to be part of the projected Ballistic Missile Defense shield to address a threat from nuclear Iran, it embraced the proposal with no hesitation. It was seen as an opportunity to build a sort of “special relationship” with the U.S. The Czechs believed that U.S. military deployment on their soil would provide a visible assurance against a possible re-emergence of Russia as a European power. Meanwhile, in the late 2008, the economic crises hit the West as a whole and foreign policies of the U.S. were profoundly altered by the presidential elections and subsequent Obama presidency. The pressures of an extended recession have turned a domestically focused president into a functional isolationist insofar as Europe is concerned.

Central European concerns about President Obama’s policies towards the region were embodied by the “*Open Letter to the Obama Administration from Central and Eastern Europe*” signed by 22 influential former leaders, including Václav Havel and Lech Walesa.⁵ “*As friends and allies of the U.S.,*” signatories were concerned about their security in the wake of the Russian invasion of Georgia, and complained that “*Central and Eastern European countries are no longer at the heart of American foreign policy.*” They questioned NATO’s ability and willingness to defend them from potential Russian aggression and cautioned that “*support for a more global partnership with Washington in the region might wane over time.*” While they said that they “welcome the reset” with Russia, the signatories also expressed concern that the Obama administration might be tempted to replace the current security architecture with a proposal for a “Concert of Powers” made at the time by Dmitri Medvedev. Finally, the letter called on the administration to “*reaffirm its vocation as a European power*” and to strengthen NATO’s credibility with new contingency planning to counter possible threats in their region. It warned the administration not to make policy decisions for the proposed missile defense in CEE on the basis of Russian opposition.

The letter and its messages, however, did not propose a course of actions. Already in the spring of 2009, it was not difficult to conclude that U.S.-Czech relations were

5 “*An Open Letter To The Obama Administration From Central And Eastern Europe*”, *Gazeta Wyborcza*, July 16, 2009, reprinted by Radio Free Europe/Radio Liberty, September 06, 2014.

suffering from a hangover. Prime Minister Mirek Topolánek called President Obama's economic policies after the financial collapse the "highway to hell". Although he was just expressing loudly what his German counterparts articulated in privacy, his "AC/DC language" caused an alarm in the Oval Office. Ten days before President Obama was to arrive in Prague for the U.S.-EU Summit, the Czech government collapsed due to internal intrigue, at the same time that it held the rotating EU presidency. Rather than invoking the iconic image from 1994 of President Clinton playing a saxophone given to him by President Havel at a jazz club, President Obama dined alone in a Prague hotel with his wife.

Although in his Prague speech President Obama declared that "*the U.S. will never turn its back on the people of this nation*", in September 2009 he declared the Missile Defense project cancelled and transformed into European Phased Adaptive Approach (EPAA) with no specific role for the Czech Republic. In October 2009, Vice-President Biden came to Prague on a damage-control trip and encouraged Czechs to "*become partners rather than protégées of the U.S.*"

Subsequently some attempts have been made to deepen the partnership. The U.S. proposed to host a Shared Early Warning Centre in Prague. It was designed as a few terminals jointly manned by the U.S. and Russia to monitor missiles but it was rejected by Czechs as a sheer "consolation prize", leaving aside an uncertain issue of Russia's military engagement. The Czechs, on the other hand, came up with proposals to start a triangular U.S.-Czech-Afghan cooperation in modernizing Czech Air Forces and building helicopter capacity of ANA. They were not responded to by the U.S. at all. Nor has a research cooperation under the Office of Naval Research developed into a permanent institutional bond. The agreement facilitating Research, Development, Testing & Evaluation (RDTE) was signed in 2010. So far, only one project has been realized. In 2012, Reciprocal Defense Procurement Agreement (RDPA) was concluded. Again, it remains to be seen, whether and how the Czech and U.S. companies will be able to utilize it.

A MISSING DRIVING FORCE: IT'S THE ECONOMY, STUPID

The famous James Carville's phrase brings us to realities in current economic and trade relations. Real numbers are less impressive than one would expect taking into account the rosy rhetoric. The U.S. currently represents the 13th biggest Czech trading partner (and 3rd biggest Czech partner amongst non-EU countries, after China and Russia). The U.S. share on the Czech foreign trade amounts only to about two percent. Recent figures related to the Czech-US mutual trade (see **Table 1**) show a steady increase of its total turnover since 2009, when the global financial crisis

Table 1. Czech-US mutual trade (combined figures, mil. USD)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Czech export	2430.6	2568.7	1933.0	2462.0	3344.0	3926.0	3920.6
Czech import	2669.5	2926.6	2200.1	2797.9	2958.1	2961.1	3034.7
Turnover	5100.1	3947.1	2902.6	5259.9	6302.1	6887.1	6955.3
Balance	-238.9	-357.9	-267.1	-335.9	385.9	964.9	885.9

Source of data: Czech Foreign Ministry

culminated. Since 2011, the Czech Republic has maintained a favorable (positive) trade balance with the U.S. (whereas it had a negative balance of trade with the U.S. in the years before 2011).

The simple list enumerating the U.S. direct investors in the Czech Republic may seem impressive, but a closer look tells us a different story. There had been a steady decline of the U.S. share of foreign direct investment in the Czech Republic, from 8.2 percent in 1998 to only 2.8 percent in 2008. In 1998, the US occupied the 4th position amongst foreign direct investors in the Czech Republic. Currently it stands only as the 9th biggest foreign direct investor. However, the U.S. still counts as the biggest non-EU direct investor in the Czech Republic, followed by Japan and South Korea.

A relative decline of the U.S. foreign direct investments in the Czech Republic could be marked by examples in strategic sectors. Boeing, which had acquired a control share in Aero Vodochody in 1998, failed to fulfill high expectations to establish a strategic cooperation with the U.S. defense aircraft industry and pulled out in 2004. All major U.S. companies already left the Czech petrochemical industry. In 2007, ConocoPhillips sold its stake in the largest Czech refinery to ENI and lately Exxon Mobil and ConocoPhillips sold their retail business to Lukoil and ENI.

Following a modernization of the Russian made reactors at the nuclear power plant Temelín by Westinghouse in 1990s, a public tender to build two additional reactors was seen as an opportunity for the Czech-U.S. cooperation in nuclear energy. However, the German “*Energiewende*” and turbulent prices on the EU electricity market together with a system of fixed feed-in tariffs and other subsidies for renewable energy producers, have caused a de facto collapse of the European energy market in its traditional form. As a result, the biggest companies had to reevaluate investments plans. When the Czech government decided not to provide financial guarantees in 2014, CEZ company called off the tender and thus put a development of new blocks on hold. It is noteworthy that Rosatom acted more

proactively than Westinghouse during the tender process, with apparently firmer determination to win the deal.

The future prospect is uncertain. Improvements in bilateral trade are held hostage to the successful conclusion of trade negotiations between the EU and the U.S., which could be influenced by elections. The foreign direct investment is not limited by the political calendar but it is impossible to direct them politically. Right now American investors are wary of investing in Europe for three reasons: (1) the U.S. economy is recovering faster than Europe's and the dollar is strengthening; (2) political leadership across Europe, including in Brussels, is viewed as weak and indecisive and ready to pander to populists on higher taxes and penalties to business; and (3) growing instability in Russia and the Middle East are seen as a negative for European economies over the long-term.

Since the Western economic crisis, some larger Czech companies directed their offensive towards markets in the East (Russia, China). It was one of the reasons why those companies lobbied the Czech governments to soften the sanctions called by the EU after Russia's intervention in Ukraine in 2014. Statements by high ranking Czech officials suggesting to change the Czech foreign policy on human rights could be also explained by economically motivated lobbying. Carl Gershman, the President of the National Endowment for Democracy, has publicly raised questions whether the Czech Republic is giving up on moral responsibility by ignoring Havel's legacy of a strong support for human rights and freedom around the world.⁶

On November 19, 2014, the U.S. Congress has marked the 25th anniversary of the Velvet Revolution by unveiling a bust of Václav Havel in the U.S. Capitol. Only three other international figures have been honored there in this way (Churchill, Kossuth and Wallenberg). Czech Prime Minister Bohuslav Sobotka used the opportunity to assure his U.S. hosts about the Czech government's determination to continue in Havel's traditions of principled foreign policy.

However, doubts persist whether nice words would be translated into practical policies. President Obama did not meet the Czech Prime Minister during his last U.S. visit. Also it is hard to argue that President Miloš Zeman has actively sought to rebuild strained ties during his first year in office. His predecessor, former President Václav Klaus, did not do any better. Although Prague and Washington were speaking about the same values, they have come to diametrically opposed conclusions. While both G. W. Bush's and Obama's administrations thought that the values invested in a "Europe Whole and Free" meant "more Europe", Václav Klaus thought a "Free Europe" could best be realized by "less Brussels".

6 Carl Gershman: "Are Czechs Giving Up on Moral Responsibility?", Washington Post, November 16, 2014.

ATLANTICISTS OR EUROPHILES: ARE CZECHS AT THE CROSSROADS?

In the mid of the Iraqi Crisis in 2003, then U.S. Secretary of Defense Donald Rumsfeld had divided European Allies between the “old” and the “new” ones. His expectation was that CEE countries would be natural “atlanticists” because they see the U.S. as a desirable counterweight to the traditional threat of Russia. Rumsfeld’s critics have argued that this assumption was wrong. Allegedly a gravity of the EU integration will prevail and the “New Europe” will be undetectable in one generation.

From purely legal perspective, just modest changes occurred with the adoption of *acquis communautaire* and the entry of the Czech Republic into the EU in 2004. Some Czech-U.S. bilateral treaties and agreements related to economic and trade issues were terminated and certain competencies were exclusively passed on the European Commission (EC). Since 2011 there have been talks between both parties concerning renegotiation of the Investment Protection Treaty. While the Czechs want to eliminate its unilateral asymmetry, the U.S. side so far has played a stalling tactics.

It is clear that bilateral Czech-U.S. relations must be anchored in a proven framework of international relations and organizations (NATO, EU). In July 2013, negotiations on a proposed treaty establishing the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) began between the EU and the U.S. TTIP would cover three broad areas: market access liberalization, specific regulations and principles and modes of cooperation. The EC estimates that its passage could boost overall trade and investments by as much as 50%. Realistic estimates suggest modest, but positive welfare gains for the Czech economy. It is likely to experience gradual expansion of its exports to the U.S. and can benefit indirectly as well (e.g. a German owned Czech subsidiary produced components which are exported to Germany where they are used to produce e.g. a car, which will be later exported to the US market).

Another example of possible influencing the Czech-American bilateral relationship is the EU intention to renegotiate the EU-U.S. Safe Harbor Framework agreement on data protection. As a result of PRISM affair, Brussels believes that U.S. companies fail to meet the EU “adequacy” standard for privacy protection. Věra Jourová, a Czech appointed Commissioner for Justice, Consumers and Gender Equality, will be in charge of negotiations on the EU side.

There are concerns that future Euro-American relations could be affected by public criticism and anti-Americanism in Europe. A review of the German Marshall Fund’s *Transatlantic Trends* survey for 2013, however, shows that the standing of

the U.S. in Europe has not declined since 2008.⁷ A little more than half of the EU respondents (55%) said it was desirable that the U.S. exert strong leadership in the world affairs and nearly three-in-four Europeans (70%) continued to hold favorable views of the U.S. although views across Europe varied widely (from Poland with 72% to Spain with 62%). On the other side of the Atlantic, about 57% of Americans said it was desirable for the EU to exercise strong leadership as well. Favorable opinion of the EU remains stable at 50% in the U.S. The same survey showed similar support for transatlantic security partnership viewing NATO as “still essential” (58% of the EU respondents, 55% of Americans). TTIP project enjoys a bit lower support (56% of respondents in the EU, 49% of Americans).

The Czech Republic was not included into GMF Transatlantic Trends survey but the Prague Centre for Transatlantic Relations (PCTR) at CEVRO Institute managed an opinion poll focused on the perception of the importance of NATO as well as the role of the U.S. in Europe.⁸ The results of PCTR survey suggests there is a reasonably strong foundation among Czech public opinion for keeping the transatlantic bond strong.

Support for NATO remains high among Czechs with 70% “satisfied” with the accession to NATO, and even more respondents (77%) believe that NATO should be actively involved in the fight against global terrorism. Nearly two-thirds (65%) believe that the alliance with the U.S. is important for ensuring the Czech national security. Positive attitudes towards NATO and the U.S. are more common for center-right parties, while the more negative attitude is typical for the Communists. Overall, 54% of the Czechs believes the U.S. presence in Europe is important as a counterweight to Russia or Germany (see **Figure 1**).

The image of the U.S. among Czechs looks favorable even if compared with other institutions or important states in their neighborhood (NATO, EU, Russia, Germany – see **Figure 2**).

The economic cooperation between the Czech Republic and the U.S. is important for 74% of the Czech population. However, only 25% of respondents have noticed a specific example of such cooperation. Respondents were also asked about their opinions on completion of the Temelin nuclear power plant. Three-in-four (76%)

7 “*Transatlantic Trends 2013*”, German Marshall Fund and Compagnia de San Paolo, Survey was conducted in the U.S., Germany, France, Italy, Netherlands, Poland, Portugal, Romania, Slovakia, Spain, Sweden and Turkey. <http://trends.gmfus.org/transatlantic-trends/>.

8 “*Attitude of the Czech Citizens towards NATO and USA*”, PCTR Papers 2014/5. The survey was conducted by the Ipsos agency. The results were based on the face-to-face questioning in many locations all around the Czech Republic (CAPI – computer assisted personal interviewing). In total, 1 031 respondents answered the questions. Data collecting took place from 12th February to 24th February 2014.

Czechs believe that the government should take into account International security aspects before making a final decision. Twice as many Czech citizens prefer a U.S. company rather than a company from Russia. It is noteworthy that the survey was conducted before Russia's annexation of Crimea in the spring of 2014.

IN NEED OF MORE ROBUST SECURITY AND DEFENSE POLICY: STRENGTH BEGINS AT HOME

For the past 25 years, the smaller CEE states have not needed militaries. For that matter, they have not needed security policies much at all – at least, not in the way that small states throughout history have needed them, as tools to guard the state against coercion, invasion or extinction at the hands of stronger actors. That is not to say that they have not had such policies, just that they were not essential to the survival of the state. They needed active security policies to gain entry into, first, NATO and then the EU. Afterward, many of them found their small militaries useful for helping the U.S. in Iraq and Afghanistan – as a part of the larger transatlantic bargain, in which the U.S. has kept their common defense commitments in Europe in exchange for Europe's willingness to help the U.S. in fighting the war on terror and maintaining stability around the world.

The CEE states have not needed security policies because their environment has not required it. Russia was militarily weak, the U.S. provided basic security against whatever threat might emerge, and the EU seemed poised to offer a “reinsurance” policy of economic security. In short, it has “paid” for most CEE states to neglect security. There was no force internally or externally that would impose costs for such behavior. CEE states faced no penalties and quite a lot of rewards (political votes, revenue for other priorities, lack of negative attention from Russia, etc.).

However, that environment has changed. In the past five years, the EU has focused all of its energy on fixing the continuing deep institutional, financial and fiscal crisis. The U.S. have visibly rebalanced their focus from Europe and the greater Middle East towards the Asian pivot. The policy of reset towards Russia did not produced results they were expecting. The Russia's annexation of Crimea and support for the continuing insurgency in Eastern Ukraine mean that peace in Europe can no longer be taken for granted. These events have cast doubts on all three components – Russian quiescence, the U.S. protection and the EU backstopping – that comprised the foundation of post-Cold War order.

First and most importantly, the crisis has underscored the reality of Russia's resurrection as a militarily revisionist power. The Russian invasion directly challenged the legal and territorial underpinnings of the post-1989 European security order.

Figure 1: Do you think U.S. presence in Europe is important to keep balance of powers on the continent regarding Russia and Germany

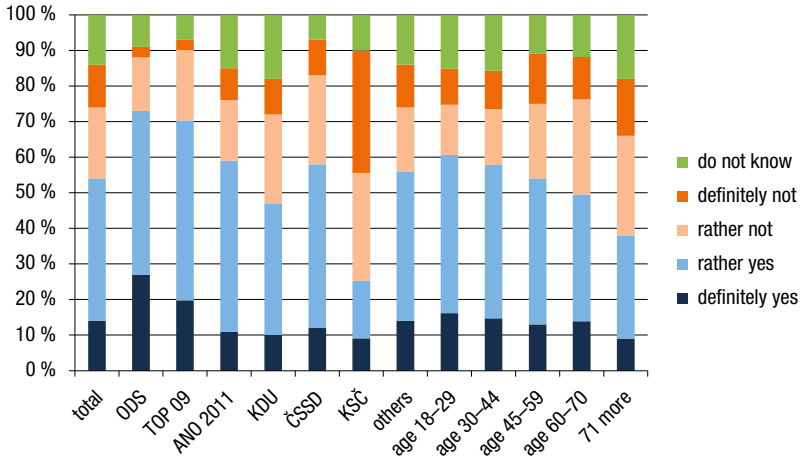
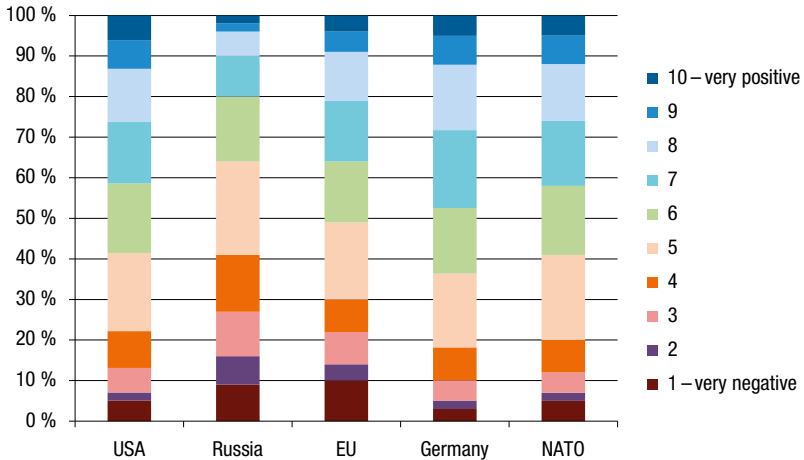

Figure 2: Can you express your attitude towards/opinion about states or institutions listed below

It also showed that Russia is more capable of military-strategic adaptation than was commonly assumed. With its use of small units to achieve limited political objectives that create a territorial *fait accompli*, the invasion of Crimea marked the reintroduction of so-called limited-war techniques.⁹

Secondly, the Russia-Ukraine war has exposed significant fissures between the U.S.'s, and by extension NATO's, abilities and the type of defense necessary in the post-Cold War world. Doubts among CEE states about America's long-term staying power as a security actor in Europe are nothing new. What is new is the question of whether the U.S. would be able to effectively confront the new forms of Russian military activity in the region even if it wanted to. Moreover, because NATO's traditional defense-in-depth strategy (leaving frontline territory undefended until a crisis begins) will not work against limited war, the Alliance will need a preclusive defense in which it is able to protect itself in-theater with sufficient local assets to win in the opening phase of a conflict. This will require CEE states to be able to conduct an effective defense of their own region, which has again become the frontline.

And thirdly, the EU, despite recent advances in economic governance, is unlikely to provide the military ability that the CEE states would need to fill the gap left by the U.S. A current mood in a frontline state could be illustrated on the situation of Poland. Earlier this summer in an unguarded moment, Polish Foreign Minister Radosław Sikorski characterized his country's alliance with the United States as "worthless". From his perspective, the U.S. has defaulted on its obligation to NATO common defense. A widening gap between verbal commitments and real security measures left Poland in a false sense of security.

Then the 2014 Newport NATO Summit has decided to increase NATO military presence in Poland, Romania and Baltic states, to design the Multinational Corps North East in Szczecin as the future "article 5 headquarters", to establish the new spearhead forces with high readiness alert and to hold the next NATO Summit in Warsaw in 2016. Outspoken Poland thus became a sort of a winner in Newport.

The implication is clear: CEE states will have to rethink their relationship with hard power. For the first time in decades, they will actually need security policies at the national level – policies that embrace traditional concepts of force and strategy that run counter to these states' self-images as post-modern EU member states professing soft power. Even insulated states like the Czech Republic will have to invest in national and regional security if they want to retain the alliance with the U.S.

9 Jakub Grygiel, A. Wess Mitchell, "The Return of Limited War: The Case for a Preclusive Strategy in NATO", *The National Interest*, Sept./October 2014.

The smaller U.S. allies of East Asia, for example, have had to develop stronger defenses to counter the economic rise and military assertiveness of China. In the Middle East, small U.S. allies like Israel and the moderate Gulf States have had to develop strategies for containing an increasingly aggressive Iran. Where Taiwan and South Korea spend 2.3 and 2.8 percent of their GDP on defense, and Israel and Saudi Arabia spend 6.2 and 9.3 percent respectively, the Czech Republic and its small neighbors have hovered slightly above 1 percent for the last several years (well below the global average of 2.5 percent).¹⁰

Poland, Estonia and Romania have maintained vigilance in national security already before Ukraine crisis, mainly because their exposed geography. Their fears of renewed Russian predation were validated by the invasion of Georgia in 2008. In 2014, Poland, Romania and all Baltic states have responded to the Ukraine war by not only promising to increase their military spending, but also by seeking U.S. reassurance, and lobbying NATO for permanent military infrastructure. They are re-conceiving their militaries' doctrines, structures and weapons to be used not for out-of-area operations, as in the past, but for defense of their own neighborhood.

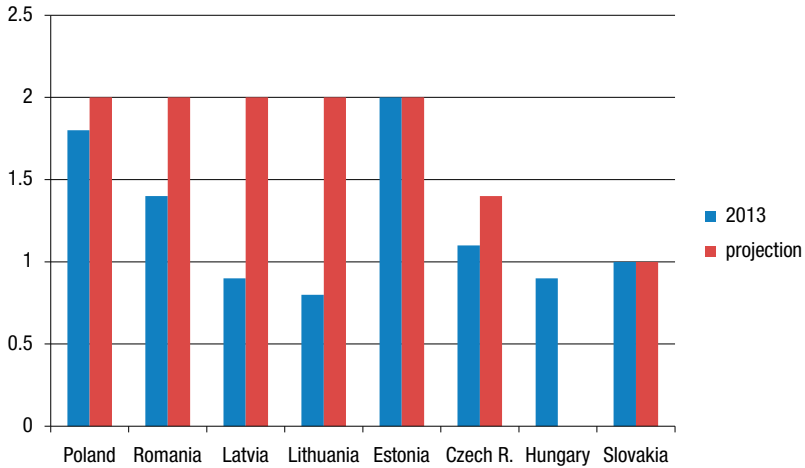
But other states of the region – Czech Republic, Slovakia, Hungary, Slovenia and Bulgaria – do not see a compelling reason to do more militarily yet. Unlike Poland, they do not perceive an immediate or even foreseeable Russian military attack against their own territory, because they either are geographically insulated, or have better relations with Russia, or both. Besides, antagonizing Moscow could jeopardize lucrative commercial or energy deals. Above all, it could mean diverting economic resources toward defense that publics at home would like to see spent on more popular social programs.

It is for some combination of these reasons that some CEE states have publicly rejected the idea of U.S. or NATO troops on their soil and a few have refused to support further sanctions against Russia. From the perspective of these states, the costs of resistance to Russia simply seem to outweigh the benefits. Those CEE states have also resisted calls to substantially increase defense spending. The Czech Republic has announced an increase in defense spending from 1.1 to 1.4 percent of its GDP, and while Hungary is also flirting with the idea only Slovakia has ruled out an increase in spending altogether (See **Figure 3**).

However, this view is a shortsighted and undermines NATO solidarity and the U.S. willingness to engage. If the aim is to avoid the West and Russia

¹⁰ The average for Czech defense spending since the Cold War is 1.8 percent, compared to around 5 percent in the Communist period, when Czechoslovakia was the third-largest spender among Warsaw Pact CEE states.

Figure 3: Defense Spending as % of GDP

sleepwalking into a larger military confrontation, the first and most important step is to clarify and solidify the contours of the West, thereby reducing chances of miscalculation. This means above all maintaining Western solidarity in the face of Putin’s actions. The Visegrad countries, including the Czech Republic, must not stay aside.

Even smaller states can positively impact the military balance on NATO’s frontier. The introduction of Russian limited-war techniques have shifted emphasis from large conventional invasions to “jab-and-grab” assaults by small forces with limited political objectives. Militaries of smaller states can make a difference against such threats by developing the ability to stop incursions in the early phases of an attack so that NATO has time to mobilize a wider response. Against such threats, the military efforts of small states in-theater are the quickest and most effective way to shore up the growing deficiencies of extended deterrence. Since Russian limited-war techniques are often below the threshold required for a full Article 5 response (and are therefore likely to induce political division in NATO), the only way they can be countered is on the ground where they occur.

Beyond military, the CEE states have to take seriously also measures to combat cyber attacks and disinformation efforts as well as to strengthen their independence by diversification of energy resources and routes and means of their transportations.

CONCLUSIONS: TWO COMMANDMENTS AND EIGHT RECOMMENDATIONS

A possible assumption that closer ties with the U.S. are little more than a restoration of the *status quo ante* is hard to support. The world is rarely remaining the same and Prague has spent too much time trying to recover the pre-lapsarian state in Czech-American relations. Herein lies the problem on the Czech side. Czech foreign policy vis-à-vis the U.S. has been reactive, retrospective and nostalgic for the lost past when CEE was at the heart of things.

By contrast, Warsaw jettisoned its romantic ideas about the U.S. and hammered out a new relationship with Germany, while building its influence within the Weimar Group, a robust economy and an active foreign policy. As a consequence, Poland is today a de facto Quad Power whose opinion matters on virtually all European and Euro-Atlantic issues. By contrast, the Czech Republic's influence in Washington has declined continuously since its high-water mark when Havel was president.

Therefore **the first commandment should be to avoid sentimentality and romanticizing the past and to start with a concerted effort to create conditions that would lead to a new, more modern relationship with the U.S.**

Americans, for their part, look at the world in 2014 differently than they did in 1989. Enormous changes are taking place in the U.S., in part as a result of demographics and migration, in part as the world economic order reshapes itself, in part as a result of how the U.S. copes with the post-9/11 era. There is a paradox: on one hand the U.S. as a superpower is less tempted to lead or to intervene in the world affairs, on the other hand some U.S. institutions and diplomats are even more tempted to behave like ideological crusaders to make the world a better place.

Herein lies the problem on the American side because this behavior may have unintended consequences. For example, the recent publication of the Senate report on CIA's detention and interrogation programs is exposing to uncomfortable situations some CEE allies for their confidential cooperation with the U.S. during the war on terror. As a result, they may be less cooperative in future. Or from a different angle – while Americans rightly recognize that Czech politics is hindered by cynicism and corruption, some of their interventions were out of proportions and thus could be counter-productive. When U.S. liberal diplomats in Prague (which is one of the most liberal cities in Europe) are marching in front of a gay parade, it looks like they are fighting rather their conservative opponents in Montana or Wyoming, while they are de facto pushing Czech conservatives (traditional atlanticists) into an anti-American camp.

Therefore **the second commandment for the Czech-U.S. governmental relations should be in focusing on long-term shared security interests, regardless of who leads the White House or Prague Castle.**

More specifically, our recommendations regarding the Czech security and foreign policy towards the U.S. are based on following practical measures and steps:

- 1/ Bilateral Czech-U.S. relations should be anchored in a proven NATO framework and within the EU-U.S. cooperation.** There should be no illusions that outside of NATO and EU we can build a “special” strategic relationship between superpower and a small land-locked state in Central Europe.
- 2/ Czech-U.S. security and defense relations should be strengthened by focusing on our commitment to NATO. The Czech Republic should increase its defense spending to 2.0% of its GDP within next ten years** as was projected, and not only to 1.4% of GDP in 2020 as was announced by the government in Wales. This is the best way to be taken as serious partner by the U.S.
- 3/ The Czech government should support strengthening and building NATO’s critical infrastructure in Central Europe and a reliable contingency planning.** There is a window of opportunity to make a “visible assurance” now, as envisaged in NATO’s 2010 Strategic Concept. Czech MOD already suggested regular exercises to be conducted in Czech military areas with participation of the U.S. rotational force in Europe. Both governments should explore the possibility to conclude Status of Forces agreement (SOFA) in addition to existing NATO agreements, which will provide additional status coverage to U.S. personnel during exercises. In parallel, the Czech territorial defense capabilities should be strengthened to respond threats of limited wars. The Czech Republic should further develop its NATO niche capabilities like CBRN defense and the Multinational Aviation Training Centre, which are important in the continuing fight against international terrorism. With regards to Czech helicopter fleet, there is a plan to substitute the old Russia-made inventory with a new platform upgraded to NATO standards. Working with the U.S., the Czech MOD could create rollover programs that provide old equipment, for example, to Ukraine, Iraq or Afghanistan, in exchange for more modern U.S. made helicopters.
- 4/ The Czech Republic should focus on revitalization of the Visegrad cooperation with Poland, Slovakia and Hungary.** Great powers tend to notice groups and coalitions in much the same way that rivals command their attention. From the perspective of Washington, allies who can bring blocs of votes to the UN, EU, WTO, or NATO councils get all the attention. The tragic weakness of Central European states is their inability to build vital coalitions. The Visegrad Group, originally a Czech initiative from 1990, was successful in NATO expansion and is committed to build a joint EU battle group in 2016.

- 5/ The Czech government should support an early and successful conclusion of the EU-U.S. negotiations on TTIP.** Deeper and broader trade and economic relations would foster the transatlantic bond, which is in the vital interest of CEE. The Czech Republic as an open country, which generates most of its national wealth by export and other external economic activities, will undoubtedly benefit from extended trade and investment partnership across the Atlantic.
- 6/ The Czech Republic should bring energy security to the center the Czech-U.S. agenda.** The Czech success in diversifying energy supplies and vastly improving its energy independence established a comparative advantage among CEE states. Considering that energy security after, perhaps, terrorism and Russia is the most significant long-term challenge for Europe, the best way for the Czech Republic to command the attention of the U.S. is to provide a guidance to a problem that the U.S. and EU have not been able to fix. **On the other side, the U.S. should allow the LNG supply to Europe.**
- 7/ The Czechs should compete more aggressively for strategic leadership positions in international institutions.** The Czechs have not worked particularly hard to get its rising stars into key EU, NATO and IMF positions. Despite some successes inside NATO (Jiří Šedivý as ASG and Gen. Petr Pavel as CMC) and EU (Štefan Füle as the Commissioner for Enlargement and Neighborhood), there is not the sense that the Czech Republic is aggressively competing for every open position in Euro-Atlantic institutions to attract more attention in Washington.
- 8/ The U.S. should finally fix financial and managerial problems with the RFE/RL and use its presence in Prague to develop – in cooperation with the Czech Republic – a comprehensive program in assisting countries in transition or people living under oppressive regimes.** This is exactly an area where the Czechs can transfer they know-how on transformation from a totalitarian dictatorships to free and democratic societies. The establishment of The Prague Civil Society Center, which was initiated by the U.S. and would be jointly funded by several other governments and private foundations, should serve to similar purposes.

And finally, we should also recognize that future Czech-American relations will be shaped more by other players than governments. Just as war is too important to leave it only to generals, international relations are too important to be left only to diplomats. The new players will be, in addition, business leaders, educational and scientific institutions and NGOs. Their potential and influence is now greater than ever before.